

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

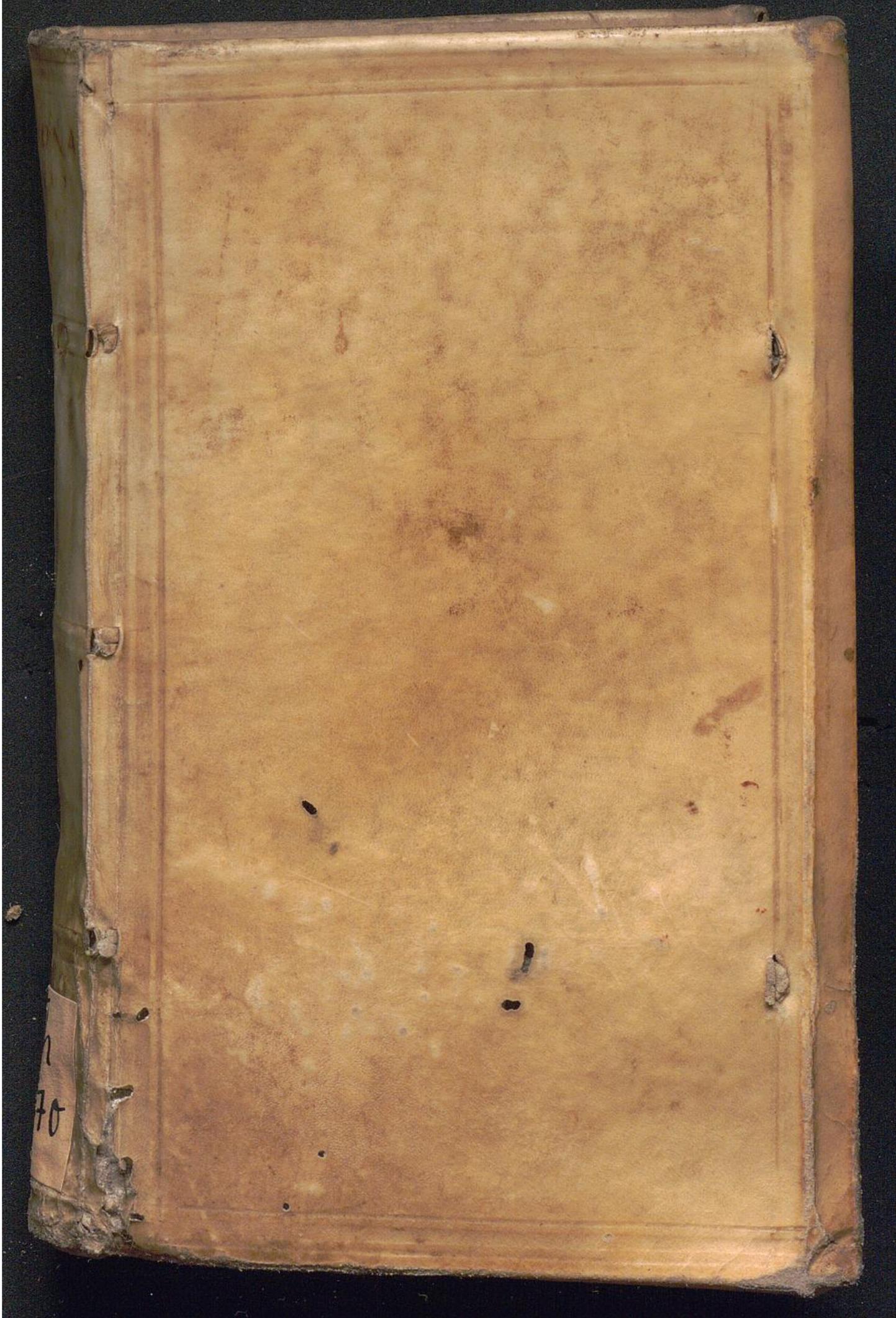
Universitätsbibliothek Paderborn

**Sancti Bonaventurae Episcopi Cardinalis Albanensis,
Seraph. Doctoris Ecclesiae, Speculum Disciplinae, Et
Profectus Religiosorum: Libelli ad pietatem vtilissimi**

**Bernardus <de Bessa>
Bonaventura <Heiliger>**

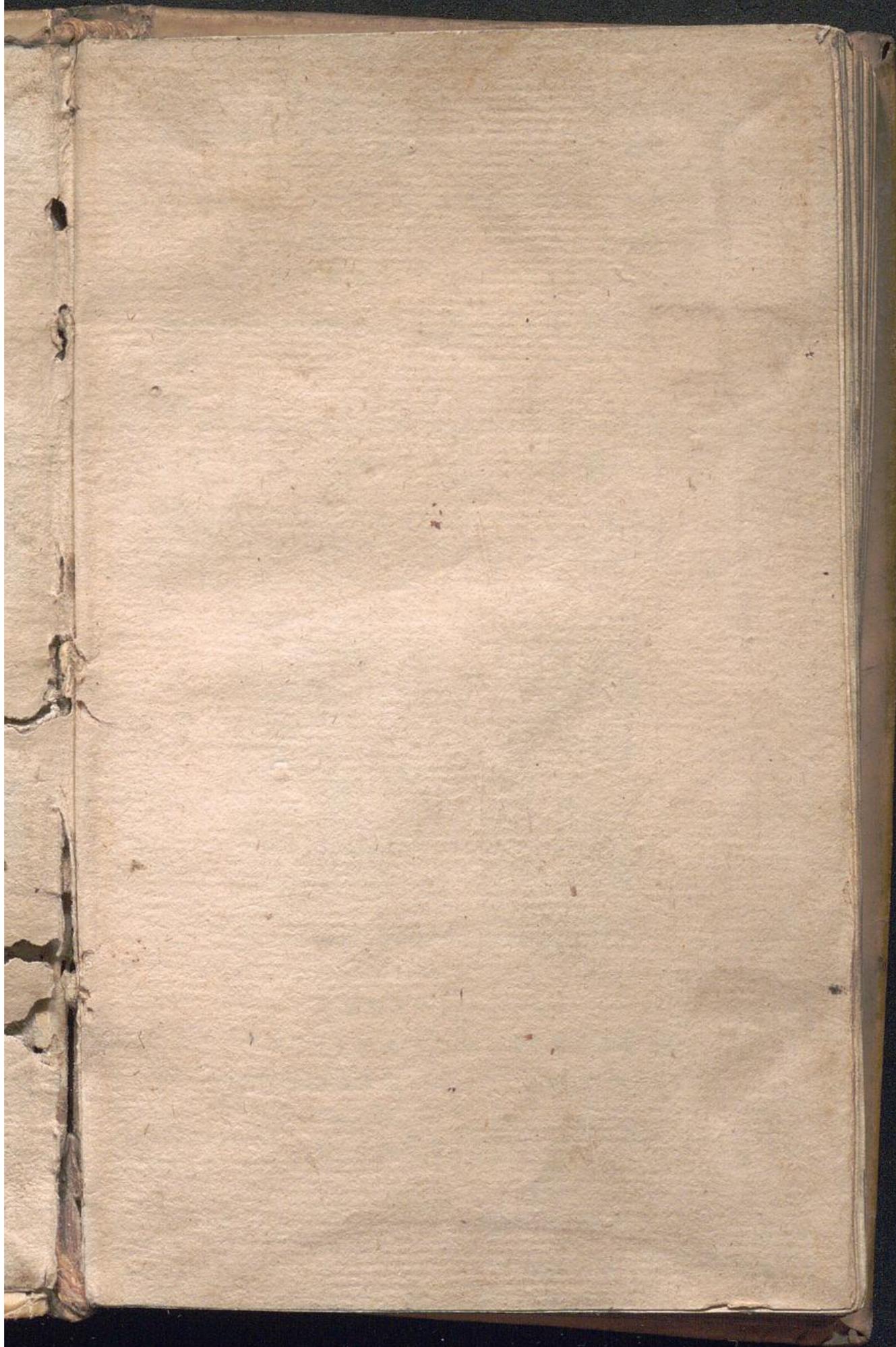
Antverpiæ, 1591

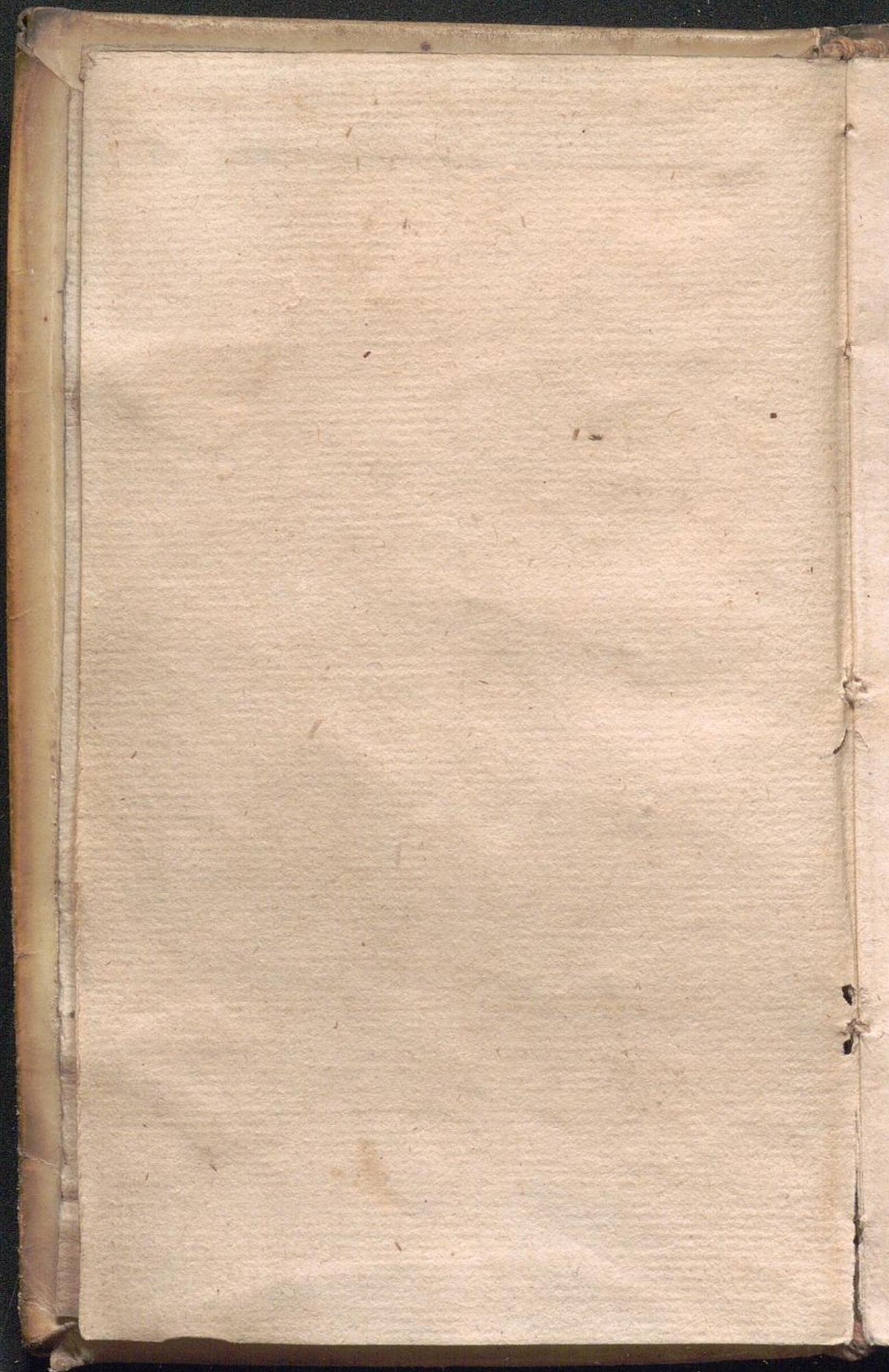
[urn:nbn:de:hbz:466:1-53148](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53148)

Th. 3170.

J. V.
8.

SANCTI
BONAVENTURÆ
EPISCOPI CARDINALIS
ALBANENSIS, SERAPH.
DOCTORIS ECCLESIAE,
Spēculum Disciplinæ,
ET
Profectus Religiosorum:
Libelli ad pietatem vtilissimi.

Operâ F. HENRICI SEDVLI
Clniensis, Instituti D. Francisci de Observantia
Guardiani Antverp. diligenter emendati.

Societatis Jesu Paderbornæ

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,

Apud Viduam & Ioannem Moretum.

M. D. XCI.

CVM PRIVILEGIO.

SUMMA PRIVILEGII.

REGIS privilegio cautum est, ne
quis Speculum hoc S. Bonaven-
turae, & libellos De Profectu Religio-
forum, citra voluntatem Joannis Moreti
Typographi Antwerpiensis, intra sex
annos imprimat, aut alibi impressos in
has Regiones importet, venalesve habeat,
ut latius patet literis datis Bruxella
xij. Septembris. M. D. XC.

Signat.

N. Lombaerts.

REVERENDO
AC MAGNIFICO

DOMINO D. LEONHARDO

Betten, Abbati & Domino Sancto-
Trudonensi sacratissimo, Domino
suo plurimum colendo.

Ivvs Paulus, Magnifice
Domine, suo Timotheo fi-
delem sermonē ponit ob ocu-
los, quē seriō precipi cupit &
doceri. Exerce te ipsum, inquit, ad pietatē: 1. Tim. 4. 7

Nam corporalis exercitatio ad modi-
cum utilis est: pietas autem ad omnia
utilis est, promissionem habens vite,
qua nunc est, & futura. Et hic est Fide-
delis sermo, & omni acceptione dignus. Sic Theo-
phylast.

Sunt qui bonae corporis habitudinis cu-
ram gerunt, sed exiguo tempore ea fruun-
tur: qui autem pietatis usurpant exerci-
tia, & in hac vita insignes efficiuntur, &
post hanc vitam coronas merentur sempi-
ternas. Pietas.

Graviter itaque Apostolus ex-
hortatur nos ad studium pietatis, in qua
omnis est summa disciplina Christiana. Ambros. in
pradictum
locum diuī
Pauli.
Aug. En-
chir. c. 2. &
seq.

Est autem pietas cultus Dei: colitur
verò Deus fide, spe, & caritate. Porrò
virtus est caritas, qua id quod diligen-
Aug. ep. 29.
& 32.
Virtus ca-
ritas est.

EPISTOLA

Am est, diligitur: & in hac vitia virtutes
 non est, nisi diligere quod diligendum est.
 Diligendus est Deus, & super omnia di-
 ligendus: & hoc virtus est. Vnde eleganter
 quidam, Virtutem nihil aliud affirmat,
 quam summum Dei amorem. } Verum
 quo virtus ipsa acquiratur, prius erunt
 ab animo vitia expellenda. Etenim male-
 dicta est terra nostra, & nisi diligentissi-
 me exerceatur, nil aliud feret quam tri-
 bulos & spinas. Quicquid virtutem pra-
 pedire potest, studiosissime ante omnia ex-
 purgari oportet. iuxta illud; Ecce dedi
 verba mea in ore tuo, ecce constitui te ho-
 die super gentes & regna; ut euellas, &
 destruas, & disperdas, & dissipes; & edi-
 fices & plantes } Primum est eradicare
 precedentia mala, spinas & tribulos vi-
 tiorum. Secundum plantare. Deus etenim
 in anima, de qua excidit iram, plantat
 mansuetudinem; eradicat auaritiam, li-
 beralitatem inserit; libidinem euellit, se-
 minat castitatem. Est item opus Dei de-
 struere adificia diabolica, quae in anima
 humana construit diabolus: qui turres
 superbiae & muros erigit elationis, quos
 sermo Dei in primis deiecit. Hec eo dix-
 rim, ut intelligas S. Bonaventuram ac-

Augst. de
 morib. Ec-
 cl. Cap. 10.
 15.

Gen. 3, 17

Jer. 1, 10

Orig. hom.
 8, 10. 10f.

DEDICATORIA.

commodatissima methodo duobus hisce libellis docere, qua ratione studiosi virtutis ad pietatem pervenire queant. Prius enim reuellit lolium vitiorum hominis utriusque, deinde pulcherrimo ordine docet acquirere virtutes.

De utroque homine bene instituendo illi propositum est. Neque verò insolens videri debet, quòd dicimus hominē utrūque. Etenim homo duplex est in nobis, di-

cēte Domino per Ezechielem: Homo ho-

mo de domo Israël, &c. Quòd secundo di-

citur homo, duplicem in nobis iuxta Apo-

stolum ostendit hominem, inquit B. Hie-

ronymus, exteriorem & interiorem. Mul-

ti enim habentes faciem corporalem ho-

minis, diuersarum bestiarum assumunt

imagines: quas dissipari cupiens Prophe-

ta deprecatur, Domine in ciuitate tua

imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

Illi de quibus scriptum est, Homo cum in

honore esset, nō intellexit: comparatus est

iumentis insipientibus, & similis factus

est illis; non sunt homines homines, sed ho-

mines iumenta. Rursus qui in Euangelio

audiunt, Serpentes genimina viperarum,

non sunt homines homines, sed homines

serpentes. Inuenias quoque homines equos

Homo du-
plex in no-
bis est: ex-
terior &
interior.
Ezech. 14, 4
1. Cor. 4, 16
Hieron in
eundem lo-
cum.

Psal. 72, 20

Psal. 42, 10

Mat. 23, 38

Psal. 31, 9

EPISTOLA

Mat. 7, 6 & mulos, homines canes & porcos, homi-
 Inc. 13, 32 nes vulpes, & si quid aliud dici potest
 Vitiū hominem
esse non
fuit. monstrosius. Vitiū hominem priuat sua
 humanitate; vt quamuis homo exterius
 appareat, tamen verus homo, id est, homo
 homo dici non possit. neque enim preci-
 puum est quod in homine externè appa-
 ret, sed praestantius quid in corpore latens.
 1. Cor. 4, 16 Apostolus vocat hominem qui intus est.
 Licet is qui foris est noster homo corrup-
 pitur, inquit, tamen is qui intus est reno-
 uatur de die in diem.] Homo intus mens
 est, qua attrito renouatur corpore. Sine
 August. ep. 313. corpus conficitur abstinentia castigatio-
 ne, siue valetudine, siue aliquo casu, siue
 etatis accessu, anima renouatur. Diuus
 1. Pet. 3, 4 Petrus eundem hunc appellat abscondi-
 tum cordis hominem, quem studiosè mo-
 net ornandū: capillaturam, aurum, unio-
 nes, totamque illam curiositatem repro-
 psal. 44, 14 bans. Omnis enim gloria filiae regis intus
 est: è diuerso in bestiis omnis gratia foris
 est. Nihil in bestiis plus reperias, quàm
 Amb. 20. 1. de inflit.
uirg. 4. 3. quod videtur: contra in homine nihil est
 inferius quàm quod videtur. Ex quo
 conficitur, qui ornatum illum amant
 Gen 3, 21 exteriorem, intus esse sordidos. Peccatum
 innenit vestes; nam tunicas pelliceas in-
 duit

DEDICATORIA.

dui Dominus primos parentes cum peccassent: at luxum illum vestium mens improba & meretricia sibi parauit. Vides igitur duos homines; vnum qui in cōspicuo est omnibus, alterū qui corpore reclusus, intus est absconsus. Quamobrē deprehēdimur quadatenus duplices esse, ac proinde verū, quod in omniū ore versatur, intus sumus. Ego id sum, quod ad interiorē hominem attinet: ista externa non ego, sed mea.

Basil. hom.
10 in He-
taē. in ill.
faciamus
hom. ad
imag.

Corpus hoc, organū est hominis, organum animæ. homo itaque peculiariter censetur esse, quod secundū animam est. Quod ipsum intelligens Diogenes Cynicus, hominum catervis circumseptus, ipsa meridie, atque in foro ipso, accensa lucerna quid quereret interrogatus, respondit homines se querere, neque enim humano dignabatur nomine, quos deprauati mores homines esse non sinebant. Quia is verē homo dici meretur, qui virtutē colit, & imaginem hominis integram retinet: qui fugiēs vitia illicitis affectibus imperat, assuetus Dominicis obtemperare preceptis.

Homo est
secundū
animam.
Diogenes
Laert. l. 6.
de vita
philos. ius
Diogene.

S. Bonaventura postquam longo considerationis studio, vtriusque hominis cognitionem accepisset, eleganter sanè docet fugere vitia, virtutem sectari; declinare à

rsal. 33, 29

* 4

ma-

EPISTOLA

Gal 3, 10
Prologo 1. in
De profect.
Relig.

malo, & facere bonum; veterem hominem
exuere, & induere nouum. Priorem li-
brum, quem inscribit Speculum disci-
plinæ, subinde vocat de homine exteriori:
alterum, De profectu Religiosorum,
appellat de homine interiori. Orditur au-

Prologo 2
in De prof.
Relig.

tem ab institutione hominis exterioris,
cuius ipse causam reddit his verbis: Homo
ab intimis & summis cadens per pecca-
tum, in hac exteriora & visibilia lapsus
est. Et quia non intelligit nisi corporalia,
ideo inde primò nititur resurgere ubi ia-
cuit, & paulatim se erigere ad spiritualia
& diuina ad qua conditus fuit.] In Spe-
culo disciplina, cum quadam necessaria
ad virtutem capessendâ premisisset, tunc
eruditissime candidatos Monasticos dedo-
cet illam rusticitatem, presumptionem,
omnes irreuerentia notas, in verbis, operi-
bus, in gestibus, incessu, & vniuersis mori-
bus. Ex visu cognoscitur vir, ait Ecclesia-

Cap. 19, 27

sticus, & ab occursum facili cognoscitur sen-
satus. Amictus corporis, & risus dētium,
& ingressus hominis enunciant de illo.

ro. 1. lib. 1.
Offi. c. 13.

Certè B. Ambrosius quendam seruum
suum ad Clerum noluit admittere, quòd
gestus eius aliquid mali videbatur enun-
ciare. Nec se fellit eum sentētia: nam pau-

DEDICATORIA.

lo post ab Ecclesia recessit. Denique noster
Bonaventura in De profectu Religioso-
rum, totus est, ut hominem reformet inte-
riorem. Quare in primis explicat species
tentationum; & vitia definiens, singulis
adhibet remedia, quibus curari possunt.

Et quidē qui propter eximias animi, cor-
porisque dotes, morum elegantiam, splen-
dorem virtutū, à suo præceptore Alexan-
dro Halensi accepit elogium tale; Non vi-
detur Adam in homine isto peccasse: mi-
rum videri non debet, quod præ cæteris
methodum hanc elegantissimam, qua vi-
tia fugantur, & parantur virtutes, po-
tuerit præformare. Cuius unicus est sco-
pus, ut perducatur ad totius Christiana per-
fectionis culmen Caritatem; in qua vera
sita est sapiētia. Veri nominis Philosophos
conatur efficere vita monastica cōsecratos.

Nam si iuxta D. Aug. Pietas sapiētia est, ubi sup
& cultus Dei; coliturque Deus fide, spe, &
caritate: sequitur sanē, quotquot sunt di-
vini amoris studiosi, veros esse Philoso-
phos. Deum amare vera philosophia est.
Sapientia* enim Deus & est & vocatur.

Qui volunt, legant Platonem, Demo-
sthenem, Ciceronem, Virgilium, Teren-
tium, Horatium, cæteraque Ethnicorum

Aloys.
Lippom.
præfatione
in vitam
S. Hieron.

Deū ama-
re philoso-
phia vera.
Theodores-
erat. De.
Caritate,
post histo-
riam Reli-
giosam.
1. Cor. 13. 24

EPISTOLA

monumenta, venustanda lingua gratia,
 verborum foliis se oblectantes: oblectent
 se, ad instar Acolasti indulgentissimum
 patrem fugientis, porcorum siliquis, quæ
 animam humanam non possunt exsatu-
 rare. *Mibi interim placent illi indocti*
 qui calum docent rapere, qui me pascunt
 verbo vite, Angelorum pane, non cibo
 demonum, quomodo parabolam hanc in-
 terpretatur diuus Hieronymus, cuius ver-
 ba lubet ascribere: *Demonum cibus est,*
 inquit, *carmen Poëtarum, secularis sa-*
pientia, Rhetoricorum pompa verborum.
Hæc cum sua omnes suauitate delectant,
& dum aures versibus dulci modulamine
currentibus capiunt, animam quoque pe-
netrant, & pectoris interna deuinciunt.
Verum cum omni studio ac labore per-
lecta fuerint, nihil aliud nisi inanem
sonum & sermonum strepitum suis lecto-
ribus tribuunt. Nulla ibi saturitas veri-
tatis, nulla refectio iustitiæ reperitur: stu-
diosi eorum in fame veri & virtutum pe-
nuria perseuerant.] Et ita quidem res se
habet. Quapropter non possum satis mi-
rari hominum istorum vanitatem, qui re-
lieto studio rerum æternarum, non aliud
scire curant, quàm Romana eloquentia
 princi-

de filio
 prodigo, ep.
 146 ad Da-
 monum. 10. 3.

DEDICATORIA.

principem Ciceronem, Salustium subtilis-
 simum breuitatis artificē, & lectissimum
 pensatorem verborum, aut Plautum om-
 nium Latinorum festiuissimū. Quam ab-
 surdū est quotidie canere Iouē altitonan-
 tem, Herculē, Theseum, Troiam, Olym-
 pum, & cetera Ethnicorum mōstra, som-
 nia, mendacia: & nihil scire de Christi
 Seruatoris nostri præsēpi, vita, & celesti
 Philosophia: nihil de eius catenis, sudore
 sanguineo, verberibus, corona spinea: nihil
 de vulneribus, de lytro humani generis
 pretiosissimo eius sanguine pro nobis effu-
 so. Quid? quod neque cogitent de fine ho-
 minis, & beatitudine, quam omnes desi-
 derare debemus. Nec mirum, quando illi
 ipsi ut plurimum ne sciāt seipsos, sicut mu- psal. 72.26
 lus & equus, quibus non est intellectus.
 Vnum studiū verē liberale est diuina sa- Sapientis
 studium,
 verē libe-
 rale.
 piētiae, hac verē liberū reddit: cetera pue-
 rilia sunt. An tu quidquam credis in illis
 esse boni? non faciunt virum bonum, sed
 nec permittunt quidem. Grammaticus
 circa curam sermonis versatur: & si la-
 tius vagari vult, circa historias: iam ut
 longissimē fines suos proferat, circa car-
 mina. Quid horum ad virtutem viam
 sternit? Syllabarum enarratio, & verbo-
 rum

EPISTOLA

ram diligentia, & fabularum memoria,
 & versuum lex atque modificatio? Quid
 metum demit, cupiditatem eximit, libidi-
 nem refrenat? Nihil inuenies quod vetet
 timere, vetet cupere. quisquis haec ignorat,
 alia frustra scit. Videntur mihi isti imi-
 tari infanos, qui relictis necessariis, super-
 uacanea sectantur: quemadmodum si quis
 ab arbore valde onusta pomis, nuda legat
 folia, negligat autem fructus suauissimos.
 Anxie disputant, rectiusne dicatur bea-
 titas an beatitudo: verum de ipsa conse-
 quenda non laborant. Magno vitio datur
 substantiuum & adiectiuum non secundum
 praecepta iungere Syntaxeos: at obliuisci
 Christianismi, fornicari, inebriari, pecca-
 tum non putatur. Dicite mihi, o vos qui
 nihil esse vultis quam Grammatici, qua-

Amile.

Arnob. l. 1.
 aduersus
 Gentes sub
 Inuam.

nam est ratio naturalis, aut in mundi con-
 stitutionibus lex scripta, ut hic liber dica-
 tur, & haec sella? cum neque sexus habeant
 masculinis & femininis generibus distin-
 ctos? neque quisquam docere me doctissi-
 mus possit, ipsum hic & haec quid sit? aut
 sur unum ex his sexum virilem designet,
 & aliud femininis generibus applicet?
 Humana sunt ista placita, & ad usum
 sermonis faciendi non omnibus necessaria.

Nam

DEDICATORIA.

Nam & hac liber, & hic sella, dici sine
ulla reprehensione potuisset, si ab initio sic
deci placuisset, & à sequentibus seculis
fuiſſet communi in ſermocinatione ſerua-
tum.] Sed dicis, Facit ad veſtiendas ſen-
tentias eloquentia, & multum leporem
habet elegantia dictionis. At nec eò debet
verū videri, quod dicitur, quia eloquen-
ter dicitur; nec eò falſum, quia incompo-
ſitè: rurſus, nec ideo verum, quia impolitè
enuntiatur; nec ideo falſum, quia ſplen-
didus ſermo eſt.] Nōne vides ut plurimum
philoſophiam mundanam turgere ver-
borum phaleris? Sed veritate, cuius mens
humana avidiſſima eſt, deſtituitur. E cō-
trario Chriſtiana ſapientia ſimpliciter ſi-
ne verborum fucis docetur, & idcirco de-
prehendimus ſchola noſtra magiſtros non
ſecundū artem ſcripiſſe, ſed ſecundū
gratiam, quæ ſupra artem eſt.] Quamob-
rem probabile eſt inſtitutum non pluris
facere eloquentiam quàm ſapientiam: &
contentum eſſe, ſi quod ſignificatur, intel-
ligitur: neque curare quomodo dicatur,
quod eſt exponendum. Opem ferre non ut
bene loquantur, ſed ut homines ſeruentur.
puto eſſe optimum, non autem dictiuncu-
las tanquam ornamenta componere. Nam
dictio

Aug 10. 2.
lib. 5. conf.
cap. 6.

Amb. ep. 63
in initio.

Clem li. 69
ſtom. 10
med.

EPISTOLA

dictio est, cen vestes in corpore: res autem
 carnes & nervi. Non oportet ergo maio-
 rem vestis quam salutis corporis gerere
 curam. Dic, quæso te, quid mali, quid in-
 comodi paritura est locutionis imperitia,
 si qua sunt maxima fuerimus consecu-
 ti? Quid enim prodest aurea clavis, ait
 B. Aug. si aperire quod volumus nõ potest?
 aut quid obest lignea, si hoc potest? quando
 nihil querimus, nisi patere quod clausum
 est?] Quid? quod neq. ipsi Philosophi præ-
 stantissimi valde ediscendis literis ope-
 ram dederunt, imò nonnulli prorsus con-
 tempserunt, perstiteruntque esse imperiti,
 omnem etatē in ea philosophia parte, que
 mores componit, conterētes, illique claris-
 simi & celeberrimi evaserūt. Anacharsis
 enim, & Crates, & Diogenes (ut mihi te-
 statur D. Chrysostomus) huius assequen-
 da peritia nullum studium, nullam om-
 nino curam habuerunt.] Aiunt nonnulli,
 quòd ne Socrates quidem ipse: ita enim in
 oratione ad indices præfatus est: Vos ex
 me audituri estis omnem veritatem, &
 non tamen per Deos immortales, ò viri
 Athenienses, orationem compositam ele-
 etis verbis & nominibus, ut faciunt qui-
 borum studiosi sunt, neque aliquo orna-
 mento

libro 4. de
 do. 7. Christ.
 cap. 100.

lib. 7. ad
 versus vniu-
 peratores
 vita mona-
 chica.

DEDICATORIA.

mento fucatam: sed audietis vulgaribus
 vilibusque verbis loquentem. Credo enim
 iusta esse quae dico, nullusque vestrum
 aliter expectet. Neque enim profecto, Iu-
 dices, huius aetati convenire videtur, veluti
 adolescentulo, fictis ad vos ingredi ver-
 bis, &c. Hoc autem cum dicit, ostendit se
 non ob negligentiam quandam, ut fieri so-
 let; sed quod eam rem non magni faceret;
 nec didicisse, nec illi unquam usum fuisse.
 Itaque (vtror verbis divi Chrysostomi)
 Philosophis quidem eloquentia indigna
 est, & viris prorsus: ludentium vero ado-
 lescentulorum certamen & gloria; quod
 ipsis Philosophis quoque videtur, nec Phi-
 losophis quibuslibet, sed illi qui omnes fa-
 cile in ea arte superavit.] Quid igitur?
 Barbarorum more humanitatem repro-
 bamus? minimè verò. Sed hoc volumus,
 quod sicut rusticus & simplex Frater non
 ideo debet se putare sanctum, si nihil nove-
 rit: ita nec peritus linguam debet aestimare
 sanctitatem. Multo melius est è duobus
 imperfectis, rusticitatem sanctam habere,
 quam eloquentiam peccatricem. Surgunt
 indocti, inquit Augustinus, audita Chri-
 stianissimi Philosophi D. Antonij vita:
 & nos cum doctrinis nostris sine corde ecce
 ubi

Hieron. 10.
 1. ep. 2. ed.
 Nequitia

Lib 2.
 inf. c. 2.

EPISTOLA

ubi volutamur in carne & sanguine? In iudicio illo terribili non verborum, sed habebitur ratio operum: non proderunt ibi speciosa folia, quando exactissime fructus requirentur. Quid querimus adeo ista vera insomnia, qua nihil ad nos, qua fluxa sunt, qua momentanea? Bonum hoc & firmum est, sublat a cruce hinc pedem efferre, ingemiscere, & funder e lachrymas, mentem diuinarum rerum studio marcipare, caelestium bonorum spem pectore fovere, ita cōparare se, vt sacrosancta Trinitatis splendor, qui puris animis imperari solet, nobis illucescat: à stulta carnis contagione mentem abstinere, imaginem illam quam diuinitus accepimus formare, & integram confirmare, vitā ab hac vita alienam ducere, denique cum altero mundum hunc consumutādo ad beatarum animarum patriam feliciter cōmigrare. Sanè hoc est, quod rudi stylo quidem, sed tamen Christiano, S. Bonauētura docere conatur.

Accipe igitur, Reuerende Domine, lubenti animo hosce pios libellos cōpluribus incognitos hactenus, dignos tamē qui omnium Religiosorum terantur manibus, labore multo ab innumeris vitiis repurgatos, illustratos etiā testimoniis sanctorum

Pa-

DEDICATORIA.

Patrum, è quibus omnia ferè desumpta sunt. Hos R^{ur} tua nuncupo. Quod ut faciam, mouet me in primis singularis illa tua beneuolentia, qua me iã inde à multis annis nihil merètem complexus es. Deinde præclara monasterij tui S. Trudonis disciplina, qua procul de se pietatis auita diffundit odorem. Testatur S. Bonauen-
prologo 1.
in De pro-
fectu Relig.
tura, admonitiones suas, quas alibi vocat collationes, his duobus libris comprehēsas à se, nō solum habuisse ad sui instituti fratres, verumetiam ad alios quoque. Cum autem persuasum esset, laborem hunc nostrū, qualiscunq; demum sit, R. Dom. tue non displiciturum, cupio ut accipiat ab Obseruantia nostra munusculū exiguum beatissimi Patris S. Benedicti illustrissimus Ordo, à quo S. Franciscus primum locum accepit, in quo institutum suum inchoauit; ut caritatē illam & amicitiam, quam maiores nostri sanctissima consuetudine fœderarunt, sanctam seruemus & perpetuam. Ex nostra Cellula Antwerpensi. Anno 1591. May 2.

Reuerendæ tuæ Dom. studiosiss.

Fr. Henricus Sedulini Cliniensis,
Guardianus Antuerpiem.

* *

Piø

Pio Lectori.

HABES, amice Lector, Speculum
disciplinæ S. Bonaventuræ, & De
Profectu Religiosorum, libellos
prorsus diuinos, licet contempti-
biles mundo. Sed quæ stulta sunt mundi, elegit
Deus, ait Apostolus, vt confundat sapientes. J
Auctor quidem non admodum curiosus est
latinitatis & elegantix: vt qui nouerit non in
sermone esse regnum Dei, sed in virtute. Si
pius esse velis, lege & relege diligentius: place-
bunt. sin autem, ne legas: ne sanctum canibus,
& mittantur margaritæ ante porcos. Quos
vir lögè piissimus Dominus Hefius, veneran-
dæ memoriæ apud Leodienses Canonicus, &
P. Ramus Iurisconsultorum, quondam Loua-
nij decus, & plerique alij pij viri iuxta ac do-
cti diligentissimè lectitare solebant etiam ad
mensam, pro excitando in Deum spiritu, ne-
mo facilè debet contemnere. Huius admoni-
rum te breuibus cupio, nonnullos opinari,
S. Bonauenturam non esse auctorem Speculi
disciplinæ. Sed hoc dubium nobis eximit ipse
Bonauentura, qui prologo vtroque in De pro-
fectu Religiosorum planè testatur, se conscri-
psisse formulam priorem de exterioris homi-
nis compositione. Quibus verbis Speculum
Disciplinæ intelligit. Potuit autem fieri, vt
Speculum hoc non tam accuratè conscriptum
reliquerit: quod ipsum quoque satis inuic
antiquissimum exemplar editum Argentinæ,
Anno 1495. Quod ita habet in libri fronti-
spicio: Speculum Disciplinæ in hanc formam
redactum est à F. Bernardo à Bessa, qui fuit
socius S. Bonauenturæ. Nam ab ore S. Bo-
nauenturæ fuit scriptum, & inordinatè reli-
ctum.

1. Cor. 1, 27

2. Cor. 4, 20

Mat. 7, 6

A D L E C T O R E M .

Etum. E quo homines discerent caelestes mo-
res.] Miror autem valde, duos hosce libellos
semper fuisse disiunctos: quandoquidem ipsa
materia librorum postulat ne disiungantur.
Quid enim coniunctius esse potest, quam ho-
mo exterior & interior; hoc est, corpus & ani-
ma. In Speculo Disciplinæ, de componendo
homine exteriori; de formando interiori ho-
mine, differit in De Profectu Religiosorum.
Hic liber variis nominibus insignitur. Exem-
plaria vetustissima constanter vocant De Pro-
fectu Religiosorum: sed Venetum, quod pro-
diit Anno 1584. appellat De Reformatio-
ne mentis, librum priorem: posteriorem verò,
De Processu Religionis. Mirum in modum
variant exemplaria antiqua in inscriptioni-
bus, lectione, & distinctione Capitum. Quare
facta diligenti collatione multarum editio-
num, elegantius hi libri prodeunt, summam
doctrinam pietatis in se continentes; & ad vi-
tam bene beateque instituendam, omni Reli-
gioso, diuinæque sapientiæ amantissimo, ma-
ximè necessarij.

Itaque, amice Lector, te oro, vt cum labore
nostro frueris, hunc tuis precibus apud com-
munem Dominum nostrum Iesum Christum
compensare digneris. Vale.

** 3

F. ADRIA-

F. ADRIANVS PAVLI
ARLEBECANVS BENE-
VOLO LECTORI.

A Ciipe de Minimis Magno Doctore libellum,
Virtutis Speculum, qui cupis esse pius.

Panditur hinc sancti Profectus semita plana:

Panditur excellens Religionis iter.

Sordibus absterfis, videas in margine iuncta

Tam loca Scriptura, quam monumenta Patrum.

Immemores sensus affixus dirigit Index.

Vixit. Qui modicum spreuerit, usque cadet.

Manus

Manus Religiosorum.

DISCIPLINÆ complures, quo facilius inducantur, habent suas Isagogas, velut prima artium rudimenta, quæ candidatis suis ad altiora viam commonstrant. In hunc modum noster Ordo Seraphicus, quinque verba (Religiosorum manum appellant) ceu elementa quædam suis tyronibus ab initio tradit. Hæc cum ipsi tanquam digitos suos tenuerint, paratiores efficiunt ad sublimiora pietatis & sapientiæ studia capessenda. Quare operæpretium me facturum putavi, si ea in gratiam Nouitiorum nostrorum ex sacris literis explicarem, & ad iuuandam memoriã breuibus rhythmis comprehenderem.

1. Ad quid venisti?

Non velle meum facere:

34. 6, 33

Sed passiones vincere.

Col. 3, 5

Sanctamque crucem tollere:

Mat. 16, 24

Et indies proficere.

7 Sal. 33, 2

2. Quid ad te?

Defectus vides? Quid ad te?

34. 21, 23

** 3

Qui

MANVS

1. Cor. 10, 12. Qui stas, cura non cadere.
Deut. 4, 9 Attende tibi; nosce te.
Io. 21, 22 Mitemque Iesum sequere.

3. Est mea culpa?

Si cupis esse amabilis;
Fatere culpam iugiter:
1. Jo. 1, 8 Peccator es. Humiliter
Luc. 17, 10 Dic, Seruus sum inutilis.

4. Libenter.

Col. 3, 23 Omne quodcunque facitis,
Eph. 6, 7 Fideliter ex animo,
Hominibus & Domino:
Eph. 6, 6 Non seruientes oculis.

5. Deo gratias.

2. Thes. 5, 17. In omni quod obuenerit,
Laudato semper Dominum:
Iob 1, 21 Bonum malumve fuerit,
Psal. 72, 25 Hunc solùm specta terminum.

I. PRIMVM monet, vt meminerimus
Exod. 13, 3 illius diei, in qua egressi sumus de Ægypto;
& alacriter ad terram promissam euntes,
de transitu non faciamus reditum.
Sed affectibus, quasi Regibus Chananeorum
superatis, in virtutibus promoueamus.
quod Religiosorū omnium spectat vocatio.

Se-

RELIGIOSORVM.

Secundum insinuat nobis, vt si quid 2.
humani in fratrum grege contingat,
non moueamur. Nam in quemcun-
que angulum se quis abdiderit in hoc
mundo, inueniet homines: à quibus
humana omnia aliena esse nō possunt.
Duo igitur nobis sunt obseruanda, vi-
delicet nosipfos vt penitus inspicia-
mus, & Christum pietatis ducē, quem *Mat. 11, 39*
securè imitari possimus.

Tertium præparat ad humilitatem, 3.
omnium virtutum matrem. Quotidie
in multis offendimus omnes, sæpissi-
mè cadimus, & tam inopes virtutum
sumus, vt sufficientes non simus boni *1. Cor. 35*
aliquid cogitare à nobis quasi ex no-
bis. Atque etiam bona si quæ videmur
operati, vt plurimùm coram Domino
bona non sunt. Quod cùm studiosè
consideramus, haud facilè extollemur,
indignitatem propriam agnoscentes.

Quartum reddit nos Deo & homi- 4.
nibus longè gratissimos: quādo si quod
præcipitur faciendum, non tergiuer-
sando aut dissimulando, lubenti ani-
mo promptoque faciamus; non quæ-
rentes quæ nostra sunt, sed commo- *1. Cor. 10,*
dum aliorum: cogitantes oculum di- *33.*
uina

MANVS RELIG.

uinae Maieſtatis nunquam dormire,
ſed intueri omnia; in cuius gloria vni-
uerſa agenda, docente Apoſtolo, di-
dicimus.

ſer. 10.
11.

ſ. Quintum deducit ad omniū actio-
num metam, Deum : in quo tranquil-
lè quieſcimus. Ab eo ducimus origi-
nem, ad eum properamus omnes. Ete-
nim ipſe eſt Alpha & Omega, princi-
pium & finis, quem in omnibus velut
vnicum ſcopum collimare debemus.
Faxit Dominus Ieſus, vt hunc ipſum
atingamus, & æterna præmia confe-
quamur. Amen.

ſer. 1, 2

S. B. O.

I
S. BONAVENTURÆ

EPISCOPI CARDINALIS
ALBANENSIS, QVONDAM
totius Ordinis Minorum Generalis
Ministri, Seraphici Doctoris Ec-
clesiæ, in Speculum disciplinæ ad
Nouitios,

PROLOGVS.

*Ad honestatem tendentes, im-
primis necessarium habent, vt
per exercitium disciplina, vir-
tutis titulum citius apprehendere possint.*

*Nã (vt ait Hugo de S. Victore) vsus di-
discipline ad virtutem animum dirigit;* 20. a. infir.
monast. ad
nouit. in
prologo.
virtus autem, ad beatitudinem perducit:

*ac per hoc, inquit, exercitium disciplina
esse debet nostra inchoatio, virtus perfe-
ctio, premiũ virtutis eterna beatitudo.]*

*Verũ qui disciplinam in noua conuer-
sationis initio negligit: ad eam postmodum
difficile applicat, & formam quam pri-
mò quis recipit, vix deponit. Adoles-* Prout. 22. 6
*cens namque iuxta viam suam etiam
cũ senuerit, non recedet ab ea.] Optima
viuendi forma eligenda est, quam reddat
assuetudo iucundam. Primus autem ad*

A

pro-

Primus ad
virtutem
gradus,
proprij de-
fectus cog-
nitio.

profectum gradus, defectus cognitio; mag-
naque omnino prudenti securitas, viuendi
modum nouisse congruum, pro varia re-
rum & accidentium qualitate. nec mini-
mum est contemnere minima, quae non mi-
nimam moribus maculam, eo turpius neg-
lectui habita ingerunt, quo vitari facilius

Obseruent
monasti-
carū cere-
moniarum
doctores.

cognita valuerunt. Proinde qui Spiritus
Dei aguntur, moralibus documentis in-
tendunt; quae tamen superbi & fatui con-
temnentes, nunc superstitiones, nunc cere-
monias vocant; aut certè calumniis fuca-

Prou. 13, 2

tis impugnāt. nec enim stultus verba pru-
dentiae recipit: nisi ea dixeris, quae ver san-
tur in corde eius.] Hic ergo tractatulus per
superiorum impositionem exactus, rudi
quidem iuxta scribentis ruditatem, & in-
renti exigentiam, stylo, ex diminutis quo-
que ac nudis, ob breuitatem, incompactis-
que interdum, sed congruis pro morum
traditione sententiis editus, nouis Christi
discipulis, pro aliquali speculo inspicien-
dus proponitur: ut per pauca sibi proposi-
ta, occasionaliter fiant in pluribus cautio-

Prou. 9, 9.

Da sapienti occasionem, ait Salomon,
& addetur ei sapientia.] Attendant ta-
men quaedam hic accipienda fore commu-
niter, & magis & minus, pro loco & tem-

pore

pore obseruanda: licet non semper pro singulis conditionum modificatio replicetur.

Prudens, vt rerum varietas exigit, ita se accommodat tempori, non se in aliquibus mutans, sed potius aptans: sicut manus quæ eadem est cùm in palmam extenditur, & cùm in pugillum constringitur.]

Seneca lib.
de virtutib.
cap. Prudentia.
Simile
e' elegans.

Nec moueat, si qua pro iunioribus impertinentia videantur. Proinde iunior in his sapè, quæ ipsam excedunt, instruitur: vt seniorum se proposito applicans, sit quantum congruit aptior ad agenda, cautior ad cauenda. Prolixitatem, fortè tetricus si quis fuerit inspector, causabitur: sed necessariam in expertis dicendorum expressionem aduertat: nec facile rudes, (pro quibus est opera) generalibus posse cõmentibus, id est, breuibus & incompletis sententiis erudiri, aut concisis passim proficere paradoxis, unòque nihilominus nouerit titulo multa quandoque perstringi, quæ specialem requirerent explicanda tractatum. Duas autem particulas, principalem videlicet & incidentalem, huius operis series habet. Principalis diuiditur in duas: in quarum prima de preparatoriis ad disciplinam, & aliquibus eius effectibus incidenter: in secunda de ipsa plenius tractatur.

Diuisio libri.

zur. Preparatoria sunt per modum principij, medij & postremi: Depositio vetustatis, stabilitas mentis aduersus tentationes diaboli, & subiectionis humilitas. Primum preparationem inchoat, secundum continuat, tertium verò consummat. Seruanda erit ubique maiorum & minorum paragraphorum distinctio, ad seriei & ordinis euidentiã ampliorem.

S. BO-

S. BONAVENTURÆ
EPISCOPI CARDINALIS
ALBANENSIS, QVONDAM
totius Ordinis Minorum Generalis
Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
siæ, Speculi disciplinæ ad Nouitios

PARS PRIMA.

De preparatoriis ad disciplinam.

De vetustatis depositione.

CAP. I.

EPONENDVS est, secundum Ephes. 4, 22
Apostolum, vetus homo, & induē-
dus est nouus: quod perfectè im-
plent, qui transitoriis abdicatis, non
solùm peccata, verumetiam occasiones fugiūt
peccatorum; veterisque fermento per puram
confessionem plenius expurgato, in vitæ noui-
tate perfecta, soli præligunt Domino milita-
re. In odore igitur vnguentorum Christi, per
compendiosam & tutam sacre religionis semi-
tam currere cupientes, prius rerum tempora-
lium fasciculos deprimentes abiciant: vt ab
omni tam possessione, quam cura penitus ex-
pediti, Christum Dominum expeditè sequan-
tur, & non sint eis tentationis occasio vel rui-
næ. Quod si ante religionis ingressum nō fue-
rint expediti, post ingressum saltē expeditio-
nem huiusmodi per alias personas, vel per li-
teras, iuxta superioris arbitrium quanta pos-
sunt acceleratione procurent: non expectatis
oportunitatibus, aut vtilitatibus deceptoris,
quas frequenter diabolus sub specie pietatis

Transito-
ria omnis
abdicada.

6 S. BON. SPEC. DISCIP.

suggerit. Summa sit eis vtilitas, vtilitates huius mundi contemnere propter Christum: iuxta verbum sancti Hieronymi: Nemo renunciat urus saeculo, bene potest vendere, quae contempnit vt venderet. Si habes, inquit, in potestate rem tuam, vende: si non habes, proice. totū Deo dedit qui seipsum obrulit.] Post religionis ingressum continuo debent confessioni faciendae vacare: & de omnibus quae in saeculo à pueritia commiserunt, ad memoriam, quantum poterunt, studiosa sollicitudine reuocatis, generaliter confiteri. Malorum namque cōfessio, initium est bonorum.] Ordinis ergo status reiicit res atque reatus.

Hieron. ep.
103. ad
Paulin. in
fine.

Confessio-
ni genera-
li vacan-
dum.

August. in
Ioan. tract.
22. sub fine.

*De constantia mentis, & cautela contra
tentationes diabolicas.*

CAP. II.

QVONIAM autem Pharaeo persequitur
Isaëlem fugientem, & contemptus surgit
in scandala, nunc aperte, nunc occulte, sub spe-
cie boni periculosius tentas; faciant quod scri-
ptum est: Fili accedens ad seruitutem Dei, sta
in iustitia & timore: & praepara animam tuam
ad tentationem.] Solent praecipue vires tenta-
tioni praebere fluctuatio mentis circa proposi-
tum ingressurae vel ingressae religionis, tarda
repidaque repulsio, & deiectio spiritus desola-
ti. Ea propter in primis in proposito sancto cor
suum omnino stabiliant & confirmant: ne ve-
lut arundo diuersis ventorum flatibus agitati
vacillent. Optimum est (inquit Apostolus) gra-
tia stabilire cor. Et Prosper ait, Quemlibet ho-
minem donec se, in eo quod elegit, certa defini-
tione confirmet, velut in quodam deliberatio-
nis incertae biuio constitutum, discerpit ipsa di-
uersitas voluntatum. Virtus (inquit) hortatur
&

Exod. 14, 5

Ecli. 2, 1
Non flu-
ctuandum
in bono
proposito.

Heb. 12, 9

Prosper lib.
3. de vita
cens. 6. 16.

& prouocat, vt definitionis ambiguitate de-
 sita, propositum spiritale suscipiat, perseuera-
 turū se in suscepti labore propositi, nō sua pos-
 sibilitate, sed Domini miseratione confidat.
 Cogitet quanti & quantæ potuerūt & possunt,
 quod se posse desperat. Vnde illi potuerunt, in-
 de se posse firmiter credit.] Meminerit illud
 Apostoli, Fidelis Deus qui vocauit vos, qui etiā
 faciet, &c. Qui sperāt in Dño, mutabunt forti-
 tudinē: current & nō laborabūt; ambulabūt, &
 nō deficiēt. Ad hæc, tētationum & cogitationū
 malarum viriliter principiis, & absque moræ
 dispendio est obstandum. Quod si earum in-
 sultus spiritum inquietent, non solum familia-
 ris confessor, verumetiam fratres alij seniores
 sunt in adiutorium aduocandi: vt vnus de-
 bilitas multorum adiutorio sustentetur: Frater
 qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma.]
 Qui autem vulnus detegere, vel auxiliū petere
 negligit, sua nō immeritō negligētia perit. De-
 nique cum diabolus, serui Dei spiritum per
 tristitiam deicere studeat, ipsam, si quādo irre-
 pserit, citius repellentes, Christo Domino, qui
 datorem hilarem diligit, in cordis lætitia fa-
 mulentur: attendentes sollicitè, ne de sua vnquā
 vocatione ingrati aut tepidi regratiatores ap-
 pareant coram Deo. vbi sol radiat gratiæ, nubi-
 lum turbationis abscedit. Solet in aqua turbida
 latere piscaturus animam coluber tortuosus.
 Maximum inhabitantis gratiæ signum, spiri-
 tualis lætitia. Porrò qui vocantis gratiam non
 agnoscit, indignum se vocationis fructu con-
 stituit. Beneficiis ingratus exhibitis, ineptus
 efficitur exhibendis. Valet quoque interdum
 conuersis, pro animæ salute, mutatio loci. Ple-
 rumque enim dum mutatur locus, mutatur &
 mentis affectus.] Valet pro mētis tētationibus
 impulsæ præsidio, valet pro morum citius ac

1. Tes. 5, 24

Isa. 40, 31

Tentatio-
nū incitis
absque mo-
ra resiten-
dum.

Proa. 18, 19.

Tristitia
animū
deiciens,
citō repe-
lenda.Nota fern-
tias at-
rens.Mutatio
loci.
Bernard. de
modo bene
viuendi. ad
seru. ser. 6.
in fine. ex
Isidoro l. 2.
de Sū. bona.
c. 10. sent. 7.

§ S. BON. SPEC. DISCIP.

perfectius assequendo peculio, extra cognationem & patriam, vel ad tempus secedere. Verum, quia per se nullo modo sufficerent, ad machinamenta diaboli repellenda: ad Christum, propter quem omnia contempserunt, qui est tentatorum refugium & debiliū fortitudo, qui se fideliter inuocantibus facit cum tentatione prouentum; ut valeant sustinere, crebris supplicationibus & deuotis recurrat: ut qui eos dignatus est de fornace Babylonis eripere, bonum in eis perficiat quod incepit. Frequens & feruens oratio, dissipat omne malum. Ollæ feruenti muscæ non *incident.

1. Cor. 10, 13

Crebrò
orandum
& feruenter.

al. in hæt.

Quomodo necessaria sit ad disciplina susceptionem humilitas.

CAP. III.

vs. 2. in sit.
omò. ad no.
tit. 6. 7.

DENIQUE quoniam, ut ait Hugo, Sicut cera, nisi prius emollita fuerit, formam non recipit: sic & homo quidem ad formam virtutum non flectitur, nisi ab omni elationis & contradictionis rigore, per humilitatem humilietur:] necesse habent qui disciplinæ cupiunt moribus informari, ut humilitatis radicem in corde figere studeant, & tumorem propriæ voluntatis, præsumptionis & irreuerentiæ vitia, quæ à superbia procedere solent, tam in re quàm in signo vigilantius caueant: ut humilitas ancillæ more, locum præparet disciplinæ.

De captinatione voluntatis propriæ.

CAP. IIII.

Proffer lib.
2. de vita
contemp.
6. 17.

VOLUNTATEM itaque propriam ingenti curent studio captiuare. Quid enim prodest sub vnius ordinatione viuentibus, quod facultates suas abiiciunt; si proprias voluntates
non

non relinquūt: cū sit præstātius voluntatibus renunciare quàm rebus?] Tota religionis perfectio in voluntatis propriæ abdicatione consistit: quare potissimum perfectionis & disciplinæ industrius appetitor, voluntatibus propriis edomandis, & præsentium nutui subiugandis inuigilat. Profectò in duobus erit subiectæ probatio volūtatis: si videlicet in sibi iniunctis deuotè obediat, & in agēdis suis semper habere auctoritatem obedientiæ non omitat. Primi, hoc est, Obedientiæ in iniunctis patet necessitas, patet & meriti magnitudo. Nam quidquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo; hoc omnino accipiēdum est, quasi præcipiat Deus.] Ad meritum etiam melior est obedientia quàm victimæ: sanctæque obedientiæ holocausto, nihil Deo gratius exhibetur. Nemo ad perfectionis semitam currendam magis expeditus, quàm verus obediens. Quamobrem obedientiæ filij, se totos ad obediendum exponant: moxque vt Prælati vocē audierint, quasi diuinitus imperetur, moram pati nesciant: sed relictis omnibus, ad iniuncta quæque fideliter exequenda, prompta deuotione consurgant: vt vicino Obedientiæ pede, velut vno momento, iubentis vocem, facti exhibitione sequantur.] Perfecta obedientia sua imperfecta relinquit. Quinimo nec bonus obediens verbum expectat, vbi de superioris sibi constiterit voluntate. Illum a item optimum dixerim obedientiæ gradum, cū eo animo opus iniunctum recipitur, quo & præcipitur; cum ex voluntate iubentis, pendet intentio exequentis.] Nunquam de maiorum sententia iudicent, quorum officij est obedire, & implere quæ iussa sunt.] Deinde si ad profectū volunt obedientiæ peruenire; constanti secum deliberatione proponant, deuotè

A 5 sem,

Voluntatis propriæ abdicatione, tota religionis perfectio.

Obedientiæ necessitas & meritum.

Bern. tract. de precepto & dispens. 1. Reg. 15. 22.

Bened. in reg. 6. 5.

Perfecta obedientia, sua imperfecta relinquit.

Bern. tract. de precepto & dispens.

Hieron. in 1. ep. 4. ad Rusticum.

S. Bened.
reg. cap. 68.

semper ad omnia obedire. Si quid igitur gra-
ne vel impossibile forte iniungitur: suspiciant
quidem cum omni mansuetudine iubentis im-
perium. Quod si omnino suarum virium pon-
dus excedat, impossibilitatis suæ causas, ei qui
præest patienter & oportunè insinuent, non
superbiendo vel contradicendo, vel aliàs leui
murmure resistendo. si adhuc superior in sua
manserit sententiâ, ita sibi nouerint expedire, &
ex charitate de adiutorio Dei cõfisi, obediant.]

Philip. 2, 3

Christus factus est pro nobis obediens vsque
ad mortem; mortem autem crucis. Qui licet

Luc. 22, 4.

ad Patrem pro calicis translatione clamauerit,
continuo tamen adiunxit, Veruntamen non
mea voluntas, sed tua fiat.] Nõ solum maiori-
bus, sed sibi etiam inuicem obedientiam cer-
tatim impendat.] Incubit enim Christi disci-
pulo, vt omni petenti se tribuat, & exemplo

S. Bened.
reg. c. 72.

Luc. 6, 30

1. Cor. 9, 19

Ephes. 5, 21

Obedien-
tia in agē-
dis aucto-
ritas supe-
riorum ac-
cedat.

Apostoli voluntarios se omnium seruos con-
stituant: sintque, vt scriptum est, subiecti inui-
cem in timore Christi.] Secundi necessitas,
hoc est, obedientiæ in agendis, ne quid videlicet
sine obedientia præsumatur: quia simpliciori-
bus forte aliquibus minus patet, aliquanta vi-
derur prosecutione tangenda. Habenda est pla-
nè in agendis, obedientiæ sanctæ auctoritas; si-
ne qua nec etiam ipsa bona, bona sunt, voluntas
siquidem propria, boni virtutè infirmat. San-
ctus Bernardus super Cantica ait, Grande ma-
lum propria voluntas, qua fit, inquit, vt bona
tua, bona non sint. Etenim si in die ieiunij
mei, inueniatur voluntas mea, nõ tale ieiunium
elegit Dominus: nec sapit illi ieiunium meum,
quod non obedientiam, sed vitium voluntatis
propriæ sapit. Et subdit: Ego autem non solum
de ieiunio; sed de silentio, de vigiliis, de oratio-
ne, de lectione, de opere manuum; postremo
de omni obseruantia monachi; vbi inuenitur

Bern. serm.
71. in Cant.
in fin.

Voluntas
propria,
grande ma-
lum.

hac prace-
dunt priora
verba.

volun-

voluntas sua in eo, & nō obediētia magistri sui, id ipsum sentio; minimē prorsus observantias illas etsi bonas in se, inter virtutes censuerim deputandas.] Itaque novi, Christi discipuli, semetipsos penitus abnegantes, in agendis suis, id est, in operationibus, locutionibus & resū quarumlibet vsu, non propriam voluntatem sed superiorum, in omnibus dispositionē sequantur. Pro quibus tamen sit specialis eorum licentia vel assensus habendus, considerari oportet. Et primò, circa operationes videndum: Quòd earum quædam communes seu conventuales, quædam speciales seu personales esse noscuntur. Specialium etiam quædam ad proximum, quædam ad personam pertinent operantis. Pro conventualibus, quæ commune simul attingūt collegium, exequendi non est licentia requirenda, cum ad huiusmodi sit eatenus superiorum licentia, imò impositio generalis; ut ea, quæ siue in choro, siue in refectorio, siue alibi modo prædicto, ad vitæ conventualis consuetudinem pertinent, nullus conventualis auctoritate propria, præter euidētem necessitatem licitè prætermittat. Inde est, quòd ab officio chori, ab aliqua videlicet hora Canonica, vel à communi conventus refectione, aut à cōventualibus aliis, quemque absque licentia remanere, vel assistentem recedere, his necdum in collegio consummatis, non licet. Pro specialibus, ad proximi alterius fratris necessitatem spectantibus, nullum communis seu conventualis vitæ, consuetudini, aut executioni specialiter iniunctorum impedimentum præstātibus, nequaquam ad superiores, sicut nec pro communibus, pro licentia dixerim recurrendum: cum secundum Apostolum, Alter alterius onera portare, & per charitatem spiritus seruire inuicem debeamus. Veruntamen tēpore quo conventualia, vel alia

Obediētia in operationibus.

Gal. 6, 2
Gal. 5, 13

iniun-

iniuncta fieri debent, non sunt præter licentiam specialia seu gratuita huiusmodi faciēda. Illa quoque, quæ ad quotidiana communium officiorum obsequia, vel ad proximi necessitatem non pertinent corporalem; quale est scribere in quaterno, & alia huiusmodi similia; maximè si occupationem prolixiorē inducunt, agenda sunt de superiorum assensu. Pro specialibus ad personam operantis spectantibus, siue ad carnis mortificationem pertineant, vt sunt vigiliæ nimis longæ, vel abstinentiæ singulares: siue ad exercitium spectent operis manualis per se vel per aliū faciendi, licentia quærat: sine qua Religiosus suas singularitates facere non debet, quippe cui nec corpus suum habere licet in propria voluntate.] Et quod sine permissione patris spiritualis fit, præsumptioni deputabitur & vanæ gloriæ, non mercedi.] Nec potest sibi operari pro voluto, siue pro scribendo, siue alia faciendo, siue in rebus suo vsui deputatis, vt sunt libri, vestes, lecti, & alia huiusmodi aliter immutando. Incongruè quoque pro vno, res pluribus seruitura mutatur. Fit res frequenter ex mutatione deterior: & quod mihi studiosè coopto, aliis discoopto. Hæc de operibus. Nec tamen negauerim, ad minima seu exilia quædam, & vix reputanda alicuius momenti, solam sufficere conuenientiam Prælatorum. Circa locutionem hoc teneant, vt coram superiore, maximè in capitulo, sine eius assensu præhabito non loquantur. Aliàs de necessariis & honestis, loco & tempore debitis, loqui prout eis ordinatum fuerit, poterunt inter fratres. Locutio verò cum extraneis, siue seculares, licet fratribus obsequentes, siue religiosi quilibet fuerint, fratribus nouitiis est probationis tempore penitus interdicta, sine fratre professo, qui omnia loquentis verba, & respon-

*Bened. reg.
p. 33.
Ibid. c. 49.*

*Obedien-
tia in lo-
cutione.*

respondentis audiat, sine licentia speciali: sine qua nec ad portam, nec ad extraneos ipsis indulgetur accessus. Personis tamen huiusmodi si occurrerint, poterunt inclinare: vel si locus, aut tempus loquendi fuerit, & non potuerint subterfugere, bono modo eos breuiter salutare. Si de loquendo secum requiratur ab eis, respondere humiliter debent, se loquendi aut morandi licentiam non habere. Nulla profus alia eorum audiant verba, nec cum eis aliquatenus sedeant vel ulterius commorentur: sed si locutionem necessitas exigit vel honestas, dicant ad eos, obtenta si poterunt licentia reuersuros, valeque recedendo potius faciant quam morando. De licentia tamen huiusmodi, Prælato est cautiùs prouidendum, vel ab ipso tantùm, vel ab eorum instructore (qui est eis ab ipso religionis ingressu specialiter assignandus) semper cum præsens in domo fuerit, requiratur: ne à diuersis, non absque vitandæ confusionis periculo, minùs prouidè concedatur. Circa receptionem rerum, distributionem & usum, quoniam à superiorum auctoritate dependent, duo præcipuè subditis attendenda videntur. Primum, vt qui dat aliquid, illud ex officio possit dare: secundum, vt det quidem, non secundum propriam voluntatè, sed prout sibi à superiore fuerit constitutum. Nec superfluè dixerim ad officium attendendum: qui enim non habet officium administrationis, nihil aliis debet communicare, vel in fraudem horù dimittere potest. Rursus ipsorù officialiù officia sunt distincta. Aliis namque necessariarum rerum procuratio, non tamen procuratarum est distributio commissa: ab illis autem non est absque licentia recipiendum aliquid speciale. Aliis autem, iuxta diuersa rerum officia, communis distributio rerum committitur.

Ab

Obedien-
tia in vsu
rerum.

Ab his communia ipsa (si ordinariè, quando scilicet & ubi, vel quomodo, iuxta sui limitationem officij distribuere debent, distribuunt) licitè recipi possunt. qui verò extraordinariè postulat, ad licentiam superioris recurrat. Præter communia supradicta, quicumque rem aliquam occultè, sine superiorum assensu recipit, habet vel vitur; à religionis delirat licentia, & quidquid habet, malè habet. Porrò cum illud proprium esse dicatur, de quo * disponere licet iuxta propriam voluntatem, omni assensu alio circumscripto: non pauper sed dominus reputandus videtur, qui rem quamcunque aliis distribuendo vr liber, sine superiorum auctoritate dispensat. Res sunt quidem communes, sed vsus dispositio pertinet ad Prælatos: vr per eorum curam singulis, iuxta modum & regulam sibi à sanctis Apostolis constitutam, prout unicuique opus fuerit, diuidantur. Usurpatus autem sine licentia rerum vsus, culpabiliter temereque præsumitur, & prorsus illicitè vendicatur. Statutum quoque religiosè mancipationis euadit, qui in vtu proprio rem aliquam, siue à parètib, siue à quibusdam aliis recipit; aut quod maioris est culpæ, recepta occultans, superiorum iudicio non exponit. Qui rem sibi collatam celauerit, sanctus Augustinus eum furti censeret in iudicio condemnandum.] Nulla enim res, quam superior non dederit aut permisit, est licita proprium abdicanti. Sunt qui oblata sibi, sed Prælato mox deferenda recipere licitum existimant: sed regulari priuato, receptionem occultam non dixerim esse tutam. In commodandis pro cohabitantium indigentia rebus, non est lex posita charitati. Possum rem fratri petenti exponere concedendam, non tamen impendere vendicandam. Proinde fratres no-

Proprium
quid.
et dispen-
sare.

Act. 2, 45

Aug. in re-
gula c. 26.

Receptio
alicuius
rei occul-
ta, religio-
so non est
licita.

uitij,

AD NOVITIOS, PARS I. 15
 uitij, nullatenus sine licentia, nec à seinuicem,
 neque à fratre, neque à quocunque homine
 rem aliquam, siue tabulas, siue acum, siue ali-
 quid quodlibet accipere, aut dare attentent
 aliqua ratione. Sic nec literas ad se missas reci-
 piant, aut aliquo casu receptas aperiant, quæ à
 portitore, vel eo qui receperit, eas prius debent
 ad superiorem, vel si superior ordinauerit, ad
 eorum instructorem deferri. Sic nec rem alte-
 rius fratris vsui deputatam, præter ipsius con-
 scientiam occupare licebit. Genus est furti, &
 plerumq; turbationis occasio, rem fratris vsui
 deditam, eo, si adsit, inscio detinere. Potest fi-
 delis seruus & prudens, nonnulla pro loco &
 tempore facere, de tacito vel probabiliter præ-
 sumpto superiorum assensu, ad ipsum denique
 finaliter, acta quæque per ausum huiusmodi
 relaturus. De cætero, quidquid religiosus boni
 facit aut dicit, quòd suo non nouerit displice-
 re Prælato, à veræ obedientiæ merito non frau-
 datur. Fœlix hæc seruitus, imò gloriosa liber-
 tas, qua quis spontè in regiam venditus serui-
 tutem, Deū & eius vicarios, potius quàm se-
 ipsum, super se regnare constituens, suæ pror-
 sus renunciat voluntati.

Fœlix ser-
 uitus, non
 suæ, sed al-
 terius pro-
 pter Deum
 obedire
 voluntati.

De presumptione tã in re quàm in signo.

CAP. V.

PRÆSUMPTIONEM interiorem &
 exteriorem summopere fugiant. Interio-
 rem, vt sensum suū sensui non præferant alio-
 rum: nec de bonis à Deo sibi collatis inaniter
 extollantur: imò in tantum cæteris se inferio-
 res & viliores ex intimo credant affectu, vt nec
 se aliquid etiam esse existiment. Nempe, se-
 cundùm Apostolum, qui se existimat aliquid
 esse cum nihil sit, ipse se seducit.] Neminem
 sper-

Interior
 præsum-
 ptio.

Gal. 6, 3

Aug. con-
fes lib. 3.
6.9.

Exterior
presum-
ptio.

Presum-
ptio in
usurpatione
officij
alieni.

spernant, neminem iudicent, cum frequenter humanum fallatur iudicium. & beato Augustino teste, sæpè species facti se aliter habet, aliter animus facientis;] piè de omnibus quæ occurrerint sentiant, licet rei non intelligant rationem. Omnia peruersè possunt peruertere mentes. Exterioris præsumptionis & superbiz notam, in omni actione sua, gestu & verbo, summo studio fugiant: quæ humilitatis sunt, in omnibus amplexantes. Prætextu actionis præsumptionem in officiis & in locis euitent. In officiis prælationis vel ordinis, aut in aliis, quæ aliquam videntur superioritatem habere, nihil sibi usurpent. Liber à culpa non est, qui alienum usurpat officium. Præsentem superiore, vel alio fratre maiore quàm ipsi fuerint, ordine constituto, ad incipiendum extraordinariè officium, ad benedicendum cibum vel potum, ad dandum fratribus aquam benedictam, vel ad alia huiusmodi, se nullatenus ingerant. Ad diuinum quoque officium, nequaquam post seniores vel alios maioris ordinis gradu promotos, proprio legant iniectum: quoniam quidem nullus omnino, in minori ordine constitutus, post alium maioris ordinis permittendus est legere, nisi necessitate cogente, vel legentium ordine permutato, vt in aliquibus festis fieri solet; præterquam in homelia quantum ad primam lectionem, quam ratione Evangelij, Diaconus legere solet. Lectiones autem quæ de homelia supersunt, non sunt ab aliis facile, quàm à sacerdotibus præsumendæ. In choro, pro dissonantiæ fortè cantantium, vel ob aliam huiusmodi causam, manum ad formam percutere; in mensa ictu cultelli, vel quomodolibet aliter signum cum sono facere, ab eistantummodo fiat, quorum super defectibus chori vel mensæ intendere spectat: nec huius-

huiusmodi facile debet ab aliis usurpari. Multa enim sunt superioribus licita, quæ reprehensibiliter ab aliis presumuntur. Ad hæc, quia nouissimum eligit locum, magister ipse humilitatis hortatur, locis semper nouissimis nouitij gaudeant. Et nunquam in choro, vel mensa, seu alibi, ad prima se ingerant loca: sed ad ea potius adeo cautè ac sedula si valuerint provisione declinent, ut vix ab aliis perpendatur. Aliàs omnino caueant, ne congregationis ordinem turbent, & fiant inter alios pro tumultus occasione notabiles. Cavendum proinde, ne dum nimis vitatur præsumptio, inordinationis accedat confusio. Vitanda est ubique disconuenientiæ nota, maximè in congregatione. Locus verò superior, ad quem necessitas vel superiorum trahit inductio, præsumptionis vitium nõ inducit. Porrò molesta est humilitas, quæ contentioni deseruit. Si quando iuxta superiorem, vel alios seniores necessariò sederint, non se nimis applicent iuxta eos. Iuniori siquidem aliquam à seniore distantiam, reuerentiæ ritus indicit. Antiquior autè frater in ordine, vel alius in officio præmineas, licet ætate sit iunior, senior appellatur. Aetas senectutis vita immaculata. Præsumptionem in gestu, elatum caput, sublimiores oculi, facies vultuosa declarant. Nam, ut ait Prosper, Erecta cervix & truces oculi, & sermo terribilis, nudam superbiam clamant. Sed quatum per membrorum ministerium potest deprehendi, prima superbiam ostensio in oculis esse solet. ¶ Qui inclinaverit oculos suos, ipse salvabitur. Secundum namque Evangelium, si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidum erit: e contra si nequam, totum tenebrosum. Præsumptio etiam gestus, in signis & nutibus frequenter agnoscitur, ut exempli gratia, Si quis in

Luc. 24, 8

Molesta
humilitas,
contentioni
deseruiens.Senior
qui habendus.
Sap. 4, 9
Præsumptio in gestibus.
Prosper lib.
8. de vita
cõtemp. c. 8.

Iob 22, 29

Matt. 6, 22

B

choire,

choro, vel alibi, pro fratrum defectibus, satyricè nubilum vultuositatis assumat, vel leui cachinno, id est, risu, vel motu capitis, oculorum circumlustratione, narium contractione, labiorum compressione, vel alio quouis modo, defectum fratris tacitè arguat vel subfannet: si errante in choro, vel in mensa lectore submussitet, aut circumspiciat, quasi eum defectus legentis non lateat; quod frequenter solent facere etiam minus docti. In locutione etiam notatur præsumptio, si quod dicitur non pertinet ad dicentem, aut dicendi modus aliquem superbiæ typum prætendat; aut pro loco, tempore, & personis fuerit à locutione cessandum. Propter primum, humilis frater de alienis factis inquirendis, se nullatenus intromittat. Alios fratres docere, regere, arguere, vel eis aliquid imponere non præsumat: quia hoc esset seniorum vel superiorum officium vsurpare. Superbus autem, vt ait sanctus Bernardus, prima die qua ingreditur habitare, incipit leges dare.] Potest tamè frater, si super aliquo cum instantia requiratur, petentibus super interrogata humiliter respondere vel insinuare, quod sentit: ita tamen vt contra resistentes dicta sua pertinaciter nulla ratione defendat. Qui etiam alij, superioris mādaturum insinuat, super aliquo faciendo, mandati auctoritatem cum humilitate proponat, ne quod denunciat ipse imponere videatur. Si proprium cogatur recommendare officium, nequaquam imperium imponentis vsurpet: sed id suppleri à sociis, obsecratione humili obtineat. Præsumptionem ergo euitat prudens humilitas. Præsumit tamen interdum humiliter, viscerosa & prouida charitas. In modo loquendi, vitium præsumptionis innuitur, si illud quod dicitur, iactanter, impetuosè, clamorosè, contentiosè,

Præsumptio in locutione.

Bern. deuotio solitaria ad fratres de monte Dei, paulo ante medium.

se, despectiue, vel nimis rigide proponatur. Suauiter enim & humiliter est loquendum. Rursum qui tempore vel loco silentij, aut in superiorum, seniorum, aut conuentus presentia, non comprimit linguam suam, presumptuosus & intemperans merito iudicatur: Loqui in medio magnatorum non presumas, ait Sapiens. Et iterum: In medio seniorum non adicias loqui. Hoc precipue intemperantiae & presumptionis est nota, si nouus frater in ordine, vel iunior quispiam seniore presente, sine ipsius nutu maxime coram extraneis, loqui aut respondere presumat; nisi ex officio vel commisso habeat prius loqui. Temperantiae est, ait Prosper, quod praestamus loquenti seniori silentium, quod ipsius ad loquendum praestolamur imperium.] In presentia vero conuentus, nullum conuenit loqui sine requisito superioris assensu, nisi tantum se accusando, vel ad interrogata superiori vel corrigenti, ad mensam breuiter & humiliter respondendo. Et vt breuiter voce sancti Bernardi praesumptuosum agnoscas, Prius, ait, in conuentu residet, in consiliis prius respondet: non vocatus accedit, non missus se intromittit. Reordinat ordinata, reficit facta.] Vilem se si non emineat, aestimans, & humilem esse inter alios erubescens. In locis & caeteris, quae honorem redolent, se quibuslibet aliis parificare contendit. Audax ipse ad quaelibet fit frontuosus & impudens, quod est maximum vitium in neophyto & iuvene. Religionis confusio, iuuenis praesumptuosus & effrons. Reprehensibilis maxime in iuvene praesumptio, que non magis humilitas stabilit, verecundia ornat, venustat simplicitas, timor insignit, & apertum efficit disciplinae, cuius initium est. Qui sine timore est, non poterit iustificari.

Eccli 32, 23

ibid. 11, 8

Prosper lib. 3. de vita contemp. cap. 19.

In conuentu nemini loquendum est.

Bern. tract. de gradib. humilitatis in septimo gradu superbia. Praesumptuosi iudicia.

Religionis confusio, iuuenis praesumptuosus.

Eccli. 1, 28

De irreuerentia.

CAP. VI.

IRREVERENTIAE denique vitium, est humili Dei seruo vitandum, cum scriptum sit, Cui honorem, honorem. & Honore inuicem praeuenientes. Attenditur irreuerentia respectu personarum, loci sacri, & temporis, officij diuini, & rerum eidem officio specialiter ordinarum. De reuerentia Prælati, aut aliis fratribus, ætatis aut prioritatis, aut diuturnitatis in ordine gratia, vel ob sacri ordinis, vel pro vitæ merito exhibenda; sanctorum dicta Patrum, & vera humilitas, quæ non solum Prælati & senioribus, verumetiam æqualibus & inferioribus, se spontanea subiicit voluntate, plenius docent, & eius oppositum detestatur.

Rom. 13,7
Rom. 12,10

1. Pet. 2,17 Nō senioribus tantum, imò & omnibus honorem Petrus Apostolus sentiebat exhibendum. Deferre humiliter sociis honorem, charitatis est fraternæ fomentum, conscientia bonæ illustrisque animi euidens argumentum. Vix nisi socio deferas, cum ipso proficies. Est præcipue conuentui, & superioribus deferendum. Conuentus quidem venerabilis, imò terribilis ut castrorum acies Christi ordinata. De superiore Sapiens ait, In medio fratrum, rector eorum in honore. Istis quanto maior est reuerentia exhibenda, tanto etiam maioris offensæ arguitur irreuerentia circa ipsos. Sanè committendo & omittendo, irreuerentiæ ad ipsos nota contrahitur. Committendo, si coram eis inordinatum quippiam deliberatè attretetur. Vnde nō decet coram conuentu, in claustris, vel alibi residente, sine debita maturitate & honestate, quantum ad membrorum & habitus dispositionem transire, vel eidem transeunti occurrere, si ab eo valeat commodè declinare, aut tumultum facere

Irreuerentia quæ fit in conuentum.

cere coram eo. Magnus vniue reuerentiæ cul-
 tus conuentali congregationi debetur: quem
 qui miffitationibus feu cachinnis, aliave cla-
 moris vel dissolutionis lasciuia, soluere non
 veretur, aut attrita fronte superbus, qui artari
 filèrio dedignatur, aut honestatis & religionis
 ignarus, liquido comprobatur. Quod autem Irreueren-
 tia in fu-
 periorum.
 superiore præfente agitur minus religiosè vel
 dicitur, quid eo turpius? Propter hoc qui mala
 in eius præfentia committere non veretur,
 ipsum irreuereri & inhonorare conuincitur:
 magis autem si eum fcienter per alicuius in-
 folentiam facti, vel importunitatem verbi te-
 merario aufu moleftat. Imò de necessariis, do- Bened. In
 Reg. c. 6.
 cet beatus Benedictus, quòd si qua requirenda
 funt à maiore, cum omni fubiectione & hu-
 militate reuerentiæ requiratur.] Cum ipfo au-
 tem Præfato contendere nefas eft, & execran-
 da in fubdito irreuerentiæ turpitudò. Denique
 tam circa Præfatos, quàm circa alios feniores
 cauendum, ne in atrectatione, locutione, offi-
 ciorum recommendatione ac fimilibus, ali-
 quid ad eos vel fignum vilificationis appareat.
 Nunquam iunior frater ad fenioris fratris Irreueren-
 tia erga
 feniores.
 caput, aures, vel faciem, quafi applaudendo, vel
 ob aliam quamlibet caufam nifi neceffariam,
 manum apponat: vel aliter eum, factò vel
 verbo, minus reuerenter iocetur. Quando fe-
 niores fibi præfentes alloquitur, & fi fortè ali-
 quando eorum nomen proprium, ipsis quidem
 ex reuerentia fupprimendum, neceffariò no-
 minat, femper tamen cognomen fubtriceat: ni-
 fi propter aftantes æquiuocum fpecificare co-
 gatur. Seniorum auribus nomè proprium vel
 cognomen, nifi ex caufa iunior irreuerenter
 inculcat. Verùm licet in vilitatis notam nomen
 proprium exprimi, ex amore vel reuerentia
 fupprimi fcriptura innuente nouerimus: fine

vitio tamē palam senioribus ipsis exprimitur, quando irreuerentiæ notam, mos, modus, & congruentia redimunt. Sæpe quod erat incongruum, necessitas, gratia vel consuetudo conuertit. Sapit autem vitium, si ad te verbo vel nutibus superiorem accersis, ad quem est tibi facilis aut liber accessus. honestiùs enim ad eum, cui reuerentiam debes, tu accedis, quàm ipsum ad te accedere facis. Nullus etiam frater est puro nomine appellandus: sed proprio nomini apponendum est semper religiosæ prænominis insigne. Sed nec solo cognomine vel nomine patriæ, puta Lombardus vel Gallicus, frater est aliquis nuncupandus. Humilia & laboriosa officia recommendari cõqualibus & iunioribus, maximè cõuenit. Quod autem suum quisque officium, suo dumtaxat compari, ut acolytus acolyto, subdiaconus subdiacono, & sic de aliis, recommendet; in officio specialiter diuino locum habet: ubi personarum non quidem acceptio vitiosa, sed ordinata discretio, iuxta cuiuslibet statum & ordinem est habenda: ne ordinum sancita patrum auctoritate distinctio confundatur. Propter hoc, etsi cantoris officium ad fratres nouitios nullo modo pertineat: si tamen ad hoc per superiorem cogantur, cautè provideant quòd lectiones, responsoria, & antiphonas distribuant ordinatè, ordinum gradibus obseruatis, primas antiphonas maioribus, Prælato vel hebdomadario, vel seniori alicui sacerdoti: vel quãdo mos habet minoribus in vesperis, nocturno & laudibus, offerentes. Deinde post vnum vel duos si oportuerit fratres gradus eiusdem, ad alios ordinatè secundùm gradus ordinum processuri. Nec faciliè diuersorum in ordinibus graduum fratres combinent, aut minora officia in maiori ordine constitutis imponant.

Prius

Frater suo
solo nomi-
ne non est
appellan-
dus. *vt S.
Bened. reg.
c. 63.*

Officia vt
sint aliis
commen-
danda.

Prius quoque ordinatos aliis præferendos iura decernunt: nunquam ordinum confusionem in choro religionem putet; cum id magis abusionem, irreuerentiæque obnoxium esse constet. Omnia, inquit Apostolus, honestè & ordinatè fiant in vobis.] Et in Paralipomenon de ministris Domini dicitur, quòd stabat secundum ordinem suum in ministerio.] Si quis sedilium chori dumtaxat ordinem, sine alio personarum delectu, in huiusmodi æstimat observandum: penset si à carpentariis constructus lignorum ordo in sedilibus, sit ordini præferendus Ecclesiastico. In personis seruandum in ecclesia Ecclesiæ ordinem, decreuit auctoritas, æquitas, & honestas. Omittendo notam irreuerentiæ quis incurrit, quando senioribus & maximè Prælati, honorem vel obsequium debitum; aut in obsequio ipso negligit reuerentiam exhibere. Aliqua de hoc potius expressione patebunt. Honori quis detrahit, si eis humiliter non assurgit, vel eis astantibus ipse sedet. Si deficientibus in choro vel alibi sedibus, locum eis non offert: si eis in choro, in mensa, in sedendo, eundo & huiusmodi, si commodè potest non cedit. Obsequio detrahit, si hæc eorum personis, quando palàm egent, non exhibet. Si eis in aliquo humili vel laborioso officio, in sui præsentia occupatis, se ad id faciendum vel coadiuandum non exhibet. Si quod ad se ex officio pertinet, eis faciendum dimittit. Expedi itaque, vt iuniores fratres senioribus fratribus humiliter deferentes, eos, in his quæ purè sunt oneris, non honoris agenda, siue ad officium diuinum pertineant, siue ad alia humilitatis officia studeant præuenire. Ad prouidendum de lumine ac libris in choro & extra ad officium beatæ Virginis, quantum ad inuitatorium & lectiones, cum planè dicuntur:

1. Cor. 14.

40.

2. Par. 30.

16.

Prælati
& senioribus
honor
deferendus.Humilia
officia iuniores
senioribus
non permitant.

officium quoque mortuorum, quantum ad primas lectiones; necnon ad horarum versiculos, ubi ad hæc dicenda præsens non fuerit specialiter aliquis assignatus: ad offerendū aquam pro manibus abluendis: ad levandum mensas finitis gratiis, & ad ministrandum celebrantibus & altari: quoties necessariū fuerit ex officio suo, siue in minoribus, siue in sacris fuerint ordinibus cōstituti, solliciti sint & prōpti: nec ista aut similia senioribus facienda derelinquant. Erubescat Diaconus vel Subdiaconus vacās, & non obtendens officium, quod aptè potest dimittere vel differte, sacerdote ad Missam vice Diaconi, vel Diacono pro Subdiacono, ministrante. Nec magnum est, si hebdomadas casu continuet, grauiora passim continuantur officia. Debetur cuiuslibet ordini gradus suus: nec de gradatioribus est agendum, nisi fortè aliud congrua interdum causa deposcat. In obsequiis eorum, maximè qui vice Christi nostrarum sunt animarum custodes, non est reuerentia omittendā per capitij abstractionem, dum eis ministramus aut loquimur, quæ per humilem corporis inclinationem, pro loco & tempore, vel aliàs per humilem obsequendi modū ostenditur. Superbus autē (vt ait Prosper) non obseruat in obsequiis reuerentiam.] Stolidis quibusdam decretū est nulli deferre, discretionem personarum & graduum non curare: curantibus nunc adulationis, nunc acceptionis personarum crimen impingere. & admodum confusionis amici, vt superioribus de superbia caueant, sibi non cauent. Fœdum enim irreuerentiæ vitium pro religione ostendunt. Humilitatem maioribus exhibendam, Euangelij sanctio & professio nostra commendat: nusquam tamen (vt recolo) superbiam aliis, seu temerariam paritatis, vsurpationem indul-

Prosper. l. 3.
de vita cō-
temp. c. 8.

indulget. Seniorum est utique ut humiliter sentiant, venerationem non appetant, humiles se aliis ac sociales exhibeant. Sapientis est Ecclesi. 3, 20 consilium, Quanto magnus es, humilia te in omnibus.] Sapientiæ verò præceptum, Qui Luc. 22, 26 maior est vestrum, fiat sicut iunior.] Et Petrus eum dixisset, Adolescentes subditi estote senioribus; pro utrisque intulit, Omnes inuicem humilitatem insinuate.] Cæterum cum omni Bern. 2. ad considerat. paulo post med. indifferenter personæ, humilitas sit quædam turris fortitudinis à facie inimici: nescio quo pacto tamè vis eius maior est in maioribus, & Psal. 60, 4. clarioribus clarior comprobatur.] Porro non solum respectu personarum, ut dictum est, verum etiam respectu loci, ut est Ecclesia, maxime circa altare, irreuerentia est vitanda. Circa altare, ut cum ad ipsum acceditur, maturior & humilior gestus accedentis, & maxime ministrantis deuotionem ostendat: nec aliquis cum impetu vel inhonestè accedat. In Ecclesia verò cauendum, ne, quamuis extra Canonici tempus officij, loquendo vel ridendo, vel aliquo quouis modo minus honestè aliquid fiat. In Chrysof. 7. 4 hom. 15. in ep. ad Heb. in mor. aulam regiam ingressurus, ait sanctus Chryso- stomus, oculis, incessu, & habitu te componis: & in Ecclesiam ingressurus, quæ est verè aula regia, rides?] Est etiam sacro tempori, hoc est, Irreuerentia in festos dies. Dominicis diebus & solentioribus deferendum: ut in eis à communi operum occupatione cessetur, & diuinis officiis attentius insistatur. Nam, ut ait Hugo, Festi dies aliud studium, & alium conuersandi modum exigunt, atque alium hi in quibus licet operari, exposcunt. In illis, inquit, nos oportet ad celebranda mysteria diuina deuotius intendere, atque in orationibus diutiùs perseuerare: omnem denique actum, & omnem motum cordis pariter & corporis, diuino ministerio mancipare: Hugo à S. Victor. 1. 2. instit. mon. ad nouit. cap. 4.

B §

arque

atque, ut ita dicam, quadam cōversationis nouitate, festos dies honorare. In cæteris verò diebus in quibus operari licet, nullus omnino otiosus apparere debet.] De irreuerentia in diuinis officiis & rebus ad ea spectantibus euitanda, infra per reuerentiæ positionem agetur.

De disciplina in generali.

CAP. VII.

Disciplina quid.
Hugo 1. 2.
instr. mon.
ad romanos,
cap. 10.

Gregor.
Cura past.
p. 1. c. 1.
admon. 24.

DICTO de præparatoriis ad disciplinam, & aliquibus eius effectibus incidenter, sequitur ut de ipsa plenius exprimamus, quæ uetustate deposita, animoque contra hostis insidias stabilita, super radicem humilitatis conflargit. Primò, in generali quid sit, quæ eius utilitas, qualiter ad eius perueniatur notitiam, & de ipsius custodia deinde in speciali dicamur. Disciplina est (ut ait Hugo) conuersatio bona & honesta, cui parum est mala nō agere, sed studet etiam in his quæ bene agit, per cuncta irreprehensibilis apparere. Item, disciplina est omnium membrorum motus ordinatus, & dispositio decens in omni habitu & actione. Audistis, inquit, disciplina quid sit: nunc attendite quàm utilis & necessaria sit. Disciplina est malorum desideriorum carcer, frænum lasciuia, elationis iugum, quæ domat intemperantiam, leuitatem ligat, & inordinatos motus mentis suffocat. Sicut enim de inconstantia mentis nascitur inordinata motio corporis: ita quoque dum corpus per disciplinam stringitur, animus ad constantiam solidatur; & paulatim intrinsecus mens ad quietem componitur, cum per disciplinæ custodiam, mali motus foras fluere nō sinuntur.] Sed qui statum mentis perdit, subsequenter foris in inconstantiam motio-

motio-

motionis defluit: atque in exteriori mobilitate
 indicat, quòd nulla interiùs radice subsistat.
 Vnde per Salomonem dicitur, Homo apostata
 vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit ocu-
 lis, terit pede, digito loquitur. Scientiam quæ
 ad institutionem rectè & honestè viuendi per-
 tinet, multis modis hominè colligere & com-
 parare sibi oportet: partim ratione, partim do-
 ctrina, partim exèplo, partim meditatione san-
 ctarum scripturarū, partim assidua inspectione
 operum & morum suorū.] Hoc nouissimum
 maximè fortassis præ cæteris necessarium: vt
 sic scilicet homo in omnibus operibus suis sit
 circumspectus & prouidus, & quotidiana dis-
 cussione cogitationes, locutiones pariter & fa-
 cta sua, apud semetipsum examinet. Sapientes
 quippe semper agendo discunt, & per exerci-
 tium bonorum operum, quotidianis profecti-
 bus in maiorem virtutis agnitionem excrefcūt.
 Per experiètiã namque eorū quæ faciunt,
 ad ea quæ postea agenda fuerint, cautiores
 fiunt.] Et quamuis in nullo loco disciplinam
 suam homo deserere debeat, diligètiùs tamen,
 & magis sollicitè ibi est seruanda, vbi neglecta
 generat scandalum, vel custodita bonæ imita-
 tionis exemplum. Hinc discernendum erit,
 quæ sint illa, quæ in disciplina custodièda nun-
 quam intermitteri; & quæ rursus illa sint, quæ
 pro loco & tempore, nunc intermitteri, nunc ex-
 exerceri * volunt. Sæpe tamen etiam illa, quæ in
 publico necessaria sunt, priùs in secreto exerci-
 tationis vsum exposcunt: quia si prorsus ea in
 occulto negligimus, vt postmodum eis dum
 opus est, in publico non valemus: & tunc aut
 prorsus à disciplina deficientes, intuentibus
 scandalum facimus, aut ineptè id quod in no-
 bis non est simulare conantes, irrisionem ex-
 citamus.]

Prou. 6, 12

*Hugo vbi
sup. c. 1.*

*Hugo vbi
sup. c. 9.
Recolie-
ctio sedu-
lo seruanda
quotidie.*

*Hugo à S.
Vitor. 1. 2.
instir. mora
ad nomia
cap. 3.*

* al. valent.

De

De disciplina in speciali.

CAP. VIII.

IA M de disciplina in speciali inter fratres & extraneos seruanda videndum. Inter fratres, primò de disciplina circa spiritualia quædam, deinde circa corporalia. Circa spiritualia verò, primò quantum ad amotionem mali, & quantum ad positionem boni. Quo ad amotionem mali, erit primò de disciplina circa confessionem priuatam, deinde circa publicam attendendum. Et cum disciplina per Hugonem (vt dictum est) bona & honesta conuersatio describatur: in dicendis de ea, ad bonitatem simul & honestatem considerationis est oculus dirigendus.

*ubi supra
asp. preced.*

De disciplina circa confessionem priuatam.

CAP. IX.

DE quotidianis offensis, sine quibus hæc vita non ducitur, facienda est confessio: de priuatis priuata, de publicis publica, & nihilominus quandoque priuata. Attendendum est de confessione priuata, quibus, quoties, quando, & vbi fieri debeat; & quæ sit circa eam nouis fratribus disciplina seruanda. Debent superiori, vel, si ipse ordinauerit, instructori suo, & nõ alijs, nisi eius in absentia ei tantum, quem superior vel instructor, de superiorum assensu, eis duxerit assignandum, tribus vicibus in qualibet hebdomada vel pluries, secundum quod necesse habuerint, indicto sibi tẽpore & loco, pro sacramenti reuerentia, cum diligentia confiteri. Nunquam eis placeat vicaria confessoris mutatio, vt nunc vni confiteantur nunc alteri; quin potius, si quando id cogat necessitas, notabilia

*Cui &
quoties sit
confiten-
dum no-
uitio.*

*Confessor
non mu-
tandus.*

tabilia deinde ad principalem referant confessorum. Causa tamen deuotionis, eadem pluribus possunt confiteri. Aliter non est conscientiae ordinatae seu purae, varios quaerere confessores. Fit tamen salubriter, ut cui de peccatis praeteritis semel generaliter quis est confessus, de quotidianis etiam confiteatur eidem: vel nouo si haereticus curatori suorum denuo vulnerum, perfecte aperiat corruptelam. Disciplinam circa confessionem discretio, puritas & reuerentia probant. Habeant discretionis cautelam, ut antequam ad confessionem accedant, diligenter super confitendis consideratione praehabita, offensas prius suas speciales, deinde alias, seriatim & breuiter sine culparum & verborum replicatione inutili, prosequentes, confessionem suam sub prima & ultima culpae nominatione concludant. Aliqua tamen deuotioni interdum, vel conscientiae replicatio indulgetur.

Sit & pura confessio, ut confiteatur simpliciter & deuote, sine excusatione vel accusatione, sine nominatione alterius, de quibus habuerit conscientiam remordentem. Nec specialia passim sub generalitate pertranseant. Terationes suas & cogitationes malas, nulla ratione occultent: non contemnant modica, ne paulatim defluant ad maiora. In domo namque, quam subintrans radius solis illuminat, quantumcunque fuerit praemundata, atomi nihilominus diligentius intuenti apparent. Sic & cor radiis gratiae illustratum, etiam minima videt, ac vitiorum laqueos subtili examinatione discernit. Quanto quis fuerit mente purgator, tanto se sordidiorum videbit, & maiores causas humilitatis inueniet. Deponendae tamen sunt scrupulositates quaedam superfluae, quae conscientiam in erroris confusionem inducunt. Reuerentiam non solum interiorem, verum etiam

Quomodo confitendum.

Confessio sit pura.

Eccl. 19.

Simile elegans.

Scrupulositas superflua ponenda.

etiam exteriorem decet confitentem habere: ut suo deferens confessori, se illi siue in elatione capitis, siue in alia corporis dispositione, si commodè vitare poterit, non coarquet: sed flexis genibus, dum confitetur, nudato ac demisso capite, sit humiliter coram eo.

De disciplina circa confessionem publicam.

CAP. X.

Offensus
circa hu-
mili satis-
factione
placatus.

Instructor
novitios
sepe con-
uocabit.

OFFENSÆ publicæ publicam (ut dictum est) confessionem requirunt. Circa quam attendendum est, ubi, de quibus, & qualiter fieri debeat. Confessionem huiusmodi facere debent, aut coram superiore in capitulo professorum, si adesse liceat & sit moris: aut coram instructore suo, quando tenet eis capitulum separatim: aut alibi privatè coram aliquo vel aliquibus, si privatè offenderint coram eis. Ante omnia si perceperint se facto vel verbo aliquem vel leuiter offendisse, ante confessionem vel dormitionem eum humili studeant satisfactione placare, & in petitione veniæ præuenire: ne alius præueniens de manibus eorum humilitatis mercedem subripiat. In capitulo professorum statim post Pretiosa, recommendationibus factis, se de manifestioribus & maioribus offensis accusent: deinde ipsum capitulum insimul exituri, & ad locum sibi determinatum, ad quem non sit secularium accessus, ituri. Mos tamen iam apud multos prouidè abnuat, fratres novos in capitulo satisfacere professorum: sed pro eorum offensis suis ibidem proclamatur seu præmonetur instructor. In secundo capitulo, videlicet instructoris (quod debet eis tenere duabus vicibus, vel pluries, si superiori videbitur in qualibet septimana)

primana)

ptimana) super prædictis satisfaciant, si in primo capitulo non fuerit satisfactum. Alioquin super notabilibus & apertis (iuxta eiusdem instructoris monitiones) offensis & negligentis se accusent: qui super his, de quibus sibi expedire videbitur, eos charitatiuè corripiens, prout cuiusque moribus videbitur expedire, salutaribus debet instruere documentis: considerans diligenter vtrum Deum quærant ex animo, si sint ad orationem vigiles, & ad diuinum officium solliciti, si ad iniuncta faciles & deuoti, si ad correctionem & opprobria patientes: vt sic de moribus eorum & proposito, habeatur plenior certitudo. Matrem se illis in lenitatis dulcedine, patrem in correctionis censura exhibeat. Sit seuerior iudicio, quàm sermone. Qui Prou. 16, 25 dulcis est eloquio, maiora reperiet. Nec oportet quòd eis pœnitentiam coram toto conuentu publicè faciendam sine conscientia superioris imponat. Postremò, vt disciplinato & debito Culpa quemodo agnosenda. modo fiat huiusmodi confessio, debent circa eam, honestatem, cautelam & humilitatem seruare. Honestatem, vt culpæ narrationem nudo capite, & non ridendo, non circumspiciendo, aut cum manu aliquid faciendo; sed iunctis manibus potius, vel aliter honestè dispositis, exequantur. De cautela dictum est in capitulo præcedenti, quam in hoc præcipuè habeant, vt se paucis verbis expediant, & in culpa sua nullum alium quàm seipsos inuoluant: quod & cautelam & puritatem concernit. Humilitatem habere debent in gestu corporis, & in verbis. In gestu quidem, vt ad terram, iuxta fratrum consuetudinem, se prosternant humiliter. In verbis autem, vt verba subiectionis & pœnitentiæ, nullam fiat omnino notam superbiæ vel impatientiæ continentia. Quando in capitulo vel extra nimis austerè, vel minus iuste

Apost. 3, 19

iuste suo iudicio super aliquo arguuntur, non turbentur animo: sed potius pro fratrum diligentia circa ipsos, qui quos amant, arguunt & castigant, & exercitio virtutis oblato, in Domino gaudeant & exultent, ad verba & verbera propter Christum grater & humiliter parati sustinenda. Et licet fratres professi aliquando propter infirmos, providè duxerint abstinentium; ne pro qualibet offensa reprehendant eos indifferenter, aut nimis superbe, quavis pie, ut si quid in eis reprehensibile viderint, suo consilijs denuncient instructori: ipsi tamen fratres novitij ab omnibus corrigi, & ab

Augu. 10. 7.
de corrept.
& gra. c. 5.
Seneca lib.
de virtut.
cap. conti-
nentia.

4. Mor.
cap. 24.

S. Fran. in
admonitio-
nib. ad fra-
tres, ubi de
correctione.
par. 1. firm.
trium ord.
fol. 29. co. 2.

omnibus erudiri affectent. Qui non vult corrigi, non vult corrigi, ait quidam. Admoneberis (inquit) libenter, reprehenderis patienter.] Probata siquidem patientiæ virtus, reddet eos Deo & fratribus gratiosos. Culpam suam nullo modo defendant. Nimirum (ut ait beatus Gregorius) quæ defenditur culpa geminatur. Sed si sentiunt se immunes, satisfactione semper quantumcunque fuerint innocentes, humiliter præoblata, possunt innocentiam suam, cum reverentia tamen, corripienti ostendere, si requisiti fuerint aut permissi. Vnde sanctus Franciscus, Beatus servus, qui non est velox ad se excusandum: & humiliter sustinet verecundiam & reprehensionem de peccato, ubi non commisit culpam.]

De disciplina quo ad positionem boni.

CAP. XI.

CONGRUIT iam de disciplina quo ad positionem boni aliquid tangere. Et primo de disciplina circa informationem cordis, ad quam est lectio illuminans intellectum, & oratio accendens affectum. Secundo, circa ex-
erci-

exercitationem, ad quam diuinum spectat officium. Tertio, circa exercitationem operis, ad quam spectat altaris ministerium.

*De disciplina circa cordis informationem,
& primò de oratione.*

CAP. XII.

INSTENT orationi feruenter: non solum Rom. 12, 12
in oratorio, verum etiam vbicunque fuerint, 1. Cor. 3, 17
cum ipsi sint templum Dei: aut certè in lectis
occultè, ac sine perceptibili sibilo. Quippe tan- Bern. in Speculo monac.
to securior, quanto secretior existit oratio. Et
quasi capitulum sibi metipsis tenentes, in quo
proficiant vel deficiant, quotidiana secum dis-
cussione perquirant. De vocatione sua, & in-
numeris beneficijs Saluatoris, gratias ei debi-
tas, tota mentis deuotione soluentes: quod in- S. Bened. in prologo reg.
choauerunt bonum, ab eo perfici instantissima
oratione deposcant. Nec solum pro se, verum
etiam pro alijs tam viuis quàm mortuis orent:
& quasi quoddam memento sibi constituent.
Poterit oraturus primò de laude Dei incipere: Orandi modus. Basil. ita orandum docet lib. constit. monast. c. 2.
hinc impensa sibi beneficia memorare: dein-
de necessitates quas patitur & defectus expo-
nere: postremò humiliter postulare. Ordo ta-
men & modus, quem Spiritus sanctus sugge-
rit, est seruandus in oratione, & qui affectui
magis sapit. Ad orandi studium meditatio pro-
uocat & informat. Hugo dicit, Sic orationi
sancta meditatio necessaria est, vt omnino per-
fecta esse oratio nequeat, si eam meditatio non
comitetur aut præcedat. Nam & hi, qui mala
sua considerare negligunt, aut nihil petendo
facile per ignorantiam falluntur, aut certè mi-
nus quàm oportet dignè petendo, per desidiam
tepesunt. Quanto homo magis mala sua in-
telligit,

telligit, tanto ampliùs suspirat & gemit. Primum ergo necesse est, vt si prudēt̄er & vtiliter Deū orare volumus, animum nostrū iugi meditatione exerceamus. Et in consideratione miserix nostræ discamus, quid nobis necesse sit petere; & in consideratione misericordiæ Dei nostri, quo desiderio debeamus postulare.] Istis duabus alis, scilicet miseria hominis, & misericordia Dei Redemptoris, oratio subleuatur.] Sit autem semper deuota, quæ oportunitate iuuetur, frequentia foueatur. Deuotionem intentio, diligentia, puritas & affectio probant. Tota mentis intentio, à curis exterioribus reuocata, orationis vigilantix est applicanda: ne aliquid aliud præter id solum quod precatur, animus cogitet. Vnde Isidorus, Non est labiorum, sed cordis oratio.] Dum orant, sic semet ipsos considerent, tamquā præsentatos Domino maiestatis. Negligentes autem orationes, nec ab ipso homine impetrare valent, quod volunt.] Et non in multiloquio, sed in puritate cordis & compunctione lachrymarum, nos exaudiri sciamus. Et ideo breuis debet esse & pura oratio, nisi fortè ex affectu inspirationis diuine gratiæ protendatur. Quanto verò timore, feruore, & reuerentia sit Domino supplicandum, insinuauit, qui docuit nunquam sine gemitu esse orandum. Oportunitas loci & temporis, quietis, motuum interiorum, dispositæ affectionis & otij ad orandum non transeat otiosa. Qui oportunitatem deserit, oportunitas eum fugit. Isidorus, Oratio priuatis locis opportunius funditur, cum Deo tantum teste depromitur.] Proderit ergo aliquando ad obtinendam compunctionem, si ita semoti fuerint, vt puras manus ad cælum leuando, etiam suam interdum audiāt vocem. Nonnunquam etiam ad subleuandam intentionem, in cælum suspiciant:

Oratio
duabus
alis suble-
uatur.
ex Hugone
vbi supra.

Isidor. de
summo bo-
no lib. 3. c.
7. sent. 4.

Isidor. li. 3.
de sum. bo-
no. c. 7.
sent. 2.
s. Bened.
reg. c. 20.
Oratio
breuis sit
& pura.

Isidor. de
sum. bono.
lib. 3. c. 7.
sent. 5.

Isidor. vbi
sup. sen. 37.
Orationi
deseruit
locus se-
cretior.

ciant: ut corpus pariter & animus tendatur ad
 Dominum; & ibi sit cor ubi est thesaurus suus Mat. 6, 21
 Dominus Iesus Christus. Cæterum manè & Manè &
 vesperè, tempus est orationis oportunum: quod vesperè
 penitus peculiari vacuum oratione si vacat, orandum.
 culpabiliter præteritur. Maxime autem cum Bern. serm.
 profundum nocturnus sopor indicit silètium, 86. in Cæs.
 tunc planè liberior erit puriorque oratio, nullo in med.
 tunc turbata clamore, nulla aspicientis laude
 tentata.] Sic mentis tranquillitas, & quædam
 spontanea quandoque animi promptitudo,
 imò inspiratio quæ se offert, otiique libertas
 non innoxie negliguntur: quæ etiam si desie-
 rint, labore sunt quodam ac studio comparan-
 da, psalmodum, hymnorum, sanctarum medi-
 tationum, & genuflexionis instantia, deuotio-
 nis est spiritus excitandus. Otium si desit, sicut
 ad cibum corporis, ita quoque ad refectio-
 nem animæ est vendicandum. Sicut enim carnali- Oratio
 bus cibis alitur homo exterior, sic deuotis ora- pascit ho-
 tionibus homo interior pascitur & nutritur. minem
 Porro deuotus quisque vix oportunitate frau- interiore,
 datur: Deum enim quem ex animo quærit,
 ubique inuocans inuenit. Ignauus autem & te-
 pidus, nec in ipso valet oratorio, orandi affe-
 ctum inuenire. Luc. 7, 38
 Plorat in cõuiuio Magdalena,
 nec etiam præsentia eam impedit cõuiuiarum:
 In ipso autem templo desipit ipse Pharisæus. Luc. 18, 12
 Est autem frequenter orandum: quia oratio est Frequenter
 hostis flagellum, peccatoris subsidium, proxi- orandum.
 mi solatium, Dei sacrificium. Frequens oratio, Isidor. l. 3.
 vitiorum impugnationem extinguit.] In ora- de sum. 60.
 tione datur voluntas bona. Oratio frequenta- cap. 7.
 ta est munitio animæ. Quamobrem post ho- sent. 8.
 ras canonicas, antequam oratorium exeant,
 aliquid laudis vel orationis gratuitum Deo
 munusculum offerant, quem frequenter per
 negligentiam in officij debiti exhibitione of-
 fende-

36 S. BON. SPEC. DISCIP.
fenderunt. Assuescant huic consuetudini sanctæ frequenter insistere & constanter, motusque animi refugos discant Deo vel paululum applicare.

De lectione.

CAP. XIII.

LECTIONIBVS quoque diuinis est anima nutrienda: idcirco illis qui primò circa diuinum officium addiscendum (prout infra dicetur) extiterint, diligenter per instructionem imbuendi, scriptura est aliqua ex sacra pagina, ad morum informacionem conueniens prouidenda, potiùs spiritualis consolationis habenda, quàm studij gratia. Nouorum studium fratrum, in orationis instantia, in diuini exercitio officij, & fratrum obsequijs maximè debet esse. In lectione itaque, si qua sibi permitti contigerit, non magis quærant scientiam quàm saporem. Hauriendus est sæpè de lectionis serie affectus, & formanda inde oratio, quæ lectionem nonnunquam interrumpat: hoc enim modo diuina lectio lecta confert intelligentiã salutarẽ. Et scientia quæ pro virtute despicitur, per virtutẽ postmodum meliùs inuenitur. Certis autem horis, certæ lectioni vacandum est. Fortuita lectio & quasi casu reperita non ædificat: sed reddit instabilem animam. Ceptis est ingenis immorandum, & assuefaciendus est animus. Fastidientis est stomachi multa degustare. De quotidiana lectione, aliquid quotidie in ventrem memoriæ dimittendum est, quod fideiùs digeratur, & sursum reuocatum crebriùs ruminetur: quod proposito conueniat, quod intentioni proficiat, quod detineat animum, vt aliena cogitare non libeat.]

De

*Delectio-
ne est ora-
tio formã-
da.*

*Ex Ber. de
vita solita-
ria ad frat.
de monte
Dei, ante
sued.*

*Item Hugo
à S. Victor.
no. 2. instit.
mon. c. 8. de
instit. no-
mit.*

De diuino officio in generali.

CAP. XIII.

RESTAT de officio, prout est in addiscendo, deinde prout est in exequendo videre. Addiscendum est diuinum officium, maximè in principio diligèter. Et licet de totali officio & ordinis eius vltu seu forma, notitiam habere oporteat, sunt tamen quædam communia, scilicet officium beatæ Mariæ virginis, & mortuorum; commune de sanctis, cum psalmis, hymnis, & cæteris omnibus ad illud spectantibus, lectionibus tantùm exceptis: prima, completorium, & Pretiosa, capitula & preces: suffragia horarum ferialium, absolutiones & benedictiones, quæ in matutinis dicuntur, hymni feriae, laudumque psalmi, & cantica; benedictio quoque mensæ cum gratiis, necnon & psalmi primæ dominicalis; omnes etiam psalmi à centesimo nono vsque ad vltimum, nisi totum, quod magis expedit, discatur psalteriū, sunt corde tenus addiscenda, & menti per exercitium arctius imprimenda. In sabbatis quoque & præcipuarum solennitatum vigiliis, præuidendum est diuinum officium tam in litera quàm in nota. Quoties autem extra chororum cantatur, propter honestatem, & ne orantibus vel studētibus fratribus impedimentum præstetur, vocem in cantu deprimi decet. Et post refectionem, præcipuè in verbis modestiam congruit obseruare. Ante sumptum cibum (vt inquit Hugo) magis hilares esse conuenit, ne ipsa nostra abstinentia grauis & molesta videatur: Post verò magis modestos & tacitos; ne per gulæ vitium, crapula nos inflasse videatur.]

Quæ sine
memories
discenda.

Hugo à S.
Vill. 10. 2.
inst. mon.
ad nouit.
6. 4.

AD disciplinam in diuino officio cum in Ecclesia dicitur, obseruandam, reuerentia specialis, diligentia quoque & honestas precipue requiruntur: reuerentia tam interior quam exterior est habenda. Interior, ut cum timore & humilitate, tanquam Deo visibiliter presente psallamus. De hoc ait beatus Benedictus, Vbi que (inquit) credimus diuinam esse presentiam: maxime hoc sine dubitatione aliqua credimus, cum ad diuinum opus assistimus. Ideo semper memores simus quod ait Propheta: Seruite Domino in timore. Consideremus, qualiter oporteat nos in conspectu diuinitatis & Angelorum eius assistere: & sic stemus ad psallendum, ut mens nostra concordet voci nostrae.] Reuerentia exterior in hoc attenditur, ut deuote inclinetur, & quando standum fuerit, stetur: fiat etiam prostratio, quando fuerit facienda, de quorum disciplina infra tangetur. Est & reuerentia, ut in officio ad ea, quae more agente singulariter vnus dicit, puta collectas, versiculos, & alia quoque huiusmodi, caput nudet: nempe quae ab vno dumtaxat in Ecclesia de more dicuntur, nudato capite etiam habent dici extra chorum. Orandum est secundum Apostolum, capite non velato, saltem vbi aliquid solenni distinctione profertur. Nudi quoque reuerentia capitis vel verticis, deuota quaedam in officio veneramur. Verum irreuerens quisque, nec solennia nec alia deuota discernit. Diligentiam in officio probat strennuitas quaedam, prudensque sollicitudo, habens circa necessaria prouidentiam, & contra impedimenta cautelam. Strennuitas corporis, inertiam

Cum timore psallendum. Bened. in reg. c. 19.

Psal. 2, 11

Reuerentia exterior in diuino officio.

1. Cor. 11, 4, 7

tiam fugat torporis, nec dormitationes, quas pigritia nutrit, patitur. Quippe Intēta suppli-
 catio, dormire cor mundum verat. Dormitatio
 in officio tunc maximè impuratur, & omissi
 dicitur restitutione officij redimenda; quando
 manum in sinu tenendo, vel segniter appo-
 diando, ei occasionem quis præstat, aut surre-
 pentē viriliter non repellit. Prouidentia respe-
 ctu rerum prouidentiarum & dicendarum at-
 tenditur: vt videlicet libri & alia necessaria ad
 officium, præparentur tempore oportuno: le-
 genda quoque & cantanda studiosè antè præ-
 uisa, quando & quomodo sint dicenda, dican-
 tur. Debitus legendi & cantandi modus est, vt
 nec nimirum festinetur, nec nimia fiat, aut in-
 æqualis protractio: sed cum pausantibus sta-
 tim pausetur, vt vox vnus vix inter alios dis-
 cerni possit. Cautela denique est necessaria, vt
 eorum quæ diuinum impediunt officium, oc-
 casiones vitentur. Ea propter dum officium
 quis dicit, non debet studere, aut per libros re-
 spicere, aut alicui si vitari possit occupationi
 vacare: siue in lampadibus præparandis, siue in
 quibusdā aliis, quæ vsque post officiū commodè
 differri possunt. Indignū quoq; in diuino of-
 ficio, venandis vermiculis & mactandis inten-
 dere: quibus palam in oratorio digitos aut lig-
 na fœdare frons inuerecunda non metuit. Ho-
 nestas in choro, in exteriorum actuum graui-
 tate, in corporis decenti & vniformi disposi-
 tione accipi potest. Sanè in populo graui lau-
 datur Deus. Grauitas autem inquietudinem,
 dissolutionem & tumultum excludit. Inquie-
 tudo in motu membrorum consistit; siue capi-
 tis in circumagendo, siue oculorum in circum-
 spiciendo per chorum, vel alibi, vbi potius ad
 librum pro psalmis vel aliis veraciter decan-
 tandis, vel ad terram pro vagis arcendis respe-

*Prud. in
hymno fœd.
3. ad lau-
des.*

*Pfallendū
modus
debitus.*

*Psalm. 34.
12.*

ctibus, mentis non mediocriter vagationem
causantibus, virgendi sunt: siue manuum in fri-
cando, vel voluēdo curiosè librorum folia, vel
aliud superfluè faciēdo, siue pedum in discur-
rendo, vt si quis oratorium frequenter exeat,
aut per chorum friuolis occasionibus inuentis
discurrat. Tunc enim etiam vtilia sunt aliquo-
ties differenda, propter vitiationem discursus.

Dissolutio
in choro
vitanda.

Dissolutio verò in verbis aut ritu (quibus in
choro vanissimum est dissolui) & in cāru con-
siderari potest: vt si quis punctos in nota nunc
diminuens, nunc pro suo libitu addens, mulie-
briter frangat, aut in falletum extollat: quod
est cunctis & maximè nouis fratribus omni-
no imperinens. Nunquam in choro altius cæ-
teris cantent, sed communem psallentium vo-
cem teneant. Ridiculum etiam si altiori cæte-
ris voce quis cantans, post dictionem vel sil-
labam, ab illa vocis altitudine recidens, vel eam
per interpolationes resumens, non continuet
quod incepit. Tumultus in choro per vocis su-
furrium, per importunitatem spuendi seu ex-
creandi, seu per imperuosam eleuationem vel
depositionem sedilium fieri solet. Quàm turpe
sit in choro susurrium, palàm est: nescit tamen
indisciplinatus & leuis lubricam linguam à si-
bilis vel mussitationibus cohibere. Vitanda
quoque est in conuentu seu cōgregatione, ora-
tio sibilosa. Inepta namque oratio, quæ vna
plures, & sæpè deterior impedit meliores. Est
etiam cautè vitandum, ne, dum singulariter
aliqua dicuntur in choro, vt collectæ, capitu-
la, &c. notabilis spuendo vel excreando soni-
tus fiat, vsque dum capitula ipsa, collectæ, vel
lectionis periodus cōpleatur. Circa hoc etiam
dum prædicatur aut legitur, similis est oportu-
nitas obseruanda. Sedilia verò debent nō pas-
sim cum pede, sed cum manu eleuari, & cautè depo-
depo-

deponi: ne aliquis ex hoc sonitus in domo Dei
 audiatur. Cōgruè tamen lectionē vel epistolā
 incepturus expectet, quousq. cōsidentibus fra-
 tribus, sediliū si quis fuerit tumultus quieuerit.
 Ad hæc honesti fratres in corporis dispositione,
 decenter & vniformiter sint in choro: decen-
 ter, quòd sine vaga dispositione vel turpi; va-
 ga, vt quando chorum ingressi, vel intrante vel
 astante conuentu, nunc segniter resident, nunc
 stantes quidem hac & illac membrorum, vt
 languentium incongrua quadā exagitatione se-
 gyrant: nunc statuæ instar stallo affixi, & è re-
 gione dispositi, velut sui obliti, nec ad altare
 demissis vt decet luminibus, ante inceptum of-
 ficiū, oraturi se vertunt, vel aliās irreligiōse
 disponunt: sed nudato etiam aliquando capite,
 circumquaque, vt ceruus in saltu, vel ruralis in
 theatro, gyronagādo respectibus, oculos in ad-
 uenientium vel coactantium vultus infigunt,
 suoq. indisciplinato intuitu collateralium
 orationem, quam ipsi negligunt etiam impe-
 diunt. Turpis autem erit, si sint ibi molliter aut
 remissè se in stallis suis brachiis tibiisque re-
 solutis, notabiliter iucuruando, aut in par-
 tem vnā penitus vt possunt protenso in alte-
 ram corpore accubando, ita vt lecti molliciem
 quærere videantur: aut dū ad altare versi, super
 lignum quod stallum diuidit, se inclinent, ex-
 tensione scapularum, vel capite anterioris stalli
 spatium occupando, & tergum ad retrò stan-
 tem socium protendendo; aut dū sedent, pe-
 des suos vsque ad scabellum formæ contiguum
 licentiū extendendo. Notabilis tibiārum ex-
 tensio vel dilatio, dum sedetur, minū honesta
 est. Indecens ergo quæ vaga & turpis est
 dispositio, imo vtrōque deformitas, sed ma-
 ximè in officio, conuentu assistente vitanda.
 Honestos enim per omnia exigit mores, con-
 uentua-

Uniformitas in choro.

Inclinatio ut fieri debeat.

uentualis honestas. Uniformitas est in prostratione & inclinatione specialiter (quanquam in aliis generaliter) obseruanda. In prostratione, vt non alius subtrus formam chori, & alius super sedile; sed omnes supra dictam formam se prosternant, & operto capite silenter orent, ne impediant circumstantes, manu ad genas accubitando nunquam applicata, aut brachijs extra eandem formam extētis, sed super istam honestē & humiliter dispositis. In inclinatione, vt uniformiter apud omnes sit tempestiua, deuota, sufficiens, & honesta. Tempestiua quidem, vt inclinaturus surgendo, & eleuando sedile, tempus vel paululum inclinationis præueniat: vt verbi causa, quando post psalmum fuerit inclinandum, vltimi versus sine iam accedente, surgatur, quatenus deinde liberē inclinetur; vel certē inclinationem, sedis aptatio subsequatur. In inclinatione verò debet deuotio apparere, vt fiat humiliter & profundē. Nō est deuoti sed pigri, rigido stāte corpore, tenui motu corporis inclinare. Est enim corpus, depressis aliquantulum renibus, ne capiti coæquetur adeò demittendum, vt ipsum ferē super genua, brachijs interpositis reclinetur. Alioquin inclina, si nosti facilius, humiliter tamen & profundē. Extra chorum tamen, & aliquando fortē in choro, in officio planē & sine cantu dicto, minor sufficere videtur inclinationis profunditas. Sunt qui culpabili admodum remissione traducti, hunc reuerentiæ cultum Domino subtrahentes, euacuant: dum aut resident prorsus vsque post factam memoriam Trinitatis; aut tunc etiam surgūt, & sedili eleuando intendunt quādo fuerat inclinandum, aut ex negligentia vitio non inclinant. Quanti tamen sit hæc noxa detrimēti, beata Dei genitrix seniori cuidam in choro psallentium

fra-

fratrum indicasse refertur : quæ inclinantibus ad sanctæ memoriæ Trinitatis, suum ipsa filium singulis offerebat : quendam verò minimè inclinantem, verso ab eo vultu, velut hæc gratia indignum pertransibat. Sufficiens seu etiam perfecta debet esse inclinatio, vt ab ea citius debito non surgatur. Honor quidem Patri & Filio & Spiritui sancto, sine differentia exhibendus est. Honestas quidem in corporis, manuum, & habitus decenti dispositione consistit. Et quantum ad habitum, vt maximè capitio caueatur, ne operta fronte super oculos defluat cum inclinatur. Proderit ad vnitatem seruandam, de communi officio notitiam habere. Pulchra valde vniformitas in congregatione & conuentu fratrum, vbi debent & mores & animi conuenire. Vnanimis vniformitas in fratrum cōuentu decet, quæ in moribus plurium vnitiua, vniformes ordinat & decorat.

De disciplina officij extra chorum.

CAP. XVI.

SI quando extra chorum officium dixerint, diligentiam nihilominus & honestatē prædictam debent in quibus poterunt, studiosè seruare : vt dimissis omnibus quæcunque in manibus fuerint, stantes cum reuerentia, iuxta traditionem Ecclesiasticæ disciplinæ, præterquam ad lectiones in matutinis, vel quando alias creatori suo debitas cum deuotione laudes exsoluent, flectētes genua, vel inclinantes, pro tempore cum timore Dei. Si quando eos ad sedendum debilitas euidentis, vel nimia lassitudo compellat, saltem ad inceptionem officij, ad inuitatorium, hymnos & orationem Dominicam, & à capitulo in ante surgere non omitant. Si etiam in lecto ægritudinis decumbāt, reue-

*Habetur in
vita sancti
Hieron. in
sermo aucto-
re descripta
to. 9. operis
eiusdem,
in fine.*

*Seruus
Dei non
est, qui
eius negli-
git serui-
tutem.*

*Officium
diuinum
vt sit per-
soluendū.*

reuerentiā nihilominus aliquam faciant prout
possunt. Sanctus Hieronymus (qui tanta legi-
tur lassitudine fatigatus, vt etiam in stratu suo
iacens, funiculo trabe suspenso, manibus ap-
prehēso supinus erigeretur, vt scilicet officium
monasterij prout poterat exhiberet, dum ex-
haustis viribus senex nec senectuti parcat, nec
debilitati blanditur) desidem iuniorum, qui-
bus corporis vires vtcunque sufficiunt, irreue-
rentiam, imò dignam derisione desidiam, sig-
nis arguit & confundit. Alius pro leuatum tæ-
dio febrium, completorium in lecto exsoluere
assuetus, fertur per angelum reprehensus au-
dusse, Completorium sub cocco, nec fructus,
nec vtilitas. Sanè in officio Dei, curanda vbi-
que magnopere reuerentia & honestas, cum
vbi que sit eadem eius, cui tunc loquimur & ad-
stamus, deitas & maiestas. Tanto enim am-
plius reuerentiæ & diligentia studium, diuino
debetur officio, quanto id Deo immediatius
exhibetur. Cura officij diligens, maxima status
integritas: Neglectus officij, maxima vitæ cor-
ruptio, maxima religionis deformitas. Nemo
Dei se æstimet seruū, si Dei potissimam neg-
ligat seruitutem, quæ appropriato vocabulo,
Dei seruitium nuncupatur. Debent dicere offi-
cium distinctè, continuè, integrè, & ordinatè.
Distinctè, ne verbum masticando, vel exiliter
proferendo, vel nimium festinando, dicenda
confundant. Continuè, vt interruptiones in eo
non fiant interloquendo, nisi urgente necessita-
te: & hoc quidem, psalmo vel oratione, vel quo-
cunque alio, quod tunc fuerit dicendum, com-
pletis; nisi psalmus vel oratio, quem interrup-
pi oportuit, continuò à capite resumatur; aut
inter psalmum & psalmum mora notabilis for-
tasse fiat. Parisiis (vt fertur) cum quidā Theo-
logus vnius horæ canonicæ incepisset officium,
super-

superueniente Episcopo ad loquendum cum
 eo, caput sine locutione inclinans, Horam in-
 ceptam, Episcopo expectante, finiuit: quam
 deinde dilationem colloquij, ne molestè ferret,
 admonuit; causam subinterens, quòd maiori
 Domino loquebatur. Quidam propter inter-
 ruptiones in officio factas, grauissimo afflictus
 purgatorio memoratur. Integrè dicant, vt de
 dicendis nihil omittant. Proinde si plures fue-
 rint, qui simul officium dicant, & vnus vel duo
 iuxta laudabilem consuetudinem psalmos, an-
 tiphonas, hymnos, & responsoria voce pronun-
 ciant altiori, non putent sibi sufficere quòd ab
 aliis dicitur: sed omnia quæ ad suam pertinent
 partem, ac si essent in choro, sub silentio inte-
 grè dicant: cum officiũ extrà, eãdem quã intrà
 integritatem requirat. Ordinatè denique offi-
 cium in substantia, tempore, & modo, & omni-
 bus exequi studeant. Postpositiones, implica-
 tiones, variationes facilè non admittant. Ho-
 nestè tamen Pretiosa, vel aliud extraordinariè
 aliquando dicitur, dũ tamen id ipsum suo tem-
 pore minimè negligat. Quis autem sine gran-
 di conscientie scrupulo, proprium officij ordi-
 nem, sibi que religionis sanctione impositum,
 pro alienis quibuslibet prætermittat, aut quali-
 bet variatione deformat? Quis nisi vanissimus
 & imprudens, pro certis dubia, pro autenticis
 vana, pro necessariis, curiosa inducat? Sint igitur
 sanctorum officij conditorum deuota &
 stabili ordinatione contenti: nihil eorum vel
 communi ordinis institutioni preponant, quã-
 libet serium & deuotum; nec desipiētium mo-
 re stultorum Græcorum glorias æmulentur.
 Insipienti enim non nisi sua placent: omnis
 stultitia laborat fastidio sui. Tempus quoque
 congruum seruent, nec facilè præter necessita-
 tem diurnas horas, siue primam, siue com-
 pletio-

46 S. BON. SPEC. DISCIP.
pletorium saltem Canonicum, siue alias, in nocturnas conuertant. Fuerunt qui hoc quarundam obtentu traditionum defendērunt, ordinationem Ecclesiasticam officij, confusione temporis irritam facientes. Quando fuerint duo vel plures, quasi chorum sibi constituant, & psalmos atque hymnos accipiant alternatim, vt est consuetudinis conuentui. Congruus ordo est in omnibus, vbique, prouidē disciplina- to seruandus. Ordinatū animum, ordinis decor & condecet & condelectat. Inordinati verō est animi, etiam in exterioribus ordinem non curare: & tamen ordinationis exterioris religio, attentionem excitat & affectum.

De altaris ministerio curando.

CAP. XVII.

ALTA R I S ministerium ob reuerentiam corporalis præsentiæ Saluatoris, munditiæ, reuerentiæ, diligentiæ, honestatis, & circumspectionis studiū speciale requirit. Mūdāminī (ait Propheta) qui fertis vasa Domini. Haud dubium, hoc est de ministris altaris conuenienter intelligi, quibus spiritualis & corporalis munditia est habenda. Spiritualis, vt nullus de peccato conscientiam habens læsam, vel somno pollutus nocturno, ad tangendum sacra vasa, vel ad ministrandum, antequam fuerit confessus accedat. Nec debet celebraturus confessionem priuatam, quæ ante celebrationem de quotidianis offensis fieri consuevit, vsque ad altare differre. Corporalē quoque munditiam, requirit corporalis præsentiæ Saluatoris. Idcirco ministri altaris non solum antequam se ad ministrandum induant, verumeriam postquam fuerint omnino parati, expeditis communibus, ad calicis ministeriū accessuri, suas iterum lauent

Isa. 52, 17

Munditia
debet mi-
nistrum
altaris.

lauent manus. Hoc enim semper debet cauere
cautissime, ne communibus manibus, aut
manicis suis, vel post immediatum rerum con-
tactum, calicem, aut qui ad ipsum pertinet panes,
vel corporalia tangat: sed si lineam tunicam, quam
rochetum vocant, vel superpellicium cum strictis
manicis, vel aptum aliud non habuerint indumē-
tum, calicem præparandum, & in fine Missæ plican-
dum sacerdoti relinquunt. Reuerentiam de-
bent ministri altaris tam ad sacerdotem, quam
ad ministerium, & res etiam de propinquo ad
ipsum ministerium pertinentes habere. Circa
sacerdotem, ut quando secum altari assistunt,
per aliquantulam capitis inclinationem, & sui
elongationem ab eo, ac per humilem debiti ex-
hibitionem officij, reuerentiæ signum ostendat.
Si verò sederit, & ipsi tantum in superpelliciiis
fuerint, nequaquam iuxta ipsum in sedilibus,
videlicet coequalibus sedi eius, sed ad scabel-
lum eius potius, si aptus fuerit locus, vel alibi
sedeant. Venerentur eum decoro ut conuenit
comitatu, & maximè quando se vertit ad po-
pulum, ei adsint; quem ubique ut in officio, sic
& eo expleto in vestiarium reuertentem dedu-
cant, ut acies ordinata, ad altare, deinde si opus
fuerit, reuersuri. Ministerio reuerentiam exhi-
bent, si motu debito & habitu ipsi ministerio
conuenienti assistant & ministrēt. Alter enim
non sine nota irreuerentiæ ministratur: ut si
quis quamuis diaconus vel sacerdos in super-
pellicio ad Missam ministrans, corporalia su-
per altare, præsertim sacerdote vestibus sacris
induto, replicet aut componat. Si quis non ha-
bens superpellicium cum strictis manicis, vel
aliud idoneum indumentum, corporalia & ca-
licem tractare, aut panem & vinum in commu-
ni habitu ministrare præsumat. Si quis hostiam
in communi eligat loco, vel electam reponat,
quæ

Sacerdo-
tes hono-
randos.

quæ in pixide manu sua mundissima est potius eligenda, & electa super patenam ipsam, vel super corporalia decentius reponenda. Nec audiendi sunt illi, qui ad mensam Domini non aliam quàm ad mensam corporis, curant munditiam, super pannos qui libris ad secretarum vel pallarum custodiam supponuntur, calicem passim vel consecrandam hostiam reponentes. Singularem hostiæ cultum, singularis decet munditia. Ad res quoque necessarias, ut sunt corporalia, panni calicis, ipse calix, & missale, est reuerentia adhibenda, quam munditiæ studium maximè probat. Huius intuitu, pannus omnis suspectus, aut quem color impedit abluì, à corporalibus arcetur & calice. In pixidibus hostiarum, mundissimus sacculus lineus hostias contineat. Similiter & calices mundis sacculis lineis inuoluantur. Quisquis ergo ad altaris utensilia sacra reuerentiam munditiæ curat, circa ipsa operosius studeat. De communibus libris, si quos aliquando propter officium inuitabili fortè necessitate cogente, poni super altare contingit, omnino caueant, ne corporalia vel pannos calicis aliquo modo tangant. Cum corporalibus vel calicis ipsius mappula, nunquam labia vel oculos tangant, deuotionis alicuius obtentu. Calix cum summa tractetur munditia, quando de loco ad locum defertur, non super librum aut vestimentum: sed altè in manu mundissima, vel repositoio portetur: nec extra repositoium ipsum præterquam super altare, vel in alio loco mundissimo teneatur. Missale in loco reponatur honesto: & si nõn nunquam illud extra Ecclesiam, vel alias quàm ad Missam teneri cõtingat, pãno aliquo mundo præter suam camisiam inuoluatur. Denique reuerentiam in ministerio habitus decès, cura munditiæ, & in executione maturitas attestan-

Corpora-
lia sint
munda.

Calix re-
uerenter
attrectan-
dus.

attestantur. Reuerentia simul & cautela munditiæ, communes corporis vestes prohibent ab altari. Et si in his plurimum opponas ineptias, habet æmulos plurimos vitium, rarissimos disciplinam. Non à pluribus, sed ab honestioribus forma sumenda est. Ad hoc tam celebrans quam minister, circa officium suum, magnam debent diligentiam adhibere. Sacerdos quidem circa prouisionem dicendorum & agendorum in Missa, ne defectum faciat in dicendis: formam seu modum ordinis in celebrando postponens, aliam auctoritate sua introducat. Oblationi calicis aquam ipse infundat, quod à nullo sine ipsius iussione est præsumendum. Debet etiam circa custodiam munditiæ manuum & pannorum esse intentus: Manuum, ut eas ad tangendum communia, vel carnem nudam, siue in facie, siue alibi non apponat, nisi eas continuò lauaturus. Pannorum, ut nunquam ad indumenta sacerdotalia, maximè ad infulam nares emungat, vel aliter ea quoquo modo deturpet. Ministris verò diligentia debet esse circa ea quæ necessaria sunt celebranti, & circa munditiæ custodiam, ac conseruationis vasorum & pannorum pertinentium ad altare. Ministrorum est, ut præinduti celebraturum cum diligentia præparent, eiusque indumenta post officium plicent: & quæ ipsi sacrum ministerium exequenti oportuna fuerint, hora, tempore & loco congruis offerant. Nunquam ad Missam priuatam, legedi vel orandi gratia, solo vel sedibus se totaliter prosternant, nec latent post cortinas: sed palam coram altari, non tamen à latere celebrantis assistant, versus eum circa quem tunc oculus debet esse, aspectum quasi continuè directuri: non tamen in faciem eius, maximè post Canonis inceptio-nem, intendant. Nec ei præsertim à parte libri

D

nimis

Infula filamentum sacerdotis, quod nobis dicitur amictus. Ministrorum officium.

nimis appropient, aut circa ipsam aliquem tu-
 multum faciant. Summa quietis tranquillitas
 est necessaria celebranti. Vasa & pannos mun-
 dè tractent apud eos & teneant. Si pannus ca-
 licis ad terram ceciderit, nullo modo antequam
 lotus fuerit, iterum calici apponatur. Circa fi-
 nem Missæ calicem plicaturi, ipsum cum aqua
^{et abluat.} post vinum *recensiant; ne pannos inficiat ad-
 hærentes. Nunquam super altare vinum &
 aquam ad mundationem, vel aliàs si vitare po-
 tuerint, ministrèt. Si tamen ob incuriam sacer-
 dotis oporteat, subtus ampullas, quæ vinum &
 aquam continent, manum ad retinendum gut-
 tas, ne super altaris pannos cadere possint, ap-
 ponant. super quos etiam pannos nec ipsæ re-
 ponendæ sunt ampullæ. Ad hoc debet qui mi-
 nistrat ad Missam superpellicium si habuerit
 cōseruare, ne cum eo aliquatenus nases emun-
 gat, vel sudores à facie vel aliàs vndicūque de-
 tergat: nec ipsius manicas maxime ad puluerē
 super ligna, lapides vel super terram exponat.
 Quod tamen si nonnunquam per aliquorum
 negligentiam accidit, cauere debent ne corpo-
 ralia, calicem aut pannos eius cum ipsius su-
 perpellicij manicis tangant. De aliis indumen-
 tis quoties ea plicant, sollicitè caueant, ne yn-
 quam manicæ terram tangant, vel vsque ad
 ipsorum vestimentorum simbrias descendere
 permittantur: sed siue tunicæ lineæ, siue quæ-
 cunque alia indumenta plicantur, manicæ sem-
 per longè à simbriis collocentur. Debent ite-
 rum ministri altaris propter vasorū & vestium
 (vt dictum est) cōseruationem attendere, ne
 calicem quando reponunt strictè ligent: quia
 sæpè per hoc deterioratur non modicum, &
 paulatim obrutus conquassatur. Vasa quoque
 altaris & utensilia in locis suis diligēter vt con-
 uenit, præparata reponant. Vestimenta etiam
 plica-

plicare non negligent & aptare, nisi pro aliquo
 celebraturo ea quis dimittere requirat. Sed quid
 horum expressionibus immoror? In omnibus
 enim quæ ministerium Dei contingunt, spe-
 ciali nam inam diligentia opus est. Si agendis
 ministeriis tenent, regis studiosissimam homi-
 nes curam impendunt: quantum putas æterni
 Regis ministeriis impendendam? Cæterum si
 ministri altaris intendere debent honestati,
 multo amplius tamen per omnem modum sa-
 cerdotes qui celebrant. Postquam ergo fuerint
 vestibus lacris induti, cum magna debent ma-
 turitate incedere: & præcipuè cum altari affi-
 stunt, gravitatem in motu & gestibus, lauda-
 bili curiositate seruare. Nunquam genuflexu-
 ri, quam diu sacerdotali casula sunt induti: nisi
 temporibus ab Ecclesia institutis. Super altare
 quoque se non appodient in honestè: nec ma-
 nus suas hac & illac inordinatè deducât. Quã-
 do se vertunt ad populum, non erigant oculos,
 vt videant assistentes. Denique circumspectos
 decet eos esse, specialiter circa corporali-
 um dispositionem & custodiam: circa calicis colloca-
 tionem, circa Domini corporis consecratio-
 nem, sanguinis susceptionem, & mundationis
 industriã. Circa corporalia, vt ipsis super alta-
 re replicatis, vsque ad anteriorem ipsius altaris
 oram, sit spatium competens: ne super eadem
 manus suas aut manicas indumenti teneant.
 Calicem ante oblationem super corporalia nun-
 quam ponant, sicut post oblationem fieri con-
 suevit: sed ipsam vsque ad oblationis tempus,
 ad corporali-um teneant latus. Circa consecra-
 tionem inter cetera solerter provideât, vt cum
 hostia fuerit consecranda, ita parum & cautè
 in principio eam lauent, quasi scutum sibi de
 manibus (depresso aliquantulum pollice) fa-
 cientes: vt si fieri potest, ante consecrationem

Corpora-
 lia quo-
 modo ex-
 plicanda.

Tam ob-
 seruantur
 rubricæ
 missalis
 Romani
 noui.

à circumstantibus videri non possit, ne à simplicibus adoretur: qui quanto citius eam viderint in manibus sacerdotis, incautè nondum consecratam adorant. Cùm autem consecratio fuerit consummata, hostiã sine mora notabili duabus manibus quantum expedit, vt ab hominibus possit videri, cum omni reuerentia eleuantes, tam in eleuando quàm in reponendo, debitam maturitatem seruent: nec post vel ante eleuationem osculentur eandem. Si super altare viaticum celebrant, consecrationem facturi, manum cum hostia consecranda super ipsius altaris viatici lapidem teneant: ne fiat consecratio iuxta, & non supra ipsum. Circa sumptionem calicis caueant, ne ipsum sumendo, vel calicem exguttando per nimiam extractionem, tumultum quendam vel sibilum cum labiis faciãt, aut post sumptionem digitos lambant. Erit etiam tutum, si dum sanguinem sumunt, calicem tenentes cum dextera decenter, & patenã cum sinistra supponant, sanguinem, si quid effundi contingeret, recepturam. Super quam si frangi corpus Dominicum aut reponi contingat, ipsa denique vino & aqua, vel altero illorum sufficienter debet infundi. Incõgruum & indignum, vt patena post Christi corpus sanctissimum, communi tactui pateat non mundata, & rebus quibuslibet licet mûdis, sine differentia exponatur. Si sentis aliter, credo vt post patenã vel calicis aut corporaliũ tactum, non sunt manus comunicadæ communibus, ante factam post tactum huiusmodi lotionem. Si calicis peratur mûdatio pro infirmis, primã nullatenus aut secundã perfusionẽ exponant: sed prius semper mundationibus solitis perfectis, aliud denuò vinum calici apponatur peccentibus indulgendum.

De disciplina circa ea quæ ad corpus sunt.

CAP. XVIII.

HABITO de disciplina circa spiritualia, sequitur de ipsa circa corporalia. Et primò circa ea, quæ in nobis sunt: Secundò circa ea, quæ extra nos sunt. Respectu eorum quæ in nobis sunt: primò videndum est de disciplina respectu totius corporis, quantum ad gestum: secundò respectu partium corporis, quantum ad actum. Et primò, respectu linguæ, quantum ad duo opera naturæ, in quibus congruit officium linguæ, scilicet quatum ad loquelam & gustum. Secundò, respectu manuum, ut in exercitio manuali. Tertio, respectu pedum, ut in incessu. Quarto, respectu membrorum omnium, quantum ad aliqua ipsorum officia. Deinde circa ea, quæ extra nos sunt. Primò quantum ad ea quæ de propè, ut est vestis & habitus. Secundò quantum ad ea quæ de longè, ut sunt officinæ.

De disciplina in gestu.

CAP. XIX.

CIRCA disciplinam in gestu (qui modus & figuratio membrorum & corporis dicitur) duplex est custodia adhibenda. Prima est, ut vnum membrum alterius officium nõ usurpet, aut eius ministerium sui admixtione confundat. Si os loquitur, caput non agitetur, manus non moueatur, & sic de aliis: ut dum alterum membrum operatur, alterum quietum omnino permaneat: aut si opera eius necessaria illi esse cognoscitur, ad operandum ordinatè moueatur. Secunda disciplinæ custodia

*Ex Hugo-
ne de S.
Dist. 10. 2.
insti. mon.
ad nouit.
c. 12. sub
finem.
Gestus re-
ligiosorū
quales esse
debeant.*

est in gestu, ut quodlibet membrum in eo quod facit, debitum modum teneat, nec temperantiae limitem, aut honestatis formam excedat: hoc est, ut in paucis exemplis probemus, ridere sine apertione dentium, videre sine defixione oculorum, loqui sine extensione manuum, sine contusione labiorum, sine agitatione capitis, sine elevatione superciliarum: incedere sine modulatione gressuum, sine ventilatione brachiorum, sine gesticulatione scapularum: iacere sine deiectione membrorum: sedere sine alterutra superiectione pedum, & sine alterutra accubatione laterum, sine diuicatione seu dilatatione crurium, sine extensione vel agitatione tibiaram. Inempe honestum & humilem fratrem seipsum ori suram imponere, vel pedes palam cancellare non decet. arcendi sicut in publico, ita & in secreto sunt gestus inepti Gestus denique religiosi debet esse humilis, seuerus & grauis. est enim reprehensibilis gestus, si superbiam, si molliciem, quae nunc per lasciuam hilaritatem, nunc per nimiam deiectionem infatuat, aut si etiam leuitatem praetendat. Turpis in humilitatis professore superbia. Foeda prorsus in humili habitu gesticulatio fastuosa. sic non est viri muliebrem habere molliciem, puerili leuitate. Grauitatis modestia, multam affert seruata moribus honestatem, neglecta maculam & contemptum. mortificata secundum Apostolum super terram membra, gestus debent mortificatos habere.

Col. 3, 5

De

De disciplina in modo loquendi.

CAP. XX.

DISCIPLINA loquendi tam in modo & prouida (quando loquendum sit) discretione, quam in verborum religioſitate attenditur. Modus, in gestu & ſono conſiderari poteſt. Loquentis geſtus, debet eſſe modestus & humilis: ſonus demiffus & ſuauiſ. Modestiam debet habere geſtus loquentis, vt nec inordinatè, nec turbulatè inter loquendū membra moueat.] nec oculorum nutibus, labiorum contractione, vel altero non decenti alterationis modo, vultus honeſtatem deformet, aut faciem ipſam mollitie quadam reſoluat humilitatis oſtentu: ſed in eadem vultus conſtantia ſemper permanēs, ſeueritatem benignam & conſtantem, & quodam modo rigidam benignitatem præſtendat. In facie ſiquidem hominis ſpeculam diſciplinæ relacet: cui tanto maior cuſtodia eſt adhibenda, quanto minus quod in ea fuerit peccatum celari poteſt.] Verat quoque loquentem geſtus modestia, ne ſe hominibus notabili quadam ſupplicationum profunditate incuruet, aut eius cui loquitur vultui nimis inſtet: ne inhoneſtè quidem in eius faciem, halitus aſpiratione inſufflet, aut halitu ipſo poſt vinum potatum, ſenſum maximè narium offendant. Loquentis halitus vultui auditoris & naribus, vitioſè proſuſ ingeritur. Debet etiam geſtus humilitatem, modestiam, ac vultus hilaritatem præſtendere. Sonitus debet eſſe demiffus pariter & ſuauiſ: quia clamoritas & verborum aſperitas, locutionem religioſi plurimum quidem & dedecet & deturpat. Diſcretio præterea quando loquendum ſit, neceſſaria eſt: quia ex ore fatui etiam parabola reprobat, quia nō dicit eam

Ex Hugonis
de S. Vita.
t. 2. inſtit.
monaſt. ad
nouit. c. 17.
in princip.
Sermo ſit
modestus
& humilis.

Hugo à S.
Vita. 10. 2.
inſtit. mor.
ad nouit. c.
12. in medio

Ecl. 20.
22.

in tempore suo. Sapiens quando loquendum
 & quando tacendum sit, prudenter considerat.
 Est autem iunioribus fratribus ferè semper
 inter seniores vsque ad interrogationem ta-
 cendum. Adolefcens, ait scriptura, loquere in
 tua causa vix cum necesse fuerit. Si bis interro-
 gatus fueris, habeat caput responsum tuum.]
 Silet etiam à bonis Propheta. Ergo quamuis
 de bonis, sanctis, & ædificationû eloquiis per-
 fectis discipulis rara cõceditur loquendi licen-
 tia. Nam loqui & docere, magistrum con-
 decet: tacere & audire discipulo conuenit.]
 Loquente alio nunquam loquantur: aut ver-
 ba loquentium quouis pacto interrumpere
 præsumant. Nec mordaci vel importuno in-
 sultu, sociorum locutionem impugnent. Stul-
 torum enim hæc sunt, qui nec linguæ parcere
 nec sociis deferre nouerunt. Si qui etiam mu-
 tua se collatione impetunt, per impositionem
 silentij, & aliam pœnam condignam meritò
 reprimuntur. Religiositas debet in locutione
 seruari: vt sit sermo veridicus & purus, sit dul-
 cis & honestus. De veritate sermonis Sapiens
 dicit, Ante omnia verbum verax præcedat te.]
 Non solùm igitur mendacia, & quæ crimino-
 sa sunt, verum etiam locutiones hyperbolicas
 & aliqua duplicitate notabiles, penitus vitent.
 Loquentes de dubiis aut futuris, nunquam ab-
 solutè loquantur: sed in huiusmodi omnibus
 semper conditionem apponant. Præcisa enim
 de indifferentibus verba, religio non consen-
 tit. Non est alicuius viuentis arbitrio, de con-
 tingentibus negare vel asserere absolutè. Non
 facillè de auditis sententient: licet veritatem
 sentire se purent. Sint ad responsionem tardi:
 ne per inconsiderationem falsum aliquod vel
 indisciplinatum proferant verbum. Debent
 etiam purè loqui: vt in eorum verbis nec ia-
 ctantia,

Raro lo-
quendum.
Ecli. 32,
30.
Psal. 38, 3
Bened. reg.
4. 6.
Sermo
verus.
Ecli. 37,
20.

Etantia, nec detractio, vel maiestatis alicuius, aut
 vanitatis admixtio valeat inueniri. Nunquam
 de scientia, vel sæculi statu se iactent. Erube-
 scant dicere de absente, quod cum charitate nõ
 possent dicere coram ipso. Vnde sanctus Bene-
 dictus, Murmurare aut conqueri nesciant: nec
 murmurationis malum, pro qualicumque cau-
 sa, in aliquo qualicumque verbo vel significa-
 tione appareat.] In verbis suis aut literis, si
 quas aliquando dirigunt, puerilibus vel adula-
 toriis non vtantur blanditiis: sed tanquam re-
 ligiosi, suam breuiter & veraciter intentionem
 exponant. Honestatem habeat locutio, si &
 illius qui loquitur, & illorum quibus vel de
 quibus sit sermo, conueniat dignitati. Otiosa
 verò, ioculatoria, iuratoria, contentiosa, male-
 dica, vel alia sæcularia verba, nec pura sunt
 quidem, nec religiosæ conueniunt dignitati.
 Nugæ, vt ait sanctus Bernardus, inter sæcula-
 res sunt nugæ: in ore sacerdotis aut religiosi
 blasphemia. Interdum si incidant, ferendæ for-
 tassit, referendæ nunquam. Os talibus aperire
 illicitum, assuescere sacrilegium est: fœdè ad
 cachinnum moueris, fœdius moues.] Dissue-
 sce à vaniloquio linguam, qui ad profectum
 religionis aspiras. Processurus in publicum,
 præmuni te ipsum: & animo statue à verbis
 inanibus abstinere. Provide tibi antequã pro-
 deas aliquid, vnde si expedierit sermo texatur.
 Familiare prudenti, cõsideratione omnia præ-
 uenire, confert ad singula fuisse præmuni-
 tum. Si dignum quippiam relatione non ha-
 bes, tace. Tutiùs & humiliùs audis, quàm lo-
 queris. Non affabilitas oportuna, sed loquaci-
 tas otiosa damnatur. Iurare verò nunc per ca-
 put, nunc per sanctos, vel alio quouis modo,
 Christi (qui ait, Sit sermo vester est est, non
 non) discipulo minimè congruit. Rursus indi-

Reg. c. 54.

Sermo re-
ligiosi gra-
uis esse
debet.l. 2. de Com-
sider. ad
Eug. in s. 1.Tutiùs
audire
quàm lo-
qui.

Matt. 5, 37

Conten-
dere non
debet reli-
giosos.

1. Tim. 20, 3

1. Cor. 6, 10

*Aug. En-
chir.* c. 79.

Matt. 5, 23

Rumige-
ruli non
fiat.

1. Cor. 8, 12

Sermo dul-
cis.

Tit. 3, 2

gnam penitus seruis Dei, muliercularum mo-
re contendere. Si resistentiæ incidant verba,
cedendum continuo resistenti. Honor est ho-
mini qui separat se à contentione. Nun-
quam discendi, ut dicitur, gratia, ligent scien-
tes ad se verborum contentiones nullo modo
deinceps pertinere. Non potest esse, quin con-
tentio aliquid quod contra conscientiam dica-
tur, extorqueat. Ergo inter Dei seruos collatio,
non altercatio debet esse. Peruersum est, ma-
ximè si ausu damnabili ad iniuriosa vel male-
dica verba, quæ secundum Apostolum à Dei
regno excludunt, os religiosi laxetur: aut dia-
boli nomen ad inuentionem assumat, vel in
communi locutione frequenter. Sunt quædam
quæ leuissima putarentur, si non in Scripturis
demonstrarentur opinione grauiora. Quis
enim dicentem fatue fratri suo, reum gehennæ
putaret, nisi hoc veritas expressisset? Pessi-
mum hunc loquendi usum, quasi pro affabili-
tatis solatio, salutis aduersarius introduxit: ut
per eum modicæ occasionis accessu stultis illu-
dens, eos frequenter in grauis lapsum offensæ
impulsu leuiori præcipitet, & status dignita-
tem colluuiio fordidationis vilificet. Pudeat eos
rumigerulos esse, aut verborum secularium
delatores. Nihil inter socios seminent, quod
infirmos animos dissoluere valeat aut turbare.
Reus est Deo & ordini, qui temerario diffi-
dentia verbo conscientiam percutit infirmo-
rum. Præterea siue fratri, siue extraneo, siue
magno, siue paruo loquantur, semper in ore
verbi dulcedinem habeant, omnem ad omnes,
secundum Apostolum, mansuetudinem osten-
dentes. Nunquam suæ prætextu cōstantiæ vel
zeli cum communitatis iniuria, in verba con-
tumeliosa prorumpant. Sæpè enim meritum
immoderata lingua confundit: turpisque de-
fensio,

AD NOVITIOS, PARS I. 59
fensio, quæ iniuriis vitur. Habet fastus pro
constantia impetum, pro ratione iniurias: sed *Eclli. 6. 7.*
lingua eucharis in bono homine abundabit.]

De disciplina circa comestionem.

CAP. XXI.

DEBENT etiam cum timore Dei come-
dere, disciplinam semper tam in modo se
habendi, quàm in cibo seruantes: vitantes ni-
hilominus quasdam minus decentes sacula-
rium consuetudines super mensam. Placet vel
pauca de singulis exempla subnectere, quæ ad
similium considerationem transmittant. Ho-
nestè se debent habere, vt dum comedunt aut
bibunt, sedeant; bibentes cum duabus mani-
bus scyphum teneant: membrorum agratio-
nem, & quarundam anhelationum vel labio-
rum tumultum, quæ animi notant impe-
rantiam, vitet: oculos à circumspeditione, lin-
guam à locutione cohibeant. Oculorù custo-
dia inter epulas propterea necessaria est: quia
nō decet ibi præcipè vt vagos habeât oculos,
neque curiosè & (vt amplius dicam) impu-
denter, quæ apud alios aguntur circumlustran-
do prospiciant: sed vt potiùs pudicè demissis
luminibus, ea tantùm quæ sibi anteposita sunt
atendant.] Loqui verò seu mussitare ad men-
sam, vbi silentium est seruadum, turpe vitium
est. Declinanda mussitatoris societas: qui licet
legis honestate prohibitus, linguæ tamen vo-
lubrum non valet retinere. Si quando etiam
extraordinariè bibūt, siue adsint siue nō adsint
extranei, quamdiu bibitur, sileant. Culpanda
nimis verborum multiplicatio iuxta potum.
In cibo, tam in qualitate quàm in quantitate
ipsius, quàm etiam in modo, mora que ac fre-
quentia,

*Hugo à S.
vict. 10. 2.
instit. mon.
ad nouit.
cap. 18.
Oculi cu-
stodiendi
in mensa.*

*Silentium
seruandū.*

quentia, comedendi disciplinam seruent. In
 qualitate, vt nunquam pretiosa vel delicata,
 nunquam ciborum aut preparationum di-
 uersitates affectent. Promptum ad delicatam pa-
 latum, curiositas quædam, honestatis postpo-
 sitiva declarat, vt verbi gratia: Si quis ex vitio
 meliora de communi eligat portione, vt quod
 in pane sapidius, vel in aliis viderit melius, ipse
 sibi accipiat: si maiora panis fragmenta sumat,
 minoribus si adsunt licet minus delicatis, sine
 rationabili causa dimissis, cum panis vel res
 alia quantomagis ad integritatem accedit, tan-
 to ad mensam ipsam valeat honestius reporta-
 ri. Si ad maiorem saporis delectationem in
 pane inueniendam, ipsum inordinatè frangen-
 do, circumcidendo, vel micatenus excrustan-
 do deformat: Si vinum cum aqua temperare
 non curet: Si longum & interpolatum faciat
 haustum: Si salsam communem, panis apposi-
 tione consumat; aut eam incongruè totam,
 vase transuerso vel circulari venatione vendi-
 cet, cum sit magis in medio intingendum. Si-
 cut enim apud honestos quosdam in sæculo
 imputatur, si corrosionibus ossium curiosius
 insistas, aut carnes per magnos notabiliter bo-
 los, præter exigentiam scindas vel edas, aut dum
 scindis, scissum immediatè morsellum, ante-
 quam in communi loco posueris, * percipias, à
 mera communi iuxta vulgare prouerbium nõ
 curando discrepas; aut tactu more palponis,
 electum post tactum relinquas, vel simile quip-
 piam actites: sic religiosus est indecens, si in
 his quæ sibi pro tempore conueniunt cibis,
 notam gulositatis non vitent. Si quando eos
 ieiunij tempore, vino confecto vel simplici,
 ante comestionem vel post, herbis seu specie-
 bus infirmitas vti coegerit, occultè huiusmodi
 si potuerint sumât: ne simplices idem sibiipsis
 absque

al. preri-
 pius.

62 S. BON. SPEC. DISCIP.

culo immergant: nec super potum, in scypho vel super cibum quemlibet sufflent. Indecēter agitur si digitos quis immittit potagio, & offas vel olera nudis articulis coclearis vice piscatur. Si superfluitates pisciū & similia ex ore proicit super mēsam, vel nuces alij quā sibi frangit cum denibus. Si quis tussit aut sternurat, non auersa facie à mensa. Ratio enim hoc fit, sine qualicunque emissionē reliquiarum oris. Si nudam manum in mēsa naribus emungendis, vel carni nudæ scalpēde apponit, vel manum ipsam ad vestimenta detergit. Cauendum quoque, ne quis ante faciem circumstantium fratrum, pro sale & aliis necessariis, quæ à fratribus tradi possunt, manum extendat super mensam, & eorum cibum cum manicis seu habitu suo tangat. Scindendus etiam panis, peccatori seu vesti communi non est sine interpositione tobaliæ applicandus. Munditia mensæ requirit, vt mensale nequaquam frequenti vel superflua deterfione cultelli vel manuum deturpetur. purgandis maximē denibus nullatenus exponēdum. Fœdum enim & vile, mappas & manuregia fratrum communia, dentium fricatione scœdare. Qui conuentualia dehonestat, committit vtique in conuentum. Temperantiam manducandi, ait Hugo, intelligimus in eo, si homo tractim, & non cum nimia festinatione comedat.] Festinatio in inchoatione & prosecutione comestionis attenditur, quando videlicet in initio mensæ statim absque orationis alicuius præambulo, ad cibum manus extenditur; aut cum quadam voracitate comeditur: Si prius oris cibum ministras, quā alio sumpto fueris expeditus. Cæterum per morosam comestionem, congregationem detinere ad mēsam, aut si quando extra conuentū bibitur, iuxta potum morā contrahere,

Mapparū
vltus.

Hugo à S.
Vitt. 20. 2.
instit. mon.
ad nouit.
c. 21.
Sine festi-
natione
edendum.

oluo

trahere, non est decens. Hinc per Sapientem Ecclesi. 31, 20
sobrio dicitur: Cessa prior causa disciplinae.]

In comedēdi & bibendi frequētia, seruāda est
diligenter temperantiae disciplina. Sanē post
refectionem ad potum redire, aut per diem in
domo ex vitiosa consuetudine, aut quod tur-
pius est, post completorium bibere, non me-
diocri vitij notam habet. Honestius ad men-
sam quantum indiges bibis, quam bibendo per
diem meribuli morē geris. Fructus vel aliud
quodcumque extraordinariē saecularium mo-
re comedere, patens est gulositatis iudiciū. Si-
quidem extra duas vices in die, nisi necessita-
te cogente, in domo vel extra comedere, pue-
rorum imō pecudum est. Senex legem in vi-
cibus comedendi non seruans, fertur per ange-
lum a sino comparatus. Ad collationem tem-
pore ieiunij faciendam, duabus tantum vel tri-
bus (si indiges) bibere vicibus, tēperantiae con-
gruit & honestati. Siudet sobrius quādam tē-
perantiae legē, in ipsis etiam necessariis obser-
uare. Denique quorundam saecularium in fa-
ciendis coinuationibus, in poculis, in frag-
mentis, & huiusmodi consuetudines vitent ad
mensam. Non seinuicem facilē coinuient;
sed comedat vel bibat vnusquisque pro sua ar-
bitrio voluntatis, quantum necessitati suae me-
lius sibi notae quam alij, viderit expedire. Con-
gruē tamen senior verecundantes fortē, vel
nimium abstinentes iuniores iuuat. Sapor &
potagium peregustata, vilium quoque seu quo-
rumlibet ciborum reliquiae, vt ouum vnum,
tantillumve pitantiae, si ventre iam satiato su-
per sit, indecenter commensalibus maximē se-
nioribus ingeruntur. Encenia per mēsam non
mittant. A fragmentis & reliquiis caueant: sed
de pane & aliis ita sibi provideant mensuratē,
vt coram se vix micas relinquunt. In potagio
tamen

Post Cō-
pletorium
nō biben-
dum.

In colla-
tione bis-
vel ter bi-
bendum.

Fragmēta
non faciē-
da aut re-
liquia.

tamen aliquid interdum honestè relinquunt, id sibi pauperum & temperantiæ graua subtrahētes. Verùm & si quid fortè relinquere, nō tamen vt paterfamiliās ad erogandum congerere permittuntur. Pro sociis aut vix aut nunquam, maximè circa finē refectionis, panem vel aliud scindant, aut potum in scypho ponant: nisi saltem quantum ipsi soli comedere vel bibere valeant, si alij quibus hæc offerunt, nō acceptant. Nunquam pro buccella, vt dicitur, panem tunc integrum scindant, præsertim si apud socios fractum inueniant. Si scyphum communem habuerint, qui voluerit bibere, nō ampliùs de potu apponat, quàm possit bibere vna vice. Inter reliquias quæ aliquādo fiunt, inutile aliquid vel nociuum, vt quæ de nuce, ouo, castanea que proiicimus, alia que huiusmodi nullo modo relinquunt. Murilegos vel aues ad mensam non pascant: cum nec in refectorio debent sustineri. Possunt cum dictis & similia circa comestionem attendi. Veruntamen sunt nonnulla, quæ licet communiter vitiosa putentur, interdum tamen inter domesticos in spiritu charitatis sine vitio exercentur.

Peles non
permittā-
tur in re-
fectorio.

De disciplina in opere manuali.

CAP. XXII.

AD disciplinam circa exercitiū operis manualis, quod manuali opere corporaliter exercetur seruandam, necessaria est discretio, diligentia & honestas. Est habenda discretio circa opus, vt quod faciendum est, discretè fiat. Discernendum est primò, vt vtili operi necessarium, bono quoque melius, & meliori optimum præferatur. Iuuare fratrem cum indiget, multum vtique operi peculiari præponderat.

derat. Rursum celebrare volenti iuamen subtrahere, maiorem pluribus aliis offensam esse, quis ambigit? Est enim discernendum quod opus quo tempore fiat. Nonnulla siquidem in festis diebus non fierent, quæ in profestis bene fieri possunt. Viderur in operibus distinguendum. Sunt enim exercitia quædam, quæ necessitati quotidianæ inserviunt: ut est ciborum præparatio necessariorum ad diem, utensilium coquinæ ablutio, & consimilia quæ omni tempore fieri solent. Sunt quædam alia, quæ in diem alteram differri possunt, ut est scribere in quaterno, tunicam virgis excutere, caput abluere: cæteraque alia à quibus est diebus Dominicis & festis præcipuis abstinendum, ob sacri reuerentiæ temporis. Festi namque dies, per honestum quietis otium, alij verò dies per laboris debiti exercitium honorantur. De quo Hugo: Quantum, inquit, addit decoris diebus festiuis quies vacationis, tantum ornamenti confert cæteris diebus studium boni operis: ita ut in illis quisquis noluerit esse quietus, index sit suæ vanitatis; & in istis qui non fuerit laboriosus, testis pigritiæ. Carnales siquidem mentes ne vel in illis diebus quiescant, vanitas exagitat: ne vel in istis in bono opere se exerceant, pigritia ligat. Deinde quasi concludens subiungit: Quapropter non negligenter habenda est in bono opere discretio temporum: quia sicut malum opus nullo tempore laudabile est, ita etiam bonum opus quodammodo reprehensione dignum indicatur, si tempore oportuno factum non est.] Diligentia in opere ex promptitudine operantis, & deuota fidei; operandorum executione dinoscitur. Diligentia huiusmodi promptitudo, non in opere manuum tantum, sed in conuertiuali quolibet maximè locum habet. Quicquid pertinet ad conuerti, id præ-

E cipue

Festi dies
ut sint
agendi.

Hugo à S
Vist. 10. 2
iustit. mor.
ad nouit.
cap. 4.

cipuæ diligentia studio est agendum. Sint er-
 go præcipuè ad cõuentualia exequenda prõp-
 tissimi. Nunquam tardè ad opus Dei vel ad
 mensam occurrant. Vnde sanctus Benedictus:
 Ad horam diuini officij, mox vt auditum fue-
 rit signum, relictis omnibus quæ in manibus
 fuerint, summa cū festinatione curratur: cum
 grauitate tamen, vt non scurrilitas inueniat
 fomitem. Ergo nihil operi Dei præponatur.]
 Ad mensam autem qui per negligentiam non
 occurrerit ante versum, vt simul omnes dicant
 versum & orent, & sub vno omnes ad mensam
 accedât, qui per negligẽtiã aut vitiũ non oc-
 currerit, & sic vsq; ad secũdam vicẽ correptus
 emẽdare neglexerit, iuxta ipsius sancti decretũ
 à communis est mensæ participatione arcen-
 dus: vt solus à communi consortio sequestra-
 tus reficiatur, sua ei de vino si fuerit habiturus
 portione sublata.] Dignè quidẽ à cõmuni re-
 fectione repellitur, qui se per vitiũ à cõmuni
 oratione secludit. Absit à seruis Dei vitiosa
 huius cõsuetudinis turpitudine: vt conuentuale
 aliquod diuinũ præsertim officiũ alterius præ-
 textu cuiuslibet, tardo accessu vel citiore abs-
 cessu, propter opera dehonestent. Vt enim tar-
 dus accessus, sic ante horam recessus, sine graui
 præsumptus necessitate arguitur. Impatientis
 & vani signum est hominis, in communibus
 anticipare recessum: nec opus Dei posse in cho-
 ro vsque ad finem expectare. Si monachum,
 sancto narrante Gregorio, post completum of-
 ficiũ conticuð recedẽtem visus est dæmon
 ab oratorio retrahere, quid de his, qui nec ip-
 sius expletionem officij præstolantur? Haud
 dubium conuentualis vbilibet decorem inte-
 gritatis negligere, inexcusabile prorsus remis-
 sionis est vitium: ad vitium autem vix occasio
 deerit, si quolibet admittatur. Omnes denique
 fra-

Reg. c. 43.

Ben. reg.
cap. 43.Citò ac-
currendũ
ad com-
munitatẽ.Lib. 2. dia-
log. 6. 4.

fratres, labores non ex sola consuetudine, vt vi- osia 10, 11
 rula Effiaim docta diligere trituram, sed ex
 animi deuotione sectentur: vt in communi-
 bus sit feruoris affectio specialis. Conuentua- Vita con-
 uentualis
 angelica
 est.
 lem vitam vt sanctissimam imò angelicam, to-
 to affectu animi amplexantes, ei tam conti-
 nua quàm deuota prosecutione adhæreant.
 Quantum ad officium, mensam & alia, vix nisi
 coacti à conuentus congregatione recedant.
 Tantam Deus conuentui efficaciam contulit
 bonitatis, vt ibi augmentum suscipiat boni bo-
 nus, aut veniam mali malus. Multa in cōuen-
 tu bona præsens conferuntur, absentibus
 subtrahuntur. Saul ad conuentum psallentium 1. Reg. 20,
 10.
 prophetarum accedens, propheta efficitur: ex-
 tra conuentum factus, peruertitur. Thomas 1. Ioh. 20,
 24.
 discipulorum absens conuentui, visionis Do-
 minicæ consolatione fraudatur, quam ad col-
 legium reuersus assequitur. Discipuli pariter Act. 2, 1
 In conue-
 tu Dñs re-
 quiescit.
 congregati Spiritum sanctum accipiunt. In
 conuentu Dominus habitat & requiescit. Ibi
 deuotos quoque vberioris gratiæ pabulo refo-
 cillat: ibi quàm plures negligentia personales,
 in diuino maximè officio subrepentes, con-
 gregationis communionem suppleunt: ibi quod
 suis quisque non potest, aliorum meritis obine-
 re meretur. Cæterum licet ad maiora domus
 officia, videlicet hospitalaria, refectorij, infir-
 marie, lectionis ad mensam, & huiusmodi prin-
 cipaliter & cōtinuè fiēda, nouitios fratres assu-
 mēre prouida religionis consuetudo non ha-
 bet; si tamen quando contingat eis aliquod
 huiusmodi officiorum vel ad horam commit-
 ti, magna debent deuotione suscipere: & ad
 faciendum ea mansuetè, volenter, acceprabili-
 ter, integrè ac circumspectè, magnam debent
 diligentiam adhibere. Mansuetè, hoc est, sine
 murmure & displicentiæ signo. Fili (ait Sa-
 piens)

Ecli. 1, 19 piens) in mansuetudine opera tua perface.] Est
in opere bono necessaria strenua velocitas: de
Ecli. 31, 27 qua Sapiēs dicit, In operibus tuis esto velox.]

*Operandū
velociter.* Velocitas ac maturitas non remouet grauita-
tem, sed vitium tarditatis excludit. Est etiam
acceptabiliter operandum, vt quibus ministra-
tur, prout honestè fieri poterit, satisfiat. Opta-

Rom. 15, 30 bat Apostolus & orari rogabat, vt oblatio sua
fieret acceptabilis in Ierusalem sanctis. Mag-
nus profectus est ei, cuius ministerio multi læ-
ti facti Deum laudant. Integritas in opere bo-
no requiritur, vt non diminutè, non ad euasio-
nem, vel quasi ad oculum, sed perfectè vt res
exigit fiat. Circumspectio in obsequiis, prout
officiorum requirit varietas, est habenda: quod
per exemplum in vno officio meliùs patet. Si
quando refectorarij vicem gerant, quæ mini-

stranda fuerint tempore congruo & modo de-
bito præparata ministrent, & religiosè distri-
buant: ne in mensa defectus vel circa ministe-
rium suum minus expediens aliquod accidat,
prouisuri. Ministrentur itaque necessaria rem-
pestiuè. Turpe est si propter vnus defectum,
tota congregatio expectet. Sicut igitur omnia
siue fructus, siue sapes, sic & alia comedēti-
bus congruè apponenda, priusquam fratres ad
mensam intrauerint, prouidè apponantur. Cō-

ferendorum collatio successiua, conuentum se-
piùs detinet: & id quidem impurandum negli-
gentiæ ministrorum. Ad mensam verò quic-
quid apponitur, præparatum vt decet reficien-
tibus offeratur. Noces si dandæ fuerint, prius
frangantur. Herbæ crudæ si apponendæ fue-
rint, mudentur: & sic de aliis obseruetur. De

*Portio sua
cuique
apponatur* omnibus quæ apponuntur, sua cuique, si fieri
potest, portio singulariter tribuatur. Sunt ruri-
genæ qui nec à Prælati discreti, vel à seniori-
bus aut extraneis sorte distinguant. Communia

nia

nia maximè vt sal & aqua mensæ non desint, quæ in primis prouidus ministrator apponit. Aqua non solùm pro temperando vino, imò sepè pro aliis necessaria est in mēsa. Cochlearia quoque sunt ad omne potagium oportuna, ne cum digito piscari oporteat: & ne iuxta Hugo-^{To. 2. 174} nem in eodem iure & manus ablutionem, & ^{fit. mon.} ventris refectionem videatur quærere.] Mu-^{ad nouit.} rilegos vel aues, quæ tenentur alicubi contra araneas nullaten⁹ esse in refectorio dū fratres reficiuntur patiantur: nec enim hoc est expediens vel bene factum. Sic & in aliis circa istud vel aliud quodcūque sibi impositum officium, sint intenti. Scriptum est enim, Cuncta cum ^{2. Par. 19.} diligentia facite. Et iterum, Agite diligēter, & ^{7. ibid. 11.} erit Dominus vobiscum in bonis. Sic agētis in ^{ibid. 9.} timore Domini, fideliter & corde perfecto.] Honestas in operatione seruatur, si omnia que aguntur cum maturitate ac religiositate quadam exerceantur, & in omnibus nitor inueniatur munditiæ: hoc enim religiosum maximè decet. ^{Munditiæ decet religiosam.}

De disciplina in incessu.

CAP. XXIII.

DISCIPLINAM circa incessum, penes modum & discretionem in ambulando considerent. Honestus enim modus requirit, vt non impetuosis & fractis gressibus ambulent: nec erecta ceruice, non prominenti pectore, seu etiam inclinato super humerum capite, aut vagabundè pendēribus manibus: quæ omnia vel leuitatem, vel superbiam, vel remissionem, vel hypocrisim sapiunt. Debent etiam in eundo discretionē habere, ne de illorum numero censeantur, de quibus dicitur per Prophetā, Non est iudicium in gressibus eorū. ^{1. Sa. 39. 8.}

In eorum gressibus non inuenitur iudicium, qui eundo necessitatem vel ordinem non attendunt. Necessitas discursum inutilem, ordo inordinationis confusionem excludit. Discursus igitur per domū, per hortum & extra domum, qui magnum est instabilis mentis indicium, cautè vitent. In domo, ne scilicet per officinas de loco ad locum, de fratre ad fratrem inutiliter euagentur, aut loca rumoribus audiendis vel colloctionibus apra frequentent: sed in locis sibi concessis, vt sunt Ecclesia, cella, capitulum si extranei affuerint, vel aliis locis, si qua sibi fuerint specialiter deputata, cum silentio residentes. Officinis priuatis, puta vbi cibaria præparantur, infirmi vel hospites recreantur, aut fratrum congregationi, vel comedentibus & bibentibus se nullatenus ingerant non vocati. Erubescant præcipuè ad residentium mensam accedere, vel eis nisi pro euidenti ministerij necessitate assistere. Effrontis est hominis, non erubescere comedentes. Veruntamen si quando eos loca sibi non concessa, necessitas adire compulerit, ad ostium pulsare aliquantulum possunt, vt aliquis egrediantur ad eos, vel vt ipsi vocati securius & honestius intrent. In hortum nõ eant absque licentia, nisi eos vel ab aliquo professo mitti contigerit aut vocari: ad loca sua postquam ab eo recesserint vel eius negotium fecerint quam citius reuersuri. Veruntamen eorum instructor iuxta superioris dispositionem nunc hos nunc illos, aut etiam omnes simul ad spariandum in horto, causa recreationis vel alicuius bonæ colationis, poterit per se vel per alium fratrem professum, cum expedire viderit vocare. Tempore probationis domum exire, propinquos suos visitare non curent: nec enim inter cognatos & notos Dominus inuenitur. ynde Bernardus,

Non va-
gandū per
conuentū.

Enc. 2, 44

ardus,

nardus, Quomodo te bone Iesu inter meos BERNARD. EP. 197. in filio.
 cognatos inueniam, qui inter tuos minimè es
 inuentus? Si quando domum, quamuis de su-
 perioris licentia exeunt, nihilominus tamen
 id ipsum significant suo instructori: quod &
 de suis aliis notabilibus factis obseruent. Ordo
 circa incesum est religioso in cōuentu specia-
 liter seruandus: vt in processionibus fratrem
 sibi collateralem attendat, vt chori sui partem
 in refectorio & in claustro, cum pro gratiis ad
 Ecclesiam itur, in omni teneat loco: nec se ad
 chorum alium vel in refectorio vel in claustro
 seu alibi transferas, nisi causa rationabili per-
 urgente. In Ecclesia verò inter pulpitem in
 medio chori positum & altare, dum maximè
 ibi aliquid dicitur, non facillè transeat; nisi for-
 tè alibi liber non pateat transitus: & tunc ab
 ipso pulpito transiens, & inclinans ne pulpi-
 tum videatur venerari, non ante ipsum dire-
 ctè, sed à latere decentius inclinabit. Est & or-
 do reuerentiæ & decentiæ in incesso, vt non
 passim seniore[m] iunior antecedit; aut quando
 vitari facillè potest, frequentes & nimis propin-
 quos ei transitus faciat ante ipsum. In Ecclesia
 quoque inter ministros altaris, subdiaconum
 videlicet, diaconum & sacerdotem in officio
 suo solenniter celebrantes, necnon & ante fra-
 tres infra deambulatorium sedilium, & forma-
 rum minùs honestè præter necessitatem trans-
 itur. Sed illud deambulatoriũ intraturi, ad va-
 cua debent sedilia per introitum sedilibus ipsi
 propinquiorem accedere, nisi ob aliquam per-
 sonarum reuerentiam, si fortè intermedia
 fuerint, sit aliter faciendum.

E. 4. Do

De disciplina in gestu membrorum.

CAP. XXIIII.

ES T in aliis membrorum corporis, siue oculorum, siue oris, siue brachiorū manūūque officiis, disciplinæ studendum: de quibus adhuc aliqua breuiter supponentur. Amatores igitur honestatis, oculos ab inordinata euagatione & exaltatione in mensa & in choro præcipuè diligèter custodiāt. Scriptū est enim, Oculi stultorum in finibus terræ: Et, Dilatatio cordis exaltatio oculorum. Leuat quidem Propheta oculos vt petat auxilium: Dominus vt impēdat. Tu quoque si locum, causam & tempus cōsiderans, tua vel fratris necessitate oculos leuas, non solum non culpo, sed plurimū laudo: hoc enim excusat miseria, illud commendat misericordia. Sin aliās, non Prophetæ, non Domini, sed Dinæ aut Euæ, imò pe-
 tiūs satanæ te imitorem dixerim.] Non sint in risu faciles, nec in voce clamosi. Cachinnus præcipuè grauitatem religiosi plurimūm dehonestat. Vile prorsus est religiosum virum, vt puerum cachinnare. Non licet religiosum virum dissolutis labiis risum proferre: sed hilari vultu cordis hilaritatem prætere. In datione pacis labia semper claudant, quibus apertis turpiter exhibetur. Nares non in aliorum aspectu, sed ad partem cum duorum tantūm aut trium appositione digitorum emungant. Scorsum etiam spuendum est, maximè in conuentu fratrum; ne loca publica, siue in choro siue alibi sputo fœdentur, & adstantium oculi offendantur. Patet quosdam in ipso chori deambulatorio, ad pedes suos palam fratribus spuere, nec pudere. A notabilibus corporis seu membrorum extensionibus, quæ cum osci-
 tatio-

Oculorū
custodia.

Prou. 17, 24

Ibidē 21, 4

Psal 120, 1

Ioan 6, 5

Ex Bern. 17.

tract. de

gradibus

humilita-

tis, vbi de

curiositate.

Sen. 34, 1

Ibidem 3, 6

Risus reli-
gius.

rationibus vel aliàs, non sine quadam inhone-
 state fieri solent, omnino abstineant. Tunc
 enim sunt corpus & brachia comprimenda, ne
 cum huiusmodi pigritia extendantur. Hone-
 sto incongruum viro, pigra membra distensio-
 ne resolui. Dissolutiones fugiant manuales:
 grandia namque causant pericula, soletque
 luctus ludo accidere corporali. Et post come-
 stionem præcipuè se à iocositate notabili &
 multiloquio studeant tēperare. Siquidem licet
 omni tempore dissolutionis leuitas sit vitan-
 da, post refectionem tamen, vel aliàs cum solo
 fratre & iterum coram conuentu turpius agi-
 tur. Turpissima est dissolutio in conuentu. Ad
 hæc alium quempiam præter necessitatem ad
 cingulum vel manum accipere, flores, fructus,
 vel baculum in manu otiosè gestare, cingulum
 inter digitos voluendo rotare, honestati non
 consonat, imò lasciuia signum quodammodo
 præterdit. In lotione manuum, quando de va-
 se manuali aqua recipitur, vas ipsum nūquam
 à parte superiori, præcipuè manibus distillan-
 tibus, sed per ansam potius, vel à latere, vel à
 fundo accipiant; ne guttis manuum aqua resi-
 dna sordideretur. In lecto se honestissimè iacen-
 do componant: nec resupini iaceant, nec ge-
 nua leuando, calcaneos iungāt ad tibias.] Hæc
 & similia non sunt vt minima temerè aspernā-
 da. Clara nonnunquam conuersationis insig-
 nia, quædam in minimis obfuscant ineptiæ.
 Plerūque modicis paulatim per incuriam sub-
 repentibus maculis, tota morum congeries in-
 quinatur.

Et s De

*Ber. in form
 mul. hone-
 ste vita. no.
 sine.*

De disciplina circa habitum seruanda.

CAP. XXV.

Disciplina in habitu potest tā circa pānum quā circa formationē, coaptationē, vsus eius continuationē, & mūditię conseruationē attēdi. Circa pannū: vt nō sit pretiositate, molitie, vel subtilitate notabilis. Vestis pretiositatem etiam mulieribus Petrus interdicit. Porro qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Inter diuites palatij, & pauperes claustrij, debet esse differentia. Mollia vestimenta animi molliem indicant. Molles (ait quidam) mollia quærunt. Subtilitas & nitor, reprehenditur in bysso diuitis epulantis. Nimia panni subtilitas, & si nō pretiosa, nihilominus tamē in proposito pœnitentię vitiosa. Sit curæ nouitis pannorum pretiositatem, subtilitatem, & incongruam religioni molliem non curare. Vereantur & renitentur vt possunt, mutari ipsorum sanctorum de vestium vilitate censuram, & vitiosam consuetudinem induci. In signum sunt panni tui Domine Iesu, sed in signū cui à multis vsque hodie contradicitur.] Honesta exigit vestimentorum formatio, vt non sint nimis lata vel stricta. Amplitudo vel longitudo vestimenti superflua, siue in manicis siue in capitiō, siue in collario capiti; est admodum fugienda. Sed nec aperturis quibusdam circa cingulum vel alibi, aut curiositatibus aliis quibuscunque est habitus deformandus. Coaptatio quædam religioso est decens, quædam indecens. Indecens est, si præter morem religionis fuerit curiosa: vt verbi gratia si capiti; collarium, quædam in gyro replicatione iuxta mundanorum consuetudinem coaptetur, aut curiosè ipsum replicetur capiti; circa

1. Pet. 3, 4

Mat. 11, 8

Bernard. de
concordantia
statuum re-
ligiosor post
med.

Luc. 16, 29

Luc. 2, 12

Bernard. ser. 4.
de natali
Domini in
principio.

circa genas. Decens est, quando non curiosita-
 ti sed honestati deseruit, vt videlicet vestis ho-
 nestè portetur, & honestè pro loco & tempore
 disponatur: vt honestè portetur succingenda
 est æqualiter & decenter. Si enim ex vna parte
 notabiliter pendere permittatur, vel in aliis
 præparatio debita omittatur, fatuitatem vel
 negligentiam vel hypocrisim sapit. Aptanda
 est vestis maximè circa pectus per applicatio-
 nem ad collum, ne collum ipsum vsque ad pe-
 ctus vel interiores panni hominum aspectui
 exponantur, quod irreligiosum est valde. Ca-
 uendum est circa portandi modum, ne quis
 pereffluat: vt si os sub capite vel mentum ab-
 scandat: Si dominarum more tunicam à late-
 ribus tenendo incedat, aut manum in sinu te-
 nens tunicæ manicam exterius pendere per-
 mittat. Quando enim manum in sinu vel ad
 oram ponere cogit necessitas, à manu altera
 præsumpta tunica cautius est tenenda, ne pen-
 deat indecenter, vt manum in sinu teneri vix
 à proximè astantibus percipi valeat. Ambas au-
 tem manus in sinu tenere quàm irreligiosum
 sit, palam omnibus est: cum vel vnâ diu tene-
 ri vix excusat ipsa necessitas. Emortui est cor-
 poris, membrorumque officia exequi non va-
 lentis, manicas non regere defluentes. Et qui-
 dem cum interiùs à sua custodia soluitur mēs,
 & membra foris ad omnem actum inordinate
 mouentur, & tam vestibibus quàm in aliis disci-
 plinæ cura negligitur, incompositio corporis
 qualitatem indicat mentis. Sunt & alia circa
 modos portandi vitanda. Sunt (inquit quidam) Vestis
compositio.
 stulti, qui quodã officioso artificio, vestimenta
 sua circa se componunt. Alij iactando & ven-
 tilando pannos suos, leuitatem mentis suæ, ex
 ipsa sui habitus mobilitate ostendunt. Alij in-
 cedentes sinuoso firmate terram verrunt, &
 limbis

limbis dependentibus, imò retrò consequenti-
 bus caudis, in similitudinem vulpium vesti-
 gia sua obducunt, & quocumque perrexerint,
 quasi turbo tempestatis pulverem concitant.
 Dispositio habitus aliquando ratione operis,
 aliquando ratione consortij variatur, respectu
 quorum habenda est consideratio disciplinæ.
 Ad exercitium operis tam propter expeditio-
 nem quàm propter custodiam munditiæ, ho-
 nesta, prout res exigit, præparatio vestis requi-
 ritur: vt scilicet quantum necesse fuerit succin-
 garur. Manicæ verò retrahantur, & prout ex-
 pedierit componantur, ne super manus vel su-
 per rem ipsam quæ tractatur, recidant inde-
 center: præcipuè ad priuatas custodiendæ sunt
 manicæ diligenter. Dispositio huiusmodi tole-
 rabilis, imò commendabilis est in priuato, quæ
 tamen in publico maximè coram extraneis nõ
 est decens. Quando ergo coram extraneis aut
 coram conuentu proceditur, quantum res pa-
 titur, ad dispositionem communem est habi-
 tus, tam in manicis quàm in aliis reuocandus.
 Caput si nudum fuerit, caputio congruit ope-
 riri. In omni siquidem publico loco, siue cho-
 rus, siue refectorium, siue alius fuerit locus,
 fratrum congregatione præsentè, & multo ma-
 gis inter extraneos, operto decenter capite, re-
 ligiosus incedat, nisi ob reuerentiam alicuius
 ministerij vel personæ aliter sit agendum. Non
 est tamen capitium siue coram fratribus siue
 coram extraneis, nimis in capite sine rationa-
 bili causa profundandũ. Operta sub caputio fa-
 cies, quãdam hypocrisis notã infert, & aliorũ
 in se oculos sua singularitate conuertit. Decet
 ergo caput in publico, non faciem operiri. In
 lotionè quoque pedum, ille cui pro Christo ta-
 le ministeriũ exhibetur, operto si potest com-
 modè capite, humiliter & sine multiloquio
 debet

De lotionè
 pedum.

debet esse, & charitatis obsequium cum timore ac deuotione suscipere. Nec debet quis ibi vel alibi tibias nimis exponere: sed magis tunica circumcingere diligēter. Turpe est enim religiosus personis, carnum nuditate occurrere. Cauet omnis honestus ne eius vnquam appareat caro nuda, nisi quātum compulerit necessitas manifesta. De sancto Antonio legitur, quod cum necesse haberet fluuium transnadare, rogauit socium suum vt paululum a suo separaretur aspectu, ne suam inuicem corporis nuditatem vterque conspiceret. Recessit socius: nihilominus tamen ille se ipsum cum nudare se veller, erubuit. Ipsum tamen hæc cogitantem, in alteram fluuij ripam virtus diuina transposuit. Hanc haud dubium honestatem Dominus acceptauit. Pannos quoque interiores, & quæ ultra cōmunem seu regulare formā, siue in vestibus siue in aliis indulgētur, quantum necessitas patitur occultari oportet. Vnde nec almutia palam extra capitium religiosè portantur. Restat de vsu habitus continuatione, & munditiæ in eo conseruatione videre. Vsus habitus, prout habitus pro speciali signo religionis accipitur, cōtinuus debet esse: vt religiosus frater non sit, vel modicum sine ipso, nisi necessitas euidens eum cogat. Secularis personæ nuditas, & religiosus sine habitu comparantur. Cauendū etiam ne habitus dum sedetur aut genuflectitur, aliquā inquinamētī maculam contrahat. Et si quā propter aliquam causam aliquādo cōtraxerit, vel propter sudorē, mundificari citiūs debet, maximē si in loco fuerit apparenti. Propter hoc immunditia illa quæ in oris capitiij circa genas contrahitur ex sudore, debet cū diligentia remoueri. Fœda est religio, quæ innititur fœditati. culpatur quidē & cultus munditiæ nimius & neglectus.

Refert Athanasius in vita sancti Antonij.

Habitus non deponendus vnquam.

De

De disciplina in officiis inter fratres.

CAP. XXVI.

DENIQUE in officiis, maximè in refectorio, in oratorio, dormitorio, cæterisque quæ consuevit frequentare conuentus, etiam ad latrinas disciplinatè se habeant & quietè. Nunquam per susurrum & tumultum, occasione operis alicuius fratres orantes, studentes, aut quiescentes impediunt. In oratorio nemo aliquid agat, nisi ad quod factum est, vnde & nomen accepit. Vnde si fortè aliquid etiam præter horas statutas, si eis vacat, orare voluerint, non eis sint impedimèto, qui ibi aliquid agendum putauerint. Cum per dormitorium fratribus quiescentibus vadunt, non planè, imò quasi furtiuè incedant. Parado lectum vel alio quouis modo, quiescentes reprehensibiliter inquietant. Surgentes à lecto, ipsum decenter operiant, ne velut irrationabilium cubile remaneat imparatus. De priuatis loqui si cui turpe viderur, turpius nouerit ibi turpe aliquid committi. Ibi non congruit, vt quasi mox gelicidio perituri, amictus accessorij sarcinam deferant. Ibi religiosus cum summo silentio & operto profundè capite debet esse. Ibi confabulari, & præter necessitatem hac & illac capite discooperto respicere, religiosorum esse non dixerim, sed scurrarum. Ibi seruanda in manuum & vestis dispositione honestas. Ibi honestus quisque diligenti opera cauet, ne per ipsum aut per eius incuriam aliquis offendatur. Ibi cauendum est eis, ne stantes vrinent, vel à loco minùs honestè recedant. Sed nec per hortum est facilè vrinandum, vel alibi vbi à sociis aut ab aliis videri possint: quia, vt ait quidam, Multi possunt honestè fieri, quæ non possunt honestè

Aug. 118.
cap. 7.
Oratoriū.

honestè

honestè videri. De singulis ad disciplinam per singulas officinas & loca spectantibus, vix aut nunquam singulariter posset edisseri. Ad multa tamen haberi potest disciplinæ consideratio ex prædictis. In ostiis aut officinarum, aut vbi fratrum communis est transitus, maximè circa priuatarum introitum, vnde ad necessaria euntes & redeuntes respici possunt, nunquam honesti fratres faciât stationem. Quando etiam intrant & exeunt, officinarum secretiorum ostia post se claudant: ne superuenientes extranei & intrantes, fratres inueniant imparatos. Nunquam extraneos licet familiares ad visitandum officinas inuident. Si quâdo tamen ad aliquorum instantiam eas ostendere permittantur, domos tantùm communiore, non intra per singula loca seu angulos peragrando: sed ab ostiis expedite quantum honestas permiserit ostendentes, quicquid eorum aspectu subtrahere poterunt, subtrahât & furetur. Nō est religio, vbi omnibus omnia patet. In locis cōmunibus vbi fratrum occurrerit frequentia, nullo modo derineant aduentantes. Infirma hæc paruulis exprimens, grandium ocilla non vito: sed vbi proficit paruiducendus est illulor.

De modo conuersandi in omni loco secularium.

CAP. XXVII.

Nunc videndum est qualiter in villa, itinere, ecclesia, domo, locutione, & comestione sit nouis fratribus inter extraneos conuersandum. Si quando exeunt domum, habenda est eis custodia disciplinæ respectu societatis & sui. Societas & solatium & honestas religiosæ conuenit dignitati. Propter hoc

in villa, præcipue senioris, cum quo fuerint, vestigiis semper inhaerentes, se ab eo etiam sub vno tecto nullatenus separent: quin ad minus videri semper ab ipso liberè possint. Seipsum autem quantum ad circumspectionem, locutionem, habitus & membrorum dispositionem in disciplina contineant. Non circumspeciant in vicis ciuitatis, vt Sapiens docet: auertat oculos suos ne hauriat vanitates. Et à secularium colloquutionibus prudenter abstineant. Manus suas religiosè componant. Nunquam inter homines discooperto capite, vel almutiati vel aliàs indisciplinatè incedant. Sed nec secularium vel religiosorum domos subito eis ignorantibus introeant: sed vocando ab ostio, vel pulsando, seu aliàs quouomodo propositum seu voluntatem ingrediendi pronuncient. Vit eruditus (ait Sapiens) foris stabit.] Sed nec sine ductore per secularium domos, vel per religiosorum officinas est vagandum.

De modo conuersandi in itinere constitutis.

CAP. XXVIII.

SI fuerint extra domum in itinere constituti, & quantum ad societatem, & quantum ad seipsum cautè se debent & religiosè habere. Quantum ad societatem, debent sibi à multis, à scurris, & ratione periculi, à personis de maleficio notatis attendere. Talium personarum societas singularis, religiosi viri nisi fortè ad horam pro salutis animæ causa, non conuenit. Debent se tamen prudenter à consortiis huiusmodi segregare. Ipsi autem fratres in itinere se ab inuicem non debent nimis disiungere, quin ad minus mutuò se videre & audire faciliè possint. Non est tutum aut decès reli-

Fratres se
non dis-
iungant.

Ecdi 9,7
Psal. 113,
37.

Ecdi 21,
26.

religiosis, quos congruit binos ire, alterum ab altero longius separari: talisque separatio eis in Bini incedant. periculum, & occurrētibus cedit in scandalū.

Quantum ad seiplos debent in factis & verbis disciplinatē se gerere. In factis debet honestas, deuotio & discretio apparere. Propter honestatem dissolutiones tam manuales quàm alias, quæ cursitando vel aliter quomodolibet fieri possunt, penitus vitent. Multa enim ex hoc inconuenientia. (vt expertum est) possunt sequi, hominibus frequenter, de quibus non aduertitur, videntibus quæ aguntur. Non sunt brachia notabiliter denudanda, nec vestes nimium succingendæ, vel aliter irreligiosè tenendæ. Cæterum ad deuotos pertinet fratres Ecclesiis quando transeunt iuxta ipsas; nec non & crucibus, deuotis inclinationibus reuerentiam exhibere: cæmeteria verò absque oratione pro defunctis nullatenus pertransire. Discretionis est, agenda quæque præuia deliberatione metiri, & non agenda cauere: quia qui de futuro nihil præmeditatur, omnia incautus incidit. Moderandus est per senioris consilium labor itineris, ne spiritum deuotionis extinguat. Audienda est Missa, sanctæque exhortationis pro populo si affuerit sermo fiendus. Et ante omnia semper in primis diuini pensum officij deuotè soluendum, ne fratres se magis cursores quàm religiosos exhibeant, & contra religionis propositum de accessorio principale facere conuincantur. In solennioribus festis est ab itineratione cessandum. Cauenda est per vias dormitio, tanquam periculosa & indecens: nec est tardè vel apud infames hospitandum personas. Disciplinam verborum debent attendere tam in materia quàm in sono. Si occurrerint homines, debent eos humiliter salutare. Seniorum erit coitine-

Ecclesiis
caput in-
clinandū.

Missæ au-
dienda
ante om-
nia, & ab-
soluendum
officiū
diuinum.

Vbi sit
hospitan-
dum.

rantibus & his cum quibus aliquando loqui contigerit, aliquid ad ædificationem vel consolationem proponere. Peccantes in eorum præsentia nõ rigidè, sed cum modestia & humili- tate corripere, & ad bonum per rationes & dul- cem allocutionem inducere, & quodammodo omni creaturæ sanctum Euangelium prædi- care. Sanctus Philippus Eunuchum in itinere baptizavit. Beatus Martinus latronem secum itinerantem conuertit. Si verò non affuerint homines, de Deo verba fratrum conuenit esse: ipse namque itinerantibus & loquentibus de se discipulis, itinerationis factus est comes. Tunc exempla patrum, vel alia quæuis bona, quæ vel accendant affectû, vel saltem instruant intellectum, sunt ad laboris alleviationem nar- randa. Turpissimum est nescire tempus, nisi friuolis & fabulosis narrationibus detinere. Ve- tacentibus de te Domine; quoniam loquaces muti sunt.] Solêt fratres letanias, psalmos pæ- nitentiales, canticum graduum & similia, aut simul aut singulariter frequentare, & maximè ante tertiam: aut certè in sanctis meditationi- bus occupari. Denique quoties mutux colla- tionis verba interueniunt, sonum omnino de- cet esse demissum. Proinde clamoriam locutio- nem, quæ nõquam decet religiosam personam, penitus vitent: maximè inter fruteta & nemo- ra existentes. Siquidem iuxta vulgare prouer- bium, Nemus aures, & campus seu planicies oculos habere dicuntur. Ab omnibus ergo quæ coram secularibus dicere nolunt, in locis du- mosis & nemorosis omnino abstineant: nisi fortè aliquid quasi sub silètio & Latinis verbis dicere velint. Miserabiles cõfusiones quibusdã minùs cautis, pluries ex hoc accidisse feruntur. Non cantent in itinere, maximè in cantu se- cularium cantionum aliqua licet bona, cum m- laici

Marci 16, 25.
Act. 8, 38
Sulpit. in vita sancti Martini, paulo post princip.
Luc. 24, 15

August. 1. Conf. c. 4.
De Deo loquendum in itinere & orandû.

Nemus aures, capi oculos.
Ber. ep. 42. meminit prouerb. ante med.

Non can- tandum in itinere.

laici non intelligant nisi sonum. Et præter hæc religiosum non decet in cantu extraordinariè vocem efferre. Si qui fortè dissolutiones aut clamorosas disputationes, verborum altercationes vel alia, quæ offensionis materiam extraneis dare possunt, vitare inter homines negligunt, nequaquam eos timoratos dixerim, aut zelum religionis habere. Qui religionis suæ scandalo non occurrit, honori proprio detrahit & saluti. Qui fidelis religionis est filius, nequaquam eius scandalum parui ducit.

De modo cōuersandi in ecclesiis seculariis.

CAP. XXIX.

PERVENIENTES ad religiosorum vel secularium loca, cum ad Ecclesiam si in loco fuerit veniunt, in ingressu Ecclesiæ illum secum versiculum memorantes, Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo: Et nudato capite signum crucis super se cum reuerentia facientes, ante altare vel in alio loco orationi congruo, ad quæ declinauerit senior, prosternere se humiliter debet. Vbi quatum Deus dederit deuotè orantes, pariter ab oratione surgentes, procedere poterunt ad ea, quæ necesse habuerint iuxta propositum exequenda. Ecclesiam namque, sicut Evangelici & Ecclesiastici viri, semper prius si commodè possimus visitare debemus: sanctorum Patrum qui nos in ordine præcesserunt, imò ipsius Saluatoris exemplo; quem beatus Euangelista Matthæus, Hierusalem ciuitatem ingressum, refert templum Domini adiisse. Super quem locum dicit Expositor, quod ingressus urbem primò templum adiit, dās formam religionis: vt quoquo imus, primùm domum orationis, si ibi est, adeamus.] Missarū etiam

Psal. 5, 6

*Ecclesia
omnium
primò
adeunda,*

*Matt. 21, 12
Ioan. 2, 14*

*Glossa ordinaris
Mat.*

solēniis vel aliàs diuino officio cum extraneis
 assistentes, gerant se humiliter & honestè. Non
 stent in sedibus suis velut magnates, aut quasi
 laici lassi, de officio non curantes: sed ad librum
 si necesse fuerit honestè poterunt accedere: of-
 ficiantes, cum maturitate tamen ac modestia
 tā in voce quàm in gestibus obseruata, humi-
 liter iuent. Quòd si propter euitandū discursu-
 sum ad librū non duxerint accedendū, nihilo-
 minus tamē communia quę nouerint poterūt
 cum aliis honestè sine nimia vocis exaltatione
 cantare. Ad cantandum autem aliquid seque-
 stratum, sicut est alleluia, responsorium, vel
 aliud quodlibet, nequaquam cum secularibus
 se conbinent, si vitare poterunt bono modo.
 Tunc etiam nō solū in prædictis, verū etiam
 in honesto se habēdi modo, quantū ad discipli-
 nā aspiciēdi, loquēdi, habitus & vniformitatis
 honestatisque custodia est habenda. Repre-
 hensibile est ibi vagis circumspicere oculis, aut
 colloctionibus dum Missæ officium celebra-
 tur intēdere: quod tunc etiam secularibus
 clericis ius Canonicum interdicit: aut per ali-
 quam rem, habitus secularitatem prætere-
 re. Vnde ibi non decet capitium inter homines
 extrahi, nisi ad Euāgelium, vel ad alia pro qui-
 bus ex approbata consuetudine communiter
 fieri consuevit. Denique propter vniformita-
 tem, dum intersunt officio solliciti sint circa
 duo. Vnum est nē diuersitate sua in his quę ab
 honestate non discrepant, alios scandalizent:
 vt videlicet ad Magnificat in vesperis, ad Qui-
 cunque vult, in Prima, vel ad alia huiusmodi,
 ceteris cum reuerentia stantibus, ipsi non se-
 deāt, licet illud officiū tūc ipsi nō dicant. Aliud
 est, vt in stando, sedendo, & se prosternendo
 sint inuicem vniformes, vt pariter stent, se-
 deant & se prosternant. Qui cor vnum & ani-
 mam

nam vnā debent habere, difformes exterius non debent esse. Vniformitas morum, vniformitatem iuvat & indicat animorum. Senioris consuetudini debet se socius humiliter conformare. Religiosorum morem cum eis officiantes seruamus, cum aliis inclinationum ritus ignaris, festiuo tempore ad omnes collectas vultu ad altare verso cum reuerentia stantes: ad B. virginis & sanctorum duntaxat, qui speciali ex more veneratione coluntur nomina, inclinamus. In feria verò simus ad omnes orationes prostrati. Ad præfationem semper, & quando dicitur Agnus Dei, moris est stare. Veruntamen si quando apud extraneos duxerint celebrandum, modum ordinis sui in celebrando vniformitatis occasione non variant; nec ipsum dimittant, nisi aliter facere cogat necessitas: ne velut instabiles & modum proprium non habentes, cum variis Ecclesiarum consuetudinibus temerariè variantur. Possunt tamen in benedictionibus post Missam, iuxta morem patriæ faciendis, & in omnibus huiusmodi quæ modo non præiudicant regulari, Ecclesiarum in quibus fuerint, consuetudines obseruare.

Seniori se
conformes
iunioris

De disciplina in hospitio seruanda.

CAP. XXX.

IN hospitij domo cum fuerint, studeant se in omnibus gerere humiliter ac prudenter circa custodiam disciplinæ: humilitatem erga personas in conuersatione ostendant, personis maioribus humiliter deferant, personis humilioribus & pauperibus tanquam confratribus suis, socialiter & benignè loquantur. Conuersatio quoque signum aliquod superbiæ non prætendat. Nunquam ad prima se ingerant lo-

ca, nec tamen ad ea vocati prorsus refugiant. Senioris tamen fratris, quem præponere debet, semper in omnibus honore seruato. Quod honori vel certè deliciis deseruire videtur, humiliter vtrique declinatur, & honesta modestia recusatur. Vbi autem senioris aut sociorum accedit instantia, cedere magis quàm diutius repugnare oportet. Parendo potiùs quàm obstinatus repugnando, seruatur humilitas. Reprehensibilis difficultas, vbi palàm nutui obuiatur senioris. Lectos seculariù non ascendat indifferenter per diem: nec familiam hospiti obsequiorum exactione molestet. Decet pauperes paucis esse contentos: ipsique necessitati est pro loco & tempore detrahendum. Nunquam hospitem familiaritas, vel alicuius affinitatis propinquitas præsumptionem inducat: vt in domo præcipere, curiosa quærere, aut de factis domus vel familiæ indagandis vel disponendis se iterum intromittere velint, qui propriæ rei familiaris curam, vt Deo seruirent liberius abiecerunt. Prudentiam quidem necessariam habent, vt sint in sui custodia circumspècti. vnde Apostolus, In sapiètia, inquit, ambulat ad eos qui foris sunt. Et Dñs, Caute, inquit, ab hominibus. Cautè ergo in disciplina censura non solum in publico, verum etiam in priuato se habeant. Nullum (ait quidam) putaueris locum sine teste. Narrabat quidam frater, se in quibusdam secularium domibus, occultas deprehendisse fenestras, per quas ea quæ in domibus illis existentes agebant, ipsis non percipientibus poterant aperte videri. In æstate meridiano tempore dormitionis iacentes, aliquod si possunt super habitum operimentum, saltem vsque ad cingulum habeant: ne quando dormiunt, eos indecenter quidem inter homines discooperiri contingat.

Eru-

Parendo
seruatur
humilitas.

Mat. 10, 16

Col. 4, 4

Met. 10, 17

Nullus sine teste
locus.

Seneca lib.
de moribus.

Erubescenda nimis quibusdam ex hoc acci-
 disse feruntur. Habenda ubique prudentiæ
 circumspectio & cautela circa personas, loca,
 negotia, & res si quas habuerint reponendas.
 Circa personas, vt se nimis hominibus non
 committant, quantumcunque familiares fue-
 rint aut propinqui. Attendant sibi in omnibus
 quæ dicunt aut faciunt. Spiritualis ille qui
 omnia diiudicat & ipse à nemine iudicatur,
 omne opus suum trina quadam consideratio-
 ne præueniet. Primum quidem, an quod possit
 liceat: deinde an deceat: postremo an expe-
 diat. In omnibus semetipsos sicut Dei mini-
 stros exhibeant. Sint in aspectu, gestu & omni
 actione sua serij, religiosi & modesti sicut decet
 sanctos. Verantamē modus quidā est religio-
 nis: superstitiosum ideo esse nimis nō oportet.
 Dabit congruum inter homines modum dis-
 cretio personarum. Status & qualitas homi-
 num differens, differentiam exigit conserua-
 ri. Habet se prudens cum differentibus diffe-
 renter, cum omnibus tamen cautē. Erit sim-
 plex non stolidus, humilis non deiectus, man-
 fuerus non blandus, hilaris non lasciuus, affa-
 bilis non vaniloquus aut scurrilis. Quinimo
 interest sapientis, sic (si res exigat) à rigore in-
 terdum remitti, vt modū tamen modestiæ nec
 in ipsa remissione dimittat. Potest grauitatis
 censura remitti pro tempore non dimitti. Im-
 putanda tamen remissio, vbi nulla decentiæ
 vel utilitatis intentio. Prudēs Domini seruus,
 utilitatis fructum ex sua nouit remissione af-
 ferre. Ad hoc quoniam attendenda est hone-
 stis congrua personarum honestas, honestiori-
 bus semper adhæreant. Mulierum tam pro-
 pinquarum quàm aliarum cautē prout pote-
 sunt societatem declinent, earumque familia-
 re nimis obsequium & tactum omnino refu-

1. Cor. 3, 23
 Considera an liceat, deceat, expedi-
 diat.

Ex Bern. 3°
 de consideratione, in
 med.

2. Cor. 6, 4

*Mulierum
 tactus &
 obsequia
 nō admit-
 tenda.*

giant. Nulla ratione sustineant, quod pedes sibi à muliere lauetur. Nudã autem manũ mulieris tãgere, vel ad eius caput vel corpus vbi libet absque necessaria & evidenti causa manum extẽdere, ab omni prorsus religionis honestate quis dubitat alienum? Quãdo religiosum cum muliere sedet aut loquitur, manus suas occultare & ad se retrahere debet, quas etiam quodocunque cum personis extraneis loquitur, simul iunctas, & velut inuicem colligatas, vel aliãs religiosẽ decet haberi. Locutio disciplinam requirit. Nunquam mulierem quantumcunque sibi affinitate coniunctam, siue sororem siue neptem, quantumcunque pueriles, sed nec facillẽ matrem propriam osculentur. Fugiant omnino feminea oscula milites Christi: cum osculum etiam viris offerri non deceat: nisi fortẽ vbi de proprio patre vel aliis honestis personis, moris exactu, sine scandalo vitari non potest. Religionis personam, religionis honestas os indifferenter osculis communicare non patitur. Denique periculo animæ mulierum habetur societas. Igitur (vt docet quidam sanctus) vbique gustanda est cum mulieribus nõ continuãda presentia: sed quasi transeunter feminis exhibẽda est accessio quodammodo fugitiua. Tutius est non posse perire, quã in iuxta periculum non perisse.] Illum autem nec castum dixerim nec honestum, qui mulierem aut tangere, aut tactum eius admittere non abhorret. Quomodo enim tangere licet, quod intueri non licet? Ad custodiendam cordis munditiam, exterior quoque sensuum disciplina est seruanda. Loca igitur quæ periculi vel suspicionis materiã dare possunt, cautẽ declinent: nec soli cum muliere in locis huiusmodi vel ad modicum morẽtur. Domina quãdam (vt fertur) dum duo religiosi ad eius domum

Mulierum
colloquia
vitanda.

Vide S. Bonavent. in
hist. sancti
Franc. c. 5.

Sententia
D. Hieron.
2. 1. ep. 47.
paulo post
principiũ,
quã incipit,
Retulit
mihi. De
vitando
suspecto cõ-
suberno.

mum diuertissent, alterum seorsum vocauit in
 cameram, quasi secretò aliquid sibi locutura:
 quem ingressum mox ad turpitudinem prouo-
 cans, asseruit firmiter se cōtinuò contra ipsum
 quasi ei violentiam inferentem, nisi statim si-
 bi acquiesceret, clamaturam. Tunc doctus à
 Domino frater, antequam mulier in vocē cla-
 moris prorumperet ad fratrem consocium, qui
 cum pluribus personis in atrio domus erat, alta
 voce clamauit, librum sibi continuò afferri re-
 quirens: sicque adueniente fratre, necesse ha-
 buit mulier ab huiusmodi nefaria sollicitatio-
 ne cessare, & frater hominum confusionem
 euasit. Nonnulli ob causam similem confusi
 turpiter, & verberati grauius fuisse dicuntur.
 Qui aut̄ cauet laqueos, securus erit: qui autē
 nō cauet, est aut̄ stultissimus aut̄ peruersus: nec
 est eius excusatio admittenda. De nocte si per
 domos hospitem ad necessaria exeunt, simul
 quidem & cum lumine vt filij lucis eant. Cæ-
 terum de mundanis secularium negotiis ex-
 pediendis, religiosus temerariè se non debet
 intromittere. Si de animæ negotio agitur, ap-
 ponendum est quidem & petendum cōsiliū
 ab his qui habent officium & peritiā consu-
 lendi. Aliàs non est militantis Deo, se iterum
 occasione propinquorum vel amicorum secu-
 laribus implicare negotiis, quæ mundo moriēs
 abdicauit. Impius est qui animæ suæ pro pa-
 rentibus suis est crudelis. Sed nec secularium
 literarum ad portandum vel præsentandum alicui
 recipi debent: nisi de ipsarum tenore opus for-
 sitan aliquod pietatis habente constiterit. Nec
 veris religiosis expedit, quòd verborum etiam
 sine literis pro negotiis huiusmodi baiuli fiant
 vel internuntij. Sed si super talibus requiran-
 tur; hoc per alios quos deceat fieri respicient.
 Circa rerum custodiam, siue libros siue alia se-

Notæ.
 Simile
 quid corre-
 rigit S.
 Bernardi-
 no Senēsi.

PROM. 22.
 15.

Impius est
 qui pro-
 pter parē-
 tes crude-
 lis est ani-
 mæ suæ.

Fratres nō
 sint nuntij
 aut litera-
 rū baiuli.

90 S. BON. SPEC. DISCI P.
cum detulerint, nequaquam negligentes exi-
stant: sed omnia, libros præcipuè, antequam illa
deponant de manibus vel de sinu, certæ fide-
lique personæ commendent, quæ à suis &
canibus qui libros ut experientia docuit de-
struunt, & cooperura non obstante corrodūt,
custodiat diligēter. Ipsæ quoq; personæ quibus
res huiusmodi committuntur, sunt super his
instruendæ. Noctibus tamen cōsultius propter
pericula, in loco certo & propinquo habentur.
Nam quidam quos recommendauerat libros,
repentino superueniente incendio perdidit.

De disciplina verborum inter seculares.

C A P. XXX I.

DISCIPLINA in verbo est junioribus
& nouis, præcipuè inter extraneos obser-
uanda: ut tardè, cautè, ac demissa voce loquan-
tur. Tardè, ut vsque ad ininterrogationē taceant,
interrogati responsionem seniori relinquanti
nisi fortè in speciali super leuibus, maximè ad
propriam necessitatem spectantibus, ut de cibo
& potu & similibus requirantur. De talibus
potest quisque pro se, non tamen pro socio sine
ipsius assensu respondere. Communem requi-
rit assensum respōsio, quæ de communi neces-
sitate profertur. Cautè, ut cū præmeditatione
loquantur: ut primò bis ad limam, quàm semel
ad linguam veniat sermo: maximè si seniore
fortè occupato, de ordine, de personis absentibus,
de rumoribus vel de notabilibus aliis re-
quirantur. De factis ordinis, ut de modo ieu-
nandi, de silentio, vel de aliis requisiti se nouos
in ordine dicant, seniore requirendum præ-
tendant, ne fortè dum sapiēter & bene respon-
dere se putant, stultum aliquid & quod omni-
no dici non oporteat dicant. Secreta ordinis
quan-

Bis ad li-
mam an-
tequam ad
linguam
sermo ve-
niat.

Bernar. in
speculo mo-
nacho.

quantumcunque religioso vel familiari nō re-
 uelent: nec statutum aliquod publicent, nisi
 quod fortè commodè celari non potest. Idip-
 sum autem non statutum, non præceptum, sed
 tantum ordinis intra domum consuetudinem
 vocent, ut per eorum responsum tentationis de-
 bitum excludatur extra domum: ne seculares
 si quando contrarium viderint, reputent fra-
 tres sui ordinis transgressores: cum tamē mul-
 ta possint licitè ex ordinis vel superiorum dis-
 pensatione mutari: ordinem nostrum nun-
 quā ad particularia descēdendo, sed si necesse
 fuerit in generali solum, absq; aliorum ordinū
 collatione vel obrectatione commendent.
 Pessimus laudandi modus, seipsum cum alio-
 rum iniuria prædicare. Pessima vitij corrupte-
 la detractio, quæ animam maculat, Deum of-
 fendit, proximum scandalizat. Et quia ut scri-
 ptum est, Sermo obscurus in vacuum non ibit.
 & tumultus mormurationum non absconde-
 tur his coram quibus detrahitur, scandalum
 excitatur. Constat autem vbi veritas & veritas
 necessaria in causa nō est: nec licitè scandalum
 quodlibet posse à quolibet committi, nec iuste
 præcipi, nec innoxie consentiri.] Si de perso-
 nis absentibus præsertim religiosis sinistrè ali-
 quid suggeratur: semper pro absentium parte
 loquentes, nullo modo ad fauendum detracto-
 ribus inclinentur. Accidit aliquando quosdam
 magis ad tentandum, quàm ex animo de his
 obloqui. Narrabat, ut fertur, senior quidam si-
 de dignissimus, ad se quandoque secularem
 venisse, qui aduersus quosdam religiosos plu-
 rimùm inuehi videbatur. Cui frater viriliter se
 opponēs, eum quoties aduenit, eadem semper
 constantia repulit, & insulatos pro viribus ex-
 cusauit. Miratus oblocutor beneuolam senio-
 ris constantiam, aperuit tandem se id ad pro-
 bandum

Secreta
 ordinis nō
 reuelanda.

Sap. 1, 20

Bern. ep. 7.
 que est ad
 Adam mo-
 nachum in
 med.

Absentes
 semper
 excusandi.

bandum de mutua illorum ordinum charitate fecisse: adiiciens se ordini senioris istius, qui pro aliis aduocabat, cum quodam prius incusati ordinis fratre ob causam similem oblocutionem fuisse. Fratrem autem illum oblocutionis verba, in primis aliquantulum, deinde verò remissius refellentem tandē obloquenti cessasse super quo idem secularis nō modicū offensus, apud illos non esse charitatis veritatē asseruit, qui ad inuicē detractionem admittere nō curassent. Denique religiosus non est, qui detractionibus pascit, aut pascitur alienis. Caueant etiā ne sint rumorū licet bonorū & verisimiliū delatores. Religiosos viros passim rumigeros esse nō decet. Falitas quę frequentissimē rumoribus inest, vel quę per secundarios relatores apponitur, primis earum auctoribus imputatur. Hinc est, *Rumores fuge, ne incipias nouus auditor haberi.* Sint in locutione honesti & serij, nec se in secularibus & ad risum mouētibz verbis seculares ostendant. Seruum Dei, de Deo loqui decet: vt fiat quod scriptum est, Si quis loquitur, quasi sermones Dei: Alioquin verba vana, mentis aperiunt vanitatē. Ex abūdantia cordis os loquitur. Circa vocis sonum in locutione attendāt, vt prout tactum est alibi, sit demissus pariter & suavis. Vitiolissimus planē religioso loquendi modus, si notabiliter suam in loquela communi vocem exaltat. Sufficiat ei quōd proximē ei astantes possint loquentis intelligere verbum. Sapientis est loqui suauiter & demissē. Nox autem amplioris vocis depressionem requirit. Nox est tempus silentij & quietis. In nocte maximē post completorium in alta (vt prius) verba erumpere, silentij grauitate neglecta, secularium est, religionis non curantium honestatem. Proinde honesti fratres vbicunq; fuerint, religiosē sem-

Detrahtio
minimē
religioso
admittenda.

Cato.
Sermo re-
ligiosi
qualis.

2. Pet. 4, 11

Mat. 12, 34

Sup. c. 20.
in princip.

fe
ar
pe
D
I
be
al
ve
ve
re
q
g
p
a
h
p
a
g
u
p
f
u
r
t
l
i
c

semper in quibus poterint, ac si essent in fratrum collegio cum silentij sui obseruatione permanebunt.

De disciplina comedendi inter seculares.

CAP. XXXI I.

PRÆCIPVE decet, vt cum extraneis comedentes honestè se habeant: vt nec in cibo nec in modo comedendi vel mora, aut in aliis quæ disconueniunt super mensam, vt est verborum multiplicatio: aut exterior corporis vel habitus dispositio inhonesta, possint de irregularitate notari. Circa cibum attendant, quòd propter quantitatem vel qualitatem, de gulæ vitio iudicari non possint. De primo Sapiens ait, Vtere quasi homo frugi his, quæ tibi apponuntur: ne, dum multum mâducas, odio habearis.] Vnde inter seculares nõ expedit appositam semper portionem totam comedere, aut penitus euacuare scutellam; ne fortè magis id homines voracitati quàm necessitati attribuant. Inter cætera est habèda semper temperantia circa potum. Turpissimum enim est, si de nimia potatione notètur. Religionis quiuis insignia præferens, meribibuli nomē ignominiosè sortitur. Hoc vitium hominem coram Deo & hominibus vilem reddit. Ad notam huius vitij fugiendam, cauere debent, ne post refectionem, etiam si vinum sæpius offeratur, frequenter bibât: aut postquam in communi potatum est, seorsim sine urgente necessitate potum in privato requirant: nec omnino quòd potus vbi dormitur remaneat patiantur. post cænam non sunt ad verba & pocula vigiliæ protrahendæ. Vigilare ad ignem, sitim prouocat, & bibitare compellit: grauat corpus, exhaurit spiritum, tempus in verbis penè imperceptibili subductione consumit, tempestiuè

Eccli. 31, 29

Potus se
pareus.

Produce-
re vigilas
vesper-
nas dehor-
tatur.

ad

ad orationem surgere, officij debitum deuotè
 vt expedit soluere non permittit. Et qui serò
 sobrietatis nō obseruat sententiam, manè fre-
 quenter suspenditur à diuinis. Vilitatum est
 hosti, homines ad prunas seducere. Ad prunas,
 Dominum spreuit rex Ioacim, negauit Pe-
 trus. Et ne nobis de nocturna prædicatione ad
 prunas, propter fructum vel interrogationes
 hominum blâdiamur, ad prunas Ioacim qui-
 dem audit sermones Domini, sed contemnit:
 ad prunas Petrus de Christo interrogatus
 offendit. O quoties est serotinis necessaria
 verbis correptio matutina! Manè prædicant
 docti, serò concionantur indocti. Et in his om-
 nibus honestiùs alibi quàm ad ignè & pocula,
 prædicatur. Si hominū instet deuotio pro ex-
 plis, sententis intererit prouidere, vt narratione
 vna, paucis vel aliis si expedit verbis, instantiæ
 satisfiat. Verumtamen mutat interdum causa
 consilium, nec lex imponitur vnctio. Viran-
 da tamen vigilia, quæ occasionem verbis aut
 potationi ministrat. Qui vitium cauere desi-
 derat, vitij occasionem præcaueat. Studeant
 ergo in cibo & potu sobrietatem seruare, sicut
 serui Dei & religiosè viuentes. Sicut omnes
 cupiditates carnis abstinencia refecantur: ita
 omnes virtutes edacitatis vitio destruuntur.]
 Immundi spiritus se ibi innciunt, vbi amplius
 vident cibum & potum.] Circa secundū mul-
 tum attendere sibi debent: ne videlicet cibos
 appetant delicatos. Qui vinum & pinguia di-
 ligunt, nunquam in virtutum possessione ditabi-
 tur. Horū quidem permittitur vsus, abusus &
 concupiscentia prohibetur. Semper itaq; pla-
 cent eis lautioribus parcere cibis. De grossiori-
 bus cibis, & facili vel valde temperato potu,
 necessitati vtunque satisfieri potest: quanquã
 & ipsa necessitas inter homines sit arctanda.

Qui

Jerem. 36,
 22.
 Is. 18, 13

Isidor. li. 2.
 de sum. bo.
 c. 42. sen. 10

Isidor. vbi
 sup. e. 44.
 sent. 3.

Prout. 21, 17

Cibi deli-
 catiores
 non appe-
 tendi.

Qui de religione centerur, modestiam debet religionis habere: vt sit in temperantia speculum aliorum. Spectaculum facti sumus 1. Cor. 4, 9 mundo & angelis & hominibus. Felix abstinentia, quæ palato imperat delicato. Debet vas celesti gratiæ mancipari, à seculi illecebris abstinere. Non erubescat aquam pro vino petere, si habuerint, temperando: quin potius erubescere debent si vinum biberint nimis forte. Aquam requirere & minus limphato vino, vel modicum temper pro bibentis necessitate apponere, Deo placet, proximum edificat, religiosum honestat, animæ simul & corpori est salubre. Verùm quàm turpe sit pauperibus hominibus cibaria quærere lautiora, & appositis non esse contentos, de modo præparandi cibum disponere, aut quomodo præparetur requirere, potum vel cibum aliquem in speciali laudare, vt de eisdem amplius apponatur, aut suas inter extraneos medicinas ostendere, quis sanæ mentis ignorat? Modus quoque honestus est in comedendo habendus: vt non ardentem aut cum nimia festinatione comedatur vel aliàs indecenter. Moram in mensa facere, religiosum non est. Caveant ne aliis à comestione cessantibus, ipsi comedendo vel loquendo mensem derineant: cum non sit hominum, sed magis pecudum, super mensam ruminando diutius immorari. Possunt tamen qui necesse habent cautè cum modestia sibi in principio mensæ aliis communiter comedentibus providere. Ad hoc vbiq; (vt ait sanctus) frenanda est lingua Bern. 4. de Consider. 10. fine. præceptis, maximè in conuiuio: ne scilicet ad loquendum superflue vel indiseretè relaxetur. Taciturnitas, ait Hugo, inter epulas idcirco Taciturnitas in mensa. 10. 2. in sit. mon. ad nouit. 1. 12. necessaria est: quoniam lingua, quæ in omni tempore ad peccatum prona labitur, periculosius tamè cum per erapulam inflammata fuerit,

In mensa
non diu
morandū,

Bern. 4. de
Consider. 10.
fine.

Taciturni-
tas in mē-
sa. 10. 2. in-
sit. mon. ad
nouit. 1. 12.

lit,

96 S. BON. SPEC. DISCIP.
rit, ad loquendum relaxatur.] Discretionem
quoque in verbis, eadem ibi ratio persuadet.
Super mensam autem cum socio loqui, aut co-
ram illiteratis Latinis ibidem vel alibi verbis
viti; dominum quoque domus, vel alios quof-
cunque ad comedendum vel bibendum fre-
quentius invitare non decet. Subit animo quod
quædam matrona cuidam frequenter invitanti
dixisse fertur: Fuiſti, inquit, asinarius rura-
lium & imperitorum, qui sæpe asinos prouo-
care nouissent? esse proprium innuēs his, qui
invitationes personis discretionem habētibus
inculcare solent. Oportet etiam disciplinam
in corporis & habitus dispositione seruare: ut
comedentes se non appodient super mensam,
vel accubitando vel alio quocunq. modo inor-
dinato se gerāt. Dū comedūt, caput in capiti-
o nulla ratione profundēt, sed aperta comedant
facie. Ceterum religiosos & pauperes de men-
sa aliena viuentes, de portione sibi apposita
encania familiæ faciendo, patris familias in
domo gerere vices, canes vel murilegos de
mensa pascere benedicta, à quo nonnulli etiam
abstinent seculares, non congruit. Principalis
hucusque incisio nil his notæ impingens, qui
sub institutionibus aliis militant, aut pro di-
uersis locis, & diuersitate causarum, diuersa
ordinant instituta. Honestas quidem & sancta
omnis traditio, quæ per prudentiam seniorum
in timore Dei communiter traditur, commu-
niter obseruatur, profectio ex communi surgit
institutione religio, honestas ex ordinatione
causatur. Omne ordinatum decorum esse ne-
cesse est.

*Explicit prima pars Speculi
discipline.*

S. B O-

S. BONAVENTURÆ

EPISCOPI CARDINALIS,
ALBANENSIS, QVONDAM
totius Ordinis Minorum Generalis
Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
siæ, Speculi disciplinæ ad Nouitios,

PARS SECVNDA.

PRINCIPALI huins opu-
sculi particula expedita, Secūda-
ria hæc pauca epilogat, & sup-
plet quedam, vt qualiter noui di-
scipuli Christi ad Deum, ad se,
ad proximum, & ad res etiam quas aliquando
seruare vel tractare contingit, se habeant: qui-
bus differentiarum iudiciis de sua conuersione
discernant, qualiter denique ipsi ad professio-
nem recepti se gerere debeant, vel breuiter in
aliquibus instruantur.

De ordinatione respectu Dei.

CAP. I.

ANTE omnia cor suū per puram
confessionem mūdatur, dignum
Deo habitaculum præparent: illud
excolant, illud exornent: nihil ibi
sordidum vel obscurum; nihil ibi vel ad ho-
ram residere, quòd dilecti sui oculos offendere
valeat, patiantur. Tentationes & cogitationes
malas humiliter & purè confiteri non differāt.
Veretur hostis consilium suum ingerere non
celanti. Providendum est eis, vt qui iam sunt
superni Regis milites annotati, secum omni-
no firment & statuunt, se vsque in finem ei fi-
deliter

Pura con-
fessio cor
mūdatur
Deo faciat
habitaculo
lum.

G

deliter

98 S. BON. SPEC. DISCIP.

*Psalm. 112,
106.*

*In omni-
bus prospe-
ris & ad-
uersis Deo
laudandus.*

*Intentio
actionum
omnium
feratur in
Deum.*

*Recolle-
ctio non
omittenda.*

*Mat. 6, 6
Psalm. 50, 19*

*Psalm. 5, 4
Prov. 8, 17*

*Mat. 16, 9
Psalm. 130, 9*

deliter seruituros: nec ullis ab eorum ceterationibus, tribulationibus & angustiis deinceps recessuros. Iuravi, ait Propheta, & statui, custodire iudicia iustitiæ tuæ. Religionem sanctam, ad quam eos Dominus sua miseratione vocavit, ferventissimo ac fidelissimo studeant amore diligere: & ei tanquam speciosissimæ ac Deo dilectissimæ sponsæ fide inuiolabili adherere, Quæcunque sibi siue prospera siue aduersa contigerint, Deum semper deuotis efferant laudibus, vt siue cespitēt siue cadāt, siue aliam quamcunque molestiam seu læsionem incurrāt, semper in ipsorum ore resonet diuina laus, semper vel Benedictio Deo, vel Aue Maria, vel aliquid quod ad laudē Dei pertineat, dicant. Et hoc in consuetudinem ducere studeant, nulla vnquam negligentia omittendum. Quidquid speciositatis vel delectabilitatis in creaturis inuenierint, quidquid circa statum humanæ conditionis vel dispositionis acciderit, totū semper assumant in materiam laudis Dei: & de omnibus quæ occurrerint, deuotē studeant cogitare. In ipso suarum omnium operationum initio Dominum inuocare, & suam ad ipsum intentionem dirigere assuescant. Instent orationi frequenter, quæ nouam in horto Domini plantulam fouet, prouehit & confirmat. Discant ergo vna saltem diei vel noctis hora, tempus & orium vendicare: quando ad se reuerfi, mentisquæ cubiculum introgressi, orent in abscondito Patrem suum, & in corde contrito & humiliato vniuersorum Domino familiariter adstent. Manē autem adstabat Propheta Domino: quia qui manē vigilauerit ad Deum, inueniet eum. Subripienda erit carni, & si fortē non semper, sæpe tamen somni requies marutini: cū illa hora Christus resurrexit. Tuac est tempus allidendis ad petram par-

paruulis, mortificandæ carni, & recreando spiri-
 ritui oportunum. Tunc spirituales auicula
 dulcem Deo in cordis organo exhibent melo-
 diam. Ad hæc & aliæ temporis & quietis oportu-
 nitates quæ occurrunt, minimè negligendæ
 sunt. Post horas Canonicas non statim orato-
 rium exeant: sed in oratione aliquantulum
 subsistetes, qualiter opus Dei peregerint cogi-
 tent, an tepidè vel feruèter: & defectus si quos
 ibi commiserint tunc emendèr gratiæque de-
 uotionis se offerant infundendæ, quam si Do-
 minus dederit non repellant. Hoc autem in
 omni oratione obseruent, vt quod orantes di-
 cunt, ex animo semper dicant: non enim voci-
 bus, sed rebus agitur apud Deum. Porro qui ad
 orationem est negligens, suæ nimirum ingra-
 titudinis & tepiditatis est testis. Frustra profectus
 virtutum sine oratione speratur. Ad ea
 igitur quæ ad cultum Dei pertinent, magno &
 prompto corde acciogantur. Ad diuinum offi-
 cium audito signo, statim omnibus occupa-
 tionibus omissis accelerèt. Si in lectis fuerint,
 statim surgant, nec vltimum aliquatenus sig-
 num expectent. Oratione namque aliqua vti-
 liter præuenitur officium. Qui sic ex studio
 præuenit, in benedictionibus meretur dulcedi-
 nis, maioris deuotionis & gratiæ ad ipsius
 executionem præueniri. Ecclesiam intraturi,
 manus (si necesse habuerint) lauent. Vestes
 maximè in die, religiosè componant; ne irre-
 uerenter aut indecenter introeant aulam Dei.
 In Ecclesia Deo psallentes, Creatorè suū totis
 viribus cum reuerètia debita laudent. Officiū
 suum in choro & extra, non perfunctoriè qui-
 dem, similesque vt aiunt labijs, sed deuotè sem-
 per & integrè dicere studeant; nec aliam ei oc-
 cupationem admisceant. Cessent manus, oculo-
 rum euagatio reprimatur: vt mens ab exte-
 riori

*Amb. sermo
 43. & li. 5.
 hexam. e.
 12. proponit
 auiculas
 imitandas
 manè sum-
 mo, & ve-
 sperè ante
 somnum
 cantillan-
 tes.*

*Orandum
 ex animo;*

*Officiū
 diuinum
 quam deu-
 otissimè
 perfoluendū.*

*Officiū
 diuinum
 quam deu-
 otissimè
 perfoluendū.*

xiori cura penitus libera, soli valeat Deo vacare. Dies vel hora quæ negligenter officia pertransierit, nequaquam ulterius poterit reuocari: cum præsertim temporis sequentis officium, suam nihilominus diligentiam & deuotionem requirat. Nec sibi de gratuitis orationibus blandiatur, si circa necessarias quæ primo loco habendæ sunt, desidiosi extiterint. Denique iuxta sancti verbum, purè ac semper strenuè debent laudibus diuinis intendere. Purè quidem, vt dum psallunt, nihil aliud cogitèt quàm quod psallunt. Strenuè verò, vt sicut reuerenter, ita & alacriter Deo assistant. Non pigri, non somnolenti, non oscitantes, non parentet vocibus, non præscindètes verba dimidia, non integra transilientes: nō fractis & remissis vocibus muliebri quiddam, balba de narè sonantes, sed virili (vt dignum est) sonitu & affectu voces sancti Spiritus depromentes. ¶ Reuerentiam in officio honesta corporis dispositio, quæ mentis deuotionem non mediocriter promouet, attestatur. In choro non stent in stallis suis molliter, aut quasi fractis renibus resoluti. Quando post psalmum vel hymnum sanctæ Trinitati reuerentia exhibetur, humiliter & decenter inclinent. Tunc enim tardius surgere, segniter ac difformiter inclinare, vt quando corpore quidem sufficienter demisso, vultus tamen indecenter erigitur, oculis erraticè circumlatis: imperfectè quoque ad memoriam Trinitatis, inclinationis venerationem exsoluere, quasi sit honoris differentia in personis, irreuerentiæ arguit & teporis. Etiam extra chorum stent ad officium, præterquam ad lectiones & officium mortuorum. Specialiter tamen lectionibus planè dictis (de Domina tantum exceptis) irreuerentes & pigros senouerint, si debitas Deo laudes sedendo vel iacent.

*Mem. ser.
47. in Cāt.
in fine.*

*Reuerentia
est opus in
officio di-
uino.*

*in fine
in fine
in fine
in fine*

AD NOVITIOS, PARS II. 107
facendo exsoluant, nisi necessitas evidens cogat. Si quando per viam officium dixerint, etsi non vacat continuè dum illud dicunt ab itinere quiescere, saltem ad collectam præcedentium collectivam, quando omnino tota est in Deum intentio colligenda, in vno sistat loco: imò si tempus exegerit & locus permiserit, cum reuerentia genu flectant, vt in oratione communi totum officium venerentur. Dispositio corporalis honesta, deuotionis prouocat affectum & designat. Non frustra sanctus ^{Sulpit. ep.} Martinus, oculis ac manibus in cælum semper ^{3. ad Basili-} intentus orasse describitur. ^{am sub fist.} Intrinsicos motus gestus exterior attestatur. Quamuis extra conuentum, conuentualis in omnibus disciplina non seruetur districtio: in omnibus tamen religiosi operibus, religionis debet vestigium relucere. Debent ergo ad opus Dei corpus honestè disponere: ad collectam & Trinitatis memoriam vel modicum inclinare, ordinem in prosequendo seruare, occupationem & interruptionem vitare. Ad Missas postpositis omnibus, tanto maiori promptitudine ac deuotione ministrent, quanto Deo ibi familiarius seruitur. Calicem & corporalia si tetigerint, reuerenter & mundissimè tractent: manusque post tactum huiusmodi antequam apponant communibus, lauent. Corpus Dominicum recepturi, antè, vt decet, ampliori confessionis, orationis, & tam à cibus quam verbis temperantiæ studio, acceptum Deo satagant hospitium præparare. Infusam autem ob tanti hospitii gratiam, reuerentiã in gratiarum actione attendant: *Non minor est virtus, quàm quarere parta tueri.*

G 3

De

De ordinatione respectu sui.

CAP. II.

CAETERVM feruorem sanctum, & quandam debent magnanimitatem assumere: vt ad virtutum exercitia strenui ac deuoti, opera bona frequenter supererogare contendat. Tūc enim vitia fideliter extirpata discedunt, si virtutibus cedant. Alioquin vel subsidunt ad tempus eiecta, vel redeunt; nisi virtutes in locis vitiorum quæ fuerint depulsa, successerint.] Non proderit omnia reliquisse, nisi virtutum passibus tota Christum intentione sequamur. Quid iuuat expeditum esse ad cursum, nec currere? exisse ad opus, & operis obliuisci? Non intratibus vineam, sed operantibus merces datur. Et cum in vsu virtutum omnium perfecti esse non valent, in aliqua saltem se studeant specialiter exercere, & illam quanta possunt perfectione obseruare. Feruorem nouitiorum non decent illæ misericordes in seipsis discretionēs, & discretionum dispensationes faciles: quia indulgentiæ suo iudicio non sunt admittendæ, nec tamen recusatæ sunt alieno. A seipso in seipsum, rigida debet esse censura & districta seueritas. Ad regentem vel consulentem, lenis & obediens in omnibus humilitas. Si alterum desit, vel in deside & tepido, non spero cursus perseverantiam, vel in præcipitio timeo ruinam. Sint occultatores virtutū, sicut alij vitiorū.] Non tamē in principio ardua siue multa præsumat, nec sine licentia aliquid notabile attentet: sed à minoribus virtutibus paulatim ad maiores ascendat. Hereditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit.] Cōmunem ordinis obseruantiam sequantur: perfectioni in

*Grasp. li. 3.
de vita cō-
temp. c. 3.*

Mat. 20, 8

*In seipsum
rigidum,
in alios
lenem esse
oportet.*

*Seneca lib.
de virtutib.
8. continētia*

Prm. 20, 21

in silentio, & in aliis institutis plenius obtinendis insistant; à qua nec exemplari leuius, vel negligentium aliquorum dissolutione diuertant.

Optima religiosi perfectio, perfectè communia quæque conuenientia seruare. Porro hic religionem offendit, qui religionis violat instituta. Turpis omnis pars, vniuerso suo non congruens. Cauet vir constans & honestus, ne consuetudinū ordinis temerarius violator existat.

In viëtis & moribus, nouitatis nota, & singularitatis erit diuersitas fugienda. Ante omnia caueant, ne pro inchoato iam bono subrepat superbia, vt se aliis præferant & se aliquid esse putent. Perit omne quod agitur, si non sollicitè in humilitate custoditur. Exteriorū gestuū,

disciplinam non negligant. Disciplina ceruicem submittit, ponit supercilia, componit vultum, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguam, frænatur gulam, iram sedat, format incessum.] Sit ergo aspectus verecūdus & simplex, risus sine cachinno, vox sine clamore, incessus sine tumultu. Erecto vel discooperato passim capite, manibus dissolutis vel habitu non incedant. Sit eis grata non scurrilitas seu curiosa vrbantitas, sed sancta quædam rusticitas. salua semper modestia honestatis. Sint ad loquendum tardi, & in voce demissi, & in congregationibus aut seniorum præsentia, vix nisi pro præsentis necessitate vel interrogati loquantur. Non sint disputatores, nec facillè de auditis præsertim seniore præsentis sententient. Stulti sicut sunt in sensu leues, & in verbo præcipites. Infra tempus probationis cum extraneis, siue religiosi siue alij fuerint, absque licentia & dato sibi focio non loquantur. Religionis initium est linguæ frænum. Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, huius vana est religio. Rem aliquam, licet par-

Perfectio
summa re-
ligiosi, cõ-
munia per-
fectè ob-
seruare.

Aug. lib. 3.
confess. c. 87.

Superbia
summo pe-
rè fugiendā
nouitijs.

Ber. ep. 119.
ad sophiam
virginem.

Religio-
nis initium,
linguæ
frænum.

Iacob 1, 26

Extra cō-
mune
refectionē
nihil su-
gendum.

Otiādum
nunquam.

Bev. de vita
solitaria ad
fratres de
monte Dei,
capit. 104.

nam, sicut acum, siue aliud, occultè, hoc est, si-
ne licentia recipere vel habere, quasi furtum
abhorreant. Superfluitatem in cibis & vesti-
bus, & in aliis quibuscunque constanter despi-
ciant: paupertatem & paritatem quandam in
omnibus quæ ad corpus pertinent amplexan-
tes. Vitiosæ consuetudini viriliter & feruenter
resistant: nec eam in his quæ gulæ vitium sa-
piunt, siue crescere patiantur. Extra commu-
nem refectionem, ad comedendum & biben-
dum vix eos inflectat ipsa necessitas. Sæpe
quod necessitatis esse videtur, est vitij. Ultra
duas vices in die, puerorum seu pecudum mo-
re comedere, potum extraordinariè frequen-
tare, religionis temperantiâ & decorè euidenter
offendit. Quæ rogo religio, quæ paupertas, si
mox vt esuris, mox vt sitis volito pares, satias
appetitū, nec cum vsq; ad statutam horâ scias
cōpescere? Si quando tamē extra horâ exactus
necessitate quis bibit, sedendo & socio præsen-
te id faciat. Non decet vt stando, aut sine teste
bibas. Si plures fuerint, omnes dum bibitur si-
leant: statimque vt biberint surgant cum ali-
qua laude Dei. Reprehē sibilis admodum con-
fabulatio vel mora superflua iuxta potū. Nun-
quam otio torpeant: sed semper aut lectioni,
aut orationi vel officio addiscēdo; aut aliis non
quæ ipsi elegerint, sed quæ iniuncta fuerint
facienda intendant. Spiritum tamen deuotio-
nis, exteriores non exhauriant actiones. Deuo-
tus frater nunquam totus comedat, totus dor-
miat, aut totus in exterioribus occupetur. Sed
siue comedat, siue aliud faciat, sanctū in ani-
mo aliquid semper voluat, vnde spiritus re-
creetur. In somnum quoque iturus, semper
aliquid in memoria secum deferat, in quo pla-
cidè quidem obdormiat: quod nonnunquam
iuuat somniare, & vigilantem excipiens, in
statum

statum hesternæ intentionis restituat.] Lectum intraturus pro diurnis offensis orationem semper aliquam faciat, veniã perat, pectus percutiat; crucisque munitus signaculo, suum Deo spiritum humiliter recommendet, qui à somno surgēs, cū aliquanta se denuo laude cōsignet. Quòd si fortè eum luxuriæ pōpa concusserit, recordetur dilectum suum positum super lectum doloris, & vniuersum stratum eius in carnis infirmitate versatum, hæc dicens in corde suo: Dominus meus pendet in patibulo, & ego voluptati operam dabo? Sicque inuocato nomine Saluatoris, & sæpius geminando nomen salutis, cessabit quassatio.]

Ber. in formula honesta vita, in fine.

Psal. 40, 9

De ordinatione circa proximum.

CAP. III.

AD hæc qualiter se habere ad proximum debeât, Hugo docet: Superioribus, inquit, obedientiam, timorem, obsequium & venerationem exhibere debemus: cum æqualibus pacem & concordiam custodire, inuicem obsequio, beneficio & honore præuenire. In omni actione & verbo, superiorem eis locum tribuere: & si quãdo fortassis in aliquo negotio præire eos cogatur, cum omni humilitate & reuerentia, quæ faciendæ sunt non præcipere sed demonstrare: & si eos præcedere cōtingat cum alacritate & deuotione, quasi ex necessitate subiecti, obedire. Inferioribus semper beneficium & auxilium impendere, venerationem nõ exigere, societatem atque æqualitatẽ amare. Maioribus, ait, debemus per timorem subdi, æqualibus per charitatem obsequi, minoribus per æqualitatem cœquari.] Igitur deuoti fratres seniores suos reuerentur vt dominos, diligant vt parentes. Qui præsunt in domino,

Ro. 2 in flis monast. ad nouit. c. 50 in initio

Seniores honorandi.

G s sunt

sunt (secundum Apostolum) amplius in caritate habendi. Sanè (iuxta Hugonem) reuerentia sine amore seruilis est: & amor sine reuerentia, puerilis iudicari debet.] Propterea docet sanctus, ut transeunte maiore minor surgat & det ei locum sedendi. Nō præsumat (inquit) minor cōsidere, nisi præcipiat ei senior suus.] Prior hīc ponit conuersio, vel gradus officij seniore[m]; quanquam & ætas sit iuxta legem Domini honorāda. Sic enim scriptum est, Coram cano capite consurge: & honora personam senis.] Discretio tamen cautè pro loco & tempore, ac sine reuerentiæ congruæ detrimento, venerationem modificat. Habendus est modus in omnibus: nec vitiosam quidem superstitionem admittens, nec superstitionis euitandæ prætextu, humilitatis aut morum sanctionem euacuans. Obedientiæ se totos subiciant. Sit homo interior totus Deo, sit exterior totus Prælato subiectus. Quidquid superior eis vel præpositus vel instructor iniunxerit, quasi diuinitus imperatum, statim ut veri obedientiæ filij deuotè adimpleant. Quidquid statutum sit, inuolabiliter seruent; scienterque aliquid transgredi sacrilegium putent: & salutare credant quidquid ille præceperit. Perfecta obedientia est in incipiente maxime indiscreta, id est, nō discernere quid vel quare præcipiatur: sed tantum ad hoc niti, ut fideliter & humiliter fiat quod à maiore præcipitur. Nouitium prudentem incipientem & sapientem, in cella diu posse consistere, & in congregatione durare, est impossibile. Stultus igitur fiat ut sit sapiēs.] Secure per omnia obeditur, vbi contra Deum nihil præcipitur. Discant ergo voluntates proprias frāgere, alienoq; iudicio & imperio ambulare. Nulla ars, ait sanctus, absq. magistro discitur. Ad illud (inquit) tēdit oratio, ut tuo doceam

1. Tim. 3, 27
Hugo à S. Victor. ubi sup. in principio cap. Ben. l. v. c. 63.

Leuit. 19, 32.

Quidquid præcipitur quasi diuinitus imperatum seruetur. Bern. de vita solitaria ad fratres de monte Dei, ante med.

1. Cor. 3, 18.

Hieron. t. 1. ep. 4. ad Rusticum monachum, in med.

eam te arbitrio non viuendum, sed viuere de-
 bere in monasterio sub vnius disciplina patris
 consortioque multorum: vt ab alio discas hu-
 militatem, ab alio patientiam: hic te silentium
 doceat, ille mansuetudinem. Non facias quod
 vis: subiiciaris cui non vis. Lassus ad stratum
 venias, ambulāsque dormites: & necdū exple-
 to somno surgere compellaris.] Nihil absque
 instructoris cōscientia faciant, vel quocunque
 eant, cui ab aliis etiam superioribus demanda-
 ta sibi significant. In quibus sufficit ipse, sem-
 per eius licentia sint contenti; pro his quæ in-
 ferioris sunt, non passim recurritur ad maio-
 rem. Fratres omnes & seinuicem honore &
 obsequio præuenire, & eorum defectum in of-
 ficiis humilioribus implere, contendant. Se-
 niores fratres versiculos dicere, de lumine ser-
 uire, librum ad officium tenere, vel huiusmo-
 di humilia in choro & extra, quātum in se fue-
 rit non permittant. Omnibus se subiicientes
 humiliter propter Deum. Non quod sibi vtile
 putant; sed quod aliis, amplexantes, omnibus
 libenter obediant, omnibus satisfaciant prout
 possunt: vt in omnibus quibus vitur transito-
 ria necessitas, superemineat quæ permanet
 charitas.] Quidquid agunt fidelissimè cum
 diligentia faciant, & tanquam Deo, non quasi
 hominibus seruientes. Nō æstiment alios fra-
 tres, qui diutius in ordine laborauerunt, secum
 ex æquo laboribus occupandos: præsertim cūm
 de se humiliter sentientes, piè debeant crede-
 re, quod sancti viri plus Deo placeāt quiescen-
 tes, quàm ipsi quantumlibet laborantes. Eru-
 bescant se nescire, quod in obsequiis religiosè
 est sciendum. Quod igitur nesciunt, statim ex-
 ercizio magistrante addiscant. Sint præcipuè
 ad seruendum communitati promptissimi. Si
 lumen in ecclesia vel in officinis, aut aqua in
 fra-

Sine con-
 sciētia in-
 structoris
 nihil agē-
 dum.

Aug. in de
 gula 6. 39.

Frates ho-
spites cū
caritate
accipiēdi.

fratrum lauatorio desit; continuo de his & si-
milibus necessitati prouideant. Ad obsequium
aduenientium fratrum, qui sicut Angeli, imò
sicut Christus in eis veniens, sunt suscipien-
di, cum omni deuotione festinent. Et quia
fratribus hospitibus, secundum quod religio-
nis honestas & consuetudo requirit, prius
orandum est, quàm fratribus socientur in pa-
ce, quàm citò ab oratione surrexerint ad eor-
um deosculandas manus, maximè si fuerint
sacerdotes, deuotè occurrant & humiliter ge-
nustectant. Nullum fratrem puro appellent
nomine: nec nisi fuerit patriæ cōsuetudo tui-
sent. Nulli prorsus, quantum in eis est, mate-
riam præstet molestiæ alicuius: sed omnia quæ
necessaria & vilia æstimant, bono pietatis &
charitatis componant. Quid pace honestius
quid vnitate iucundius? aut commodius socia-
litate? quid charitate melius aut pretiosius in-
uenitur? Gloriosissimū quidem & potissimum
liberalis animæ & consciētiae bonæ indicium,
pacem proximi custodire: omnem quantum
possibile est fratrum scandali occasionem vita-
re, verecundari si socium vel per surreptionem
offendis. Si quem aduersum se fratrem mo-
tum vel leuiter senserint, quiescere nesciant,
quousque ipsum humili studuerint satisfac-
tione placare. Ad extraneos si quando proce-
dunt, in verbis eorum, incessu & habitu, mode-
stia fulgeat disciplinæ: breuiter & pauca lo-
quantur, caput decenter operiant, manus abs-
condant, mulieris omnino quantumlibet pro-
pinquæ osculum, & nudæ manus contactum
penitus vitent. Pro personis quæ in domo vel
in via fratrum se orationibus recommendant,
statim post earum abscessum orationem faciāt
specialem. Defunctis fratribus, audito eorum
transitu, quàm citius possunt subueniant: &
de-

Pacem cū
omnibus
habere li-
beralis ani-
mi & bo-
næ con-
sciētiae
iudicium.

Orandum
mox pro
illis qui
preces ef-
ficant.

debitum saltem obsequium solvere nulla occasione postponant. Talia siquidem non absque pertimescendæ offensæ periculo negliguntur.

De rerum custodia.

CAP. IIII.

Res quatenent, præcipuè libros, mundè teneant & honestè. A tactu libri nudam cohibeant manum: quæ licet munda, quia tamen porosa, ipsum facillè inficit & deturpat. Turpe est nudos paginarum marginibus imprimere digitos, vel ipsos, vel certè laternam super librum legendo deducere. Semper pânus, si adsit, digito supponatur. Alioquin ita cautè tangant & leniter, vt tangentes quasi non tangere videantur. Librum superflue apertum non teneant, vel incautè relinquunt. Firmacula, libro paululum stricto, si violentia laxentur, apponent: violentiam sonitus probat. Indignus est libro, qui negligit custodire. Solent incurij quidam, libros digitis, & vestes præcipuè in manicis mundè seruandas, sordibus & pulueribus, vel rebus quas tractant penè indifferenter exponere: ipsas verò extremae frequenter vilitati expositas, vix valent à sociorum cibo, vix ab altari, vix ab ipsis calicis mappulis prohibere. Qui ipsis placere sordibus cupiunt, custodiæ curam curiositatis condemnant infamia: suæque vitium incuriæ, virtutis specie colorate nituntur. Grauia hæc homini erudito. Qui munditia gaudet, honestatis pulchritudine delectatur.

Libri curiosè seruandi.

De

De profectu & defectu novitiorum, siue de
differentia conuersorum.

CAP. V.

Benorum
novitiorum
signa.

Nota.
Bern. ep. 90.
in med.

Prov. 10, 1

Sal. 33, 9

Ecol. 22, 3

Improbe-
rum indi-
cicia.

ACCEDIT hinc Neophytorum con-
uersio differens intuēda. Sunt enim qui-
dam tractabiles, simplices, deuoti, timorosi,
qui nihil sibi Christo charius æstimantes, vo-
luntates proprias ei sacrificāt, volūtariē prom-
pti ad nutum, nutu citius obedire. Ad difficultia
qualibet propter Christum æquanimiter per-
ferenda parati: suæ quoque integritatis sollici-
ti, cor suum per puram confessionem & assi-
duam orationem mundare non negligunt.
Sunt in exteriori conuersatione disciplinati &
humiles; student se in omnibus officiosos &
amabiles exhibere. Siquidem studere propter
Deum amari, charitati seruire est.] Hi vero
sunt Altissimi filij, fideles sanctæ religionis
propagines, fratrum lætitia, consociorum sola-
tium, sui gloria instructoris: Nam gloria pa-
tris est filius sapiens. Sunt & alij duræ cervicis,
disciplinæ insusceptibiles, mansuescere ne-
scientes, repidi, curiosi, superbi: qui quam sua-
uis est Dominus, non gustantes, seculari dun-
taxat deposito habitu non affectu: quoniam
adhuc in moribus, in verbis, in gestibus, &
propriarum pertinaciâ voluntatum, seculo fi-
dem seruant: vt monstro mirabilius sub reli-
giosa veste, hominem videas secularem. Hi
sunt filij dissidentia, adulterina plantatio, fru-
ctus inutiles & acerbi, sociorum onus & scan-
dalum, sui afflictio & confusio instructoris.
Iuxta illud, Ira patris filius stultus: & confusio
patris de filio indisciplinato. Ponenda sunt
pauca torporis, curiositatis & superbiæ, prædi-
ctorum indicia, vt cognita deuententur. Cau-
tior

tior

tior in bonis ambulat, si & mala non lateant.] Bern. 2 de consider. pess. med.
 Tepidus in conuersione otiosa verba, & vanas Isidor. de sum. bon. li. 2. c. 10. sens. 2. & Berno ad sororem de modo bene viuendi, c. 6.
 cogitationes noxias esse non conspicit.] Vir- Isidor. ubi sup. & Berno ubi sup.
 tibus grandibus, reliqua omnia vix reputat im-
 puranda: hebetati cordis ipse ad conscientiam
 de offensis, vt timoris filialis ignarus, timora-
 tos & conscientia puritatem amantes, fatuos
 & supersticiosos sententiat. Quod si à torpore
 mentis euigilauerit: ea quæ leuia existimabat,
 quasi horrèda atque atrocia pertimescit.] Va-
 cuus gratia & tepidus, quod est gratia, seu mi-
 nus necessariae retentionis, quod disciplina, quod
 morum, quod virtutis perfectio conciliat, ne-
 gligens: illud difficile, vel certè superfluum ar-
 bitratur, ægreque doctrinam ad talia patitur,
 doctorem nimis perfectum ironica irrisione
 pronuncians. Nempe stultus sui patris disci- Prov. 15, 5
 plinam irridet: vt pateat quod iuxta Sapien-
 tem dicitur: Compedes in pedibus stulto do- Eccli. 21, 28
 ctrina. Animalis homo non percipit quæ sunt 1. Cor. 2, 14
 spiritus Dei.] Tepidus in conuersione remis-
 sus, publicos mores & doctoris monita negli-
 git, ea quæ Dei sunt læguidè operatur. Si quod
 inchoat bonum, vix perficit, tardè ad diuinum
 officium, & quæque conuentualia occurrit.
 Otio gaudet, labore vel modico læditur: &
 facile se infirmum vel ad modicum se fatiga-
 tum prærendit: sed & amore priuato se diligēs,
 quæ carnis sunt sapit & prosequitur ex affe-
 ctu. Aliorum quoque defectibus, non virtuti-
 bus hærens. Si quid minus vel negligenter
 actum inspexerit, illud in exemplum ad suæ
 velamen tepiditatis assumit. Ficta ei & inde-
 uota confessio: rara & breuis compunctio. In-
 sipida & sine attentione oratio, incircumspecta
 & sine ædificatione lectio: obedientia moro-
 sa & sine deuotionis affectu vix aliqualis im-
 pletio. Multos enim remissa conuersione in pri-
 stinos

Isidor. li. 2.
de sum. bo.
c. 10. sup. 20

stinos errores reducit; ac viuendi corpore re-
 soluit:] vt nonnunquam ex ore Domini euo-
 mantur. Curiosus non curanda curat, necessa-
 ria negligit: & sui oblitus aliena considerat,
 notat, & explorat. Si quod insonuerit verbum,
 anhelat sollicitus ad sciendū: & honestate post-
 posita id ab inuitis & celare forsan volentibus,
 inuerecundè requirit. Locis sibi non concessis,
 congregationi, & colloctionibus fratrum se
 ingerit non vocatus. Cū cum abesse putave-
 ris, adest impudens lateri, adest auri: vt nec se-
 cretum valeas occultare sermonem. Obseruat
 angulos, vagis circunspicit oculis, hæret ad sin-
 gula quæ occurrunt. Cōmunes obsidet transi-
 tus. Superuenientium & forensium gaudet
 occurso. Rumoribus & secularibus verbis hau-
 riendis & referendis intendit. Res sibi non de-
 putatas curiosè reuoluere non quiescit. Lite-
 ras etiam alienas si casu apertas inueniat, in-
 spicere non veretur: quas tamen licet apertas
 quomodolibet inuentas, vix aliquis nisi supe-
 rior licitè inspicit, vel aliis inspiciendas expo-
 nit. Rerum quoque apparatus, cura superflua,
 curiositatis vitium clamat. Signa verò super-
 biae Prosper enumerans, Hos (inquit) dolendos
 enuncio, quos iam conuersos superbia occultè
 captiuat. Hi, ait, seniorum suorum non obser-
 uant imperata, sed iudicant de suis negligenti-
 is. Obiurgati aut rebellant insolenter, aut
 murmurant. Simpliciter spirituum fratrum
 irridenter exagitant, præferri se etiā me-
 lioribus impudenter affectāt. Obsequia delata
 fastidiunt, negata pertinaciter quærunt. Nata-
 les moribus anteponunt: iuniores suos elati
 despiciunt, conferri sibi aliquos non credunt.
 Non seruant in obsequio reuerentiam, in ser-
 mone modestiam, in moribus disciplinam: ha-
 bent in intentione pertinaciam, in corde du-
 ritiam,

Apoc. 3, 16

Litteræ
 alienæ nō
 legendæ.

Prosper l. 3.
 de vita cō-
 semp. c. 8.
 Signa su-
 perbiæ.

ritiam, in sermocinatione iactantiam. Sunt in humilitate fallaces, in iocatione mordaces, subiectionis impatientes, temerarij in audiendo, clamorosi in loquendo, fastidiosi in aduertendo, præsumptuosi in docendo, effrenati deformiter in cachinnando: hæc sunt (inferi) superbiæ grassantis iudicia.] Superbus se ad omnes propriæ voluntatis impulsus accommodat: nec se aliis, sed alios sibi applicare contendit: facillè sibi fieri contumeliam iudicat, ad quam irroganda est validus, ad tolerandam infirmus. Et se grande aliquid esse putans, deferre sociis dedignatur. Legibus subdi, & propriam recognoscere culpam erubescit. Et licet iuxta ordinis mores se regere nesciat, in suis oculis tamen sapiens & perfectus. Ad aliorum instructionem, suæ præsertim opinionis contrariam, stomachatur. Reprehensus offenditur. Nunc causam ut insufficientem vel friuolam, nunc monitoris modum calumnians: ut si persuadere aliquid velis, instabit quòd modus artem, monitio studium exigat: quo fit ut huiusmodi allegationum obsitus spinis, sicut ericius vel irrefragabili ratione vel auctoritate non capiatur. Fit igitur ad obtemperandum difficile, & ad correctionem impatiens, adeò interdum, ut se discipulum abnuens, ipsum etiam deputatum sibi refugiat instructorem. Hæc omnia serui Dei quasi pestem mortiferam detestantes, perfectè ad Dominum conuertantur: iuxta illud Deuteronomij: Perfectus eris Deut. 18. & sine macula cum Domino Deo tuo. Væ duplici corde, & peccatori terram ingredienti duabus viis.] Si quis verò sufficièter expectatus & monitus, mores corrigere, ac religionis formam induere negligit; præsertim si rebellis aut contentiosus extiterit: non est proficientium numero aggregandus. Infidelis si discedit, discedat. 1. Cor. 7, 29

H.

cedat.

114 S. BON. SPEC. DISCIP.
cedat, ne vna ovis morbida, cōtagione morti-
fera totum gregem contaminet. Peruersus &
insolens, non nisi in onus religionis & dissolu-
tionem admittitur.

De nouiter professis in ordine.

CAP. VI.

AD professionem admissis fit quā maxi-
ma cura, ne defluāt. Perfecti quique ma-
gna se discretionis subtilitate conspiciant, ne
ad deteriora vnquam vel in opere, vel in cogi-
tatione delabantur.] Si curare parua negligi-
mus, sensibilius seducti audenter etiam ma-
iora perpetramus. Susceptam etiam examinis
tempore disciplinam, prudens non abiicit, imò
nec suum continuò quasi iam sibi sufficiens
deserit instructorem. Eget rectore nouitius,
eget nouus directore professus. Vanus & fi-
ctus vt instructoris curam euaserit, insolens,
assumit cornua, fit præsumptuosus & audax,
& quasi vacca lasciuens à prima in formatione
declinat. Cessat oratio, tepet deuotio, confessio
peccatorum negligitur: vt putes eum aut sui
oblitum, aut non habere peccatum. Facit qui-
dem dilata confessio vt negligens mundus ap-
pareat, licet non existat; dum culpas absorbet
obliuio, absoluit. Multiplicantur dum non cu-
rantur offensa: multiplicatae ne discernantur
& corrigantur impediunt. Multitudo peccato-
rum impedit ne videantur. Vnde piger tunc
est maximè vitiosus, cum vitia non agnoscit.
Sic filia fatua in deminoratione erit: Iusto-
rum autem semita quasi lux splendens proce-
dit & crescit vsque ad perfectam diem.] Pro-
fessi ergo profiteantur profectum, præsum-
ptionem præscribāt. Dabit ad hoc, humilitatis
&

Greg. hom.
3. in Eze.

Rara con-
fessio quid
efficiat.

Ecclesi. 12, 3
Ierem. 4, 18

& paupertatis constantia perseverans affectum, & curarum abiectio terrenarum, exercitatio charitatis, & quæ complectitur omnia considerationis attentio. Summa religiosi virtus humilitas, quæ ipsum curat, perficit, & conservat. Sine humilitate nulla virtus, nulla perfectio aut acquiritur aut servatur. Virtutum siquidem bonum quoddam ac stabile fundamentum est humilitas. Nempe si nutet illa, virtutū aggregatio non est nisi ruina. Et quoniā ad humilitatem humiliatio via est: non erubescant humilia, nec humilitatis officia facile respuant; nec imposita recommendent. Omnis ab eis præsumptionis audacia proscribatur. Antiquioribus fratribus in ordine deferant; ac semper eorum respectu se iuniores & novitios reputent. Ad exteriora, vel honoris alicuius officia, provehi non affectent. Multos prope nimis promotio, à virtutum iam profectu per vitium elationis deiecit. Qui mundum deserunt (ait sanctus) ad exteriora officia vehi non debent, nisi per humilitatem diutius in eiusdem mundi contemptu solidentur. Et quia novorum & iuniorum tentatio solet esse facile superbire; nescire modum humilitatis servare; & si fortè in aliquo præsent, officij metas excedere; ac de minimis grandia iactare: attendant sibi super his vigilantiter. Non potest intimo conscientiae testimonio gloriari veraciter, nisi qui extrinsecas gloriolas perfecte respuerit.] Paupertas in omnibus placeat, ne iterum siue in libris siue in aliis rerum se velint sarcinulis onustare. Perfecta rerum abiectio, à cura expedit mentem, ab infectione affectum. Nemo in Christi expeditione liberior nil habente. Si aliquibus egeant, studeant parcitati. Super omnes diuitias, diuitem facit paupertas. Hæc quoque in victu, & in his quæ carnis

Humilitas
summa virtus
religiosa.

ver. ep. 87.
in fine.

Propera
promotio
à virtutum
deiecit profectum.
Gregor. l. 8.
moral. c. 33.
in princip.
Iuniorum
tentatio est
superbia.

ver. ep. 42.
ante med.

Paupertas
commendatur.

sunt maximè amplectenda. Non est euangelici pauperis gaudere superfluis, luxibus indulgere: & quod nec diuites possunt, semper velle in omnibus abundare, nec penuriam scire pati. Familiaritates superfluas fugiant. Esto (ait quidam) omnibus benignus; nemini blandus, paucis familiaris, omnibus æquus. Et sanctus, Tria (inquit) religiosum quemlibet decent: pauca loqui, paucos habere familiares, & multum orare. Vbi multi familiares: ibi multæ locutiones, & sibi singulares. Si familiarem admittis, sit quem ætas, mores, discretio, & honestas insignit & commendat. Familiaritas si fuerit ordinata, non erit blanda, improba, puerilis. Est modesta quædam in sancta familiaritate seueritas, est & iustitiæ rectitudo: vt nullatenus vitium fouearur, nec pro amico proximus offendatur. Noli (ait Sapiens) pro amico inimicus fieri proximo.] Secularium denique familiaritas indiscreta, religiosi quietem multipliciter inquietat. Nullius gratiam munusculis comparent. Si quid fortè alicui vel causa exacti necessaria (prius religionis lege licentia præobtentâ) obrulerint; honestas rei & vilitas pretij, religiosorum & pauperum xeniam esse probent. Non frequentent propinquos, nec exterioribus se implicent curis: sed salutis propriæ memores, agenda potius penitentia vacent. Non cadat à mente professio: sed semper ad quid venerint cogitèt. Pensent quod de quibusdam ait sanctus Gregorius: Sæpè (inquit) nonnulli aperta prauitatis vias deserunt, sanctitatis habitum sumunt: sed mox vt prima limina bene viuendi contigerint, oblitii quid fuerint, affligi iam per penitentiam de consummatis nequitiiis nolunt. Laudari de inchoata iustitia appetunt: præestiam cæteris melioribus concupiscunt. Et post

Phil. 4. 12.

Seneca lib. de 4. virtutibus, cap. Continetia. Obserua tria que religiosi decent.

Eccl. 6. 1.

Munusculis nullius gratia comparanda.

Lib. 8. moral. c. 32. in fine.

post pauca: In rebus (ait) multiplicibus occupati, atque ipsa occupatione confusi: nō solūm perpetrata minimè deplorant, sed adhuc quæ deplorentur exaggerant.] secundūm Apostolum: Nemo militans Deo, implicat se negociis secularibus, ut ei placeat cui se probavit.] De sancto legitur, quōd quanto magis se ab humanis curis & colloquiis sequestrabat, tanto illi vicinior & propinquior Deus erat. Viranda maximè colloquia mulierum. Non potest toto corde habitare cum Domino, qui mulierum accessibus copuletur. Charitatis obsequia libenter impendant. Caritas semper reddita, semper detinet debitorem. Hæc autem quomodo negetur amicis, quæ etiam debetur inimicis? Postquam vel orationi vacauerint, vel ad studium se dederint, ad seruiendum fratribus surgant: & si necesse fuerit, officiales nunc hunc nunc illum, discretè tamen & prout oportuerit iuuent: ut secundūm Apostolicam doctrinam & vitam, manibus suis laborantes quod bonum est, aliorum fratrum etiam corporaliter, si fieri potest, participantes laboribus, in charitatis semper exercentur operibus, & cibum corporis non absque labore comedant corporali: ut hæc sancta consuetudo ipsos in humilitate custodiat, in fraterna dilectione & omni perfectione cōfirmet. Qui communibus instant, suisque obsequiis alios portant, sunt corporali simul & spiritali suffragio supportadi. Meritò singuli pro his orant, qui pro communitate laborant. In spiritalibus bonis Martha participet cum Maria, quæ utique sunt sorores, & æqua sit pars descendens ad prælium & permanentis ad sarcinas, & æqualiter diuidat. Qui nobis corporaliter obsequuntur, iustè sortem in necessariis spiritaliter assequuntur. Rursum communitatis operibus,

at. cōfess
2. Tim. 2. 4
Iohne Ab-
bate in vi-
tis Patrū,
lib. 1. c. 1.
circa medi-
Fratres la-
borantes
adiuuadi.
1. Tess. 4. 11
Luc. 10. 39
1. Reg. 30.
24.
Communitatis
opera omni-
bus pra-
ferenda.

ange-
ndul-
t velle
re pa-
o (ait
ndus,
ctus,
ecent:
mul-
æ lo-
arem
& ho-
itas si
pue-
liari-
nul-
roxii-
mico
ique
mul-
nus-
ausa
e li-
ei &
i xe-
pin-
sed
per-
fesi-
pen-
ego-
tatis
sed
ge-
eni-
ant.
esse
Et
post

1. Cor. 13, 5

Aug. reg.
sap. 24.Finis pro-
fessionis
nostræ
Deus, ad
quem ve-
nitur mē-
tis purita-
te.*poriè leg.
Qui si cō-
temptum
mundi,
corde fi-
xum.

2. Cor. 13, 5

Puritas
mentis
studiosè
sectanda.

ribus, familiaria nemo præponat. Caritas (de qua scriptum est) non quærit quæ sua sunt: sic intelligitur, quæ communia propriis, nõ propria communibus anteponit.] Considerationi denique ante omnia & in omnibus vigilandũ, quæ ad finem & directionem attendit. Finis ad quem nostra tendit professio, regnum Dei vel potius ipse Deus. Directio qua illic tenditur, mentis est puritas, ad ipsum principaliter directiva. Hærendum iugiter his duobus. Necessè est enim mentem considerare quò recurrat, cuique principaliter inhæreat. Non hærentem enim per singulas horas atque momenta pro incursum varietate mutari, atque ex his quæ extrinsecus accidunt in illum statum reformari, qui primus occurrerit necessè est. Hinc est, quòd multos pro Christi amore maxima contemnentis, pristinum tamen affectum in minimis retiaentes pro graphio videmus, acu vel calamo commoueri. Irascuntur mobiliter & instantur, velut qui non habent Apostolicam charitatem. Qui si contemplationem mundi cordis fixam tenerent; nunquam pro parvis rebus admitterent, quod ne pro magnis ac pretiosis incurrerent opibus, easdem penitus abiicere maluerunt. Vnde liquet perfectionem non statim facultatum seu dignitatũ abiectione contingi, vbi non fuerit charitas illa, cuius Apostolus mēbra describit, quæ in sola cordis puritate consistit. Nam quid est non æmulari, non instari, non irritari, & reliqua: nisi cor perfectum atque mundissimum Deo offerre & intactum, à cunctis perturbationibus custodire? Quidquid ergo nos ad hanc puritatem potest dirigere, tota virtute sectandum est. Quicquid autem ab hac potest retrahere, quamuis necessariũ & vtile videatur, vt perniciosum & noxium vitandum.

Sine

Sine via tendentibus, labor est itineris nō profectus. Operantur & servant quā maximē puritatē, perfecta humilitas & expeditio mentis à terrenis. Erit denique vt purus animus pura Deum oratione frequentet, frequentando gustet, gustando probet quā suavis est Dominus. Erit denique vt diuino inebriatus amore, totam in Deum considerationem inflectat: toto in ipsum desiderio pergat: nil ei sit dulcius, nihil iucundius in hac vita, quā vācare & videre quoniam ipse est Deus, quod est in partibus considerationis potissimum. Affecta sic anima comprehendit, complectitur & stringit, & tenet, dicēs: Tenui eum, nec dimittam. Puritas itaque via est regia, per quam ad sponsi amplexus, per quam tādē ad patriam peruenitur. Per hanc tandem veri Israëlitaē de virtute in virtutem donec videatur Deus deorum in Sion, desiderij gressu indeclinabili gradiuntur: Christum super omnia diligunt: nihil eius amori præponunt in via, quem habituri sunt mercedem in patria. Et nunc ego, qui licet admodum imperfectus & rudis, per obedientiam tamē erudiendis simplicibus aliqua hæc documēta congeffi, pulchriū depingēs hominem, pictor fœdus: eos supplex per Dominum obsecro, vt me sibi & si minūs proficuum, tamen beneuolum attendentes, in orationibus suis mei meminerint peccatoris: quatenus eis orationibus meorum veniam peccatorum affecurus, in potentias Domini, vnā cum eis merear introire, ipso misericordiarum Domino id præstante, cui est honor & gloria in secula seculorum. Amen.

Explicit Speculum discipline ad novitios S. Bonaventura.

S. BONAVENTURÆ
 EPISCOPI CARDINALIS
 ALBANENSIS, QVONDAM
 totius Ordinis Minorum Generalis
 Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
 siæ Epistola, continens xxv. memo-
 rabilia, omnibus Christo viuere stu-
 dentibus vtilissima.

IN Christo suo dilecto N. Qua-
 licūque homine veteri iam exu-
 to, Christo viuere, & mori mū-
 do cupienti, Frater Bonauentu-
 ra de Balneo Regio cōfrater eius
 in Domino, Salutem. Quoniam dilecte mi-
 Frater in Domino, adhuc me in præsentia tibi
 posito instantissimè supplicasti, vt te in poste-
 rum aliquibus literis exhortationis visitarem.
 Noui frater quòd hæc dicens, ardentem pronas
 congeris super caput meum. Veruntamen
 affectuosè instando duritiæ meæ superbiam
 supplici humilitate vicisti: intantum vt ipse
 iam promitterem quod optabas; quamuis ma-
 gis dignum foret hæc me à te suscipere, quàm
 me tibi huiusmodi destinare. Quia tamen in-
 stantia tuæ deuotionis me compellit stultum
 fieri in parte ista, sicut potero qualitercunque
 experiar quod hortaris. Non tamen tibi alia
 specialia scribens, nisi ea quæ rudia & simpli-
 cia mihi ipsi colligere proponebam: ex quibus
 iam plurima bene nosti. Sed interim alloquēs
 dilectionem tuam charissime; cum nullus, si-
 cut experientia certa docet, perfectè Deo ser-
 uire possit, nisi dissoluere omnino se procuret
 à mū-

Nemo.
 Deo serui-
 re potest,
 nisi liber à
 mūdo.

à mundo: oportet, si sequi volumus Dominum
 Salvatorem, voci nos propheticae obedire, vt *Isa 58, 6*
 scilicet peccatorum colligationibus dissolutis,
 dissoluamus fasciculos deprimentes: quatenus
 à terrenis actibus dissoluti, sequamur liberis
 gressibus Redemptorem: quia iuxta Apostoli
 testimonium, Nemo militans Deo, debet se *1. Tim. 2, 2*
 negotiis secularibus implicare. Nūquam ergo
 de aliqua re creata, nisi in quantum nostrum
 excitet diuini amoris & dilectionis affectum,
 cor nostrum esse sollicitum permittamus: quia
 multiplex rerum labentium varietas plus de-
 bito ruminata, non solum animum distrahen-
 do, pacatae mentis gratam interrumpit quie-
 tem; verum etiam in animo gignendo phan-
 tasia, turbulente quassationis molestia, impor-
 tunè impellit eandem: sed potius affectionis
 omnium terrenorum sarcina onerosa deposi-
 ta, absque retardationis grauedine, curramus
 ad illum qui nos salubriter inuitat, in quo est
 animarum opulenta refectio, & pax summa *Philipp. 4, 7*
 quae exuperat omnem sensum. Venite ad me, *Mat. 11, 28*
 inquit, omnes qui laboratis & onerati estis: &
 ego reficiam vos.] O Domine quo indiges?
 quare vocas? quid tibi commune nobiscum?
 O verae pietatis vox! Venite ad me, inquit, &
 ego reficiam vos. O Dei nostri dignatio admi-
 rabilis! O charitas ineffabilis! Quis enim ali-
 quando fecit talia? quis vnquam audiuit? quis-
 ve conspexit similia? Ecce inuitat inimicos,
 hortatur reos, allicit ingratos. Venite, inquit,
 ad me omnes. Et discite à me. Tollite iugum
 meum super vos: & inuenietis requiem ani-
 mabus vestris. O verba dulcissima, verba Deifica,
 & penetrabiliora omni gladio ancipiti, intima
 praecordiorum euiscerantia: nimiaque repleta
 dulcedine vsque ad diuisionem anime pertin-
 gentia! Expergiscere nunc o anima Christia-
 na ad

H. 5

na ad

na ad tantæ benignitatis amorem, dulcedinis tantæ saporem, & ad tantæ suavitatis odorem, Certè qui ista non sentit, infirmus est, alienatus est, iam proximat morti. Inardescere quæso ò anima mea, pinguesce amore, dulcesce sapore: nemo te prohibeat intrare, tenere, gustare. Quid ampliùs quærimus? quid ultra expectamus? quid desideramus in hac vita? Habemus in Christo omnia bona. Sed heu ò infania nostra mirabilis! O infirmitas miserabilis! O vesania detestabilis! Nam vocamur ad requiem, & sequimur laborem: Inuitamur ad solatium, & quærimus dolorem: Promittitur gaudium, & appetimus mœrorem. Mirabilis prorsus infirmitas, miseraque peruersitas. Iam omnes insensibiles facti sumus, & quasi deteriores simulachris, habentes oculos, & non videntes, aures & non audientes, ratione & non discernentes, amarum dulce, & dulce amarum ponentes. O Deus, vnde nobis tantæ peruersitatis correctio? vnde nobis tantæ offensionis satisfactio? Certè nihil tale inuenitur in nobis, nisi tuo munere tribuatur. Tu enim solus potes nos corrigere: tu solus pro nostris delictis satisfacere, qui solus nostri sigmentum nostrum, salus & redemptio nostra: qui solùm illis hoc facis, qui se miseros conspicientes in imis, à te solùm releuari confidunt. Leuemus ergo ad Deum mentis nostræ oculos in directo, & videamus vbi nunc prostrati sumus: quoniam qui proprium casum ignorat, surgere minuscurat. Cognoscentes verò clamemus in fortitudine ad Deum de profundis, vt nobis adiutricem porrigat misericordiæ suæ manum, quæ abbreviari nunquam poterit ad saluandum. Non quæso confidentiam amittamus, magnam remunerationem habentem. Adeamus thronum gratiæ eius cum fiducia, fructum nostræ

Psal. 113.

Isa. 5, 20

Heb. 10, 33

Heb. 4, 6

nostræ fidei reportantes, salutem scilicet animarum nostrarum. Nulla nobis insit cunctatio. Iam enim vita nos vocat, salus expectat, tribulatio compellit intrare. Quid ergo facimus? quid pigritamur? quid moras contrahimus? Festinemus ingredi in illam requiem *Heb. 3, 11* iucunditatis æternæ, ubi sunt magna & inscrutabilia quorum non est numerus. Ascendat quoque *1er. 51, 50* Ierusalem super cor nostrum: suspiremus ad patriam nostram, tendamus sursum ad matrem nostram. Introeamus in potentiam Domini, & intueamur nostrum Regem in ea regnantem, & liquefiant in miserationibus eius corda nostra. Agamus illi gratias toto corde; qui defectum nostræ ingratiudialis non considerans, suæ non abstulit à nobis misericordix pietatem: desiderium nobis tribuens, ipsius viam currere mandatorum, quam sine desiderio nullus currere potest: quod quidē munus nō est vilipendendum; sed gratiæ reputandum, cum hoc Prophetarum ille eximius se asserat concupiisse qui ait: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Sed quia hoc ipsum desiderium aliquando nimia tepeditate nostræ incuriæ & negligentix lassessit; cogitavi quædam incitationis huius memorialia annotare, in quibus fugienda pateant & sequenda, quæ quidē cum affectu affectuosè speculantes, pristino vigore resumpto, tam diu infatigabiliter virtutibus & gratis in charitate; divina crescamus, quo ad usque perfectum veniat desiderium collium *Gen 49, 24* æternorum. Ponuntur autem memorialium prædictorum prius quædam generalia, postmodum specialibus subsequentibus.

Memorabilia

Memorabilia

Memorialia generalia.

Sunt ergo quædam virtutes probatæ in iuvenibus, & scalæ salutis, per quas sine dubio ad perfectionem virtutum, & culmen gloriæ possunt ascendere fideliter exercitati per eas: videlicet sancta verecundia in cunctis rebus & actibus, scilicet tarditas loquendi, promptitudo obediendi, frequētatio orationis, fugere otium & dissolutiones, purè & frequenter confiteri, libenter seruire, & infructuosum consortium deuitare. Hæ namque sunt margaritæ fulgentes, quæ possessorem suum Deo & Angelis faciunt gratiosum. Dum autem ei placuerit qui te segregauit ex utero matris tuæ, vocauitque per gratiam suam vt in te reuelaret imaginem filij sui, de miserabili seruitute Aegyptiaca transferens te in libertatē filiorum Dei; iamq; in viam noui hominis inceperis pedem ponere; quæ inter timorem & amorem humilitatis est semita constituta; tunc per eandem humilitatis viam ad eminentiora conscendens, poteris te in altioribus exercere: ex quibus certamemorialia subscribuntur.

De concupiscentiis mortificandis.

Primum oportet ergo ante omnia te cupientem vestigia Saluatoris sequi: vt spem tuam totā fixam in Domino habeas, de omnibus huius mundi consolationibus penitus desperans.

De vitiis extirpandis.

Secundum est, vt ab omnibus vitiis & concupiscentiis malis, in quantum sustinet humana cōditio, te ipsum studeas penitus emundare; vt fermento veteri totius malitiæ & nequitiae expurgato, ambules in nouitate vitæ post Christum: quia nisi prius huiusmodi catenas

tenas iniquitatis confregeris, anima tua in tenebris aggrauata ad cælestia non poteris eleuari.

De colligationibus resecandis.

Tertium est, vt à teipso dissoluas omnem colligationem extrinsecam, vt sana & pure mente possis Deo colligari.

De tribulationibus cum patientia tollerandis.

Quartum est, vt amore Altissimi & sponsi tui Christi, omnes mundi huius persecutiones æquanimiter feras: imò si possibile est, pro vero suscipiens, solùm in Christi passionibus delecteris; non uensque omnem temporalem lætitiã in ipsis tribulationibus hilarescas; omnes reputans tibi ad purgationem peccaminũ, & lucrum animæ tuæ præparatas.

Ut de nulla re conqueraris.

Quintum, vt cum Creatorem tuum & Dominum te sentias offendisse, rationẽ tibi fieri non possas ab aliqua creatura.

De paupertate sui ipsius.

Sextum, vt habeas despectui temetipsum, cupiens ab omnibus despici: zelansque sacratissimam paupertatem in omnibus quæ ad te spectant, asperitatem, vilitatem & parcitatem habeas quantum potes; non tamen in aliis requiras; sed potius lætus & gaudens de omni consolatione fraterna, eis sicut oportet obsequendo & ministrando assistas. Omnis consolationis eos reputans esse dignos: nisi (quod absit) ita tibi in aliquo pateret diuina offensa, quòd omni excusatione careret: de qua compariendo & rimendo ex intimo corde doleas quantum potes.

De honoribus fugiendis.

Septimum est, ut omni tempore in timore stans, blanditias huius seculi, honores, glorias vel fauores, aurasque vanæ gloriæ, quasi mortiferas pestes omnino fugias toto posse: stansque continuo in teipso omni hora habeas te suspectum: quia si tuipsum victoriam fueris affecutus, nullus hostis interiùs vel exteriùs tibi nocet.

De humilitate vera.

Octauum est, ut amore illius qui cum sit Dominus omnium cælestium, terrestrium & infernorum, pro nobis assumpsit vilissimam serui formam, in ea subiiciens se voluntariè hominum potestati; humiliando teipsum, omnem hominem reputes tuum dominum, & te verissimè reputes seruum omnium, & in omnibus circa hominem te reputes sicut seruum. Sic enim tranquillitatem & pacem cum omnibus perpetuam obtinens, scandalum penitus ignorabis.

De pace anime, & quomodo habetur.

Nonum, ut nihil eorum tangas, quæ te spiritali vtilitate non tangunt: hoc est, de nulla re cures vel implices te in aliquo exteriùs vel interiùs quoquomodo, vbi non inuenis anime tuæ lucrum. nec in huiusmodi te ab aliquo implicari permittas.

De custodia sensuum.

Decimum, ut visui atque omnibus corporis sensibus omnimodam custodiam ponas: ita ut nihil prorsus velis videre vel audire aut tangere, nisi vtilia animæ tuæ. Linguam etiam diligentissimè restringas; ut nihil loquaris, nisi interrogatus, vel necessitate vel vtilitate euidenti

coactus. Et tunc cum reuerentia animi & timoris dulcedine, breuiter & submissè si potes, semper deuotans prolixitatem verborum, eorum occasiones iuxta posse præscindens.

De solitudine & vigiliis.

Vndecimum, vt gratam sanctamque solitudinem desiderans, omni tempore operationem vigiliarum habeas pretiosam, in ipsis semper offerens Deo orationes tuas cum attentione verborum, deuotionis seruore, & humilitate profunda.

De diuino officio.

Duodecimum, vt cum debes diuinum officium celebrare; ita factus in teipso quietus obliuiscaris omnium terrenorum; quatenus fixa mente caelestibus insistens mysteriis, cum tanta illud deuotione, reuerentia, gaudio, ac timore persoluas, quasi inter Angelorum agmina constitutus, diuino conspectui laudes præfentialiter offeras cum eisdem.

Quòd super omnia habeas in deuotione Virginem gloriosam.

Tertiumdecimum, vt gloriosam Reginam Domini nostri matrem benedictam in summo habeas omni tempore venerationis affectu: & in cunctis ad eam necessitatibus, periculis & pressuris, tanquam ad refugium tutissimum te conuertas, ipsius tutelæ præsidium flagitando; eamque in tuam suscipiens aduocatam, deuotissimè ac securè tuam ei causam committas: quia mater est misericordiæ, quotidie studens ei specialem & singularem reuerentiam exhibere. Et vt tua deuotio sit ei accepta & reuerentia grata, ipsius puritatem & munditiam omni virtute, mente & corpore, illibate in teipso seruando, toto conatu nita

128 S. BONAVENTURAE
zis, humilitate & mansuetudine eius vestigia
imitari.

*Quomodo fugienda sunt consortia
mulierum.*

¶ Unus dux
pietatis
eligendus.

Quartumdecimum, ut ubicunque mulieres
& virgines & iuvenes quoscunque, præter ne-
cessitatis vel manifestæ utilitatis causam de-
uites. Et vnum ubicunque fueris elige tibi pa-
trem, virum quidem sanctum, discretum &
pium, doctum potius experiētia operis quàm
sublimitate sermonis, qui te verbis & exem-
plis efficacibus & probatis ad diuinum amo-
rem instruat & inflammet; ad quem in cun-
ctis necessitatibus tuis possis habere recursum
& spirituale solamen.

De fuga acedia & tristitia.

Quintumdecimum, ut omnem frigidita-
tem acediae & tristitia, in qua latet via confu-
sionis, quæ ducit ad mortem, à teipso summo
studio depellens, interiùs exteriùsque serenus
semper & tranquillus existas: nulli vlllo modo
contradicās vel resistas in aliquo; sed potius
omni modo, per omnia omnibus acquiescens,
dummodo diuinæ laudi vel salutis animæ non
obstet.

*Quod de omnibus habeas bonum
exemplum.*

Sextumdecimum, ut omnes affectiones
tuas ac voluntates conformes diuinæ volun-
tati. Omnia te ædificent; neque te deædificent
aliquid in hoc mundo, puritatis & innocentia
gratia diuini tibi muneris largita. nec alio-
rum plus debito defectibus perturbatus, ini-
quitati addendo iniquitatem, alienis sordibus
polluaris: ne, dum cupis alios de pelago libera-
re, deterius ipse corruas in profundum. Potius
igitur

igitur omnia quibus non potes sine detrimento prodesse, operiens charitate benigna, illi summæ sapientiæ derelinquas, quæ nouit bona de malis eligere quibuscunque. sicque in bonis operibus pariter atque malis, spiritua-lem Domino concedente poteris teperare pro-
fectum.

De custodia cordis.

Septimumdecimum, vt cor tuum seruans omni custodia, solisque spiritualibus exercitiis deditum, nullæ ibi rerum visibilium imprimantur concupiscentiæ: vt creatoris omnibus alienum liberè possit vacare omnium creatori.

De charitate ad proximos.

Octauumdecimum, vt imaginem ac similitudinem maiestatis diuinæ considerans in cunctis hominibus, ita omnes diligas intimæ charitatis affectu, omniumque & maximè infirmorum, & quorumcunque indigentium curam geras; dumodo circa spiritualia tibi non fiat nociua distractio: sicut bona mater diligit atque curat vnicum filium prædilectum.

De orationibus cum operibus sanctis.

Nonumdecimum, vt continuè mentem tuam ita habeas ordinatam cum Deo, quod omne opus tuum atque exercitium tam mentis quàm corporis sit oratio: omniaque seruitia, & maximè humiliora cū tanto facias charitatis feruore, ac si ea Christo corporaliter exhiberes. Quod certè debes & potes veraciter cogitare: quoniam ipse dixit in Euangelio, Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Mat. 25, 40

De obedientia sancta.

Vicesimum, vt honorem & reuerentiam
I
omni-

omnibus tam debitam quam deuotam sanctissimae obedientiae normam, non solum magnis verumetiam minimis, quasi pupillam studeas semper seruare illam. Obediens quidem nondum maioribus ut praelatis: verumetiam omnibus te subiiciens quibuscunque, abnegando teipsum pro Christo. In bonis & indifferentibus semper alterius studeas facere voluntatem. In nullo praebens te alicui onerosum: sed potius in charitate Christi diligens vniuersos, teipsum communiter omnibus gratum reddens: affabilitates, amicitias, & familiaritates fugias singulares. Summoperè caueas ne unquam verbo vel facto, vel gestu alicuius rancoris, odij, clamoris, iniuriae, turbationis, murmurationis, detractionis, scandali & adulationis, & quorumcunque similium aliqua ratione vel modo per te vel aliam causa vel occasio fiat.

Quod tribulationes & consolationes occultè teneas.

Vicesimum primum, ut virtutes vel gratias spirituales, quas in te vel per te diuina misericordia operari dignetur. tribulationes & praemia, virtutisque propositum, vel similia ab omnibus abscondere studeas quantum potes. His tamen exceptis quae proprio sacerdoti in propria debent accusatione detegi: nisi forte alicui tuo speciali & probato amico ea spiritualis utilitatis gratia reuelares; cuius consilium vel doctrinam in huiusmodi credas tibi posse valere: sollicitus semper furari tempus ubique; ut possis solitae orationi & meditationi sancte vacare, ut sedendo solitarius eleuatus sis desiderio ad superna.

*Brev. 3,
28.*

Quod

*Quòd Deum semper & ubique habeas
in memoria.*

Vicesimumsecundum, vt solutus ab omni-
bus creaturis, tanto mentis conatu, desideriiq;
feruore, circa tuum Creatorem intendas; vt
quali omnium inferiorum oblitus, quicquid
agas, & vbicunque steteris, & quibuscunque
negotiis impliceris, die ac nocte & omni mo-
mento & hora Deum semper habeas in me-
moria: credens & cogitans te esse verissimè co-
ram eo, & ipsum cogitans vndique te aspicere.
Hæc autem cogita cum magna reuerentia ac
timore pariter & amore, & cū magna discre-
tione: nunc ante pedes immensæ maiestatis
eius prostratus, corde amarissimo peccatorum
veniam postulando: Nunc sacratissimæ pas-
sionis filij Dei, gladio compassionis coram
eius cruce vulneratus, cum eo lachrymosus &
flebilis apparendo: Nunc totius vitæ illius de-
cursū obliquitati tuæ velut rectitudinis lineã
proponendo: Nunc inenarrabilia & immensã
Dei beneficia mente pertractans, gratiarum
actionibus insistendo: Nunc stimulis ipsius
amoris ardentissimè punctus, ipsum in crea-
turis omnibus intuendo: Nunc potentiam,
nunc sapientiam, nunc bonitatem & clemen-
tiam eius attendens, eum deuotissimè in cun-
ctis operibus suis collaudãdo: Nunc desiderio
patriæ cælestis attractus, ad ipsum gemen-
dis suspiriis anhelando: Nunc circa nos visce-
ra inæstimabilis charitatis eius aspiciens, læ-
tabunda quadam & excessiua admiratione,
corde & animo in ipso deficiendo: Nunc te
præcipitem, Nunc te fugientem, Nunc te
ruentem, Nunc Deum te tenentem, subleuan-
tem, retinentem & attrahentem, Nunc Deum
te ingratum per omnia conseruantem con-
siderans,

Materia
copiosissi-
ma medi-
tationis
beneficio-
rum Dei.

siderans, ineffabilibus diuinæ misericordiæ visceribus tibi patefactis, nimio in eo charitatis ardore te conferens, totum te fletibus resoluendo: Nunc verò occultissima, profundissima & summè arcana, nimiumque stupenda iudicia iustitiæ eius diligenter attendens, eum in omnibus fidelis & constans cum summo amore, ingēti quoque timore ac tremore, discretus supplex & humilis venerando. Præ omnibus autem continuam & viuam memoriam ipsius sacratissimæ passionis in animo & corde tuo ferens, ei, quantum potes, studeas conformari.

De sollicita custodia sui ipsius.

Vicesimum tertium, ut super custodia tua vigilans omni tēpore ab antiqui hostis fraudibus (qui sæpè se in angelum lucis transfigurans, omni tēpore & omni via homini laqueum tēdit & retia, ut animas nostras valeat captiuare) sollicitudine te tutissima tuearis: venantium laqueos fugiens sicut passer; tantæque puritatis humilitate sancta in oculis tuis fias, ut ne subtilissima eius retia te valeant continere: à quibus sanè tunc poteris liberari illæsus, cum effectus fueris Israël, continuè mentalibus oculis videns Deum, quia nō dormitabit neque dormiet eius custos.

De pura confessione peccatorum.

Vicesimum quartum, ut tenens indefessum instituti sancti rigorem, sacris ardoribus celestium desideriorum succensus, mentis & corporis munditiæ pulchritudinem, innocentiae puritatem, conscientiaeq; teneritudinem conseruans, cura diligentissima caueas, ne vnquam tependo in aliquo resipiscas. Ad quod quidem diligentius & purius conseruandum, quotidiana discussione, septies in die examines vitam tuam.

2. Cor. 12,
14.

Psal. 120, 4

Conscien-
tia quoti-
diana dis-
cussio.

etiam. Sempet antè vel immediatè post quam-
 libet horam Canonicam, considerans & dis-
 cutiens attentissimè qualiter de hora in ho-
 ram ambulaueris dignè coram Deo, sine ma-
 cula in iustitiæ semita. Et quia nemo est qui
 sic disciplinam & iustitiam obseruet, vt nihil
 penitus negligat vel omittat: ideo necessa-
 rium est, vt ad pœnitentiæ lauacrum recur-
 rens cum dolore & gemitu, sæpissimè tuæ ac-
 cusationi insistas. In qua quidem accusatione
 seu confessione, integrè, veraciter & purè, si-
 ne omni velamine excusationis vel occulta-
 tionis seu palliationis, per ordinè omnes tuos
 retexendo defectus, sacerdoti proprio tan-
 quam Deo debes intimare, narrando prius
 omissiones quas in his quæ sunt ad Deum fe-
 cisti; & maximè in oratione quantum ad du-
 plicem eius partem, mentalem scilicet & vo-
 calem. Deinde defectus in obseruatione iusti-
 tiæ quo ad proximum: post, commissiones
 quas egisti ex mala custodia sensuum, & sen-
 sibus adiacentium affectionum & cogitatio-
 num. Hanc autem confessionem semper de-
 bet contritio & satisfactio comitari: vt doleas
 videlicet de omnibus offensis, non solum de
 magnis, sed etiam de modicis: & dolendo ca-
 ueas iterare culpam; semper studens causas &
 occasiones peccati præscindere, quantumcun-
 que per amorem videantur tibi coniunctæ:
 quia tunc iuxta Saluatoris sententiam eruen-
 dus est oculus scandalizans, id est, occasiones
 peccati vitandæ, quæ quidem apparent nobis
 delectabiles nimium, etiam si multum nobis
 displiceant earum effectus. Vnde fortissimum
 est in hac pugna bellum: & ideo oportet se-
 cundùm Dei præceptum esse cæcum, surdum,
 & mutum, & insensibilem ad omnia, in qui-
 bus non inuenit anima lacrum. Vt autem di-

Confiteb-
 praxis ele-
 gans.

Mat. 5, 2
 Mat. 23, 9

uinorum preceptorum, eiusque disciplina caelestis observantiam, in supradictis & ceteris aliis sollicitius intendas, ac ferventius accendas; studeas hæc quinque semel ad minus inter diem & noctem affectuosè & morosè omni tempore sincera mente tractare: quàm scilicet sit brevis vita nostra, quàm lubrica via, quàm mors incerta, quæ præmia iustis, quæ supplicia parantur iniustis: ut nō sit seruitium sine timore, nec gaudium sine tremore.

Quinque
meditanda
quodidie.

Quales esse debemus in nostra reputatione quamvis perfecti.

Vicesimumquintum & vltimum: ut cum diuina gratia largiente omnia benefeceris, te feruum inutilem & peccatorem recognoscens; omni beneficio Dei reputes te indignum: semper robustissimam fidem tenens, repletus charitate diuina, fiducia magna, sperans ab ipso misericordissimo Patre misericordiam tibi viscera aperiri: ut dum in fossam profundæ humilitatis firmissima ieceris fidei fundamenta, erexerisque lucidissimos parietes continuæ ac feruidæ charitatis, decoratos omnium virtutum picturis, rectumque desideratæ spei beatissimæ posueris gloriosum; tandem omnibus ordinatè dispositis, summus ille cælestis inhabitator, dulcisque hospes fidelium animarum, cuius deliciae sunt esse cum filiis hominum; tam diu tecum dignetur inhabitare per gratiam in præsentis seculo vel exilio, quousque post terminum vitæ huius, in cælestis beatitudinis patria, gloriosa stola perpetuæ immortalitatis indutus, claritatem vultus eius, cum omnibus sanctis cernere merearis in iubilo: ubi erit summa felicitas & æterna beatitudo,

1101.8,31

tudo, finis & complementum omnium desideriorum nostrorum.

Conclusio epistola huius.

Hoc veruntamen adhuc scias charissime frater indubitanter, quod nisi perfecte abnegaueris temetipsum, sequi non poteris vestigia Salvatoris: & sine solitudine continua & labore, eius gratiam adipisci nequibis. Et, nisi assidue pulsaueris portas eius, ingredi non poteris ad pacem mentis. Et nisi te instanter in timore Dei tenueris, cito domus tua corruet in profundum. Et si fideliter & constanter te tenueris, & exercitatus fueris in praedictis: spero in misericordia Salvatoris, quod te gratia sua dignum faciet in praesenti, secumque poteris gloria in futuro: quod ipse tibi concedat qui est trinus & vnus in secula seculorum benedictus, Amen. Eccli. 27. 6

Hæc autem charissime non ideo tibi scripsi, quia te crederem talibus indigere: sed quia antè collegeram pro meipso, cernensque meæ inconstantia pronitatem, seu constantia paruitatem, cogitavi ea tibi tanquam coadiutori fidei communicare: ut quod mea pusillanimitate negligentiaque teporis omittitur, tua magnanimitate feruorisque solitudine restauretur; maximè cum te concordem quasi omnibus votis meis in huiusmodi simplicioribus plurimum delectari cognoscam. Quapropter charissime in Christo, hæc ea rogo charitate suscipias, qua illa tibi me scio affectione misisse: ut videlicet his omnibus supradictis, quorum quidem disciplina non videretur esse gaudij sed mœroris, ita per celestium studiorum exercitia studeas te mancipare;

136 S. BON. XIV. MEMORAB.
pare; vt pacatissimum iustitiæ fructum affe-
rant in futuro, & expectationis eius dulcis
memoria etiam in præsentî, anima tua gustu
deuotionis, adipe & pinguedine repleatur, in
Christo Iesu Domino nostro, cui me aridum
& verbosum potius quàm deuotum, deuotis
tuis orationibus commendabis: Cui est honor
& gloria, decus & imperium per infinita secu-
la seculorum. Amen.

S. BO-

S. BONAVENTURÆ
 EPISCOPI CARDINALIS
 ALBANENSIS, QVONDA M
 totius Ordinis Minorum Generalis
 Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
 siæ, in libros de profectu Religio-
 forum

PROLOGVS.

OLLATIONES meas,
 quas pro exhortatione ad no-
 uitios nostros, vel ad alios re-
 ligiosos aliquando facere so-
 lebam, simul pro aliqua parte collegi: &
 in unam cōtinuam materiam, quasi pro-
 fectus spiritualis formulam ordinavi tri-
 bus de causis. Vna, vt eisdem nonitiis no-
 stris, quibus priorem formulam scripse-
 ram de exterioris hominis compositione,
 tam intra domum quàm extra, etiam de
 interioris hominis reformatione aliqua-
 lem notitiam ostenderem ad profectum:
 qua reformatio consistit in vitiorum ex-
 pugnatione, & virtutum assuesfactione:
 vt & mores & omnes affectus & sensus
 interiores, prout est possibile, Deo confor-
 mentur. Altera causa est, vt ea que re-
 ligiosis predicare solebam, simul collecta
 promptius si quādo indiguerim, sub com-
 pendio

Causas
 explicat
 huius ope-
 ris.

pendio inuenirem. Propter quod etiam per plures particulas istam diuisi formulam, & per capitula singulas particulas distinxī, vt facilius inuenirem quae quaererem. Tertia, vt interim dum ista scriberem vel legerem, tempus nō inutiliter expenderem, memoriam spiritualibus cogitationibus occuparem, intellectum ad videndum clariūs interna spiritualis studij secreta dilatarem, affectum ad virtutis profectum & deuotionis feruorem accenderem, corpus ab euagationis discursu restringerem, negligentias & peccata mea huiusmodi labore purgarem: & vt quae meditando inueni, scripta legerem, ne obliuio aboleret. Et quia non potui in otio & quiete ista colligere, sed vagando per diuersas terras, vix vel raro propter multas occupationes habui oportunitatem scribendi modicum, ideo multa nō ibi posui vt volui: quia distractus animus ad plura, non valet subito se ad vnum plenē colligere. qui etiam cū iam aliquantulum se coeperit congregare, statim cogitur iterum ad illa foras egredi, & se relicto ea quae vix videre inceperat obliuisci. sicut qui de foris veniens internam cellam ingreditur, si diutiūs ibi moratur, incipit
 clariūs

elariùs videre qua priùs non vidit: si autem citiùs exeat, iterum ad ea vidēda cecatur. Quidquid igitur ibi reprehensibile videatur, ignoscatur imperitia mea, excusetur præsumptio: cùm hoc non tantùm pro aliis, sed etiam pro me principaliter & pro nouitiis & rudibus in via Dei, meique similibus intenderim inchoare.

ALIVS PROLOGVS.

In priori formula nouiti-
rum, quam quibusdam noui-
tiis nostris scripsi de exteriori
hominis compositione, ali-
quam formam eis proposui, secundum
quam se regerent tã in domo quã extra.
Nunc de interioris hominis, id est, mentis
reformatione, ad quam omnis vera religio
ordinari debet, aliqua eisdem, sicut pro-
misi, tradere dispono, verbis indoctis &
materia inordinata. Est autē ratio quare
corporalis exercitatio præcedit spiritua-
lem: quia homo ab intimis & summis ca-
dens per peccatum, in hæc exteriora & vi-
sibilia dilapsus est. Et quia iam non in-
telligit nisi corporalia, ideo ibi primò ni-
titur resurgere ubi iacuit, & paulatim
erigere

erigere se ad spiritualia & diuina, ad qua
 conditus fuit. Ideo quam diu religiosus
 nondū inceperit intelligere & sapere qua
 sunt Spiritus Dei; sed in exterioribus ob-
 seruātiis adhuc putat totū cōstare quod ad
 verā religionē pertinet: nouitius est, etiā si
 pluribus annis stetit in habitu religionis:
 imò iuxta Apostolū animalis dicitur, qui
 nōdum percipit ea qua sunt Spiritus Dei.
 Stultitia enim est illi, & nō potest intelli-
 gere: quia spiritualiter examinatur.] Ex
 hoc perpende, duos esse nouitiatius in reli-
 gione. Vnus terminatur, quādo completo
 tempore probationis promittit obedi-
 tiam & stabilitatem in ordine per verba.
 Alter durat quousque religiosus statum
 bene viuendi in consuetudinem conuertit:
 quod tunc fit, cum tam verbis quam fa-
 ctis promittit se stabilem in ordine per-
 māsurum. Quamdiu enim fluctuat men-
 te, & nondum stabiliter apprehēdit viam
 studij spiritualis, & modò vult hoc, modò
 illud, nesciens quid potius eligat, incipiēs
 est & nondum proficiens. Stet tamē con-
 stanter in bona voluntate, & attēdat qua-
 re venerit, & ad quid: & opus iungat vo-
 luntati, & citò incipiet videre viam qua
 pergat ad Deum.

1. Cor. 2.
 14.

Nouitia-
 tius duo.

S. BONAVENTURÆ
EPISCOPI CARDINALIS
ALBANENSIS, QVONDAM
TOTIUS Ordinis Minorum Generalis
Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
siæ, de profectu religiosorum

LIBER PRIMVS.

De quatuor cautelis nouitiorum.

CAP. I.

QUATVOR autem sunt in qui-
bus noui & incipientes cauti de-
bent esse, si volunt proficere.
Primum, vt ab illa volūrate qua
ad religionem venerūt, & à pri-
mo nouitiatus feruore non tepescant: sicut
cuidam in Apoc. impropertur: Habeo aduer-
sum te pauca, quòd charitatem primam reli-
quisti:] quapropter pœnitentiã age, & prima
opera fac.] Charitatē primam relinquūt, qui
eum primò sint feruentes & deuoti ad omnia,
postea tepidi effecti & desidēs, tradunt se le-
uitatibus: & vitia quæ expugnare venerant,
permittunt sibi dominari, seruientes Deo pro
suo libitu, non pro eius beneplacito volunta-
tis. Vnde Dominus filiis Israël præcepit: Me-
mentote diei huius, in qua egressi estis de
Aegypto.] Dies qua de Aegypto egredimur,
est bona volūtas qua educimur de seculo. Hu-
ius semper meminisse debemus: vt à feruore
illius nunquam retrocedamus. Vnde quidam
volens religionem ingredi de seculo, quæsiuit
à quodam sancto Patre quomodo viuere de-
beret.

Prima cau-
tela, vt
primus no-
uitiorum
feruor nō
extinguat-
ur.
Apoc. 2, 4

Exod. 13, 3

Agatonis
Abbat̃is cō-
siliū, l. 4.
Vitas patr̃is
parte 10.
cap. 2.

beret. At ille dixit ei: Vide qualis primo die fueris, & sic semper viue. Hoc est, considera statum voluntatis tuæ in prima die, qua religionem intrare disposuisti: quàm humilis tunc fueris, quàm paratus tunc obedire ad omnia tam aspera quàm despecta: quàm patiens ad correctiones & penurias & labores, quàm vercūdus & timoratus, quàm sollicitus vt emēdares vitam tuam, & etiam dies quos in seculo perdidisti recuperares: quàm parum curas rumores seculi quærere vel referre: nec detractionibus intentus, nec aliquibus curiositatibus occupatus: & quomodo fugisti & abiicisti omnes carnales affectus & effectus: & te totum obrulisti Domino holocaustū viuum, vt nihil deinceps in te viuat de vita peccati: sed tota mactetur & imoletur Domino obedientiæ ferro per sacerdotis ministerium, id est, prælati tui. Secundum hanc formam semper postmodū stude viuere, ne aliter in schola religionis dediscere & retrocedere magis quàm proficere videaris. Sicut illi qui vadunt ad studium literarum, & tempus vanè consumentes redeunt domum, expēsas solum computant cōsumptas, quia quid profecerint non apparet: sic & nos quando tempus in religione expensum computamus, & profectus virtutum exiguus est, cum fortè in nouitiatu deuotiores & feruentiores fuerimus, quàm post plures annos. Hoc enim est verecundum & valde nociuum. *ad Heb. 5.* Cum deberetis magistri esse virtutum propter tempus, quo diu in religione fuistis, rursus indigetis vt vos doceamini, quæ sunt elementa exordij sermonum Dei: & necesse habetis doceri sicut rudes nouitij, quomodo incipiendum esset seruire Deo, & facti estis qui lacte opus habetis, non solido cibo: & tales estis qui mollibus blandimentis

et peni-
tiam.

Simile.

mentis puerilium cōsolationum & carnalium
 foueri indigeatis, & fortia exercitia virtutum
 pati non valeatis, in duris reprehensionibus &
 contumeliis, in necessitatibus, in persecutioni-
 bus pro Christo. Omnis enim qui lactis est
 particeps, expers est sermonis iustitiæ; paruu-
 lus enim est tā meritis quā virtute. Secundū
 est, à quo incipiens debet esse cautus, ne mo-
 ueatur malis exemplis tepidorum ad imitan-
 dum ea: sicut quidam infirmi spiritu videntes
 alios apud se desides in seruitio Dei, otiosos
 & verbosos, elatos & rebelles, ambitiosos &
 & aliis modis vitiosos, dicūt apud semetipsos:
 Si aliis hoc licet, quare non & mihi? Et pro-
 niores ad malum, exemplum sumunt de his
 quos deteriores vident, & gaudent se socios
 inuenisse vitiorum, ne soli possint erubescere:
 quia si parcitur aliis, volūt & sibi in similibus
 parci. Contra hoc deuotus Dei seruus apud se
 respōdere debet: Ego veni purè pro Deo, non
 pro aliquo alio: & ideo nolo aliquem sequi ad
 hoc, vt à Deo retrocedam: quia si tantos hīc
 discipulos sciuissē, nūquam societatem eorum
 elegissē. Vnde solos illos imitari debeo qui
 ad hoc informāt me, propter quod religionem
 intraui, id est, vt apprehendam Deum, & satisfi-
 faciam ei de peccatis meis, vt promerear glo-
 riam sempiternam. Pictor & artifex, notabile
 opus volens facere, quærit non alia quā me-
 liora exemplaria quæ potest habere: & viator
 non quærit viam ab ignorantibus, sed à scien-
 tibus eam. ideo noli imitari malum, sed bo-
 num. Tertium est quod cauere debet, ne iudi-
 cet temerè facta aliorum, maximè vbi nescit
 qua de causa vel intentione fiant. Sicut enim
 non videmus aliorum cogitationes, ita nec
 intētionē eorum quare hoc vel hoc fiat. Vnde
 quidquid aliquo modo potest excusari, semper
 ad

Heb. 5, 13

Secunda
 cautela
 ne quæ per
 moueant
 mala ex-
 empla.

Simile.

Tertia cau-
 tela nemi-
 nem iudi-
 care.

ad meliorem partem interpretemur, si volumus tranquillam cor nobiscum habere, & cum aliis, & alios non turbare, & Deum non offendere: quia saepe iudicamus malum esse quod in se non est malum, & peccamus per temeritatem usurpando nobis iudicia Dei de occultis cordium. Magistri nostri vice Dei aliquando id possunt iudicare per coniecturas circumstantes: alios non expedit per nos esse iudicandos, donec plene eruditi in omnibus per donum discretionis spirituum, & vere spirituales effecti omnia diiudicemus, & nos a nemine iudicemur: sicut clare videns caecum videt, nec tamen a caeco videtur, cum caecus non videat se ipsum. *Ad Rom. 14.* Tu quis es qui iudicas alienum seruum? suo domino stat aut cadit.] Saepe enim merentur temerarij iudices aliorum, ut aut in similibus aut grauioribus excessibus cadere permittantur: ut discant ex sua infirmitate compari alienae. *Luc. 6.* Nolite iudicare, & non iudicabimini, &c.] Est tamen differentia inter timorem & suspicionem, temerarium iudicium & iustum. Timor est secundum istam acceptionem, quando nihil mali suspicor de aliquo, timeo tamen quod malum quod nondum euenit, possit euenire nisi caueatur. Sicut cum obfirmantur seris monasteria, & iuuenes prohibentur ab incautis familiaritatibus: non quia malum iam velle facere praesumantur, sed timetur mali occasio si non praecaveatur.

Suspicio est, quando sine rationabili praesumptione reputo aliquod factum esse malum, vel aliquem velle male facere, & non est ita. hoc vitium est etiam saepe peccatum. Iudicium temerarium est, quando credo aliquid factum mali intentione, quod potuit & alia fieri intentione, cum actio sit in se indifferens. Et hoc vitium est: quia cordis intentio iudicatur, quae soli

1 Cor. 3, 15

Timor.

Suspicio
quid.

Iudicium
temerarium.

soli Deo est manifesta. *Ier. 17.* Ego Dominus scrutans corda & probans renes. Iustum iudicium est, quando inexcusabilibus coniecturis aliquid discernitur esse malum, vel quando ipse actus est in se malus & illicitus: ut cum video aliquem hominem occidere iniuste: vel tales conatus ad peccatū, qui semper sunt illiciti & incongrui. Quartum in quo cauti debent esse nouitij est, ut non frangantur aduersitate vel tentatione, sed cogitent quia ad hoc uenerunt, ut omnia que eis in hac uita possunt accidere, sustineant propter Deum: sicut qui intrat bellum, scit quod non quietem & delicias, sed laborem & vulnera oportet eum expectare. Vnde & in *Ecclesiastico cap. 1.* Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore; & p̄para animam tuam ad tentationem. deprime cor tuū & sustine. *Act. 14, 21.* Oportet nos per multas tribulationes intrare in regnum Dei. *Luc. 26.* Oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. Ergo aduersitas est uia ad regnum Dei. & qui recusat uiam, recusat ad regnum peruenire.

Indicium
iustum.

Quarta
cautela nō
frangi ali-
qua aduersi-
tate.

De quatuor tentationibus.

CAP. I I.

TENTATIO autem quadruplex est, quasi quatuor uenti à quatuor plagis flantes, qui mouent tempestates in hoc mari huius seculi, & nauem cordis quassant & iactant fluctibus. A carne, à mundo, à diabolo, & Deo procedunt tentationes. Primò à carne tentamur, quando naturalibus uitiorum motibus ad peccandum sollicitamur: ut cum luxuria uel gula nos tentat. Item à carne tentamur, quando delicata caro nostra horredo labores retrahit nos, ne in studiis spiritualibus & uirtutum

Tentatio à
carne.

K

con-

conatibus sicut expedit exerceamur. Et sic dupliciter impugnat nos caro, dum aut appetit mala, aut retardat ad bona. Licet autem ira & invidia & inanis gloria non videantur esse in carne, sed in spiritu, tamen à carnis corruptione trahitur corruptio spiritualium affectionum. Et licet dicatur quòd dæmones huiusmodi vitia suggerant hominibus; tamen nos habemus tentationum materiam intra nos: ut etiam si non adessent dæmones, ipsa tamen concupiscentia nostra pàreret peccatum si ei consentiretur. In nobis est omne quo peccamus. Cogitationes enim & mētis affectiones, & voluntates, & membra corporis nostri, illa sunt quibus meremur & demeremur. Ista dedit nobis Creator quasi quædam instrumenta virtutum, quibus bona opera faceremus, & mansiones nobis in celo ædificaremus, & ipsi Creatori nostro militando per ea quasi armis muniri hostem nostrum diabolum impugneremus. Ipse verò diabolus contra nos inermis est: & solis astutis suggestionibus nos impugnat, suadendo ut peccemus, non cogendo. Benignus enim Conditor noster non dedit hosti nostro posse nos vi ad peccatum impellere: quia nimis fortis esset contra nos fragiles, & vix possemus sine peccato subsistere: sed tantum permittit eum nobis mala suadere. In nostro autem arbitrio est, si velimus ei cōsentire. Insuper præmunit nos ponens inimicitias implacabiles inter serpētem & hominem: ut quicquid suaderet nobis, non reciperemus quasi utile, scientes quòd nunquam dabit nobis fidele consilium tam crudelis inimicus noster, cui nihil sufficit de nobis citra æternam damnationem nostram. Cùm ergo suadet nobis peccatum, quodammodo exigit à nobis ut præstemus ei arma nostra quibus nos occidat: vel

In nobis
est omne
quo pec-
camus.

Hostis no-
ster in-
ermis est, &
nos cogere
nequit.

Gen. 3, 15

vel ut ipsa arma si ei præstemus, hebetet & retundat, ut nobis minus apta fiant & utilia, & minus acuta & efficacia ad ipsum per ea impugnandum. *Verbi gratia:* Cum immittit nobis cogitationes peruersas, & suadet ut malum faciamus vel loquamur, nonne quasi aperte videtur homini dicere, Inermis sum ego contra te, non habeo unde te laedere possim. nisi tu præstes mihi arma tua ut te vulnerem & occidam? Præsta ergo mihi cor tuum ad prauas affectiones vel cogitationes malas, linguam ad loquendum iniqua, & manus & alia membra ad actiones & opera praua, quibus lethale vulnus in anima accipias, & gratiã Domini Dei tui perdas, & gloriã cælestis merito spolieris. *Ad Rom. 6.* Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viuentes, & membra vestra arma iustitiæ Deo. Stultus verò est qui ei consentit ad hæc damna sua: & sibi met imputet potius quàm inimico suadenti, qui more hostis hostiliter secum agit. *Mundus* etiam dupliciter tentat nos: siue offerendo nobis ea quibus ad se alliciat, scilicet honores, diuitias, voluptates, curiositates, adulationes & huiusmodi: siue quibus nos terreat, ut persecutiones, contumelias & similia. Vtroque modo multos tetrahit à Deo, quos aut amore sui aut malo timore retinet in peccato. Diabolus verò licet in omnibus tentationibus incensor soleat esse, tamè specialiter duabus tétationibus infestat nos, & maximè magis probatos in seruitio Dei; cum aut fidem veram conatur nobis auferre, & spiritu blasphemix subvertere. Et huiusmodi cogitationibus nos infestat quas naturaliter abhorremus, ut desperatione, vel nostri occisione & similibus: licet quandoque & aliis ex causis ista proueniant: aut cum

Tentatio
mundo.Tentatio
diabolo.

Nones

mala sub specie boni persuadet: quo improvidos, quos aliter non potest decipere, callidè supplantet, & à bono deiciat. Et hoc est quod in Psalmo dicitur, Dæmonium meridianum. vel iuxta Apostolum, Angelus satanæ qui transformatur in Angelum lucis. quia cum sit princeps tenebrarum & auctor malorum, ut astute noceat simulat se bona docere & quasi lumen ostendere; ut ad tenebras peccati perducat.

Psal. 90, 6
2. Cor. 11,
14.

Tentatio à
Deo.

1. Tim. 2, 4

Deus autem nunquam tentat in malo, quia non lætatur in perditione nostra, qui omnes homines vult saluos fieri. Sed tamen dicitur quandoque tentare aliquos, cum aut flagellat eos in presenti ad profectum eorum, & aliorum exemplum; sicut Iob & Tobiam: aut cum probat eos aliquibus arduis virtutum exercitiis; sicut tentavit Abraham, iubens eum immolare unigenitum suum, heredem diuinę re-promissionis: ut ostenderetur magna deuotio obedientię Abraham, & fidei ad Deum: quia nec hoc modo hæsitauit de eius promissione, quin impleret etiã de occiso, sicut pollicitus erat ei.

Gen. 22, 1

Gen. 4, 20

Tentatio-
nes quo-
modo vin-
centur.

Harum tētationum oportet nos quasdam maxime resistendo superare: ut spiritualia vitia, scilicet iram, acediam, superbiam, & inuidiam: quasdam verò fugiendo melius euadimus quam pugnando: ut luxuriam, gulam, auaritiã: licet etiam pugna contra eas sit necessaria. Sed tamen non est tutum diu cohabitare serpenti: nam multo tutior est castitas longè à mulierum frequentia semota, quam in medio earum. Facilius etiam abstinemus à delicatis cibis & potu vel ab eorum superfluitate quando non videmus nec habemus, quam cum eis abundamus: & qui omnia reliquit propter Christum, & voluntariam paupertatem elegit, minus infestatur à curis auaritię, quam qui retinet diuitias seculi, semper anxius quomodo

modo eas augeat & seruet. Spiritualia autem vitia etsi quandoque ex fuga videantur quasi remissius & rarius infestare, dum deest occasio impugnandi: tamen postea orta occasione durius ferire solent; sicut leo diu catenatus amplius fremit cum fuerit emissus. Tentationes verò contra fidem & de spiritu blasphemiam & similes, nec fugere possumus, nec repugnando vincere: quia quanto plus indignamur nobismetipsis & disputamus cum eis, tanto magis refricatur earum rabies & accenditur. Sed nec curandæ sunt nec timendæ: tantummodo non consentiatur eis, & patienter earum infestatio quasi quoddam diabolicum susurrium supportetur, quod aliter compesci non potest. Non solent bonis periculosa esse tales tentationes, sed sunt sæpe prælagia futuræ amplioris gratiæ & consolationis, & vitiorum purgatrices, & magni meriti operatrices. Diuinæ verò castigationes humiliter & patienter tolerandæ sunt, & iussionibus eius deuotè obtemperandum est: ut & fortes simus in fide, & à mandatis eius nunquam declinemus. Possent etiam plures tentationum species inueniri à studiosis, sed ad præsens ista sufficiant. Sunt tamen quidam qui sibi met texunt laqueos tentationum priusquam tentator accedat, & quodammodo procurant sibi vnde tententur: ut qui spontè cogitationes prauas versant in corde. Et hæc sunt intantum valida, quòd postmodum in delectationem versæ & roboratæ difficulter expelluntur. Item illi qui familiaritates incautas seminarum admittunt, quarum affectus ita imprimuntur cordi, ut vix postea euellatur: & ita de similibus. Aliqui sibi met assumunt materiam vnde postea occasionaliter oritur eis turbatio & tentatio periculosa. Quidam verò non habentes

Tentationes blasphemæ non curandæ.

Suspicionum generationes generat.

150 S. BONAVENTURAE
somniaſt ſibi met tentationis procellam. & hoc
fit aliquando inter imperfectè bonos, inter
quos fit turbatio & contentio; non de radice
malitiæ, ſed ex ſola vana ſuſpitione, dum vter-
que nullius odij ſibi conſcius eſt aduerſus alio-
rum, nec intendit eum in aliquo lædere: ſed
ſuſpicatur alterum erga ſe inuidia ſtimulatum
incedere, & ei inſidiari, cum tamē hoc in nullo
recolat ſe erga eum meruiſſe. Ille verò econtrà
nihil ſibi conſcius de his cōqueritur, quòd iſte
ſibi iniurietur ſine cauſa: & incipit etiam ipſe
facta alterius ponderare, quaſi aduerſarij ſui:
& ſic vterque inflammatur odio contra alio-
rum, cum neuter voluerit lædere: ſed tantum
ſuſpicatus ſit, & vanè, quòd alter alterum vo-
luerit lædere ſine cauſa. Et ita quandoque gra-
uis turbatio oritur de modica ſciotilla, diabolo
eam ad magnum ignem rancoris & odij con-
flante. Qui ideo imperfectè boni dicuntur:
quia in eo ſunt aliquatenus boni, quòd non in-
tendunt proximo ſuo malum facere: & in eo à
bonitate deficiunt, quòd nimis proni ſunt de
alio malum ſuſpicari ſine cauſa ſufficienti: &
in eo efficiuntur minimè boni, quòd ex qua-
cunque cauſa ad odium contra fratrem & pro-
ximum prouocantur.

De tribus generibus religioſorum.

CAP. III.

TRIA ſunt autem genera religioſorum.
Primi boni, ſecundi meliores, tertij opti-
mi. Hi ſignantur per tres familias Leuitarum,
Gersonitas, Meraritas, Caathitas, qui præ
cæteris filiis Iſraël deputati erant ad cultum
ſanctuarij, ſicut religioſi præ cæteris fidelibus
in Eccleſia ſpecialiùs videntur diuino cultui
mancipati, differentes tamen habentes dona-
tiones

Num. 4.

ziones secundum gratiam quæ data est eis, & secundum quod quilibet studuerit proficere ad virtutes. Nam secundum quod quisque se humiliat aut habilitat ad gratiam per studium virtutum, iuxta hoc infunditur ei spiritus gratiæ in præsentem, & gloria in futuro dabitur ei. Si summos in virtutibus fueris imitatus, cum summis in gloria collocaberis: si medios, cum eisdem locaberis: si infimos, etiam cum infimis ponêris. Omnes alta desideramus præmia: sed pauci perseveranter studet ad alta virtutum exercitia. Gregorius, Ad magna præmia perveniri non potest, nisi per magnos labores.] Nota quod non dicit per graves labores, sed per magnos, id est, ad virtutes magnas promoventes, vel magnæ utilitatis, & si non semper magnæ austeritatis. Gustata namque utilitas & suavitas virtutis, lenit pondus laboris. Primi religiosi designati sunt per Gersonitas, qui in profectioe castrorum portabant cortinas, & tectum tabernaculi, & vela, & quæque tactu mollia, & in erectione castrorum ad occidentem post tabernaculum castrametabantur. Tabernaculum est vita Iesu Christi, & morum eius conversatio, quam nemo penè in hac vita valet imitando portare: cum ipse non ad mensuram acceperit spiritum sanctitatis & sapientiæ: sed omnem plenitudinem, de qua nos omnes accepimus, particulariter secundum mensuram donationis Christi, alius quidem sic, alius verò sic: dum unus imitatur eum in hoc dono, alius in alio, donec omnes in patria occurramus in virum perfectum & mensuram ætatis plenitudinis Christi: ubi quisque lætabitur in caelesti mansione secundum meritum suum & studium, quo hic vitam Iesu Christi fuerit imitatus. Primi igitur religiosi fugiunt ardua & austeriora studia sanctitatis, sed levia

Greg. homi
37. in Enchiridion
gel.

Gersonitas
quos designant reli-
giosos.

Ioan. 3, 34

Ioan. 1, 16

Ephes. 4, 7

& hoc
, inter
radice
n yter-
s alte-
e: sed
latum
nullo
contra
dd iste
m ipse
ij sui:
alte-
ntum
m vo-
e gra-
abolo
j con-
ntur:
on in-
n eo à
nt de
ti: &
qua-
pro-

rum.
opti-
um,
præ-
tum
ibus
ltui
na-
ones

exercitia assumunt, & laxam vitam seruant, quo ad corporis comoda, quantum licet salua salute: quibus sufficit quod tantummodo caueat a peccatis mortalibus. Et tales proclives magis sunt ad lapsum peccati: quia sicut dicit beatus Gregorius, [Illi soli in illicita non cadunt, qui se etiam a licitis restringunt.] Arcta est via quae ducit ad vitam & alta: & qui incaute & minus trepide per eam incedit, cito pedem in praecipitium ponit. Solent tamen ut religiosi videantur, aliquando sibi ipsis magnam vim facere, & diligentiam habere in exterioribus obseruantis, & traditionibus humanis, & honestatibus forinsecis, inclinationibus, & pulsationibus, in amplis cucullis, manicis & huiusmodi, quibus specie religiositatis exterius representant. Vnde Gersonita, qui interpretantur aduenae, extrema tabernaculi portabant, scilicet rectum, cortinas, & funiculos: quia noui in religione pro magno habent praedictas obseruantias studiosè obseruare, quamdiu meliora virtutum studia non cognoscunt. Haec autem (secundum Domini sententiam loquentis ad Phariseos de minutis talibus ceremonialibus obseruantis) oportuit facere, sed illa meliora non omittere. In erectione tabernaculi isti Gersonita ad occidentalem plagam, post tabernaculum castrametabantur: quia qui hic extrema in exercitiis virtutum seruare contenti sunt, in futuro cum postremis & quasi in occasu solis in humiliori gloriae splendore locabuntur. Secundi religiosi designati sunt per Meraritas, qui interpretantur amari: & portabant tabulas tabernaculi, & columnas & vectes, & illa maxime quae dura erant, & media inter cortinas & sanctuarium. Hi sunt, qui duram vitam in corporali exercitatione seruant, affligentes corpora sua ieiuniis, vigiliis, & aliis labo-

Greg. lib. 5.
moral. c. 6.
Mat. 7, 14

Mat. 23, 23

Merarita
quos designant.

laboribus corporalibus; & putat hoc summum in religionis obseruantia esse, interioris dulcedinis ignari, de veris virtutum studiis, quæ in spiritu & mente sunt, parum curant. Hi quia in se sicci sunt, & aliis in iudicando seueri esse solent, bene amari seu amaricantes dici possunt. Et quia medium hic inter extremum & optimum in studio virtutum; statum habuerunt, in erectione sanctuarij non post ipsum, sed ex latere ad aquilonem locum mansionis sortiuntur, vbi minor calor solis & lux quàm in australi parte sentitur: vt quantum defuit eis de perfecto virtutum studio, tantum illic desit eis in fulgore gloriæ & diuinæ fruitionis ardore. Tertij religiosi qui & optimi, designari possunt per Caathitas, qui portabant ipsum sanctuarium, id est, arcam & altare, & mensam propositionis cum vasis suis, inuoluta tamen & cooperta. Hi sunt, qui student interiorem hominem suum, in quo Christus inhabitat per fidem, componere, & ad veras virtutes se exercere, & vitia carnis & spiritus extirpare: iram, inuidiam, auaritiam, acediam, superbiam, gulam, luxuriam viriliter expugnare: & his contrarias virtutes cordi inferere, humilitatem, charitatem, mansuetudinem, deuotionem, largitatem, sobrietatem, castitatem. Istæ enim virtutes sunt verum sanctuarium, & qui habet eas, sanctus est. Vnde Caathitæ interpretantur patientes vel componentes: quia per patientiam (quæ teste Iacobo opus perfectum habet) componunt se & ordinant ad Deum & ad proximum in virtutibus, sicut debent. Prioribus duabus familiis iussit Dominus dari plausstra: hi verò qui seruiunt in sanctuario, onera propriis portabāt humeris: quia tam in humanis ordinationibus quàm in castigatione corporis permittitur aliqua remissio vel

Caathitæ
quos signa-
ficent.

Ephes. 3. 17

Iacobi 1. 4.

K s

eniam

Rom. 12. 2

etiam intermissio, imò iubetur, ut in talibus sit rationale obsequium nostrum pro loco & tempore, ne corpus deficiat sub onere laboris: sed in virtutum studiis nulla remissio datur, quia nunquam indulgetur nobis ut simus inuirtuosi, elati, immites, inuidi, acediosi, auari, gulosi vel non casti. Et hæc onera propriis debemus portare humeris, id est, non confidere de alienis virtutibus, nisi & nos pro posse studeamus, ut eas in nobismetipsis habeamus: sicut quidam qui desiderant ideo esse cum paucis, non ut exemplo eorum laborent fieri patientes, sed ut ab eis ad impatientiam non prouocentur. Quid prodest sanctorum contubernium habere, si nolumus eos in studio sanctitatis imitari? Onera Caathitarum secundum materiam dura erant, sed pretiosa & sancta & interiora situ: quia studia spiritualium virtutum laboriosa sunt imperfectis adhuc, sed nobilia honestatis dignitate, & sancta, quia sanctificant: & interiora quia in spiritu mentis, id est, in interiori homine. Velata tamen portabant ea: quia dum hinc per fidem ambulamus, & non per speciem, non dum videmus virtutum decorem pure sicut est. In exteriorum operum exercitiis necesse est nos ea inuoluerre, tam pro nostro exercitio, quam pro exemplo aliorum, qui mentem nostram non vident, nisi per vestigia exteriorum operum & morum. De hac tamen familia descenderunt sacerdotes per Amram, qui vigilans gratia interpretatur: qui sanctuarium reuelatum videre & contrectare ex officio debebant, & Leuitis portandum disponere, singulis prout eis congruebat. Ipsi vero sacerdotes non portabant, sed in erectione eius ante tabernaculum ad orientem excubabant. Sicut per Caathitas, virtuosus, ita per sacerdotes contemplatiui figurantur.

*1. Cor. 5, 7**1. Cor. 6, 20*

DE PROF. RELIG. LIB. I. 135
tantur. Soli virtuosi ad contemplationis gra-
tiam proficiunt, qui pro remuneratione studij
spiritualis vnctionē sancti Spiritus intus per-
cipiunt: vt illuminati cælestia secreta videant
quæ alijs sunt velata. Tales iam non laborant
in studio virtutum, quod per laborem portan-
di significatur: quia per suauitatem internæ
sapiētix versus est eis labor in delectationem,
ex amore conditoris. Ipsi verò disponunt onera
singulorum deportantium: quia intus intel-
ligendo cognoscunt rationes quarumlibet ob-
seruariarum in vita religiosa: quæ quia rudes
& imperfecti nondum valent capere, inuol-
uunt ea corporalibus actionibus & exteriori-
bus exercitijs, & tradunt cuique obseruanda
quæ statui eius viderint conuenire. Vide igitur
de qua familia esse velis, vel cuius spiritus
sis: & secundum hoc suscipe onus tibi deputa-
tum, id est, serua regulam & viam, qua ad per-
fectionem illius status valeas peruenire. Im-
possibile namque est quemquam aliquam ar-
tem plenè addiscere, qui regulas eius non vult
attendere vel tenere: nec spiritualis fieri po-
terit, qui non vult spiritu ambulare.

De triplici statu religiosorum.

CAP. IIII.

BEATVS Bernardus in epistola ad fratres ^{ratio post}
de monte Dei describit tres status religio- ^{principium}
forum: scilicet incipientium, proficientium, &
perfectorum. Primum vocat animale, quasi ^{Animalis}
rudem, qui nondum percipit quæ sunt Spiri-
tus Dei: & circa corporis compositionem ad-
huc maximè occupari necessarium habet, vt
illud domet & castiget ne rebellet spiritui sicut
prius in peccato, quando caro spiritui domi-
nabatur. Secundum vocat rationale: vbi ratio ^{Rationalis}
quæ

que dignior pars hominis est, & per quam discernitur à cæteris animalibus irrationabilibus, quasi nobilior omnibus creaturis mundi, & Dominus omnium, subiugata carne & in seruitutem spiritus redacta, seipsam studet agnoscere, purgare, & reformare in pristinam dignitatem & pulchritudinem, quam per peccati fœditatem amiserat. Tertium vocat spiritualementem, ubi spiritus ad imaginem Dei conditus, gratia Spiritus sancti adiutus, supra se ascendit, & intendit in eum cuius est imago, ut ei imprimatur & conformetur per cognitionem intellectus, per affectum amoris & fruitionis iucunditatem. Per primum peruenitur ad secundam, per secundam ad tertiam. Exemplum *Ezechielis* 41, 7. Et platea erat in rotundum ascendens sursum per cochleam, & in cænaculum templi deferebat per gyrum. Idcirco latius erat templum in superioribus: & sic de inferioribus ad superiora ascendebatur * per medium.] Rationalis autem spiritus est imago summæ Trinitatis: & sicut Deus est trinus & vnus, ita anima, cum sit vna, habet tres potentias, quibus capax est Dei: scilicet rationem, memoriam, & voluntatem. Per rationem potens est capere sapientiam Dei: per memoriam potens est capere virtutem æternitatis Dei, ut in æternum nunquam posset separari ab eo: per voluntatem potens est capere bonitatem Dei. Ne igitur otiosa sit in anima tanta similitudo ad Deum, per quam capax eius est, toto nisu studeat eum apprehendere, ut eum tenendo beatificetur: quia citra Deum nihil potest animæ sufficere. Et eo habito non est quod ultra requirat, cum habeat omne quo ad æternam felicitatem indiget, quo nihil melius esse potest, & in quo nullus defectus est omnis boni. Cum ergo summa dignitas animæ sit, quod est

Spiritua-
lis.

* aliam, in.

Anima
imago
Dei, capere
potest
Deum.

est capax summi boni, & summa utilitas eius sit Deum in se habere, & cum ipso omne bonum, nec dignius aliquid quærit nec utilius inuenit: per hæc omnibus viribus suis & omni diligentia & toto desiderio debet eum quærere, & omnia facere quæ promouent eam ad inuouationem eius, & omnia vitare ac fugere quæ elongant eam à Deo, etiam si bona putentur. Quia sicut ille stultus esset, qui haberet hortulum qui esset fertilis balsami, sed neglecto eo plantaret ibi métam & cyminum, quæ licet bona sint, tamen in comparatione balsami sunt vilissima: in infinitum stultior est ille, qui cum possit summum bonum comprehendere, eo neglecto occupat se circa caduca & vilia, sordida & amara. Hoc autem intelligo de secularibus, qui mundana præponunt cælestibus, & transitoria æternis bonis. Similiter ille stultus est, qui cum habeat viam compendiosam duarum vel trium dietarum, ad locum quò tendit, dimissa ea quærit viam dispendiosam & difficiliorem ac periculosiorem, itinere trium annorum & amplius. Sic etiam religiosi quidam minùs sapiënter videntur incedere, qui cum possent in paucis annis ad magnam Dei notitiã & familiarem amicitiam, per compendiosum studium virtutis, & deuotionis, & puritatis pertingere, relicto eo, occupat se aliis minùs fructuosis & valde dispendiosis ad id quò tendunt, scilicet ad Dei cognitionem & notitiã veritatis; & ad studium perfectionis: cum Dominus ipse promittat, Spiritus veritatis docebit vos omnem 107. 16. 23 veritatem. Si enim sciret aliquis plura artificia, quorum vnum præ aliis esset tam nobile & quæstuosum, vt per illud in breui posset ditari & sublimari vsque ad nomen magnorum qui sunt in terra: imprudēs esset nimis, si neglecto

Simile
elegans.

Aliud G.
mille.

lecto eo exerceret aliud vilius & ignobilius, & tanti laboris, per quod possit vix tenuem victum & potum acquirere. Ita est de homine maximè religioso magna imprudentia, si relicto directo studio virtutum, in quo est maximum meritum & maxima perfectio sanctitatis & sapientiae, maxima etiam delectatio & securitas, occupat se circa alia minus utilia & curiosa, & turbatur circa plurima, quando vnũ solum bonum & summum est petendum & requirendum, quod valet ad omnia. Ipsa enim corporalis exercitatio ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis, promissionem habens vitae quæ nunc est & futuræ. Pietas hæc cultus Dei est, quo studemus agnoscere Deũ, & amare, & habere, & ipsi placere. Corporalis autem exercitatio utilis est, sed ad modicum: quia non propter se, sed propter pietatem appetenda est, quæ per eam obtinetur si ordinatè exercetur. Sicut artifex per instrumentum artis suæ operatur: ita virtus per corporalia exercitia adipiscitur, & in habitum vertitur. & quanto plus appetit instrumenta aptiora, & dum ipse ea habuerit si bene eis vtitur, tanto citius & melius perficit opus quod desiderat cõsummare. Omnia autem quæ ad religionis obseruantiam exterius videmus, ad interioris hominis reformationẽ Spiritus sancti inspiratione ordinata sunt. Quod qui nondum intelligit, ipsa instrumenta pro arte reputat. Interior reformatio in spiritu mentis consistit: quia interior homo & imago Dei est mens rationalis. Exterior homo, est corpus quod ex defectu corruptionis, quæ ex peccato provenit, languescit, moritur, & incineratur: interior autem homo in bonis de die in diem renouatur, & proficit in similitudinem eius, ad cuius imaginem creatus est. Ratio reformationis hæc

Lut. 19, 42

2. Tim. 4, 8

Pietas Dei
cultus.

Simile.

Externa
religioso-
rum ad re-
formatio-
nem inte-
rioris ho-
minis or-
dinantur.

2. Cor. 4, 16

hæc est: Anima tres habet potentias sicut dictum est, rationem, memoriam & voluntatem. Ratio data erat ei, vt Deum agnosceret: voluntas, vt eum amaret: memoria, vt in eo quiesceret. Sed per peccatum ratio cæca facta est, voluntas curua & fœda, memoria instabilis & vaga. Ratio sepius recipit falsum pro vero: voluntas eligit deterius pro bono: memoria occupat se illis quibus semper inquietatur: quia vnum & summum bonum deseruit, in quo omnia bona poterat habere. Conuersa verò ad Deum incipit quærere quod perdidit: & vidēs se deformatā ab eo quòd facta fuerat à Deo, laborat vt ad pristinum statum reparetur, & ad decorem quem amiserat reformetur: quia non est ei accessus ad Deum propter dissimilitudinem in se factam. Sed quia non potest repente ad summum peruenire, studet paulatim accedere de infimo ad medium, de medio ad summum.

Potentia
anima peccato vitiosa.

De reformatione rationis.

CAP. V.

INITIVM ergo reformationis rationis, est, fidem Catholicā firmiter credere. Nam quia ratio nostra lippa facta est, & intellectus obscuratus per peccatum, quòd non possumus veritatem per nos inuenire, Deus condescendit nobis, ne in errore essemus, deditque nobis notitiam veritatis in scripturis, quibus voluit nos credere: vbi omnia quæ nobis ad salutem sunt necessaria sufficienter & veraciter inueniremus: vt in eis sensum nostrum non sequamur, sed regulis fidei sensum nostrum humiliter subiiciamus, si non volumus deuiare. *Eccles. ult.* Quæ per magistrorum seu doctorum fidei consilium data sunt à pastore, vno scilicet

scilicet Deo, his amplius fili mi ne requiras.]
 Profectus rationis est, ex illuminatione diuina rationes fidei aliquatenus intelligere. Quia etsi fides supra rationem sit, ita quod eam pot se non valet comprehendere, illuminata tamen diuinitus ratio, videt nihil rationabilius esse, quam fides est Christiana, cui omnis natura attestatur, omnis mundi sapientia famulatur. Perfectio rationis in hac vita est, per mentis excessum supra se rapi, & nō per ængmata corporearum similitudinum, nec per ratiocinationum argumēta: sed purissima mentis intelligentia Deum in contemplatione videre.

De reformatione voluntatis.

CAP. VI.

INITIVM reformationis voluntatis est, Lex bonæ voluntatis assensu viriis resistere, & operibus virtutum fideliter instare propter Deū. Quia enim curua & distorta fuit auersa à Deo, necesse habet vt conuersa cogat se concordare cum Deo, & motus rebelles per studium boni operis ad rectitudinem reflectere diuinæ voluntatis. Profectus eius est, omnes affectiones habere ordinatas, & in virtutes formatas sine rebellionem vel coactionem: vt iā non libeat nisi quod est secundum volūntatem Dei. Perfectio voluntatis est, vnum cum Deo esse in spiritu per amorem: vt iam non possit velle nisi Deum, & eius suauitatis dulcedine inebriari.

De

De reformatione memoriae.

CAP. VII.

IN I T I V M reformationis memoriae est, mentem ab euagatione sua ad memoriam Dei cum labore reducere, orando, legendo, recollendo, vel saltem superficialiter cogitando. Profectus memoriae est, bonis meditationibus & orationibus sine importuna euagatione posse intentum esse: & in latitudine cordis sui secum deambulare. Perfectio eius est, ita in Deum esse absorptum per mentis excessum, ut etiam sui ipsius & omnium quae sunt obliuiscatur homo, & in solo Deo absque omni strepitu volubiliū cogitationum & imaginationum suauiter quiescat. Isti sunt fines humanae perfectionis, & profectus, & initia, ad quae omne spirituale studium debet ordinari. Si quis ista via non ambulat, est sicut qui nescit quò vadit, vagus & errabundus ad incertum finem tendens. Initia cuiuslibet istarum trium potentiarum sunt omnibus communia, qui sunt in statu salutis, nec sine eis est salus. Perfectio cuiuslibet harum trium est solummodo perfectorum, quando sunt in summa perfectione, id est, in raptu contemplationis. Medius status earum est perfectè proficientium, & singulariter respicit statum probatorum religiosorum, qui inter statum bonorum secularium & statum perfectorum sanctorum, quasi medium adhuc tenent iter. Non quia semper in eodem statu permanere valeant; quod etiam sanctissimis vix est possibile: sed quia media via illorum trium statuum sic distinguitur ab inchoatione & perfectione eorum, de quorum profectibus aliquanto latius est considerandum. Et primò de reformatione

Perfectio-
nis huma-
nae fines.

L

tione

162 S. BONAVENTURAE
pione voluntatis: quia virtus & vitium & me-
ritum dependēt ab ea, & affectiones, quæ tam
ad vitia quàm ad virtutes inclinant: postea de
memoria, ratione, & intellectu. Volūtas est in
anima quasi imperans, ratio verò quasi docēs,
memoria quasi ministrans vtrique, illi quid
iubeat, isti vnde doceat.

*Quomodo naturales vires animæ & mo-
tus affectionum deformati sunt.*

CAP. VIII.

NON ergo breviter intelligere oportet,
quomodo naturales vires animæ, & mo-
tus affectionum in vitia deformati sunt, & ad
quid dati sunt homini: postea aliqua remedia
singulorum vitiorum subiungenda sunt, &
virtutum ordo. Voluntas nulli debuit esse sub-
iecta nisi Deo: nec tamē hoc coactē, sed spon-
te; ut possit ei ad meritum reputari, & ita pote-
rat peccare & non peccare: non ad hoc ut pec-
caret cum posset, sed ad hoc, ut si non peccaret
cum posset, ex hoc laudabilis fieret, & digna
præmio apud Deum: vel si sponte peccaret, es-
set digna confusione & suppliciis: cum sciret
quod nō deberet peccare, & posset vitare. Item
cum facta esset anima quod capax esset sum-
mæ beatitudinis, in qua haberet summam glo-
riam & summam delectationem in Deo, qui
est summa & vera beatitudo, datus fuit animæ
duplex appetitus naturaliter ad hoc, ut ista de-
sideraret & studeret obtinere: & cum obtinisset,
tanto iucundius possideret, quanto ar-
dentiùs concupisceret. Datus fuit ei appe-
titus gloriæ talis, ut nulla sufficeret ei præ-
ter summam gloriam: & appetitus delecta-
tionis talis, ut nō satiaret eam aliqua nisi sum-
ma

Appetitus
concupi-
scibilis cur
homini
datus.

ma delectatio: & utraque est in solo Deo: & ita nihil sufficit animæ præter Deum, & iste appetitus vocatur concupiscibilitas. Item ex hæc orta est alia vis in anima: quia cum tantum concupisceret bonum summum docete vi rationali, per quod beatificanda erat, naturaliter horrebat & detestabatur & repellebat omne quod ad hanc obtinendam contrariabatur ei: & quidquid ad eam obtinendam prodesset & conservandam, fortiter apprehendebat & tenebat. Et hæc vis vocatur irascibilitas, iuxta iræ similitudinem, quæ fortiter indignatur contrariis, & fortiter tenet quod cupit. Per vim rationalem cognoscit bonum, & melius, & optimum. Per concupiscibilem, appetit bonum, & melius bonum amplius, & optimum bonum maxime. Per vim irascibilem, tenet & inhæret bono: & quæ ad hoc prodesse poterant, feruide apprehendit: & quæ ei obesse poterant, indignanter repellit & fugit. Sed cum homo diabolo suadenti sponte ad peccatum consensit contra Dei prohibitionem, tunc omnes vires animæ & potentiæ quæ datæ ei fuerant ad summum bonum agnoscendum, appetendum, & fruendum, deordinatæ sunt, & quasi subuersæ, non autem subtractæ, sed sædatæ & peruerso modo se habentes, sicut organum musicum, quod quâdo integrum & bene ordinatum est, dulcem reddit melodiam, quando verò confectum fuerit & deordinatum, horrendum stridorem pro cantu emittit. Quia enim homo amore visibiliam ab inuisibiliam amore cecidit, sola iam visibilia ex peccati pœna cognoscit, sola ea diligit, solis eis inhæret, & inuisibilia quasi non sint postponit, imò & nescit: ita quod pauci induci possunt ad credendum si sit aliquid extra ea quæ videmus & corpore sentimus. Et ita ratio cæca est in anima, quod

Appetitus irascibilis

al. firmiter

Peccata debilitant potentias animæ

& me-
æ tam
stea de
s est in
doeës,
i quid

5 mo

ortet,
& mo-
, & ad
media
t, &
e sub-
pon-
pote-
pec-
caret
ligna
t, ef-
ciret
item
um-
glo-
qui
img
de-
vif-
ar-
ope-
ræ-
sta-
im-
ma

nec cognoscit seipsam, cum ipsa sit ex iis quæ oculis carnis videri non possunt. & sic non solum cæca est, sed etiam stulta: quia cæcus credit multa, quæ non videt, & in hoc etiam est infidelis. Inde factum est ut non appetat nisi terrena & vilia & fœda, & illis per amorem inhæreat, & pro magno reputet si ea potuerit adipisci. Appetitus honoris datus ei fuerat ut altissimum honorem desideraret, scilicet Deo placere & amicus Dei esse, & filius & hæres: & Deo similari, & ei conregnare, non ex æqualitate potentia, sed ex imitatione bonitatis: & vnus cum Deo fieri spiritus, & æqualis angelis, & nulli subesse nisi soli summo Domino omnium. Item ut se tantæ dignitatis agnosceret, eo quod imaginem Dei in se haberet, ut nulli indigniori se dignaretur subiicere, soli omnium Domino subiectus & obediens: ei ex amore adhærens, & reliqua sub Deo pro cuiuscunque dignitate æstimans, vtens ministerio creaturæ pro sua utilitate & Domini voluntate. Hæc erat sancta superbia, omne indecens despiciere, & solum bona appetere & diligere. E conuerso, modò appetit hominibus placere, gloriam ex hominibus quærere, quæ fallax est & vana: & aliquid magni existimans se homo cum nihil sit, seipsum seducit cum sit miser & vacuus omnis boni: & alios in comparatione sui spernit, & subiicere cupit sibi, qui fortè meliores sunt: & gloriatur in diuitiis, quæ sunt terra & lutum: iactat se de vanis & malis, sicut fatui qui glorientur quando inuoluti sunt in luto. Et sic homines mutauerunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum: quia omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni: exaruit fœnum, & flos eius decidit.] Ita sancta superbia degenerata est in vitiosam.

Appetitus
honoris.

Psal. 105.
20.

Isa. 40, 6.

De

De triplici superbia.

CAP. IX.

EST autem triplex superbia. Prima, sibi-
 metipſi nimis placere, & maiorem repu-
 rare ſe quàm ſit in veritate. & hoc eſt initium
 omnis peccati. Secunda eſt, appetere & ſtude-
 re aliis placere, & maior velle ab eis credi
 quàm ſit iuſtum. hæc eſt inanis gloria. Tertia
 eſt, ambire alios præire, & ſub ſe velle eos eſſe.
 Sic decepta eſt ſuperbia, & vult alios ſecum
 decipi, dum cupit ſe maiorem putari quàm ſit;
 ſicut magus decipit garſionem, vt putet ſe in
 equo ſedere, & ſedet tanquam ſtultus ſuper fa-
 ſciculum paleæ. In hoc autem contrariatur
 Deo: quia cùm omnia ſubiecta ſunt ei, ipſa
 vult eſſe ſui iuris, & ſpoliat eum debito honore
 ſuo, id eſt, vniuerſali dominio quantum eſt in
 ſe: & ingrata eſt ei de beneficiis quæ accepit,
 de quibus propriam gloriam quærit non Dei,
 à quo habetur omne bonum. De ramis autem
 ſuperbiæ, qui de ipſa pullulant, prætereo, quia
 alibi frequentiùs reperiuntur, ſi quis quærat,
 præcipuè in ſumma vitiorum. Periculoſior
 autè sæpe illa eſt, quæ extollitur de bonis gra-
 tiæ, quàm de bonis naturæ vel fortunæ. Bona
 gratiæ ſunt virtutes, ſcientia, & opera de gene-
 re bonorum, vt prædicare, ieiunare. Bona na-
 turæ ſunt, quæ natura contulit: vt nobilitas,
 pulchritudo, fortitudo, ingenium: Bona fortu-
 næ ſunt, dignitates, diuitiæ, honores, &c. quæ
 ex quadam fortuna plus quandoque dantur
 illis, qui natura & virtutibus inferiores ſunt
 aliis, tamen non ſine aliqua Dei prouidentia,
 licet sæpe cedit eis ad malum ex merito ſuo.
 Superbia etiam ita excæcat mentem, vt cùm
 plus habetur, sæpe minùs agnoſcatur. Hoc vi-
 tium

Bona gra-
 tiæ, natu-
 ræ, fortu-
 næ.

Superbia
præpedit
bona ma-
jora.

Isa. 4. 6

Gloria
umbra.

tium præcipuè impedit nos, ne maiora bona à Deo accipiamus (cùm ipse sit largissimus & desiderat multum communicare nobis de bonis suis, quia valde diligit nos) dum aut indignos nos reddit superbię reatus, gratia Dei: aut si plus daret nobis, extolleremur, aut ingrati efficeremur, aut non dignè in gratia operaremur, & sic grauioris peccati rei efficeremur. Vnde sæpe magis est clementię parentis Domini, negare ampliora gratiæ dona quàm irascentis. Deus superbis resistit, quasi suę potentiæ rebellibus, humilibus autem dat gratiam, à quibus per tumorem elationis non destitit gratia, quam eis infundit. Superbia etiam perdit in nobis merita bonorum operum, quę pro humano favore fecimus. Et sæpe superbia sumit pallium humilitatis & mulę suę, vt sub nomine eius gloriam callidè acquirat: vt quia captatio glorię non habet gloriam, sicut fugiendo eam assequatur, quę sicut umbra sequitur fugientem & fugit insequentem.

*Quando bona nostra & mala ostendere
debemus vel occultare.*

CAP. X.

NO T A, quòd bona debemus quandoque hominibus ostendere, & aliquando occultare: similiter mala nostra aliquando aperire, aliquando celare. Bona nostra ad quę tenemur ex præcepto Dei vel Ecclesię, vel ad quę ex manifesto voto astringimur, debemus omnibus ostendere, vt fidem, charitatem, iustitiam, veritatem, castitatem, obedientiam, & contemptum mundanorum. Quę si homines in nobis non viderent, cùm sciant nos ad ea teneri, scandalizarentur & reputarent nos præ-

uari-

naricatores voti nostri. De huiusmodi dicitur: Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est. Aliquâdo verò nostra bona occultare debemus, quæ specialiter accepimus, ut gratiam internæ devotionis, vel quæ possunt nobis singularem laudem parere, ut singularis abstinencia, & vigiliæ, & orationes, & eleemosynæ, ad quæ non tenemur. De quibus Dominus docet in sermone habito in monte. Similiter mala nostra quandoque abscondere debemus, ne quis scandalizeretur de nobis, vel sumat malum exemplum imitandi in similibus. Vnde dupliciter peccant qui aperte peccant: quia & Deum offendunt, & proximo fodiunt foueam quam incidat per malum exemplum. Si autem sine culpa nostra vel specie mala, aliquis ex sua malicia suspicatur mala de nobis, & non vult recipere excusationem nostram, tunc habeamus patientiam, sicut Christus tacuit, de maleis in passione sua ex invidia accusatus. Dixit enim: Si vobis dixerero, non crederis mihi. Aliquando mala nostra aperire nudè debemus, scilicet in confessione priuata de priuatis, & in manifesta de manifestis, ut in visitationibus & redargutionibus. Imperfectiones quoque nostras non debemus erubescere confiteri, & defectus virtutum; ne quis existimet nos supra id quod videt in nobis. Si autè in bono opere vana gloria pulsat nos, non acquiescamus ei, nec tamen bonum opus dimittamus, maximè si sit vtile & necessarium. Sæpè etiam putamus nos laudari pro aliquo dicto vel facto, quod fortè alij non aduertunt: quia sicut nos non omnia pensamus quæ circa eos fiunt, ita nec ipsi omnia attendunt quæ nos facimus. Aliquando verò despiciunt nos potius quàm laudant, maximè

Mat. 9. 37

Mat. 5. 6

Dupliciter peccat, qui publice peccat.

Luc. 23. 67.

Bonum propter vanam gloriam non omittendum.

bona
us &
e bo-
indi-
i: aut
grati
rare-
mur.
Do-
ira-
ten-
iam,
fluit
per-
pro
su-
no-
ca-
fu-
se-
lere
que
oc-
oc-
te-
ad
us
u-
&
es
e-
e-
i-

si in aliquo deprehendit nos appetere laudem pro his quæ fecimus. Et si forte adulentur nobis in facie, sicut est consuetudo leuibus hominibus ad placitum cuique loqui, tum contra tales sagittas vanæ gloriæ non tam indigemus fortiter pugnare, quam prudenter eas manu consilij abigere, sicut muscas leues flagello remouemus. Appetitus etiam commodi vel delectationis datus fuit homini ut desideraret summam delectationem quæ est in Deo: & summam beatitudinem, & quietem, & impassibilitatem: & ut delectaretur in habitis, ut felicius esset: quia onerosæ sunt deliciae sine delectatione. & quanto delectatio auidior est, tanto deliciae iucundiores sunt. Nunc autem appetitus ille deliciarum spiritualium ex peccato mutatus est in carnales delicias, ut appetat ea in quibus sensualitas delectatur, quæ est concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Concupiscentia carnis diffundit se in luxuriam, & mollitiem vestium, & quietem carnis, & somnolentiam; quæ omnia spectant ad sensum tactus. Item ad gulam, quæ est delectatio gustus. item ad aliorum sensuum delectationes, ut audire carnaliter delectantia & odorari. Concupiscentia oculorum quærit videre pulchra, & habere pretiosa: & ita generatur auaritia ex omnibus his. Ex superbia vitæ generatur auaritia: quia ad hoc quærit ditari ut amplius honoretur. Ex concupiscentia carnis generatur auaritia: quia ad hoc vult ditari ut voluptuosius epuletur & luxurietur, ac commodius viuat absque sollicitudine defectus. *Prime Ioan. 2.* Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Ex concupiscentia oculorum etiam auaritia generatur, quia ut videat pulchra, & habeat ad libitum in qui-

Appetitus
delecta-
tionis quor-
sum homi-
ni datus.

2. 16. 2. 16

Auaritia
vnde in
nobis ge-
neretur.

quibus delectetur, desiderat aurum, argētum, gemmas, vestes, agros, terras, familias, spectacula, & similia. Dederat tamen homini corpus Deus & spiritū rationalē, & cōcesserat ei delectari etiā in sensibilibus, sed ordinatē, moderatē & honestē: vt per sensuum delectationem sursum moueretur, & promoueretur ad spiritualiū cognitionum delectationē & fruitionē: vt appeteret coitū honestē & sine vitiosa libidine, congruo tempore ad generandum filios, qui æternæ beatitudinis participes essent. vt appeteret cibū & potum pro sustentatione naturæ, & alia quibus indigebat. Sed dissipato ordine conditæ naturæ a Deo, per peccatum omnia modo peruersa sunt, & ad sensuales delectationes dilapsa: quas cū timeret perdere, tristatur & irascitur; quas cū non habet pro libitu, rædio afficitur: & illos quos credit sibi fore impedimento ne adipiscatur quæ cupit, vel per quos timeret se amittere quæ diligit, odit: & illis quos videt habere quæ cupit, inuidet: quo quamdiu alius habet, oportet eum carere. Et sic oritur inuidia, cui annexum est odium vitiosum. Itæ etiam oritur ira, sic etiam oritur acedia, habens ex vno latere annexam tristitiam, ex altero torporem dissolutionis & pigritiæ. Omnia verò vitia & peccata ex vno fonte oriuntur, id est, superbia: & ex duobus riuulis deriuantur, scilicet malo amore & malo timore: & triplex fomentum accendit ea, scilicet concupiscentia carnis, cōcupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Ista sunt quasi materia & occasio homini ad tentationem, quæ mundus proponit nobis: scilicet honores, diuitiæ, & voluptates.

L 5

De:

Peccati
origo.

De quadruplici defectu.

CAP. XI.

Ex peccato
origina-
li 4. defe-
ctus.

Apoc. 13, 3

Mar. 16, 9
Lud. 3, 2

Exod. 34, 11
Deut. 7, 2

IN nobis autem quadruplex defectus est vnde ad malum proni sumus: ignorantia, concupiscentia, malitia, & infirmitas. Ignorantia excæcat ne verum agnoscamus, & erremus in iudicio boni & mali. Concupiscentia emollit ad appetendum & diligendum visibilia, & delectabilia carni. Malitia exasperat & amaricat cor ad iram, tristitiam, invidiam, & odium. Infirmitas debilitat ad resistendum malo, & adhærendum bono. Hæc quatuor incidimus ex pœna primi peccati, & ea originaliter contrahimus ex peccato, ex quo nascimur filij iræ. Ex his procedunt septem vitia capitalia, de quibus quasi de maioribus ramis cætera vitia pullulant. Hæc sunt septem capita Draconis in Apocalypsi: & septem dæmonia in Marco, de Maria Magdalena per Christum eiecta. Item septem gentes, quæ terram promissionis occupauerant, ne filij Israël in ea pacificè habitarent: quia arcent nos hæc vitia ab introitu regni cælestis, nisi ea studeamus expugnare & subiugare. Docet autem vetus traditio apud Græcos, sicut & Clemēs testatur, quod istæ gentes primò expulerant filios Sem de terra illa, de cuius stirpe descenderant Abraham & Israël. Vnde cum Dominus præcepit filiis Israël gentes Chananzorum expugnare, & terram eorum possidere, videntur secundum hoc non alienam terram violenter vsurpasse, sed Domino vniuersorum obedisse, vt terram suam recuperarent, expulsis his qui eam iniuste detinebant. Hæc autem in figura facta sunt nostri, vt per vires animæ, & affectiones, quæ à Creatore factæ sunt, & ad bonum vsu homi-

nia

DE PROF. RELIG. LIB. I. 171
mini insitæ, æterna & vtilia quæramus; & quæ
ex peccato in vitium mutatæ sunt, studeamus
reformare & in virtutes mutare, expulsis cor-
ruptionibus vitiorum.

Descriptio septem vitiorum capitalium.

CAP. XII.

SUPERBIA est amor propriæ excellen- ^{Superbia}
tiæ, qua homo alta cupit, seipsum altum re-
putat, & ab aliis vult reputari, & alios præcel-
lere. **Inuidia** est odium alienæ prosperitatis, ^{Inuidia}
qua homo dolet alium sibi æquari vel præfer-
ri: & cupit ei malum, & de bonis eius dolet. **Ira** ^{Ira}
est indignantis animi turbulenta commotio,
qua quodammodo furit & æstuat, quando ali-
quid occurrit ei, quod est contrarium volunta-
ti suæ. **Acedia** est tedium boni ex animi tor- ^{Acedia}
pore, dum aut irrationabiliter tristitia men-
tem aggrauat, aut dissolutio cordis ad vana
aliqua magis inclinat. **Auaritia** cupiditas est, ^{Auaritia}
plusquam necessarium sit habendi tempora-
lia. **Gula** est inordinatus vel immoderatus ali- ^{Gula}
menti appetitus. **Luxuria** est illicitus ardor li- ^{Luxuria}
bidinis, vel illicita expletio libidinosæ delecta-
tionis in actu siue in morosa cogitatione. Et
licet hæc omnia vitia & peccata sint, hoc tan-
tum est ex culpa hominis & pœna peccati: in
quantum tamen Deus ea dedit homini, sunt
naturales affectus, & motus appetituum ad bo-
num, & ad motus virtutum: quia Deus nihil
mali fecit, sed omnia valde bona. Expugnatio
ergo omnium vitiorum non est aliud nisi re-
formatio naturalium affectionum, & motuum
ad statum à conditore dispositum: vt supra ali-
quantulum dictum est de appetitu sublimita- ^{Cap. 1. id.}
tis, qui datus est homini vt appetat cælestia & ^{fac.}
diuina, & spernat terrena & vilia, quasi indi-
gniora

172 S. BONAVENTURAE
gnota se: Hinc modò dilapsus est ad infima,
vt appetat terrenos honores & vanos & falsos.

De affectu inuidia.

CAP. XIII.

INVIDIAE affectus naturaliter homini
insitus est, non vt inuideat proximo de bo-
no quod habere potest, nec vt cupiat alicui
malum aut faciat: sed vt odiat vitia & peccata
in se & in aliis. Inuideat diabolo, quòd tot ani-
mas aufert Deo, & aliis adiutoribus eius, imò
vicariis eius, scilicet hæreticis & subuersoribus
animarum, qui spoliant animas æterna beati-
tudine, & quantum in ipsis est, spoliant ipsum
celum maiori gaudio, quod ibi esset si plures
illuc venirent: cum singuli qui ibi sunt, mul-
tam lætitiã faciunt omnibus ciuibus cæli.
salua tamen æternæ prædestinationis ratione,
quæ nullum ibi defectum suspicari permittit.
Isti sunt hostes nostri, & odio habèdi inquan-
tum tales sunt, qui nos perdere æternaliter
querunt: non illi qui sperantur adhuc concioes
nostri futuri in gloria celesti, etiam si adhuc
videantur inimici.

De affectu ira.

CAP. XIII.

IRAE affectus datus est homini, vt irascatur
vitiis & malis suggestionibus, & ex indig-
natione non patiatur se trahi in consensum
peccati, & reprimat malos motus in se & in
aliis, vbi oportune potest, & viciscatur De in-
iurias & transgressiones iustitiæ. Et tunc dicitur
zelus iustitiæ: sic legitur Christus iratus
fuisse plures Phariseis & aliis non rectè agen-
tibus, & alij sancti viri. Nunc ira in vitium de-
forma-

formata est, & contra rationem in furorem versa est, & quasi insaniã: vt more phrenetici irrationabiliter moueatur homo contra hominem, contra amicum & proximum, contra seipsum: aliquando etiam contra sanctos & contra Deum, & contra insensibilia & irrationabilia, quæ nec malè nec bene faciunt, nisi sicut natura impellit ea. Etiam vbi cognoscimus nos iniuste moueri, non possumus quandoque impetum iracundiæ cohibere.

De affectu tristitiæ.

CAP. XV.

SIMILITER affectus tristitiæ datus est homini, vt doleat de peccatis suis & alienis: & vt mœstus sit de dilatione patriæ, & timeat inferni supplicia, doleat de imperfectione sua, & compatiatur alienæ afflictioni: vt per maturitatem vtilis luctus, excludat leuitatem vanæ lætitiæ, quæ est nutrix dissolutionis. Sed hæc bona & secundum Deum tristitia peruersa facta, mutata est in tristitiam seculi quæ mortem operatur, in desperationem, diffidentiam, & irrationabilem mœrorem. 2. cor. 7. 10.

De affectu gaudij.

CAP. XVI.

AFFECTVS gaudij datus est homini, vt gauderet in Deo & in spe æternorum bonorum, & in intuitu beneficiorum Dei, & congauderet proximo in bonis eius, & delectaretur in laude Dei, & in bonis operibus, & fastidiret omnia vana & inutilia & iucundaretur in operibus diuinis, & ex hoc efficeretur alacer & agilis ad seruitutem Dei. Sed modo peruersus est per dissolutionem & vanitatem, vt ho-

mo

174 S. BONAVENTURAE
mo gaudeat de infantiis falsis, & de affluentia
temporalium rerum & honorum, & volupta-
rum in risu & derisu & fabulis & turpibus lu-
dis, & fastidiat omnia quae Dei sunt, & insipida
sunt ei, & tædeat cum interest diuinis: & ex
hoc pigriterur ad studia deuotionis & virtu-
tis, & euagerur cor circa inutilia & vana &
immunda, & grauiore labores corporis liben-
ter sustineret in aliis occupationibus & nego-
tiis, quam ut insisteret spiritualibus & diuinis:
vnde accelerat ab eis absolui quanto citius po-
test: & negligenter facit illud quod facit, nisi
fortè lucrum vel laudem inde speret consequi,
vel aliud commodum temporale. Ex inordi-
nata autem tristitia gignitur tædiū boni, dum
nil libet facere boni vel cogitare vel loqui. Si-
militer ex dissolutione tædiū boni nascitur,
dum tantum intenti sumus vanis leuitatibus,
quod tædet nos spiritualibus studiis intende-
re, & quasi anxiamur cum debemus auelli ab
otio & iocis secularibus, & seriosis exercitiis
occupari. Vnde quasi ligati caruli ad stipitem
renitēti animo cogimur esse in diuinis, & hoc
est acediae vitium & tædiū boni. In hoc multi
religiosi laborant, & pauci superant.

De affectu auaritia.

CAP. XVII.

AFFECTVS autem auaritiaē datus fuit
homini, ut esset cupidus magni meriti
apud Deum, & magnarum virtutum & mul-
torum bonorum operum, & ut multas animas
lucraretur Deo, docendo, orando, bonum ex-
emplum dando, & iuuando ad profectum sa-
lutaris, & ut non esset homo contentus bono
quod iam haberet, nisi laboraret ut multiplici-
ter aueretur ei, & gratia, & opera virtutum.
Sed

Sed nunc delapsa est ad cupiditatem temporalium rerum, pecuniæ, possessionum, & quarumlibet rerum etiam vilium, quæ colligit quasi homo semper debeat viuere; & mundus perire: vt congreget quatum valet, ne pereunte mundo non inueniat vnde viuat. sicut Noe Gen. 6, 19 imminente diluuiio comparauit efcas, quas haberet, quando omnia diluuiio periissent. Et quanto magis homo morti appropinquat, tanto studiosius congregat & custodit: vt ex hoc ostendatur quam sit irrationabilis avaritia, eo magis colligere quo minus indiget. sicut qui Similes multum viatici fert pro breui via, & qui sumptuosam domum construit pro vnius noctis hospitio. Ideo autem Deus voluit nos semper incertos esse de hora mortis, vt parum de temporalibus cogitemus: sed omni hora timeamus multa perdere de æternis, ad quæ semper sine intermissione properare debemus.

De appetitu victualium.

CAP. XVIII.

APPETITVS victualium datus est nobis pro corpore, vt sustentemus naturam, & possimus durare in seruitio Dei, & multum mereri. Etenim moderatus & parcus victus vniformis, diutius conseruat naturam, dum non opprimit vires eius, sed reficit & sanitatem conseruat vniformis dicta: quia natura contemperat se ei & non turbatur semper ex nouis & ignotis efcis. Vnde quidam claustrales diutissime viuunt sani. Sed appetitus ille naturalis modo effusus est in voluptates & in superfluitates, vt non simus contenti vnde sustentetur natura, sed vnde palatum oblectetur, & cum talibus assueti fuerimus, & natura se eis cõtemperauerit, cum aliquando tenuioris victu

victu deberemus esse contenti, natura remur-
 murat propter dissuetudinem. Vnde statim
 putamus nos adeo debiles & infirmos, quod
 victu paupere non possumus viuere, & quasi
 sub discretionis velamine delicata importunè
 & inuerecundè incipimus quærere: nolentes
 experiri quod natura sicut per consuetudinem
 ad delicata dilapsa est, ita per cōtrariam assue-
 factionem possit reduci ad competens mo-
 deramē victus parcioris. sicut videmus in ma-
 xima parte mundi quàm parcè viuunt Genti-
 les, Iudæi, pauperes Christiani, quorum qui-
 dam depauperati modò tam sani sunt, sicut
 olim in deliciis fuerāt. De spiritualibus autem
 deliciis & gustu internæ dulcedinis, quæ sine
 comparatione omnes mūdi delicias superant,
 sicut mel simum, vix est iam mentio vel effi-
 cax desiderium aut studium, etiam inter illos
 qui sibi alti videntur in religione: imò despi-
 citur & deridetur inebriatio talis desiderij seu
 dulcedinis, & quasi stultitia & abominatio-
 iam habetur, & ab aliis religiosis persecutio-
 nem ob hoc patiuntur, & dæmoniacy reputan-
 tur & hæretici dicuntur, quamuis spirituales
 ipsi sint. Quàm verò despicabiles Christo sint,
 qui deuotionis gratiam sic despiciunt & per-
 sequuntur, ab Apostolo discant qui animales
 eos appellat, qui non intelligunt ea quæ sunt
 Spiritus Dei, quia & stultitia est illis. Non ta-
 mē laudo vel approbo deceptores & deceptos,
 qui spiritum suū vel alienum pro Spiritu Dei
 sequuntur & seducuntur: sed probandi sunt
 Spiritus, & sic indicandi.

De

De affectu dilectionis.

CAP. XIX.

AFFECTVS dilectionis etiam datus fuit homini, vt diligeret Deum super omnia, & se & proximum suum propter Deum & secundum Deum: & omnia opera Dei diligeret propter factorem, quodlibet iuxta suam dignitatē, & vteretur ministerio creature ad Dei voluntatem & suam æternam salutem, & horum omnium delectationem & vsum referret ad Creatoris dilectionem & cognitionem, donec ad ipsum perueniret in quo viuunt omnia secundum æternam rationem. Sed ille affectus quasi extinctus est, & dilapsus ad amorem carnis & turpis dilectionis: vt iam non diligat nisi pro sua temporali vtilitate, & carnali delectatione, & turpi voluptate. Licet verò vsus carnalis concubitus datus fuerit homini, & mandatus ad prolis propagationem Deo educandæ, & æternam beatitudinem cum Deo & Angelis possessuræ: tamen modò non proles, sed delectatio in hoc opere quæritur, vel pro hæreditatis terrenæ successione, vel honoris augmento, vt plures amici habeantur in terra. Vnde dolent quando paruuli decedunt, qui multo tutius moriuntur post baptismum, antequam per mortale peccatum perdant vitam æternam, quam postea in ætate adulta propter dubium quales futuri sint, & propter multiplices laqueos peccati, quos valde pauci euadunt.

M

De

SPES data est homini qua confidat de bonitate Dei, ut speret à Deo gratiam consequi in presenti, & gloriam in futuro, peccatorum veniam si poeniteat: & temporalem sustentationem, sicut sibi expedit, & liberationem à malo, conseruationem in bono. Sed spes modo confusa est, ut aut minus sperent homines quam debent, aut plus quam iustum est. Tantum confidunt quidam de bonitate Dei, quod etiam saluet eos in peccatis contra iustitiam & veritatem suam, & immundos colloceat in caelum cum Angelis mundissimis. Et rursus tantum diffidunt Deo, quod si conuertantur non velit eis dare perseuerantiam in spiritu, vel sustentationem pro corpore: quasi Deus propitius sit inimicis suis, dum in peccato manent, & non propitius amicis suis iustis & poenitentibus & conuertentibus se ad ipsum, ut peccatores pascat liberaliter & saluet, conuersos deserat & fame perire sinat. Non affliget Dominus fame animam iusti. Vnde Propheta dicit, Iunior fui, etenim senex: & non vidi iustum derelictum, &c.

Prou. 10, 1
Psal. 36, 25

De timore.

CAP. XXI.

TIMOR etiam datus fuit homini, ut timeret Deum, & timeret ab eo separari, & eum offendere, & puniri ab ipso & damnari. Modò timet tantum temporalem aduersitatem & incommodum corporis, & detrimentum honoris. Futura & aeterna mala non timet, quasi tantummodo minae sint sine effectu, quod dicitur de futuro iudicio & aeternis suppliciis, vel quod facilius euadet ea quam dici-

dicitur. Timet etiam hominem magis vel bestiam, vel rem insensibilem, quàm Deum omnipotentem quem offendit, cum tamen hoc. *Heb. 10, 31*
 tendum sit incidere in manus Dei viventis.

De pudore.

CAP. XXII.

PUDOR etiã datus est homini, vt pudeat indigna agere vel egisse genere suo, hoc est peccasse & seruum peccati factũ esse, & mancipium diaboli, & omnis turpitudinis vel inhonestatis & segniciei & vilitatis. Modò autem pudet nos seruitutis Dei, cui omnia seruiunt vel voluntate vel necessitate. Pudet nos imitari Deum in humilitate, paciẽtia, paupertate, religione, obedientia, & despectione, & contumeliis, & confusione: cum non sit Deo dignus qui cum erubescit coram hominibus confiteri, vel etiam imitari, cum gloria magna sit seruo sequi dominum suum. Eodem modo sciẽdum de omnibus quæ à Deo suscepimus, de intellectu mentis, de ingenio, & de corpore & membris eius, & de substantia temporali & honore & potestate, & de tempore quo viuimus, & omnibus quæ in mundo seruiunt homini. Omnia hæc data sunt nobis, vt inde seruiamus Creatori nostro, & nobis vitam mereamur æternam, & proximos nobiscum trahamus ad vitam. Sed econtrã nos omnia quæ ad vsum vitæ vel meritum gloriæ accepimus, ad vsum conuertimus culpe: ideo cuncta nobis ad vsum vertuntur ultionis, siue per pœnam, siue per pœnitẽtiam. Per pœnam videlicet vt cum caro tentat nos vel affectus carnalis, & appetitus inordinati affligunt nos, vel substantia exterior auferitur nobis, vel aëris intemperies vel terræ sterilitas vel corporis infirmitas

M 2

nos

Sap. II, 17

nos excruciant; vel aliter affligimur, ut per que peccauimus, per hæc & puniamur. At si voluntariè pro Deo toleramus, purgamur à peccatis, & coronamur pro patientia & bona voluntate. Si autem inuitè, nihilominus oportet nos puniri vel hîc vel in futuro: & per impatientiam augemus culpam, & per consequens etiam meritum pœnæ.

De singulorum vitiorum natura & descriptione.

CAP. XXIII.

Virtus
quid.

Vitium
quid.

Cap. 9. in
initio.

1. Tim. 1,
17.

NUNC de singulorum vitiorum natura vel descriptione aliqua consideremus, & de remediis quibus curantur; cum virtus aliud non sit quàm vitiorum perfecta curatio, vel carentia vitij, secūdum quod istam materiam respicit. Quia si vitium inordinatus est motus vel affectus naturalis corruptus; eius contrarium virtus est, affectus vel appetitus ordinatus ad id & secundum id, ad quod à bono conditore datus fuit, ut antè patuit in exemplis. Superbia triplex est, ut supra dictum est: cum aut homo plus placet sibi quàm debet, & maiorem se existimat quàm sit in veritate: aut cum aliis placere desiderat & studet amore propriæ gloriæ volens magnus reputari & honorari & laudari: cum soli Deo honor & gloria propriè debeatur, qui solus essentialiter bonus est, & à quo habetur omne bonum. Unde quicquid gloriæ nobis vsurpamus, Deo furamur, imò decipimus nos attribuentes nobis quod non est nostrum: sicut meretrix mentitur se honestam & formosam, cum nō sit. Hęc inanis gloria est, quia vacua veritate & utilitate salutis. Tertia est, cum vult aliis præeminere singularitate glorię vel dominio, prælatione & impe-

imperio, & despicit ceteros & deprimit. Decipitur autem quadrupliciter: vel putans se habere quod non habet, vel plus habere quam habet, aut singulariter præ ceteris habere, aut ex se, vel pro meritis suis habere.

De tribus quæ expellunt vitia.

CAP. XXIII.

TRIA sunt autem quæ vitia à nobis expellunt, & virtutes operantur: scilicet gratia Dei, industria propria, & necessitas. Gratia Dei infundit virtutes: industria cooperatur gratiæ ex libero arbitrio: & necessitas conuertit in virtutem. Sine necessitate sæpe, sed sine gratia nunquam potest esse virtus, & sine liberi arbitrij cōsensu. Quibusdam infundit gratia virtutes cum modico vel nullo labore industriae propriæ: licet non sine consensu voluntatis, cum sine consensu voluntatis nullum sit meritum: sicut illis quos præuenit Deus in benedictionibus dulcedinis suæ. Qui de luce, id est, diluculo incipientis ætatis, capacis intelligentiæ vigilauerit ad illam, nō laborabit: assistentem enim foribus suis inueniet illā, id est, gratiam sapientiæ & virtutis. Sic Apostolos & alios quandoque, maximè in primitiua ecclesia legimus repente Spiritu sancto repletos, ad virtutes & dona & diuersa charismata Spiritus sancti attigisse. Gratia excitat voluntatem, & instruit & roborat, vt industria agat ad profectum salutis. Necessitas autem, alia est, cui se homo voluntariè subiicit; vt qui obligat se voto ad obedientiam, castitatem, paupertatem & similia: vel vt vadant ad infideles prædicare: si illis postea euenit aliquid agere vel pati quod libenter euaderent, videntur necessitate cogi, quæ tamen voluntaria est, quia ad hoc sponte

Gratia vt
expellat
vitia.

Sap. 6, 15

Necessitas
vitia fugit.

se obrulerunt, & potius pati volunt quam à proposito resilire. Alia est coacta, quam homo inuitus tolerat, nec tamen potest effugere: vt paupertas seculi, infirmitas corporis, despectio, persecutio, tentationes, vel alia tribulationes diuersa: quas licet primò homo inuoluntariè toleret & cum murmure, tamè postea cum videat eas esse inuitabiles, incipit quandoque voluntatè flectere & facere de necessitate virtutem. & tunc incipit mereri: & cooperatur illa necessitas ad magnum profectū virtutum, ad quas vix aliter perueniret. Et hoc est quod dicitur de quibusdam, Compelle intrare. Et illud quod orat Ecclesia Deum, Et ad te nostras etiam rebelles compelle propitius voluntates: fac de inuoluntariis voluntarios, ad ea quæ scis nobis expedire: etiam per aduersa, cum nolumus te in prosperis sequi. Industria in tribus consistit, in prouida consideratione, in labore conatus, & in perseueranti diligentia. Per ista tria, adiuuante gratia, vitia subiugantur & virtutes obtinètur. Sed gratia quosdam ita præuenit, vt aut multa facilitate, imò cum multa suauitate faciant bonum, & declinent à malo: aut ita accendit volūtatem, vt cum magno feruore quæque facièda promptè aggrediantur, quamuis dura ac difficilia. Quosdam verò ita sibi quodammodo relinquit, vt qui quid boni agere debent, necesse habent se stimulis & calcaribus pungere quasi pigrum animal: vt grauior sit eis difficultas superandi torporem cordis, quam laborem actionis sustinendi. Isti etsi non habent desiderium feruēs ad currendum post Dominum, habent tamen desiderium desiderij, orantes se trahi cum sponsa; quasi qui agilitatem currendi non habent. iuxta illud; Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Volunta-

Luc. 14, 23

*Industria
quoque
subiugan-
tur vitia.*

Cant. 1, 4

*Psal. 118,
30.*

luntatem bonam habent, sed pigram & tepidam, non feruentem. Primum felicius est, secundum laboriosius. Quod autem horum maioris sit meriti, puto neminem perfecte aestimare posse, nisi eum qui ^{ad spiritum} statuum ponderator ^{tuum} est, scilicet Deum. Quia secundi si feliciter luctando vincunt seiplos, ut per consuetudinem sui potentes fiant, magnæ virtutis est. Primi maiori indigent cautela ne seducantur: quia diuitiæ faciliter acquisite prodigalius solent effundi, quam quæ paulatim & cum difficultate elaborantur. Secundi antequam perfecte vincant difficultatis tentationem, sæpe quasi lassati vel tertiti ex labore desperant de victoria, & de peruentione ad finem quò tendunt, & remittunt studium perfectionis: & ad alias occupationes se conuertunt, quasi diffidentes Deo, quòd velit eos introducere in terram promissionis, per quam significatur perfectio puritatis. Sicut filij Israël in deserto tædio laboris & difficultatis de superâdis hostibus detraxerunt terræ promissionis: & mortui sunt in deserto præter paucissimos, hoc est, præter Caleb & Iosue, qui designant eos qui cautè & viriliter per tentationes pertranseunt vsque in finem perseverando. Ideo inter tot de seculo quasi de Aegypto egressos, tam pauci perueniunt ad consummatam perfectionem: quia aut seducti callidis deceptionibus inimici, aut tædio laboris & difficultatis fracti, viam perfectionis deserunt, vel aggredi non præsumunt.

De generalibus remediis contra vitia.

CAP. XXV.

QUAEDAM etiam sunt generalia remedia contra vitia expugnanda & virtutes obtinendas, quædam specialia, aliqua singularia;

M 4

laria;

laria; ut contra luxuriam, fugere feminas, viros, & similia. quædam autem sunt quæ citò & perfectè ducunt hominem ad sanitatem mentis, quædam tardiùs & imperfectiùs. Efficaciora remedia contra omnia vitia sunt ista. Primum paupertas; ut in omnibus penuriam patiaris, non solum in his quæ desideras, quia illa est omnium etiam ditissimorum qui plus cupiunt quàm habent; sed etiam in his quibus necessario indiges, in victu, vestitu, hospicio, ministris & similibus. Secundum est despectio hominum; ut sis cõtempus, ut vilipendaris, & non cureris, & in nullo singulariter honoreris: sed potiùs confundaris, exprobreris & vitupereris. & hoc sæpe ab amicis, donec tumor elationis penitus in te cõprimatur. Nonne vides quanta mendici tolerant à diuitibus, & quàm patienter? quod non facerent si haberent diuitias vel honores. Tertium est strenuum magisterium: ut cogaris facere quod inuitissimè faceres, & dimittere quod libenter faceres: & nihil habere nisi quod tibi datur, nihil agere nisi quod tibi iubetur: nec loqui nec esse nisi ad nutum alterius: & nihil dissimuletur quicquid negligis, quin asperè reprehendaris & puniaris, donec curuitas propriæ voluntatis plenè in te ad formam rectitudinis reflectatur. Quartum est elongatio à consortio secularium: quia sicut aqua turbata si ponatur seorsum à frequentia transeuntium, purificatur magis: ita mens religiosi à seculo sequestrata minus afficitur circa terrena, & celestia magis desiderare nititur, & puriùs intelligere & faciliùs inhærere de eis cogitando. Quintum est frequens oratio: quia oratio eleuat mentem supra se ad Deum, & imperrat ab ipso curationem languoris vitiorum & sanitatem virtutum. Sextum est qualibet afflictio vel tribula-

Efficacissi-
ma reme-
dia contra
vitia.

Simile
elegans.

bulatio aduersitatis: vt labor, infirmitas, persecutio, tērationes, infamia, & similia. Quia sicut lima purgat & splēdere facit metallum: ita tribulatio & angustia & afflictio abradit rubiginem vitiorū. vnde Gregorius: Qui desiderat plenē vitia vincere, studeat humiliter purgationis suæ flagella tolerare.] Si autem primò est amara ad sustinendum aduersitas, per consuetudinem continuam fit de die in diē tolerabilior, quousque iam non curetur vel etiam diligatur propter profectum sanitatis, quæ inde prouenire sentitur. Exemplum de cauterio, quod primò acerbum est, sed emortua carne iam non dolet, & superfluos humores educit. Vnde orat Propheta, Proba me Domine & tenta me: vire renes meos & cor meum. Septimum est continua mortis & operum retributionis mediatio, quæ facit vitia timere, & virtutibus insistere. Sicut autem arte medicinæ contraria contrariis curantur, ita vitia contrariis exercitiorum remediis sanantur: vt superbia humiliatione, gula sobrietate, impatientia aduersitate, & sic de cæteris.

Hom. 25. in
Euang.

Psal. 25. 2

De remediis specialibus singulorum vitiorum.

CAP. XXVI.

NVNC ergo de specialibus remediis singulorum vitiorum videndum est; quæ si non omnia possumus scire vel describere, pauca tamen de pluribus cōsideremus: sicut pauperes qui nō possunt multas medicinarum diuersitates & efficaces habere, conficiunt de vilibus herbis ynguenta quibus liniunt dolores suos.

M. S. De

Nolle se-
ipsum, effi-
cax reme-
dium con-
tra super-
biam.

PRIMUM superbiae remedium est, con-
sideratio propriae vilitatis tam in corpore
quàm in anima: tam illius quæ nobis cum cæ-
teris communis est, quàm illius quæ in nobis
singulariter agnoscimus in occulto vel in aper-
to, siue sit naturalis siue accidentalis. Consi-
dera vilitates & infirmitates corporis: quid
fuimus, quomodo concepti sumus, quomodo
in utero nutriti & nati: quid sumus intrinse-
cùs sub cute, quæ sordes ebulliunt per apertu-
ras, quàm facile deperit quicquid in nobis
pulchrum est, & validum apparet; quod mors
semper propinquat, & quales post mortem eri-
mus. Item quod exteriores honores non sunt
nostri naturaliter. Diuitiæ terra sunt, & de
terra tolluntur: ut pecuniæ, possessiones: & ho-
nores non impenduntur homini pro se, sed
pro questu qui inde speratur. Sicut vultures &
canes accurrunt ad cadaver quàm diu sperant
inde satiari: sed cum totum corrose rint quod
nisi sicca ossa remanent, tunc relinquunt ca-
daver. Item bona mentis nostræ non sunt no-
stra, sed dona Dei: & rationem inde reddituri
sumus districtè: ut sunt scientia, ingenium,
virtutes. Mala nostra purè mala sunt, & ex
pluribus circumstantiis grauiora, & grauius sup-
pliciis digna. Bona nostra nõ purè bona sunt,
sed multipliciter imperfecta: ut pigriritia, desi-
dia, vana gloria, hypocrisis, tepiditas, & vanæ
cogitationes, & imperseuerantia, & cætera vi-
tia sæpe vitiant bona opera nostra quæ faci-
mus, & maculant sacrificium nostrum tam
actionum quàm orationum, ut minus sit Deo
acceptum, & minus nobis meritorium. Item
expo-

expositi sumus pluribus periculis & æternæ
 dānationi: & pluribus vitiis & peccatis onera-
 ti & miseris subiecti. Vnde ergo superbit ter- Eccl. 10, 9
 ra & cinis homo tam vilis? Secundum est ex- Humilia
 exercere se in humilibus operibus, vilibus & de- exercitia
 spectis officiis, & rusticanis laboribus: humili vsq; p̄ ad
 habitu incedere, humiles mores & verba ha-
 bere, locum nouissimum eligere, nihil iactan-
 tiæ & ostentationis prætere. Hæc & his si-
 milia cum in consuetudinem versa fuerint,
 mentem ad humilitatem inclinant. Si autem
 vana gloria vel superbia pulsat mentem, pro
 huiusmodi humiliatione, hoc est, ex nouitate
 vel raritate huius humiliationis iā per longum
 vsu ista vanitas euanescit, vt legitur in Psal.
 In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum Psal. 59, 7
 deducet inimicos nostros. Tertium est quod
 superiores & meliores se debēt attendere tam
 homines, quàm ipsum Iesum Christū Deum
 & hominem, vt eorum comparatione sibimet
 vilescat homo, qui se aliquid esse putat, sicut
 locusta ad gigantem; calculus ad mōtem, gut-
 ta ad flumen: & hoc tam in faciendo bona
 quàm patiēdo aduersa. Pannosus garsio vile-
 scit inter purpuratos: sic nos debiles in virtu-
 tibus respectu maiorum & sanctorum, siue
 ante nos fuerint siue nobiscum.

De triplici inuidia.

CAP. XXVIII.

INVIDIA triplex est. Prima, non gaude-
 re de bonis alterius, & non dolere de malis
 eius. Et hoc est contra charitatem proximi,
 quem tenemur diligere sicut nosmetipsos:
 cum nemo de proprio bono nō gaudeat, vel de
 malo nō doleat. Secunda est dolere & torque-
 ri in bonis alterius, & gaudere & optare ma-
 lum

lum eius ex odio personæ. Nam qui dolet de prosperitate temporali alicuius, vel gaudet de aduersitate eius, quia videt eidem expedire vel communi vtilitati aliorum, non ex odio personæ: non est inuidiæ deputandum. Sicut iustus iudex destruit malefactores, ne vel ipsi grauius damnentur si diutius in malis prosperentur, vel per eos pax communis turbetur. Tertia est, insuper promouere malum alterius verbis & factis, & bonum impedire vel deprimerè. Grauis inuidia est, malum pro malo reddere: Grauior autem odire illum qui nihil nocuit tibi: Grauiissima autem, malum pro bono restituere, vel odio habere aliquem quia bonus est, sicut Iudæi Christum. Item malum est aliquem lædere in rebus, vel honoribus, peius in corpore, pessimum autem imò diabolicum lædere & nocere alicui in anima quo ad salutem æternam. Item negare indigenti beneficium, peccatum est, licet sit inimicus: non impedire autem malum eius cum posset, grauius. Perfectorum est bonum inimici diligere, & promouere etiam ex affectu. Quidam putant se innocentes si negant illis quos non diligunt salutationem suam: sed examinent se quomodo esurienti inimico cibum ministrarent, si salutationem quam sine damno dare possunt, negant, maximè si desideret & affectet. Ideo autem inuidia vel odium Deo contraria sunt: quia singulariter charitati, quæ Deus est, opposita sunt, & commune bonum quod Dei largitas omnibus æqualiter creauit, inuidet: & eos odit quos Deus creauit & redemit & diligit, de quibus spes est quòd ad vitam æternam perueniant.

De

De remediis inuidia.

CAP. XXIX.

PRIMUM remedium cōtra inuidiam est, quod etiam summum est, nihil amare & cupere eorū quæ mūdus amat, id est, diuitias, honores, voluptates. Tēporalia enim quo pluries diuidūtur; eo partes minores fiunt: & qui ea appetit, inuidet aliis ea habentibus, dum necesse est alium carere quod alter habet. Cælestia autem & diuina, quo plures participant, eo magis dilatantur & abundant: vt virtutes & sapientia, & dona Spiritus sancti, & similia, quæ participatione non minuuntur. Secundum est, cogitare quòd si alius non haberet illud vnde ei inuides, tamen tu non haberes: vnde nec inuideas alteri, quod sine dāno tuo habet, ne frustra de aliena felicitate torquearis. Remedium contra odium est, timere vindictam Dei, qui non remittit homini peccata sua quàm diu ipse tenet odium ad proximum suum. Tertium est, cogitare quòd quandoque oportet cum proximo reconciliari, si vult saluari. Vnde melius est hoc citò fieri quàm tardius, ne homo sit in periculo damnationis, & perdat bona quæ interim operatur. Futuri enim domestici in domo Patris cælestis, hīc debēt æternæ pacis fœdus inchoare: quia quāto hic feruentior dilectio, tātò illic erit iucundior fruitio æternæ pacis. Quartum est, vt studeas illi qui magis est tibi contrarius, obsequentior esse & affabilior. Per hoc enim lenis cor eius si est intelligens, vel saltem cor tuum. Noli vinci à malo: sed vince in bono malum. *Rom. 12. 21*

Quid prodest homini diu meminisse iniuriarum, nisi vt amplius inquietet & affligat semetipsum? Sufficit dici malitia sua. Tanta *Mat. 6. 34*

enim

enim sunt nobis molesta, quantumcūque studeamus in nobis esse pacifici: quòd si super hæc volumus ea nobis aggrauare per odij & rancoris conseruationem, citius obruemur quàm omnia resistendo vincamus. Potius iuxta Apostolum dare locum iræ debemus, & cedere, & non resistere malo, malum pro malo reddendo. Quia si velimus omnes opprimere quos aduersarios patimur, iterum alij insurgent, & nos priùs succumbemus quàm omnes eliminemus. Qui seipsum per paciētiam vincit, omnes aduersarios superat. Bellabunt aduersum te, sed non praualebunt. Exemplum in sanctis martyribus. Odium aliquando generatur ex ira diu retenta.

De ira.

CAP. XXX.

IRÆ triplex est qualitas. Prima subito & leui causa moueri, vt ex leui facto vel verbo vel etiam ex vana suspitione. Aliquando etiam contra insensata commouemur, & irascimur brutis & lapidi & ligno vel calamo, & huiusmodi sine ratione. Secūda est vehementer inflammari. Aliquādo enim ira tantum in corde accenditur, quòd etiam facies inflammatur & deformatur. Aliquando etiam gestus & mores mobilitate quadam notabili agitantur, ex qua interior animi commotio demonstratur: vt sternutatio narium, pallor vel robor vultus, depressio palpebrarum, tremor labiorum, inquietudo totius corporis. Aliquando per verba erumpit vel clamores, per conuitia, contumelias, maledicta, & minas, periuria, & blasphemias. Aliquando quasi febris concutit corpus, vel quasi phrenesis mentē in furorem vertit. Aliquando manus mouet ad lædendum alium

alium vel seipsum : ita ut sibi met aliquando manus iniiciat , vel ea quæ parauerat , abiiciat vel destruat . Aliquando non sinit admittere quæ sibi vtilia sunt , ut cibum vel aliud commodum . Et multa huiusmodi ira operatur , & pacem cordis turbat , & rationem obnubilat , & memoriam cõfundit . Et sicut fumus hospitem Simile. de domo expellit : ita ira Spiritum sanctum qui super quietum quiescere tantummodo quærit , de cordis habitaculo excludit . Tertia qualitas iræ est , diuturna commotio , quæ aliquando rancorem fouet . Quidam habent de prima qualitate magis , & minus de secunda & tertia , quidam de secunda magis , quidam de tertia : quidam abundant duabus ipsarum : quidam verò omnibus tribus , & hi pessimi sunt . Ira contrariatur virtuti mansuetudinis , patientiæ , & mititatis , & dehonestat disciplinã morum : & facit inconsideratum , quia nec Deum timet nec hominem veretur . Ira etiam non habet misericordiam , nec humilitatem præterdit , & excæcat intellectum : & sicut fumus nocet oculis , sic ira cordi .

De remediis iræ.

CAP. XXXI.

REMEDIA iræ . Primùm prouida præmeditatio illorum quæ possunt occurrere , tam verborum quàm factorum cõtrariorum : ut ante pugnam se homo ad patientiam præparet , & hostem quasi in insidiis paratus expectet : ut eo minus perturbent venientia quæ fuerint antè præuisa . Qui enim debent in bello pugnare , ante pugnam solent artem pugnandi exercitãdo addiscere : ut ictus aduersarij sciãt scuto excipere , ne improvidi vulnerentur & superentur . Nam qui tunc primò vult armari

quando

quando iam hostes irruunt super eum; nec spatium dabitur ei ad munendum se, nec etiam praestupore consilium inueniet quod euadat. Secundum est, os comprimere tacendo, & accensam flammam irae in corde suffocare: ne si euaporare permittatur, increascit & alios incendat, sicut de igne materiali saepius experimur. Ad hoc enim duo ostia Deus linguae dedit, dentes & labia: ne facile profiliat ad nocendum, maxime cum intus accensa fuerit igne furoris. Facito ostia ori tuo. Et, Pone Domine ori meo custodiam, ut non delinquam, &c. Tertium est conuertere se ad alia negotia quibus cor occupetur, loquendo vel alia tractando, ut sic obliuiscatur commotionis suae: sicut qui vult extinguere ignem, subtrahit stipites ardentis, ut sic diuisus deficiat materia per partes ei subtracta. Cum defecerint ligna, extinguetur ignis. Quartum remedium est, uerecundia, qua homo modestus erubescit disciplinae suae detrimentum incurrere, & alios scandalizare: & vim facit sibi met reprimendo iram vel etiam alios inordinatos motus, ne honestatis suae dispendia patiat. sic etiam timor reprimit iram. Sicut videmus in seruis, qui a dominis suis saepe dure castigantur, nec audent leuiter contra murmurare, ne forte peiora eis inferatur. Si hoc potest timor humanus, quanto magis timor Dei si uere insit menti, & maxime amor ipsius boni. Tam potens est quisque malo resistere, quantum amor boni in cordis eius affectu conualuerit. Quintum est, assuefacere se statim (cum sentitur commotio) admittere consilia prudentiae, perpendendo quam nociua sit iracundia, quae laedit conscientiam, confundit famam, alios scandalizat, cor inquietat, Spiritum sanctum effugit, tormenta meretur: & etiam quod illud pro quo irascimur, iam

Linguae
duo ostia.

Ecclesi. 28,
Psalm. 140, 3

Prou. 26,

Malo resistitur, si bonum diligitur.

iam ineuitabile est, si factum est: & quòd nihil proficimus irascendo, nisi quòd malum duplicamus. Tanta enim in hoc seculo occurrunt aduersa, quòd si etiam omnem diligentiam apponimus, qualiter ea nobismet mitigemus leuiter patiendo; tamē vix omnia portabimus: quanto magis si voluerimus ea nobis exaggerare per impatientiam, & retinere in corde per rancorem: si ea nolimus expellere, vt euanescent sicut fumus, antè obruemur & suffocabimur quàm possimus omnia resistendo superare: sicut illi qui continuum fluxum reumatis non excreant, suffocantur. Ad quid volumus verba contumeliosa contra nos prolata retinere, quæ iam cum aura transierunt? quæ nihil nocuerunt nobis quantum fuit in eis; nec in rebus, nec in corpore; nec gratiam Dei à nobis auferunt, nec honores apud homines, si nos per impatientiam non offendimus nosmetipsos. Imò magis grati sumus Deo & hominibus, si contumelias patimur, quàm si nihil pateremur aduersi. Sic æstimemus verba maledicorum & detractorum, sicut latratus canum vel clamores anserum, quos contra nos audimus & non curamus. Qui alterum contumeliosè vituperat, seipsum magis quàm illum dehonestat. Ecce aliquando in itinere intemperies aëris affligit nos; & cum euaserimus lætamur, & tristitiæ prioris obliuiscimur, nec adiicimus vt iteratò cōtristemus nos de priori incommodo, quod præterijt: sic etiã debemus præteritarum obliuisci iniuriarum ac si non fuerint, & gaudere quòd sustinuimus. quia cum tribulatio pertransierit, meritum eius adhuc manet. Cogitare etiam debemus, quòd nemo in hac vita sine aduersitate uiuit: & qui seculo seruiunt, sæpius grauiora tolerant. Item quanta sancti sustinuerūt, & martyres, maxi-

Verba maledicorum
latratus
canum.

N

mē

194 S. BONAVENTURAE
me & super omnes ipse Dominus noster Iesus
Christus. Et si ipse tanta passus est pro nobis,
non est indignum si nos aliqua toleramus pro
ipso, & pro magna gloria nostra, & pro merito
peccatorum nostrorum, pro quibus vtilius hic
modica pati debemus, quam in futuro pluri-
ma & acerbiora. Hæc & his similia prudenter
& sæpe cogitando, impetum iracundiæ & im-
patientiæ facilius superamus.

De acedia.

CAP. XXXII.

ACEDIAE vitium tres habet species.
Prima est quædam amaritudo mentis,
qua nihil lætum vel salubre libet, tædio pasci-
tur, fastidit hominum consortium. Hæc est
quam Apostolus seculi tristitiam appellat, quæ
mortem operatur, prociuis in desperationem
& diffidentiam, proua ad suspiciones: quæ pa-
tientem aliquando instigat ad necem sui ipsius,
luctu irrationabili oppressa. Hæc aliquando
nascitur ex præcedenti impatientia, aliquan-
do ex retardato & impedito desiderio cupitæ
rei, aliquando ex prædominâtibz melanco-
licis humoribus: & tunc medicorum est adhi-
bere remedium potius quam religiosorum vel
Theologorum. Secunda est tepor quidam pi-
gredinis qui somnum amat, & omnia com-
moda corporis: horret labores, fugit aspera
quæque, vitat operationem, otio delectatur.
Hæc est propriè pigrizia. Tertia est quæ solum
fastidit ea quæ Dei sunt: & ad omnia alia agi-
lis est & alacris. Oratio est ei insipida & à lau-
dibus Dei se absentat, vbi cautè potest & au-
det, festinat implere velociter orationes debi-
tas: & ne nimis afficiatur tædio earum, assumit
interim alias cogitationes vel occupationes
quæ

2. Cor. 7, 10

Petrus

quibus intendat donec perficiat horas vel orationes consuetas: rumoribus pascitur, ludis delectatur, excogitat negotia quibus occupetur. Nihil magis est ei onerosum quam Deo intendere, & his quæ spectant ad studium & profectum spiritualem. Cella ei carcer est, euagari autem tam corpore quam mente extra claustrum diligit, & quarit multifarias occasiones. Omnis rigor disciplinæ spiritualis grauis est ei, & murmurat & conqueritur de duritia prelatorum & disciplina zelantium. Hoc acediæ *Nota* vitium, signum est ingratitude: quia tanta beneficia contulit nobis Dominus & confert quotidie, quod fidelem seruum eius deberet nunquam ab eius laude cessare, nunquam eius obsequium fastidire. Item spoliat nos multis *1. Cor. 13. 3* meritis & præmiis in celo. Tantam enim gloriam omni hora negligimus, quanta bonam interim facere possemus, si otiosè eam transigimus: & nulla vel modica hora præterit quæ *1. Cor. 13. 3* non mereamur vel demereamur. Cum in multis offendimus Deum, conueniens est ut tempus quod adhuc restat nobis ad viuendum, tanto melius expendamus, & redimamus tempus quod malè amisimus. *Ephes 5. 16*

De remediis acediæ.

CAP. XXXIII.

REMEDIA acediæ. Primum & efficacius, cogere se ad ea spiritualia studia quæ maximè fastidit homo, & præcipuè ad orationem & celebrationem diuinorum, tam diu quousque per Dei gratiam vertatur nobis in obligationem. Si autem differatur talis gratia, nihilominus de labore luctaminis meritum accrescit & virtus roboratur, & per consuetudinem magis ac magis tædium minuitur. Deus enim

non requirit à nobis quod non dedit, scilicet gratiam deuotionis: sed hoc vult vt eam queramus, & cum dederit reseruemus, & gratias ei agamus. Possibile est enim, aliquem multo plus mereri in * pœna laboris pro obtinenda deuotione etiam si nō proficit, quàm si multæ deuotionis foret sine labore: quia de isto posset forsitan extolli, & meritum diminui: de illo autem cor humiliatur, & meritum conseruatur. Contra tristitiam autem maximè valet frequens memoria benignitatis Dei & intuitus beneficiorum eius: cōtra cuius bonitatem peccata omnium nostrum sunt velut gutta ad mare. Item esse libèter cum bona societate; maximè vbi de Deo sæpe loquuntur deuotè.

Item illud Iacobi, Tristatur aliquis in vobis, oret æquo animo & psallat. sic enim cor hilarescit, & spiritus tristitiæ effugatur: sicut psallente Dauid, spiritus malus à Saul recedebat.

Occupatio etiam prodest tristibus, vt obliuiscantur tristitiæ. Pigris utilis est laboris exercitatio, & consuetudo incommodi, cogente strenuo magisterio, ne possint remissè agere præ tædio laboris, nisi debilitas sit in causa. Item contra tædiū cordis, valet varietas actionis, vt ab vno transeat ad aliud opus bonum.

Seruus Dei in his quatuor exercitiis debet versari vt Deo intendat, orando, psallendo, meditando, studendo deuotioni: aut de Deo tractet legendo, studendo, secum conferendo, discendo, docendo: aut pro Deo laboret operando, seruiendo, corpus castigando, & virtutibus studendo: aut corporis refectioni moderatè indulgendo, quiescendo, dormiendo, cibum vel potum sumendo, ad hoc vt corpus possit spiritui seruire. Panis & disciplina & opus seruo. Panis ad sustentationem, disciplina ad correctionem, opus ad exercitacionē. Asinus indi-

2^a pugna

Iacobi 5, 13

1. Reg. 16,

23^a

Exercitia
Religioso-
rum qua-
tuor.

Psalmi. 33, 25

get

DE PROF. RELIG. LIB. I. 197
get pabulo ne deficiat; onere, ne lasciuiat otio-
sus: virga eget qua impellatur, ne pigre ambu-
let vel deuiet. Grauis accidia est, negligentex
persoluere ea ad quæ quis tenetur; grauior
prætermittete omnino ex tædio; grauissima
alios impedire, & à bono retrahere, nec posse
aliorum bona studia æquo animo sustinere.

De auaritia.

CAP. XXXIIII.

AUARITIA tres habet species. Prima
est anxia cupido habendi vel acquirendi
temporalia, siue sequatur effectus, siue non: &
sic potest auarus etiam esse pauper, qui modi-
cum habet, vel etiam nihil. Secunda tenacitas
conseruandi habita, quæ non permittit ea ero-
gari in pias causas, vel in vsus necessarios con-
gruè expendi, nisi cum animi dolore. Tertia
est augere diuitias, & vndecunque acquirere,
etiam de iniusto & turpi quæstu, vt furto, rapi-
na, fraude, vsura & aliis inhonestis modis.
Quidam laborant in prima specie, quidam in
secunda, quidam in tertia, quidam in duabus,
quidam in omnibus. Hoc vitium videtur spe-
cialiter contra naturam esse, & ex sola praua
consuetudine vel corrupta volûtate inolitum.
Quod ex hoc probatur, quia mundus multo
tempore caruit hoc vitio: & aliquæ gentes ad-
huc putantur ab eo immunes esse vel fuisse, si-
cut Gymnosophistæ. Item quia multi seculo
perfectè renuntiantes, cum ab aliis vitiis sæ-
pius impugnentur, ab hoc nunquam deinceps
pulsantur, nisi fortè propria misera voluntate
se ei subiiciant. Qui autem semel eius laqueo
se alligari permiserit, vix vnquam de cætero
ab eius cõpede liber erit. Vnde videmus Reli-
giosos quosdam post primam seculi abrenun-
tiationem

Auaritia
contra na-
turam est.

tiationem, qua ab eius laqueis crepti fuerant, rursus inuolui auaritiæ retribus, & insatiabiliter sitire res alienas, qui prius proprias contempserant propter Deum. Sic Iudas omnibus suis renuntiauerat: postea fur factus est, & loculos habens, Dominum maiestatis vendidit, & laqueo se suspendit.

Joan. 12, 6
Mat. 27, 5

De remediis auaritiæ.

CAP. XXXV.

REMEDIA auaritiæ. Primum, omnia pro Christo relinquere, & sub alterius regimine viuere, & si qua habuerit, ei plene resignare; & in nullo sui iuris esse, sicut in primitiua Ecclesia fideles sub Apostolis erant, & in monastriis bene ordinatis claustrales. hoc est efficacius auaritiæ remedium: sicut Dominus docuit, Qui non renuntiauerit omnibus quæ possidet, nõ potest meus esse discipulus.] Item, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus.] Secũdum est, considerare omnes perplexitates diuitiarum, & laqueos auaritiæ, & paupertatis libertatem & utilitatem. Diuitiæ enim periculosè acquiruntur; & cum labore & cum multa sollicitudine conseruantur: quia multorum inuidiæ patent, furum, raptorum, potentum, fraudulentorum. Vbi multæ sunt opes, ibi multi qui comedunt eas, tam consumetium quàm subtrahentium: à nullo securus diues, nec ab extraneis, nec à proximis. Sic est diues in medio cupidorum, sicut carnifex in medio canum famelicorum. Diuitiæ diu colliguntur, citò amittuntur. Multiplicatæ non minuunt, sed augent sitim auaritiæ, sicut potus hydropico. Quid ergo queris vnde plus crucieris? Affligunt nõdum habitæ, etiam habitæ & amissæ. Pauca sufficiunt necessari-

Mat. 2, 41.
¶ 4, 34

Zuc. 14, 33

Mat. 19, 21

Ecclef. 9, 10.

cessitati. Mors citò rapit ab eis. Pœnas eternas
 amatoribus suis lucrantur. Ab his omni-
 bus libera est paupertas. Rapinas nolite con- *psal. 61, 13*
 cupiscere: diuitiæ si affluant, nolite cor appo-
 nere. Fructus diuitiarum est largitas eleemo-
 synarum: sine qua infructuosæ sunt & pericu-
 losæ. Diuitiæ conseruatæ, in malum domini *Eccles. 5, 12*
 sui cedent. Semen accumulatum putrescit, se-
 minatum fructificat. Tertium remedium est,
 confidentia de Deo, qui non derelinquit spe-
 rantes in se. iuxta promissum ipsius: Nolite *Mat. 6, 32*
 solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut
 quid bibemus, aut quo operiemur? hæc enim
 omnia Gentes inquirunt: scit enim Pater ve-
 ster cœlestis quia his omnibus indigetis. Qui
 enim sic fecit hominem vt alimētis indigeat,
 non patietur eum perire per necessariorum
 subtractionē, si eius curæ se cōmittat. Quartum *Mat. 6, 33*
 primū regnum Dei & iustitiā eius, & omnia
 necessaria corporis adiciētur vobis. Nam qui
 libenter vult homini dare cœlestia & maxima,
 quomodo neget ei minima, id est, terrestria?
 Si enim mali & crudeles homines, imò bestię
 & bruta, filios suos nutriūt, multo magis opti-
 mus & verus Dominus filios suos non dese-
 ret: qui etiam benignus est super ingratos &
 malos, quanto magis super bonos qui omnem
 sollicitudinem suam in eum proiciunt? Non *psal. 36, 25*
 vidi iustum derelictum, neque semē eius quæ-
 rens panem. Vnum de tribus à Deo speran- *Observa*
 dum est avaritiam proicientibus pro Deo:
 quia aut procurabit homini necessaria, aut cū
 parco victu & penuria dabit homini vires,
 quas in abundantia posset habere; & hoc est
 iucundius de modico esse magis fortem: aut
 quod subtrahit corpori, refundet mētī in con-
 solatione spirituali: vt libenter careat corpora-
 li abundantia, quæ spiritualibus deliciis feli-
 cius

cius recompensatur. Insuper magnam gloriam in caelo meretur patienter tolerata pro Christo temporalis penuria: quia, Beati pauperes spiritu, &c.

De gula.

CAP. XXXVI.

Casian. li.
5. de Spiri-
tu Gastri-
margia.
6. 23.

GVLAE quatuor sunt species. Prima, ante debitum tempus, vel saepius quam deceat comedere, praeter necessitate, more pecudum. Secunda, cum nimia aviditate & impetu quodam vorare, sicut lupi & canes famelici. Tertia, nimis se implere, potius quam reficere, & plus sumere quam sit necesse ex inconsideratione vel delectatione. Quarta, nimis lauta vel exquisita quaerere. Haec nutrit avaritiam, sicut prior pigritiam vel acediam. Qui delicata quaerit, cupit diuitias, ut possit habere quae appetit. Nimia vero ciborum repletio pigritiam reddit: quia vas plenum ponderosum efficitur. Hebetat etiam intellectum, & affectum devotionis obruit & refrigerat, & agilitas retardatur, & in somnum ducit superflua ciborum repletio.

De remediis gula.

CAP. XXXVII.

REMEDIA gulae. Contra primam speciem sufficit bona voluntas, ut nolit plus vel saepius comedere quam sit conueniens. Infirmis autem non est lex posita. Iuvenes vero & laborantes sicut exigit necessitas, discretè refici possunt, quando consuetudo vel ecclesiastica institutio non repugnat. Contra secundam utilis est disciplina verecundiae, ut modestè se habeat, & impetum refrænet. Item consideratio: quia inordinata & nimis festinata refectio naturam grauat & minus nutrit, & plus æquo vult.

vult. Eadem etiam consideratio valet contra tertiam speciem, qua nimis sumitur; & quia verè impedit à bono opere sicut supra dictum est. Efficacius tamen remedium est contra tertiam & quartam speciem, nō habere vnde possit gulæ satisfacere. Vnde quanto quis pauperior fuerit, tanto minùs in hac parte peccabit.

Hæc est secūdūm traditionem seniorum prima pugna, quā devincere nos oportet: & quā rominùs superata fuerit, tanto validiora sunt cætera vitia contra nos, & nos debiliores sumus contra ea. Per gulæ peccatum mors intravit in orbē. Vnde & Christū diabolus primitus per gulam tentavit, quasi per ianuā aliorū vitiorū aditum quærēs ad vltiora. Contra quā prout etiā cōtra alias voluptates vitiosas cōsiderare debemus, quā citò pertransit, quā breuiter durat: & quādo trāfacta fuerit, sic est quasi nunquā fuerit. Vnde cū delectamenta mūdi & carnis appetis, pone in corde tuo ac si iam habueris & satiatus sis, & hora præterierit: quia voluptas præterita est quasi somniū noctis transactum, imò contemptibilior: quia malam conscientiam facit perpetrata voluptas, euitata verò lætam & securam. Valet etiam contra omnes aduersitatum turbationes, si ponas in corde tuo iam durante aduersitate, quòd ira debeat esse, & aliter esse non possit: & quòd voluntas Dei sit quòd ita est, & disposuerit, vt ita eueniret. Quod enim sponte quisque disponit, inde minùs turbatur si euenierit. Cū autem turbaris quòd non euenit quod optaueras vel speraueras, cogita quòd multa alia non eueniunt quæ prospera fuissent si euenissent, & tamen non turbaris quòd non eueniunt: quia de quibus cor hominis non disponit sibi gaudium si eueniant, de his etiam non tristatur si non eueniant, verbi gratia: Si speras crastino

Vide Cas-
sian. li. 5. de
Spiritu Ga.
strimargia.
c. 13. & 14.

Mat. 4. 3

In aduer-
sis & pro-
speris quo-
modo phi-
losophan-
dum.

habituum bonum prandium, lætari: sed si
 fortè spes tua frustretur, turbaris, quia lætitia
 spei subtracta est. Sed si nihil speras, non trista-
 ris si non euenit: quia vidèris tibi nihil per-
 didisse, cum nihil habueris amittendum. Ho-
 mo enim virtutis, sic debet omnē spem suam
 & solatium in Deum ponere, vt nunquam ex
 toto figat animam in terrena consolatione: &
 quasi suspensum habeat desiderium ad omnia
 exteriora non fixum: sicut qui super glaciem
 incedit, leuiter ponit pedem tentando si crepi-
 ret, vt retrahat pedem ne submergatur. Cum
 ergo perdis aliquid quod diligis, pone in ani-
 mo tuo quasi nūquam habueris, & quasi som-
 nium fuerit quod videris habuisse, quòd tunc
 more suo euauerit & in nihilum redactum
 sit. Hoc orat Propheta cum affectu sibi inspi-
 rari, dicens: Velut somnium surgentium Do-
 mine in ciuitate tua imaginem ipsorum ad
 nihilum rediges.] Hoc est, redige memoriam
 istorum terrenorum in corde meo, quod est ci-
 uitas habitationis tuæ, ad nihilum: vt nihil re-
 putem esse vel fuisse quod pertransit, sicut
 somnium de stratu surgentium obliuioni tra-
 ditum nō curatur. Somnium est hæc vita ma-
 lis & stultis, qui putant se esse quod non sunt,
 id est, felices, & habere quod non habent. Et
 non sunt vera bona: quia falsa sunt quæ habent.
 Istæ considerationes non sunt phantasticæ di-
 cendæ, sed veræ & sapientes: quia faciūt men-
 tem tranquillam, & stabilem inter mundanæ
 prosperitatis & aduersitatis varietates. Cum
 ergo desideras quod nō habes, cogita quasi ha-
 bueris & iam fraudatus inde fueris, & modò
 pertransierit. Cum autem habes quod diligis,
 noli nimis inniti ei per delectationis affectū:
 sed cogita quòd citò pertransiet ista lætitia, &
 nihil post se relinquit, nisi vestigia dolorum, &
 debi-

In conso-
 latione ter-
 rena non
 figendus
 animus.

psal. 72, 10

Somnium
 vita hu-
 mana.

debitum suppliciorum. Cum ergo amittis quod amasti, æstima quasi nunquam habueris illud verè, sed tantum quasi in somno videris; vel in cogitatione imaginatus sis te talia habuisse: sicut imaginatur mihi quòd sim Rex Franciæ, & magnam gloriam & pompam & delicias & diuitias habeam: & post medicum Rex Angliæ debellet me, & capiat & spoliet me regno & gloria, & inanis remaneam ab omnibus. Si ergo peracta tali phantasia, grauitèr vellem turbari & tristari de illa regni phantastici amissione, vel si valde exhilarari voluissèm ex delectatione huiusmodi gloriæ phantasticæ habitæ; nonne stulta tristitia vel inanis gloria esset moueri de his quæ nunquam fuerunt vel erunt? Tales enim vanas læticias & tristitias semper habere possemus, imaginando nobiscum & fingendo quaslibet glorias & delectationes, & seconuersò tristitias & dolores; sicut solent quidam insani & lunatici quibusdam phantasiis delusi ex confusione cerebri, etiam sine apparente causa exteriori, modò ridere modò flere secundum imaginationes interiorius conceptas tristes vel lætas. Veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens, id est, viuens secundum hominem, non secundum Deum. Et quare? Veruntamen in imagine pertransit homo, velut in quadam imaginaria delusione, existimans se aliquid esse cum nihil sit: & ita nedum vanè extollitur, sed etiã frustra conturbatur vanis timoribus & mœroribus deiectus. Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea: quia ipse nescit an eis fruiturus sit, an alius cui fortè non debentur. Contra hoc sibimet Propheta consilium inuenerat dicens, Et nunc quæ est expectatio mea, nonne Dominus? & substantia mea apud te est? vbi iterum perdere non formido. *E*contra pone in

Psal. 38, 6

Ubi supra

animo

animo tuo, de futura aduersitate non turbari: quia contingentia ita se habent, quòd possunt euenire vel nò euenire. Et saepe turbamus nos ante tempus timore illius quòd nūquam eueniet: sicut pueri aliquādo flent recordātes doloris, quē fortè haberent si parētes eorum moriantur, qui adhuc viui sunt, sani & incolumes. Quòd si etiam aduersitas certa futura est, tūc sufficit diei malitia sua, vt nō duplicemus nobis dolores præcedente angustia, cum sequens tribulatio per se satis excruciet. Hæc dico de temporali tribulatione, non de æterna, quam expedit nobis prætimere & præcauere. [Gregorius, Ante suppliciū de supplicio cogitate.] Instāte verò iam tribulatione vel aduersitate, considerāda est vtilitas aduersitatis: quomodo peccata purgat, cautos reddit à peccato, & subtrahit occasionem peccandi in multis: & exercet ad virtutes, ad humilitatem, & ad compassionem similia sustinentium, ad confugiendum sollicitiūs ad diuinum adiutoriū, ad experientiam diuinæ clementiæ, quæ tribulatis corde iuxta esse solet, & ad examinationē propriarum virtutum: quia in aduersitate plenius videmus quantum profecerimus in eis. Item ad maiorem gloriam promerendam & super omnia ad reddendum vicem Christo passo pro nobis. Transacta autem aduersitate gaude: quia euasisti sicut qui de naufragio euadit, vel de tempestate, & de via mala ad bonum hospitium peruēnit: & noli dupliciter te affligere rancore vel odio ex memoria iniuriarum contra illum à quo passus es: cogitans quòd si non meruisti apud illum vt te affligeret, tamen fortè meruisti apud Deum, vt puniri te permetteret; & ipse Deus iudex vsus est illo quasi tortore tuo ad iustitiam exequendam circa reum suum. Sic Assur virga furoris Domini

Rem. 40. in
Euang.

Ma. 10, 5

mini dicitur: quia eo usus est quasi virga ad dandam disciplinam seruo suo Israël peccanti. Et sicut virga post correctionem filij in ignem proiicitur, sic & illi ultores Dei tandem punientur, maximè qui non recto zelo & iustitia proximos persequuntur. His quasi per excessum tactis, qualiter te inter aduersa & prospera immobilem conserues, ne prosperitates te extollant vel aduersa deiciant (quia aduersitas maximè versatur circa carentiã vel amissionem cupiti, & timorẽ vel tolerãtiã exosi) ad remedia & qualitates vitiorum considerandas redeamus. Non mediocriter autem valet ad morbos vitiorum sanandos, scire æquanimiter carere his quæ caro vel carnalis affectus appetit, & patienter sustinere & non pertimescere quæ horret & odit: sicut in medicina corporali, sanitati propinquat qui bene seruat dietam, & cauet à nociuis, & constanter recipit & sustinet amarũ poculum confectionis. Gregorius: Qui appetit plenè vitia vincere, studeat humiliter purgationis suæ flagella tolerare.] Scio & abundare & penuriã pati, & esurire & saturari, vbique & in omnibus instructus sum.

De luxuria.

CAP. XXXVIII.

LVXURIA quadruplex est. Prima in corde, quando homo immundas & lubricas cogitationes scienter & voluntariè, causa prauæ delectationis versat in cogitatione, sine repugnantia consensus. Peruersæ cogitationes separant à Deo. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœcharus est eam in corde suo. Secunda est cum citra opus generatiuum satiat se libidinosis gestibus, amplexando, osculando, palpando, impudicè respiciendo, loquendo & auscultando turpia, vt sola dele-

Hom. 15. in
Euan..

Philip. 4.
12.

Sap. 1. 3
Mat. 5. 8

delectatione prava, vel aliis meretriciis blanditiis carnali affectioni satisfaciat. Hæc tanto est grauior prima, quanto longius ad exteriores conatus causa pravae delectationis est progressa. Si enim sola mens prava rea est in se per consensum malæ concupiscentiæ: quanto magis habens laxatis ad vltiora libidinis incitamenta, exteriorum sensuum & membrorum ministerio adiuta & prouocata? Si solum concupiscere corde, meretrix à Domino iudicatur: quid ergo ex concupiscentia osculari, palpare, &c. nemo ergo stultè se seducat, vt putet solum tunc se peccasse quando opus generatiuum perficit vel laborat perficere, cum etiam præambula operis damnabilia sint. In ipso enim licito coniugio sæpe excusabilior est simplex concubitus, quàm tales inhonestæ blanditiæ actuum indecentium, & spectaculorum, & colloctionum lasciuarum. Si autem aliquis dicat apud se, ex quo non quæro opus prauum fornicando perficere, licitè possum morosis blanditiis frui cum dilecta, munda intèntione ad mutuæ & sanctæ dilectionis nutrimentum, vt ignis charitatis magis ac magis in nobis accendatur, cum ex dilectione proximi nutriatur & augeatur amor Dei: sciat quicumque talis est, se sub specie spiritualis amoris, carnali dilectione & delectatione deludi: quia spiritus spiritum diligit, nec corporalibus indiget amplexibus: quia hoc est carnalis amoris indicium, qui quanto plus crescit in corde, tanto magis spiritualis amor minuitur & refrigerat: & econuersò spiritualis amor carnalem reprimat & expellit. Triplicis autem peccati reus efficitur, qui talibus corporalibus blanditiis vti se licitè posse putat, etiam si nullam vlteriùs prauis operis habeat voluntatem. Primo quia incautè se nimis exposuit tentationis per-

GRAUITER
peccat, qui
inlecebris
actis operari
dati licere
putat.

periculo, cum prouisi sint sensus hominis & cogitatio in malum: & tentatio quæ nondum fuit occasione & oportunitate noxiæ familiaritatis accepta, potest corrumpere voluntatem, & in peccatum præcipitare. sicut sæpe accidit, quod qui munda intentione mutuis ingesserunt se familiaritatis societatibus, mutatis affectibus spiritualibus in carnales, lapsi sunt in peccatum. Tali ergo periculo se ingerere est contra Domini præceptum, Non tentabis Dominum Deum tuum: sicut qui super tenuem glaciem ex stulta curiositate incederet, si mergeretur reus esset in seipso, imò ipsum stultè tentare grauis culpa esset, etiam si mors non sequeretur. Secundò, quod & si in se nihil tentationis sentiret, tamen alteri daret occasionem tentationis & peccati, cum alteri fodit foueam ut incidat in eam. Qui alteri poculum mortis propinat, non ideo erit innocens quia ipse non bibit. Halitus eius, scilicet diaboli, prunas ardere facit. Igneus enim flatus ex igne gehennali cum duos carbones compositos inuenerit etiam semi uiuos, sufflat indefessè, donec eos incendat, nec curat moras si tandem aliquando perficiat, cum omni tempore ad nihil aliud vacet, nec aliis curis intendat, nisi animas seducere. Tertiò, efficitur reus propter malum exemplum, ex quo alij grauitè scandalizantur, non carentes praua suspitione de familiaritate tali noxiæ: & iudicantes esse malum, indignantur, murmurant, detrahunt, & irrident innocentes eorum collegas, quasi & illi similia faciant. Et vilipenditur religionis reuerentia ex talibus, & plurima mala fiunt. Alij verò eorum exemplo audaciùs similia faciunt, putantes sibi licere quod istos facere arbitrantur: & discunt ab eis vel audent exemplo eorum quod antè non audebant: imò & ipsi peccatores temerarij

Gen. 6, 5, 8, 21.

Deut. 6, 16

Iob 41, 13

merarij fiunt, & quasi iustificat se in peccato, comparatione istorum corruptentium religionis puritatem. Et hæc omnia redundant in iniuriam Dei & offensam, & in honoris eius detrimentum; cum insolentia familiæ, patrifamiliâs dedecus videatur. Tertia species luxuriæ est naturalis concubitus viri & feminae sine conjugij honestate. Hæc subdividitur in multas species, ut est simplex fornicatio, adulterium, sacrilegium, incæstus, stuprum, raptus, &c. quæ non prosequor nec distinguo.

Peccatum
contra naturam.

Rom. 1, 26

Quarta est peccatû innaturale. Cum enim natura omnibus rebus nomina propria dederit quæ naturæ subiacent, hoc peccatum quasi extra vel contra naturam sine speciali nomine reliquit: eo quòd indignum sit nomine quod ipsam naturam destruit, & humanam naturam maculat & infamat. dicitur tamē aliquando passio ignominia vel immunditia, vel mollicies. Licet Apostolus de isto peccato plurima & grauia describat primò ad Rom. tamen ad præsens nec nominari expedit, ne & ipse aër inficiatur, vel ne ex vsu tractandi minus horrendum vel abominabile fiat audientibus: vel ne detur simplicibus materia inde cogitandi, & curiosis occasio mali. Quocunque autem studio vigilans voluntariæ delectationis consensu se prouocat ad pollutionis immunditiâ, vel etiam aliunde hoc pati consentit, vel cooperatur alteri præter naturæ vsu, ad quartam luxuriæ speciem debet pertinere. De illusionem somniorum prætermitto: quia sicut dormiens non est compos rationis, sic etiam non potest interim facere unde damnetur. Nam si vigilans fortè dedisset occasionem unde dormiens illuderetur, cogitando, agendo, loquendo, vel etiam post somnium voluntariè delectando in memoria illusionis nocturnæ, hoc potius esset culpa

culpa vigilantis quàm dormientis: cùm dormienti illusio sit pœna tantùm culpæ præcedentis, vel occasio subsequens in vigilante.

De remediis contra luxuriam.

CAP. XXXIX.

REMEDIA contra luxuriam sunt septem, quæ ad præsens memoriæ occurrunt, sine quibus continentia non diu esse potest tuta. Primum est, ut vir feminarum, & femina virorum continuam familiaritatem deuitet. A vestimento procedit rinea: & à mutua iniquitas viri. Gregorius, Qui corpus suum continentię dedicant, habitare cum feminis non præsumant.] Nam quàm diu vitalis calor viuit in corpore, nemo præsumat ignem concupiscentiæ in se penitus extinctum esse. Et sæpe carbo videtur extinctus modica fauilla opertus: sed si tangitur, comburit. Diabolus verò cùm duos carbones coadunauerit, afflat donec eos incendat. Halitus eius prunas ardere facit. Ignitus est enim igne gehennali. Carbo si solus relinquitur, extinguitur: si componitur alteri, ex mutuo calore incenduntur ambo. Et sæpe spiritu amor inceptus, consumatur carne. Bernardus: Cum femina semper esse, & feminam non cognoscere, hoc ego maius reputo quàm mortuos suscitare. Qui ergo quod minus est non potes, quod maius est, quomodo credam tibi?] Astutus etiam diabolus, in principio incautæ familiaritatis occultat laqueos tentationis carnalis, reputas quòd desisterent à mutua dilectione, si sentirent inde stimulos peccati, donec per longam familiaritatem & incautam securitatem affectus amborum ita conflati & conglutinati fuerint in amore, quòd etià si sentiant ubi, inde immi-
nere

Ecclesi. 42, 13

Lib. 3. diabol.

cap. 7.

Iob. 41, 32

Serm. 63. sup.

Cant.

nere tentationis periculum nesciant resilire, nec ab inuicem separari, viribus spiritualibus ita debilitatis in eis, quod neuter eorum valet sibi vim facere tantam, ut euellat se de laqueo: imò timet alterum in tantum contristare, quod etiam reputat se perfidum si deserat eum vel eam: & sic captus cōsentit alterius voluntati & propriæ infirmitati in omne peccatum. Sic Samson fortissimus qui multas saepe hostiū acies strauerat, & aliquoties de vinculis eruperat, confidens de viribus suis, liquefactus est amore Dalile: & defecit anima eius, & vsque ad mortem lassata est, dum nullam daret ei requiem, quousque plenè cor suum ei exposuisset: & sic deceptus hostibus aditum aperuit captiuandi se, & ligandi, & cæcandi, & molam vertendi, & in ludum se hostibus exhibendi tandem peruenit. Hæc autem omnia in figura facta sunt nostri, & scripta ad correptionem nostram. Secundum est vitare societatem & contubernium luxuriosorum, ne eorum exemplo ad similia trahantur. Qui se iungit fornicariis, erit nequam. Item, Amicus stultorum efficitur similis illis. Proni sunt sensus hominis & cogitatio in malum: & ideo facilius trahitur aliorū exemplo ad illud quod appetit eius sensus carnalis, dum non erubescit vitiosus videri, habens secum socios miseriae suæ, quorū non solum exemplis, sed etiam persuasionibus & irrisionibus trahitur ad peccatum, & laudatur peccator in desideriis animæ suæ. Et hæc est iam quasi præcipua causa, quare ita multiplicata sunt mala in Ecclesia: & quod in religione studia spiritualia defecerunt, & ad exteriora studia & negotia plurimi defluerunt, scilicet mala cōformitas: dū quilibet vult alios imitari; siue quia aliud nescit quàm quod videt in aliis; siue quia non audet aliter viuere quàm

Jud. 16, 5.

Ecli. 19, 3

Pro. 13, 20

Gen. 6, 6 & 7

Psal. 9, 5

Cur tot
scādala in
Ecclesia.

quàm illicitum quibus versatur, ex malo pudore timens aliis videri dissimilis; siue etiã quòd prauus tepor & carnalis libertas gaudet se habere occasionem, & quandam excusationem apud homines agendi quod libet, etiam si non licet. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum, scilicet eum qui multitudine postposita studet vni Domino placere & seruire, vnam petens à Domino, & hanc requirens: vt inhabitet in domo Domini mente & confortate, quod solū est necessarium. Vnde proverbium apud homines est, Couululare lupis debet qui commanet illis. Tertium est, corpus non delicatè nutrire. Terra enim corporis nostri, quæ ex prima maledictione spinas & tribulos vltro satis germinat, si super hoc fuerit impinguata deliciis, tanta erit spinarum densitas, quòd semen verbi veritatis in nobis penitus suffocabitur. Qui delicatè nutrit seruū in iuuentute sua, postea sentiet illum contumacem. Bernardus: Sufficit diei malitia sua, scilicet concupiscētiæ naturali: quæ si cœperit accipere irritamenta ab his qui perpetuum suscepere bellum aduersus eius oblectamenta, sunt duo contra vnū: & ideo periclitatur continentia, quia duo resistunt vni, scilicet continentia, innata concupiscētia carnis, & provocatrix ipsa voluptas deliciarum. Vnde Apostolus, Vidua quæ in deliciis est, viuēs mortua est per peccatum. Hæc fuit iniquitas Sodomæ fororis tuæ, saturitas panis & otium. E contra Apostolus, Castigo corpus meum, & in feruitutem redigo, ne fortè cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Hostem suum armat qui carnem suam fouet deliciis vltimate necessitatem debite sustentationis. Quod autem hosti præstas, inde tibi nocet. Quartum est,

Otium fugiendum.
Eccli. 33, 26
Prou. 13.
secundum
70.

Bern. ep. ad
fratres de
monte Dei
ante med.

Hieron. ca.
2, ep. 22. ad
Eustoch. de
custodia
virginia.
dis, sub fin.

otium fugere, quod præcipuum est animæ contrarium. Multam enim malitiam docuit otiositas. In desideriis est omnis otiosus. Occupatus enim ab vno dæmone impugnatur, otiosus autē ab innumeris demonib⁹ vastatur: quia quot cogitationes & desideria mala in corde versat, tot inimicorum iaculis patet. Bernardus: Omnium enim tentationum & malarum cogitationum sentina est otium. Sicut per rimam sentinae aqua latenter intrat, & crescit donec navis mergatur: ita ex otio cogitationes & concupiscentiæ multiplicantur, donec navis cordis eis succumbens in peccato periclitetur. Vnde & in monasteriis regionum nostrarum nostris temporibus pauci stabiles religiosi sunt respectu antiquorum in Aegypto, in qua quandoque sub vno gubernatore simul tria vel quinque milia morabatur, quietè viuentes magis, quàm nunc apud nos possint decem vel pauciores obedienter & concorditer gubernari: quia de labore manuum sustentati, lata prædia & redditus amplos non requirebant, & erant tantum operando colligentes victum, quantum consumentes; nec superflua desiderantes, nec euagantes mendicando vel adulando pro aliorum donatione, sed de propriis laboribus se & multos debiles & pauperes sustentabant, & labori manuum intenti, rumoribus & rixis & varijs desideriis non permittebantur intendere. Nec quilibet in peram suam reposuit acquisita & elaborata, sed sicut semetipsum pro Christo abnegauerat, & alterius imperio se subiecerant, ita & omnia quæ habebant. Et quia hoc non strepitu clamoris, non secundum propriæ voluntatis arbitrium agebant, sed in summo silentio & quietè ad nutum Abbatis & gubernatorum suorum: ideo à spiritu deuotionis non solum non impe-

impe-

impediebantur per operis instantiam; sed & plurimum promouebantur, cum peracto quotidiano statuto labore operis, reliquum temporis in lectione vel oratione solebant expendere. Et ideo stabiles & perfecti in omni virtute erant, qui omne tempus in bonis operibus & virtutum studiis impendebant, nihil otiosè & curiosè transeuntes: nec pro voluntate sua viuentes, sed superioris, secundum regulas à sanctis patribus, instinctu sancti Spiritus institutas, ad vitia extirpanda & virtutes visitandas. Vnde Poëta, *Otia si tollas, periëre cupidinis arcum.* Nec solum vitandum est otium, sed etiam otiosa. Otiosum est, quod nullam habet utilitatem vel utilitatis intentionem. Et pro vitando otio, otiosa sectari ridiculum est. Quid autem sit agendum, require de remediis accedat. Item vt omni hora consideret homo, qualiter instans tempus possit utilius expendere, vel illud opus quod tunc ei incumbit, optimo modo perficere, siue orando, siue laborando, vel refectioni corporis intendendo, vel aliud faciendo. Quintum est exteriores sensus ab illicitis custodire; qui sunt quasi fenestræ animæ, per quas mors peccati intrat, quasi fur vel corruptor castitatis nostræ, dum non custodiuntur. David non respexit uxorem Uriæ, quod prius eam concupierit: sed ideo concupuit, quia incautè respexit. Sic Eua vidit lignum quod esset pulchrum visu aspectuque delectabile, & concupuit & gustauit. Gregorius: Non expedit intueri, quod non licet concupisci. Sic aures, sic manus, & alij sensus & membra coercenda sunt, ne hauriamus per ea mortiferum corruptionis. Dina quoque curiositatis causa egressa videre mulieres regionis illius, corrupta est. Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus viribus

Otiosa
quoque
vitanda.
Bern. ep. ad
fratres de
monte Dei
ante med.

Ier. 9, 21

2. Reg. 11, 2

Gen. 3, 6

Li 21. Mo.
ral. cap. 2.

Gen. 34, 8

Thyren. 120
514

Job 31, 1

s. p. 1, 3

Mat. 15,

29.

Prov. 4, 23

Hier. 4, 14

mea. E contra Iob ait: Pepigi foedus cum oculis meis, ut ne cogitare quidem de virgine. Sic boni religiosi recludunt se in cellis & monasteriis, quasi in sepulchris, ne vel ipsi concupiscant mundum vel concupiscantur. Quanto enim rarius vides vel audis quae mundi sunt, tanto affectus tuus ad ea concupiscenda frigidior erit, & minus cogitabis ea. Et e converso quanto frequentius cum secularibus conuersaris, eo magis pulvere seculi respergeris; quo insensibiliter paulatim interius tenebrescis, & affectus tuus fit crudus & mores insauus. In molendino non puluerulicum fieri vix possibile est. Sextum est interius reprimere cogitationes prauas & affectiones carnales: quia isti sunt domestici hominis inimici, quorum fraude vrbis mentis inimicis traditur si non bene caueatur. Peruersae enim cogitationes separant a Deo. De corde enim exeunt cogitationes male, adulteria, homicidia, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiae. Haec sunt quae coinquinant hominem. Nulla exterior munitione sufficit ad custodiendum vrbis claustra, vbi domestici perfidi fuerint: ita nulla custodia forinseca castitatem conseruat sine custodia interna cogitationum & affectionum. Omnia custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit. Castis & honestis matronis non solum praua opera, sed etiam suspecta susurrata fugienda sunt, per quae tentari vel infamari potuerit. carum castitas & honestas, & maritus prouocari in furorem, & zelotypie spiritu inflammari. Sic anima religiosi quae Christo desponsata est per fidem & vorum castitatis, susurrata prauarum suggestionum non recipiat vel retineat in corde, quod Dominus semper intueretur. Vtique quo morabuntur in te cogitationes noxiae? Septimum est frequens studium orationis &

nis & deuotionis. Vt sciui quia aliter non pos-
 sim esse continens, nisi Deus det, adij ad Do-
 minum & orauit, & dixi ex totis præcordiis
 meis, &c. Et Psal. Nisi Dñs custodierit ciuita-
 tem, frustra vigilat qui custodit eam. Et ideo
 semper est orandum, quia sine ipsius auxilio
 possumus facere nihil: vt rore gratiæ suæ ex-
 tinguat in nobis ignem concupiscentiæ. Ipsa
 etiam orationis virtus, quia eleuat mētem su-
 pra se ad Deum, purificat eius affectiones,
 & desideria castificat, & intellectum illu-
 minat, & Dei amorem infundit, ex quo gene-
 ratur quidam horror peccati & detestatio car-
 nalis voluptatis, volūtas roboratur contra ten-
 tationes, & ipsæ tentationes debilitantur vt
 facilius deuincantur. Vnde cū Moyses in
 monte orans manus eleuaret ad Dominum,
 vincebat Israel: cū verò remitteret eas & de-
 poneret, vincebat Amalech. Moyses est reli-
 giosus de aquis seculi abstractus, Amalech
 verò tentatio carnis. Manus verò Moyfi sunt
 affectus & memoria. Quando istas eleuamus
 ad Deum, hostis tentationis succumbit: quādo
 ad terrena eas demittimus, hostis roboratur.

Sap. 8, 27

Psal. 126, 1

Exod. 17,

11.

Explicit liber primus.

O 4 S. B O

S. BONAVENTURÆ
 EPISCOPI CARDINALIS
 ALBANENSIS, QVONDAM
 totius Ordinis Minorum Generalis
 Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
 siæ, de profectu religiosorum

LIBER SECVNDVS.

Quod profectus religiosi septem processibus distinguuntur.

CAP. I.

Primus
 processus
 feruor est
 nouitiorū.

Secundus
 consistit in
 exercitio
 corporali.

Exod. 25, 5

Rom. 12, 1

PROFECTVS religiosi septem
 processibus distinguuntur, licet
 non ab omnibus attinguntur.
 Primus est in feruore nouitia-
 tus, quo conuersus quodam im-
 petu bonæ voluntatis calet; ad omnia paratus
 in quibus se credit Deo placere, siue ex mag-
 na peccatorum contritione & dolore, siue ex
 desiderio satisfaciendi Deo, siue recuperandi
 amissum tempus, & neglectum præmium per
 peccatum: sicut viator qui diu manè dormiens
 postea cū festinatione & impetu laborat tem-
 pus neglectum currendo recompensare, & so-
 cios qui se præcesserunt insequens inuenire.
 Secundus processus est in labore corporalis
 exercitationis: quia cū sit pauper, nondum
 inuenire valet pretiosa munera, quæ in opus
 sanctuarij Domino offerat: facit tamen quod
 potest, & pilos caprarū & pelles arietum offe-
 rends, exhibet corpus suum hostiam viuentem,
 sanctam, Deo placentem; licet quandoque mi-
 nis

nus rationale sit eius obsequium, propter indiscretam corporis castigationem, qua corpus destruitur & vires deficiunt, & sensus amittitur, & spiritus extinguitur, & totus profectus spiritualis dissipatur. In omni oblatione tua offeres sal, scilicet discretionis: ut nec ad dexteram per nimium laborem, nec ad sinistram per nimium teporem à via regia declines. Anima enim est immortalis, & non potest deficere: & ideo corpus corruptibile & vas fictile non potest æqualiter contendere cum ea currendo, & tantum ferre laboris quantum illa potest capere feruidæ voluntatis. Ebrius quandoque agitat equum cui sedet celeriter, non considerans quod cum ipse æstuet vino, eius rude animal non sit satiarum fœno: & ita dum supra posse laborare cogitur, sub se sors cadens tardius eum ad locum quod tedit peruenire facit, quàm si morosius cursitaret. Rationale sit obsequium vestrum. Glosa, id est, cum discretionem: ne quid minus vel nimis fiat, sed cum temperantia corpora vestra castigetis, ut non naturæ defectu cogantur dissolui, sed vitiiis mori. Oportet carnem restringere non extinguere, id est, reprimere non opprimere, ut seruiat, non lasciuiat; ancilletur, non dominetur. Terra fertilis si diu inculta fuerit, siluescit; si nimis cogitur fructificare, fit macra: sed si medium tenetur, fertilis perseverat. Sic etiam de agro corporis est agendum: ut nec de nimio otio vel deliciis lasciuiat, nec inedia vel labore deficiat. Corporalis exercitatio in duobus consistit, in subtractione delectabilium secundum carnem, & in assuetudine asperitatum & laborum. Ab hac lege infirmi sunt excepti: quia nec suauius delectant propter amaritudinem doloris, & ipsa infirmitas acerbior est quàm labores sanorum & validorum. Valet autem afflictio corporis:

Leuit. 2, 74.
Discretio
omnibus
adhibenda.

*Simile
elegans;*

Rom. 12, 1

*Corporalis
exercitatio
in
duobus
consistit.*

ad peccatorum purgationem, ad vitiorum repressionem, ad augmentum virtutis, ad spiritualis consolationis expressionem, sicut in torculari vinum exprimitur; ad proximi aedificationem & meritum gloriae. Tertius processus est in spiritualis consolationis infusione: quia Deus cum sit benignus & largus, remunerat hominem, qui fideliter offert ei totum quod habet & potest, id est, voluntatis fervorem & corporis servitutem. Vera autem consolatio spiritualis consistit in duobus, in naturalium animae potentiarum decoratione, & carnis ad spiritum quieta concordatione. Tunc enim homo verè spiritualis est, cum spiritus totus est ad Deum erectus, & ei coordinatus, & Deo plenus, & corpus spiritui non resistit in his quae Dei sunt, sed pro modo suo promptè spiritui obtemperat, nec concupiscendo mala, nec horrendo dura, vel fastidiendo bona. Potentiae animae in quibus imaginem summæ Trinitatis praefert, sunt tres: ratio, voluntas & memoria, quae tamen in seipsis inanes sunt & vacuae bonis, & indigent ornari & replei ab illo, & de illo qui fecit illas, hoc est à Deo. Ratio illuminatur ad cognitionem veri: voluntas accenditur ad amorem boni: memoria tranquillatur ad inhærendum & fruendum vero bono. Nulla istarum valet esse vel perfici sine aliis. Si ratio non videret, voluntas non amaret: quia nec sciret quid esset amandum: si non amaret, non delectaretur in bono. Itē si non memoraretur boni, quomodo posset agnoscere vel illud amare? Summum autem bonum Deus est, & ideo etiam summè verum, quia ab ipso fluunt omnia, ut sint & ut bona sint. Sicut Deus machinam huius mundi ex nihilo creavit, postea distinxit & ornauit: ita hominem format secundum corpus in utero, deinde animam rationalem

Tertius est
in consolatione
spirituali.

Consolatio vera
spiritualis
in quo consistat.

Tres potentiae animae
quomodo à Deo decorantur.

Sec. 1, & 2.

sem infundit: deinde per interualla aetatum,
 intellectus secundum actionem crescit, & vo-
 luntas mouetur, & memoria viger quasi requi-
 rens ornatum sibi competentem. **Rationis or-**
 natus est lucida intelligentia de Deo, & de his **ornatus.**
 quæ de Deo sunt & ad Deum conducunt: vt
 intellectus sacræ scripturæ, & rationes fidei &
 operum Dei: & intelligere quid sit beneplaci-
 tum Dei, & inter vitia & virtutes discernere,
 & naturas eorum cognoscere & remedia vi-
 tiorum, & vias virtutum: in operibus Dei ad-
 mirari potentiam, sapientiam, & benignita-
 tem ipsius. Et breuiter dicendo, ornatu ratio-
 nis sunt sapientia & scientia quæ de Deo est.
 Ornatu voluntatis sunt sanctæ affectiones &
 deuotio ad Deum, feruor fidei, fiducia spei,
 dulcedo charitatis, & bonæ volûtatis alacritas,
 spes de remissione peccatorum, deuotio circa
 Christi humanitatem & passionem, ne non
 circa eius diuinitatem, & desiderium regni
 cælestis, & confidentia de exauditione oratio-
 nis, & affectus diuinæ familiaritatis & simi-
 lia, quæ afficiunt hominem ad Deum & amo-
 rem virtutum, & ad odium vitiorum, & ad di-
 lectionem proximorum, & ad studium bono-
 rum operum. Ornatu memoriæ est, sacrarum **Memoriæ**
 copia cogitationum, & affluëtia viliū medi- **ornatus.**
 tationum, & stabilis memoria Dei, & exclusio
 euagationis mentis, & trāquilla adhæsiō Dei,
 & corporalium imaginationum repressio, &
 perfecta obliuio omnium mundanorum, &
 vnus spiritus esse cum Deo. Quia verò cor-
 pus datum est ad seruiendum spiritui, debet ei
 obedire sicut Domino in omnibus bonis, &
 non recalcitrare vel remurmurare, sicut con-
 tumax seruus vel piger. Et spiritus sicut pru-
 dens dominus debet ei prouidere sicut seruo
 in tribus, vt operetur vtiliter, ne otio torpeat:

Rationis
ornatus.

Voluntatis
ornatus.

Memoriæ
ornatus.

1. Cor. 7. 2.
Corpus
spiritui
seruire,
spiritus
corpori
prouideat
debet.

ut castigetur discretè, si in aliquo offenderit: ut sustentetur temperatè, ne lasciuat vel deficiat sub onere. Quanto plus quisque secundum has regulas ordinatus est; tanto spiritalior est. Ista habere, est spiritalibus consolationibus foueri. Nam aliæ consolationes sicut non sunt necessariae salutis, sic etiam suspectæ sunt & sæpe falsæ & frictæ & deceptorix: ut visiones, reuelationes, prophetiæ, sensuales oblectationes, miraculorum operationes, maximè modernis temporibus, licet quandoque reperiuntur veræ, sed in paucis. Datur autem spiritalis consolatio nouis religiosis quandoque, ut videant quàm largè Deus remunerat sibi seruientes, & quàm bonum est seruire tam dulci Domino. Item ad confirmationem fidei, ad robur spei, ad charitatis accèssionem, ad desiderij inflammationem & eruditionem, ut videant quò pergendum sit: sicut in tenebris lumen ostenditur, ut videatur quò sit eundum & ubi cauendum: item ad muniendum contra futuras tentationes. Quartus processus est, tentationis & pugnae & tribulationis, quibus probatur homo & purgatur & exercitatur, eruditur & humiliatur. Qui certat in agone, non coronabitur, nisi legitimè certauerit. Quidquid diu debet durare, solet probari si durable sit: & omne nobile & carum probatur si valeat sicut debet. Ita virtus hominis quæ nobilissima est & quæ in perpetuum durare debet, in tempore tentationis probatur si constans sit: & Deus probat amicos suos aduersitate, si fideliter in ipsa perseuerent. Vasa figuli probat fornax: & homines iustos tentatio tribulationis. Quia acceptus eras Deo, necesse erat ut tentatio probaret te. Purgatur etiam homo à peccatis per tribulationem tentationis, ut dignus fiat gloriae caelestis celeri introitu, ne post mortem indigeat

Consolatio
spiritalis
cur subiri
debetur
deuotis.

Quartus
pugnae &
tentationis
est.

2. Tim. 2, 5

Psalmi. 27, 6

Job. 12, 13

Tentatio
probat &
purgat, &
erudit.

digeat grauius & diutius purgari. Purgatur
 etiam vt maioris gratiæ capax fiat: sicut vi-
 trum obscurum tergitur, vt luminis amplius sit
 capax. Exercitatur item vt agilior & prom-
 ptior fiat ad opera iustitiæ & virtutum exerci-
 tia: quia in statu consolationis sola quies men-
 tis & studium deuotionis videbatur ei suffice-
 re ad summam perfectionem: quæ ideo ei ad
 tempus subtrahitur, vt discat & in alijs virtu-
 tū studijs se exercere. Sicut enim mercator nō
 in vno foro vel apotheca omnia simul inuenit
 quæ desiderat, sed in diuersis diuersa: ita reli-
 giosus nō tantum in quiete deuotionis & dul-
 cedine consolationis spiritualis, sed etiam in
 labore certaminis & exercitio bonæ actionis,
 debet querere studium perfectionis & meren-
 di occasionem. Scio & abundare & penuriam
 pati: vbiq; & in omnibus instructus sum. Per
 arma iustitiæ à dextris & à sinistris. Eruditur
 etiam homo tentationibus, quando discit quæ
 sit vtilitas tentationis, & profectus ex eis pro-
 ueniens: quia ex hoc leuior fit ei tentatio, cum
 intelligit quare sic Deus permiserit; & quis si-
 bi fructus inde accrescit. Fidelis autem Deus
 qui non patietur vos tentari supra id quod po-
 testis: sed faciet cum tēratione etiam proven-
 tum, vt possitis sustinere. Eruditur etiā quod
 non tantum innitatur experiētijs consolatio-
 num, quantum in fiducia ad Deum, vel fidei
 certitudine. Sicut quidam rudes in via Dei, qui
 statim cum subtrahi sibi sentiunt consolatio-
 nis experiētiā, animo concidunt credentes
 Deum à se esse auersum: vel etiam in fide ti-
 tubare incipiunt, an vera sint quæ de Deo sen-
 serunt. Vult autem Dominus erudire nos per
 subtractionem consolationis, & inniti verita-
 ti scripturæ & fidei potius quàm nostræ quali-
 cunque experiētiæ: quia fides non habere
 meretur

Consola-
 tio spiri-
 tualis cur
 aliquando
 auferatur

Phil. 4. 12
 2. Cor. 6. 7

1. Cor. 10. 13

meritum, si in sola experientia consisteret: spes
 quæ iam teneretur experientia, spes non esset.
 Per patientiam autem & consolationem scri-
 pturarum, potius quàm experientiam, spem
 habeamus, credentes nunquam Deum auerti
 à nobis, quàm diu voluntas nostra à Deo non
 est auersa per confosum peccati, vel torporem
 negligentia. Mandasti iustitiam testimonia
 tua, & veritatem tuam nimis. Hæc sunt vera
 testimonia gratiæ Dei; iustitia in voluntate &
 operatione, & veritas Dei secundum promissio-
 nes sacrae scripturae, quæ promittit nobis vi-
 tam æternam, si mandata eius obseruemus.
 Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. Noli
 ergo diffidete cùm consolatio internæ dulce-
 dinis tibi subtrahitur, quasi Deus dereliquerit
 te, & bona opera tua non sint ei accepta: sed
 recurre ad illa vera testimonia, & consolare in
 ipsis, scilicet vt confidas veritati Dei, quod
 quàm diu tu non decedas ab eo per consen-
 sum præuagationis mandatorum eius, quod
 ipse nõ derelinquet te per propitiationem suam.
 Non enim nos elegimus eum, sed ipse elegit
 nos, & prius dilexit nos, & non deserit se non
 deserentes: qui etiam dilexit nos nondum exi-
 stentes, vel etiam resistentes ei per peccatum.
 Vnde dilexit nos & elegit nos, nõ propter nos,
 sed propter seipsum ex sola bonitate sua: pro-
 pter hoc etiam seruabit nos. Humiliat etiam
 nos Deus per tentationum tribulationes, vt
 agnoscamus quid sumus ex nobis, ne extolla-
 mur ex eo quod à Deo accepimus vel accepis-
 se putamus. In igne probatur argentum & au-
 rum: homines verò receptibiles in camino hu-
 miliat. Quicquid scoriae vel falsitatis in-
 tus latuit, ignis tentationis prodit. De ipsis
 etiam bonis humiliamur, videntes quod no-
 stra non sunt, sed Dei: qui quando & quantum
 voluit,

Rom. 15, 4

Psal. 118,
132.

Job 13, 15

Job 15, 16

Tentatio
humiliat.

Ecli. 2, 5

voluit, dedit nobis ex gratia sua, non ex meritis nostris. Si cōsolatio spiritualis homini non subtraheretur aliquando, extolleretur, & gratiam perderet, & periret. Subtrahitur ergo ei ne amittat, perdit ne perdat: sicut pater paruulo suo nummos negat, ne ludat & perdat, donec proficit in prudentia & sciat providē conseruare. Videmus quosdam pueros gratiosos nimis sibi inde placere & gloriam humanam quærere, & tandem euauerunt coram Deo, & hominibus viluerunt. Qui delicatē PROV. 29, 27 nutrit seruum suum ab adolescentia sua, postea illum sentiet contumacē. Benignus Deus, PROV. 8, 31 cuius deliciae sunt esse cum filiis hominum, libenter impartitur has delicias seruis suis fidelibus ab adolescentia, id est, à nouitate conuersionis: sed heu postea quosdam eorum sentit contumaces, quando ex consolatione spirituali elati ceteros despiciunt, & in elationem uersum dum famam laudis desiderant, iactantiae vitio deprauati, hypocritae fiunt: & dum meliores videri laborant quam sunt, Deo se opponunt, gloriam Dei sibi temerè usurpantes. Bonus autē Dominus sciēs quam utilis est homini tentatio & tribulatio, prius ostendit ei consolationes dulcedinis; quibus postmodum in tentatione confortetur ne deficiat, & alliciat, ut semper eas desideret, & non desistat eas acquirere, donec denuò recuperet quod amisit. Sic laborantibus in via, prius copiosa paratur refectio, ne in labore deficiant. Sic columbae longius emittendae, prius nutriuntur tritico cum melle: ut quantumcumque longè emissae fuerint, semper illuc redire contendant, ubi delicatē se pastas esse meminerint. Sic Petrus prius MAK 27, 8 in montē excelsum seorsum ducitur, ubi gloriam transfigurationis Christi videat: ut postea à Satana expetitus, ut cribraret eum, in LUC. 22, 30

tenta-

tentatione recoleret priorum dulcedinē quam expertus erat, & rediret ad Dominum quem tam amabilem senserat, ne diffidens & deficienti desperaret. Sic filiis Israël prius manna in deserto datur, & postea longo itinere & certamine fatigantur.

Exod. 16, 14

De speciebus tentationum.

CAP. II.

MVLTAE autem sunt tentationum species. Vna est subtractio & inopia deuotionis. Aliæ tentationes, sine ista nullam vel minorem virtutem habent, cum ipsa sit quasi domus refugij ab omni tribulatione. Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos. Item, Si consistent aduersum me castra, non timebit cor meum. Subtracto ergo tam singulari refugio, homo quodammodo inermis expositus est hostibus tentationū: & ideo pavidus efficitur & pusillanimis, nisi fidei & spei firmitate se muniat, & patientia & humilitate se defendat, quæ tunc maximè habent locum exercendi se, & magnam gloriam promerendi. Fides autem probatur, si credit vera esse quæ iam desit per gustum dulcedinis experiri. Dulcia nimis sunt omnia, quæ de Deo credimus: sed gustus eorum ideo subtrahitur bonis, vt fides magis innitatur auctoritati scripturarum quàm experientiæ propriæ, & magis ex hoc meritoria sit. Spes autem probatur, si confidat Deum sibi esse propitium, etiam dum flagellat: & ita studiosè studeat ei seruire & placere in omnibus, ac si sentiat & videat eum sibi esse placatum. Vnde Abraham laudatur quòd contra spem in spem credidit diuinæ promissioni, & non hæsitauit diffidentia: certissimè sciens quòd quæcūque promisit Deus, potens

Tentatio
à priuatione
conso-
lationis.
Psal. 117, 7

Psal. 26, 3

Consolationis
spiritualis
subtractio
ne virtutes
probantur.

Rom. 4, 18

potens est & facere. Patientia probatur, si non murmuret contra Deum, quasi sua duricia hominem tribulet ut desoletur: & si longanimiter sustineat beneplacitum Dei, & non deficiat in aduersis. Humilitas probatur, si cogitet se dignè puniri, qui quasi indignus sit consolatione spiritali: & si iustificet Deum, quod iuste iudicauerit puniēdo reum, & ingratum priuando beneficio consolationis internæ. Tantum debet nobis Deus placere, & tantum debemus eum diligere, quando nos punit ut purget, ac si blandiatur ut consoletur. Quis enim filius quem non corripit pater? Ego quos amo, arguo & castigo. Quidam etiam tentatur ex difficultate bene operandi, & habent aliquam bonam voluntatem, sed non fortem: & ex difficultate obstaculum inueniunt, quasi qui graue saxum uolunt, & inde affliguntur, tam ex remorsu conscientiaë quæ accusat eos torporis, quàm ex dolore tardi profectus, & desiderio uitæ sanctioris. Quidam enim uellent habere bona opera, & non valent ad ea exequenda seipsos vincere. Iuxta illud Apostoli, Velle mihi adiacet; perficere autem non inuenio. Aliqua uero possent, sed ita uidetur eis arida & parua quod diffidunt ea placere Deo, uel alicuius meriti forte: sic utrobique neglecti sunt, & incidunt in quandam tristitiam: sicut dicit de talibus Bernardus: Sunt qui in studiis spiritalibus fatigati, & uersi in torporem ambulant tristes in uis Dominii: longos dies & longas conqueruntur noctes, frequenter murmurant, arido corde ad quælibet iniuncta accedunt, &c.] Quidam enim horror terret eos, cum cogitant de profectu spiritali, quasi dicant apud se: Bona est uictoria; sed dura est pugna. Dulce præmium, sed labor merendi grauis. Sic exploratores missi in terram promissionis, reuersi com-

Heb. 12, 7

Apo. 3, 19

Tentatio & difficultate bene operandi.

Rom. 7, 18

Serm. 325
in Cant.
ante med.

N. 13, 24

P men

mendabant ubertatem terræ, ostensis fructibus, sed terruerunt populum pro difficultate expugnationis hostium, & proceritate inhabitantium. Ita religiosi quidam explorantes terram per scripturas, magna gaudia cæli prædicant: sed pugnam tentationum & labores spiritualium exercitiorum ita exhorrent, quod potius in deserto mori volunt quam introduci in terram promissionis: hoc est, magis volūt in quodam medio statu manere inter secularem vitam & spiritualem, quasi inter Aegyptum & terram promissionis in deserto arida conuersationis, quàm per laborem & tribulationes peruenire ad gratiam perfectionis. Gigantes etiam terræ mirantur, & timent quasi môstra Enachin, cum magnorum sanctorum virtutes considerant: & de propria paruitate diffidentes illorum perfectionē attingere, non ex humilitate sed ex pauiditate desperant, causantes & murmurantes contra Dominum, quod tam dura seruitiâ ab homine requiratur: sicut illi cum educti essent de Aegypto, ad tales miseras tolerandas. Inde etiam est quod tam pauci ad perfectionem perueniunt: sicut de omnibus supra ad pugnam numeratis tantum duo ad terram promissionis intrauerunt: quia soli illi perfecti sunt inter religiosos qui in pugna tentationis & in exercitio virtutis infatigabiliter constantes fuerint in pugna, resistendo malis, & in exercitio insistendo bonis usque in finem. Ex hoc sequitur alia tentatio, scilicet fastidij, qua fastidit homo omnem bonum, tædet eum orare, legere, meditari: tædet eum audire bona vel loqui vel operari, vel interesse diuinis, etiam quæ sine graui labore facere posset. Et exinde cum ad magna virtutum præmia peruenire diffidit, etiam in minoribus exerceri fastidit. Et quod hæc tentatio

Cur pauci
ad perfectionem
perueniant.
Nu. 14, 19

Tentatio
fastidij.

tatio ex priori oriatur, ostenditur: quia statim ^{Nu. 21, 5} post murmur populi pro labore, sequitur murmur pro fastidio mannae, quod significat spiritualis refectiois alimentum, sicut sunt verba sacrae scripturae, & bona opera, quae pascunt animam & reficiunt conscientiam. De hoc Propheta dicit: Omnem escam abominata est anima eorum: & appropinquauerunt vsque ad ^{Psal. 106, 13.} portas mortis. Ad duo autem trahit ista tentatio, aut ad exteriores consolatiunculas & seculares leuitates: vt qui non habet in spiritualibus delectationem; saltem in carnalibus quaeratur & secularibus nugis, quo consulat fastidio quo vexatur. Sic & illi qui manna nauseant, ^{Nu. 11, 5} carnes concupiscunt, & pepones & porros, &c. id est, carnalia & terrena gaudia, & sollicitudines exteriorum negotiorum, quae sua acredine quasi porri fastidientem gustum mutando delectant, sed postea conscientiam amaricatam ad fletum compellunt. Aut ad nimiam tristitiam trahit haec tentatio fastidij, dum non habet in spiritualibus delectationem, & in carnalibus consolari renuit: & sic nusquam inueniens refugium magno mœrore consumitur. Solum ergo restat, vt instanter clament ad Dominum cum tribulantur, vt de necessitatibus suis liberentur, & sacrificent sacrificium laudis & annuncient opera eius in exultatione, id est, recolant beneficia Dei: vt ex illis ad laudem eius in exultatione spiritus prouocentur. Quae si statim non successerit, sequitur alia ^{Tentatio impatientiae.} tentatio grauis impatientiae contra Deum, quare tam durus & immisericors sit tribulato, quare tam parcus in dando egeno gratiam, & tam anxie petenti, & tam importune pulsanti. Et haec tentatio quandoque tam valida est, quod quasi insanit homo, & palpitat ex vehementi mœrore: quia ibi non inuenit solatium quod

deberet ei esse vnicum refugium, scilicet in oratione & in tanta supplicatione, cum Dominus dicat: Omnis qui quaerit, inuenit. Clamo ad te, & non exaudis me: sto, & non respicis me. Mutatus es mihi in crudelem: & in duritia manus tuae aduersaris mihi. Multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum, super me continuerunt se. Vsq̄quo Domine clamabo, & non exaudies, vociferabor vim patiens, & non saluabis? Vsq̄quo Domine obliuisceris me in finem, vsq̄quo auertis faciem tuam à me? Item, Exurge, quare obdormis Domine? exurge & ne repellas in finem. Item illud murmur filiorum Israël: Est ne Deus in nobis an non? Hæc omnia illius tentationis anxietatem exprimunt, quæ non valet melius superari, quàm patienter tolerando & humiliter expectando, donec nobis benignitatis suæ vultum dignetur ostendere, & manum largitatis aperire: vt cælum quod super nos quasi æneum sentitur, stillas gratiæ nobis influat: & terra cordis nostri quasi ferrea, emollita pluuiis benignitatis Domini fructum suum, & affectus pios & desiderium deuotionis germinet. Illa autem tentatio magis periculosa est, quæ minùs molesta sentitur: quando ex longo usu subtractionis gratiæ deuotionis, & post anxiam multa desideria & labores pro recuperanda gratia homo quasi lassus remittit animum ab intentione quaerendi: & sub colore patientiæ desinit oculos attollere ad opes, quas habere se posse non videt: & indignanti humilitate cogitat se indignum tali gratia: quia forsitan aliud de illo præordinauit Dominus, vt ad exteriora cõuersus multis proferat, & ideo ab interioribus sit repulsus. Vult etiã sub discretionis velamine deinceps parcere sibi, ne corpus nimis debilitetur, vel caput irrecuperabiliter

Mat. 7, 8
Job 30, 20

Esa. 63, 15

Abac. 1, 2

Psal. 12, 1

Psal. 43, 23

Exod. 17, 7

Psal. 84, 13

Tentatio
anims mo-
lestæ peri-
culosior.

biliter destruat. Et incipit remissior esse in studio orationis, & ad confabulationes promptior, ad euagandū paratior, ad corporis comoda studiosior, ad inanes iocos promptior, ad exteriores occupationes sub specie redimēdi tempus vtiliter, voluntarius & intentus. Et ita paulatim subtrahitur à primo feruore, & desiderium proficiendi refrigescit, & studium languescit, & subintrant affectiones religiosarum feminarum, & visitationes earum: & omnibus aliis extinctis solum remanet ei ad solatium debile, quod adhuc scit loqui de spiritualibus: per quod vel seipsum præfert multis inexpertis talium experientiarum spiritualiū, vel acquirit sibi nomen apud religiosas feminas, quæ existimant eum loqui ex cordis abundantia, & esse bonum instructorem vitæ spiritualis & deuotionis internæ. In huius tentationis tempestate plurimi fluctuant, & pauci enauigant: quia nec amor Dei afficit, nec desiderium trahit, nec timor stimulat, nec feruor proficiendi vrget: remissi in omnibus, & si quæ bona videntur facere, ex vsu quodam vel ex pudore humano faciunt; vel ex timore, ne deterius eis contingat. Vnde qui hoc superare desiderat, oportet vt vim sibi met faciat tam cordi quàm corpori: sicut pigrū animal quod calcibus tūditur, flagellis agitatur. Quidam trahuntur impetu feruoris ad bonum. Sicut igitur illi indigent fræno quo retrahantur ne præcipitentur: ita alij indigent flagello impellente, quo ad bonum quasi coacti incitentur. Misericors autē Deus quo difficilius quis in tētationis pugna certauerit, eo maioris perfectionis ei gratiam tribuet in præsentī, & maioris gloriæ præmiū in futuro. Sunt aliæ plurimæ tentationum species, quarum naturam, origines & causas prosequi longum est. Si

Tentatio-
nes graui-
sima.

enim nullus medicorum omnes morborum
corporalium varietates & dolores plenè potest
cognoscere; quanto minùs spirituales morbos
tentationum & passionũ, quæ subtiliores sunt,
valet aliquis plenè discernere, nisi Spiritu san-
cto plenissimè illustratus. Acerbissimæ tamen
tentationes videntur, hæsitatio in fide Catho-
lica, & desperatio de Dei misericordia, & spi-
ritus blasphemix contra Deum & contra san-
ctos, & tentatio sibimet iniiciendi manus &
se perimendi: & quædam perplexitas queru-
losæ conscientix medicinale consilium non
admittens.

*De remediis contra acerbissimas ten-
tationes.*

CAP. III.

CONTRA tales, ista maximè valent re-
media. Primò, vt consolentur, quòd non
timeant illas tentationes: quia magis proficiat
ad meritum patienti quàm ad detrimentum.
Secundò, quòd patienter tolerant: sicut si Sa-
ranas visibiliter vel sensibiliter aliquem tur-
barer. Tertiò, quòd non curentur, nec ratio-
cinando eis resistatur: quia ex hoc magis quasi
confricata inflammantur, sed ad alia tractan-
da se conuertat homo, quibus abstractus à se
obliuiscatur passionis suæ: sicut corporali pas-
sione laborans, si habet quo occupatus obliui-
scatur sui, leuius interim torquetur. Quarto,
vt orationibus suis & aliorum bonorum ho-
minum misericordix diuinæ remedium im-
ploret.

De

De generalissima tentatione.

CAP. IIII.

GENERALISSIMA autem tentatio, qua omnes in hoc mari magno & spatiofo quassamur, potest ad omnium vitiorum conflictum referri: in qua sæpe periclitamur quasi submergendi, & iterum resumptis viribus subleuamur, quasi deinceps ab eorum impugnatione securi. de qua dicitur, Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis. Mare est vitiorum profundum, naues religiones, quibus enauigatur seculi vitiiis. Procellæ maris, tentationes sunt vitiorum: vbi videt nauigâtes opera Domini, & mirabilia eius in profundo, quando considerant, quanta potentia & pietate custodit certantes à fluctibus peccatorum, & quanta sapientix ratione permittit eos tribulari, & dat eis victoriam per varia consilia, & remedia vitiorum. Qui non est tentatus, quid scit? & qui non est expertus, pauca recognoscit. Vir in multis expertus cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum. Ascendunt vsq; ad cælos per fiducia securitatem, & rursum descendunt vsque ad abyssos per timorem succumbendi in tentatione: vel ascendunt vsque ad cælos aspiciendo diuinæ pietatis auxilium, & descendunt vsque ad abyssos, intuendo propriæ fragilitatis defectum.

Psal. 106.
23.Ecclesi. 34.
11.*De utilitate subtractionis spiritualis consolationis.*

CAP. V.

TRIA autem discimus in subtractione consolationis internæ, scilicet de minimis beneficiis gratias agere, & minimas quasi libet culpas & negligentias timere & cauere, & mi-

Simile.

nima quæque aduersa docemur patiēter tolerare. De opulenta mensa multæ micæ, imò aliqua frustra cadunt quandoque, & neglectæ vel pro nihilo reputatæ perduntur. Sic & homo abundās diuersis consolationum donis, quandoque plurima beneficia Dei, sine debita gratiarum actione præterit, plurimas gratias negligit opere exercere, plurima parua reputat quæ magna sunt, plurima nec cognoscit. Sed his omnibus subtractis, sicut vir videns paupertatem suam, recolit quanta prius habuit & potuit, quæ iam non habet vel potest: & sicut mendicus famelicus modicam buccellam gratanter acciperet & studiosè colligeret, qui prius delicata fercula paruipendebat. Colligite quæ superauerunt fragmenta, ne pereant. Beneficia Dei nobilia & preciosa sunt ex dignitate dantis, & affectu liberalitatis & charitatis quo dat; qui etiam parua si daret, grata esse deberent. Item ex pretiositate & utilitate doni. Nam quid nobilius spiritu Dei quem dat nobis? Quid utilius eo quo transformamur in Deum & deificamur & beatificamur & hæredes regni eius efficiamur? Unde, Maxima & preciosa nobis promissa donauit, ut per hæc efficiamur diuinæ consortes naturæ. Itē ex utilitate eius cui datur. Quid enim Deo cum luto? Lutum enim sumus, viles vitiosi, peccatores ingrati, inopes omnis boni, miseri & mortis rei: & tamen Deus memor esse nostri dignatur. Si Rex dignaretur pauperis tantum habere memoriam, etiam si modicum daret, hoc ipsi pauperi magnū videri deberet. Quid est homo, quòd memor es eius: aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minimas etiam culpas cauere docemur: quia timendum nobis est, ne fortè ex culpis nostris & ingratitude, gratia sit nobis subtracta: ut eam recuperemus cauendo.

Ioh. 6. 12

Beneficia
Dei et si
parua videantur,
pretiosissima.

3. Pet. 1. 4

Psal. 8. 5

Culpe minimæ etiam
cauendæ.

cauendo negligentias, quam amisimus in tanta uertate vel libertate. Qui spernit modica, paulatim decider. Augustinus: Vitasti grandia, caue ne obruaris arena. Qui timer Deū, nihil negligit. Ex minimis guttis multiplicatis, inundationes aquarum fiunt, quę quandoque etiam magna mœnia subruunt. Per modicam riuam aqua latenter in nauem influit donec submergatur. Minima etiam aduersa patienter tolerare affuescimus: quia maiora non superat, qui minora tolerare non discit. Multi optant pro Christo mori, qui pro Christo nolunt uerba leuia pati. Sed quem terret sonitus folij uolantis, quomodo sustineret ictū gladij terribiliter vibrantis? Discamus ergo omnia peccata pro posse cauere, & pro his quę commisimus omnia aduersa humiliter pati, & omnibus beneficiis Dei debitam considerationem cum gratiarum actione exhibere semper, & gratiam Dei non in vacuum recipere, & digni erimus ut gratia nobis subtracta etiā augmentata reddatur, & ut ad magnum profectum uirtutis peruenire mereamur. Tentatio autem quantum ad præsentem materiam, dici potest quilibet motus vel affectus, uel sensus à uero bono retrahens. Fit autem hoc tribus modis, alliciendo per delectabilia, aut terrendo per contraria & aspera, aut decipiendo per falsa & uerisimilia: & sic tres vires animæ corrumpuntur. Concupiscibilitas per delectabilia carni, oculis, & eordi, id est, per voluptates, diuitias, & honores mundanos. Irascibilitas, per timores varios debilitatur, in resistendo uitiis, & insistendo uirtutibus. Rationabilitas cæcatur, ut bonum malum iudicet, & malum bonum: & lucem ueritatis ponat tenebras, & tenebras falsitatis ponat esse lucem. Cor meum conturbatum est, sicut aqua luto tur-

Ecli. 29, 7
2u illum

uersum Pfa

39. Multi-

plicati sunt

super capit-

los. to. 8.

Ecle. 7. 19

Simile.

Aduersa
ferendas

Tentatio

quid sit,

& quomodo

de fiat.

Cor. 27, 29

bata & immundata: dereliquit me virtus mea, qua debui vero bono veraciter & tenaciter inhaerere: & lumen oculorum meorum & ipsum non est mecum, quo verum à falso discernere debui. Concupiscibilitas dupliciter tentatur: quia delectatio spiritualis ei subtrahitur & inde desolatur: & carnalis concupiscentia ei ingeritur, & inde foedatur. Irascibilitas dupliciter tentatur, dum infirmatur ad bonum, & proclivius est ad malum. Rationabilitas dupliciter tentatur, quia intelligit bonum, & non agnoscit quod bonum sit, & sub specie veri à falsitate deluditur. Diabolus suggerit animæ interioris prava consilia, mundus exterioris ingerit malitiam contumeliæ, caro delectatur, mens recipit, & consentit tentationi vel repugnat.

An sit
utilius tenta-
ri vel non
tentari.

Vtrum autem utilius sit, habere tentationes, vel carere, solus rei exitus probat: quia habere eas & viriliter resistere, magnæ virtutis est; superasse verò & triumphasse de ipsis, gloriosum est. Carere autem eis commodius & securius est: succumbere est periculosum. Appetere eas & sese ingerere incautum est, maxime infirmis & imperfectis. Exercitare tamen se ad pugnam contra spiritualia vitia, videlicet iram, invidiam, & vanam gloriam, &c. aliquando utile est ei, qui inter illos morari elegit, qui eum persequuntur & offendunt, ut sic discat patientiam: & ei qui sub districto magistro vivit, qui in omnibus frangit eius voluntatem, ut sic assuescat humiliter esse obediens & promptus: & sic de cæteris vitiis spiritualibus expugnandis. De carnalibus autem vitiis hoc periculosum & stultum est: sed fugiendæ sunt eorum pugna & à memoria excludendæ, & occasiones eorum tollendæ. Vnde Dominus noluit se permittere de luxuria tentari: ut doceret, non debere nos ingerere huic tentationi,

tionem, etiam spe triumphi & præmij. Cum enim hæc tentatio magnam habeat delectationem admixtam, & in hoc vitio omnes concepti simus, & non solum mens sed etiam corpus delectetur; ideo periculosus eius aditus conceditur: sicut hostis qui in vrbe aliquos fauentes sibi habet, si intra portas irruerit, potentius ipsam capit. Fugite fornicationem. 1. Cor. 6, 18

Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur in corpus suum peccat. Tentationibus in quibus delectatio consistit, maximè teneri & infirmi superantur, in quibus amor mundi nondum extinctus est: & ideo reaccenditur ex concupiscentiis mundi, sicut candela adhuc fumigans citò capit flammam. Tentatio verò impetuosa & quasi violenta fortiores impetit: vt qui mollibus non flectuntur, duris & robustis tentationibus quasi ventis validis euellantur.

Tentationes autem fraudulentæ quæ sub specie boni se palliâr, licet quosque rudes & stultos decipiant; qui nondum cognouerunt altitudinem satanæ, id est astutias eius; tamen singulariter perfectis & bene proficientibus insidiantur. Psalmista, In via hæc qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Ipse satanas transfiguratur se in Angelum lucis. Si enim eis in sua figura, quæ turpis est, appareret, horerent eum & fugerent: si aperte impugnet, resisterent ei, & auxilio Dei fugarent eum & vincerent: & sic nihil apud eos proficeret. Boni enim quia mundi sunt, detestantur immunda peccata; quia virtuosi sunt, viriliter contra omne malum repugnant, quod malum esse cognoscunt. Venit ergo satanas in specie Angeli boni, quem credit à bonis diligi: vt tanto facilius decipiat eos, quanto bonus nuncius putatur, & qui non soleat nisi bona nunciare & suadere.

1. Cor. 6, 18Apo. 2, 24Psal. 141, 42. Cor. 11, 1414

serm. 66. in
Cant. in
initio.

Ref. 9, 4

Aug. simile
quid 10. 10.
ser 250. de
temp. c. 3.
Breuis cō-
cubitus
hora per-
dit vitam
æternam.

dere. Bernardus: Bonus nunquam nisi boni sim-
mulatione deceptus est.] Et ut facilius reci-
piatur eius persuasio, primò sola bona propo-
nit, postea mixta malis, tandem falsa bona, sed
vera mala: postremò cum irretierit eos & illa-
queauerit insolubiliter, aperte caput venena-
tum erigit, & in aperta peccata eos deicit: si-
cut scorpius qui blandam faciem habet, sed
caudam venenosam, qua occidit. Sic Gabao-
nitæ, simulato peregrino habitu, deceperunt fi-
lios Israël, ut parcerent eis, cum de genere ho-
stium essent. Quanti sub specie spiritualis di-
lectionis, spirituales feminas frequenterunt,
& orationum ipsarum obtentu! Ecce quanta
puritas in intentione prima! scilicet charitas
& deuotio. Postea sequuntur longæ confabu-
lationes, modò de Deo, modò de ipsorum mu-
tuo amore & fide, & amorosi aspectus, & mu-
nuscula pro memorialibus charitatis. Ecce
quomodo mixta sunt iã bona spiritualis con-
solationis, & fidelis affectionis, cum malis in-
utilis cōfabulationis, & incaute familiaritatis,
& inutili occupatione cordis circa dilectã. Tã-
dem sequuntur falsa bona, sed vera mala: scili-
cet amplexus & oscula, tactus manuum & vber-
um, & similia: quæ omnia suspecta sunt, &
carnalis dilectionis indicia, & turpis operis
præludia. Postremò impudica succedunt, qua-
si fructus præcedentium, scilicet aperta opera
iniquitatis. Augustinus: O quàm parua & bre-
uis cōcubitus hora, in qua amittitur vita æter-
na? In hunc modum palliat se sæpe superbia,
sæpe inuidia & auaritia, & alia vitia: quæ cum
non audeant bonos tentare aperta facie, quos
sciunt omne malum odire, assumunt aliquod
virtutis velamen, ne agnoscantur esse quod
sunt: sicut qui mentitur se esse amicum, donec
admissus dolosè & latenter alium interficiat:
sicut

sicut Ioab tenuit mentum Amasæ quasi oscu- 2. Reg. 20,
 laturus eum, ne suspicaretur eum hostem esse, 9.
 & non obseruaret gladium eius dolosum, &
 ita occidit eum dolo. Sic Iudas osculo Chri- Mat. 26,
 stum tradidit crucifigendum. In tentatione 48.
 tria maximè dolemus: siue ex labore pugnae
 & inquietudine cordis quam patimur: siue ex
 timore ne fortè superemur & succumbamus,
 per tentationis consensum: siue quia time-
 mus ne fortè nimis debiliter resistamus, &
 propter hoc Deum & propriam conscientiam
 offendamus, licet tamen plenè non consen-
 tiamus.

*Quibus modis sit resistendum tenta-
 tionibus.*

CAP. VI.

OMNIBVS tentationibus, his quatuor
 modis resistendum est. Primus est, cogi-
 tationes auertere, alias occupationes assumen-
 do, quibus obliuiscatur homo impugnationis,
 quantum potest. Secundus, materias & occa-
 siones tentationis fugere & declinare, maxi-
 mè carnales, quæ appropinquantes sibi accen-
 dunt vt ignis. Tertius, patienter & humiliter
 virgam Domini sustinere: vt & se dignum iu-
 dicet afflictione & labore pugnae, & patienter
 toleret, confidēs quòd ei proueniet in bonum:
 quia sic citiùs placabilis erit ei Dominus, &
 purgabitur à peccatis, & emundabitur à vitiis,
 & ditabitur virtutibus, scientia, meritis & glo-
 ria. vnde Gregorius, *Qui appetit plenè vitia*
vincere, studeat humiliter purgationis suæ fla-
gella tolerare. Cum Deo enim non possu-
 mus contendere, nec per iustitiam, quia pec-
 catores sumus; nec per potentiam, quia infir-
 mi & serui eius sumus; nec aufugere ab eo per
 astutiam, quia nusquam eum latere possu-
 mus,

*Patienter
 ferenda
 virga Do-
 mini.*

*Hom. 15. in
 Euanq.*

Psal. 138. 7
*Iob. 9. 4**Orationi*
*instandū.**Psal. 49. 35**al. dile-*
ctionis.
*Rom. 8. 28**li. 2. Dial.*
*cap. 2.**Psal. 93. 19**Esa. 14. 3*

mus, & dominij eius terminos exire. Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Sapiens corde est & fortis robore: quis restitit ei & pacem habuit? Humiliemus ergo nos coram ipso, & sic misericordiam consequemur.

Quartus modus est orationi incumbere, & auxilium supernæ virtutis per se & aliorum suffragia implorare: quia nec nostris meritis, nec viribus, nec prudentia possumus de tot hostibus triumphare: vel sine lethali vulnere transire, nisi protecti manu Dei, & eius adiutorio

confortati. Inuoca me in die tribulationis, eruum te & honorificabis me. Ad hoc enim quandoque Deus permittit hominem tentari & tribulari, vt excitetur ad orationis studium, & confugiat ad Dominum, & experiatur eius auxilium, & ad eius exauditionis solatiū ampliùs in eius amorem inardescat: & sic tam in

merito virtutū quàm in fiducia * dignationis eius excrescat. Sic diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, tam prospera quàm aduersa. Solet etiam quandoque Deus fidelem seruum suum postmodum ampliùs consolari, & purioris perfectionis gratiã cōf. rre in illis, de quibus aliquãdo fuerat in tentationis mo-

lestia grauiter tribulatus: sicut de beato Benedicto scribit beatus Gregorius, qui dum carnis tentatione grauiter tentaretur, quia viriliter restitit, ita plenè vicit, vt Dei gratia nunquam postea motus carnalis illécebræ in se sentiret.

Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolaciones tuæ latificauerunt animam meam. Sic etiam in tentationibus cōtra fidem & blasphemiam spiritus, meretur fidelis bellator quandoque in fide clariùs illuminari, & in amore Dei ardentius inflammari. Erunt capientes eos qui se ceperant, & subiicient exactores suos.

Quintus

Quintus processus.

CAP. VII.

QUINTVS modus est, qui etiam quintus Quintus processus. religionis processus est, singulis vitiōrum processus. tētionibus, singularib⁹ remediis mederi. Hic potest status curationis vel remediorum spiritualium dici, quo cura diligens morbis vitiōrum adhibetur, vt ad statum sanitatis perueniatur, de quibus remediis, quia in præcedentibus dictum est, hīc non est opus repetere. Ea autem diligentia debet quisque studere Quanta cura agris corporib⁹, tanta, imō maior est animis vitiōsis adhibenda. remedia animæ suæ perquirere, & sanandis spiritualibus morbis vitiōrum inuigilare, quæ lethali morbo laborans medicum qui eum curare posset inquireret. Et tanto diligentius cura animabus curandis adhibenda est, quanto animarū morbus periculosior est, & cura difficilior, & sanitas præstantior animæ quàm corporis morituri. In quantum verò plus de corporis sanitate sumus quàm de animæ salute solliciti, in tantum conuincimur illud plus diligere, & eius sanitatem amplius desiderare.

De sanitate animæ.

CAP. VIII.

SANITAS corporis consistit in integritate membrorum & sensuum, & in ordinata qualitate humorum, & vigore spirituum. Sanitas animæ consistit in recta & circumspecta actione, in cautæ locutionis obseruatione, in rectitudine volūtatis, in ordinatione affectionis, & utilitate cogitationis.

De

De actione.

CAP. IX.

In omni
actione
tria obser-
uanda.
Illicitum.

Indecens.

1. Cor. 10,
31.

Rom. 2, 23

Inexpe-
diens.

ACTIO in tribus debet esse circumspccta, vt sit meritoria. Primò, an liceat. Secùdò, an deceat. Tertiò, an expediat. Illicitum est omne quod est contra Dei præcepta, vel ecclesiastica instituta, vel contra voti proprii spon- sionem discretam : vt est votum continentia, obediẽtiæ & abdicationis proprietatis, & alio- rum sub voto comprehensorum. Indecens est, quod non bonam speciem præterdit, & color- em illiciti habet, etiam si non expressam ha- beat veritatem, vt omne scandalum, & quod alicuius vitij vel peccati notam habere vide- tur, & secundùm statum agentis incõueniens iudicatur. Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Seruo Dei vitandum est, ne percu- tiat conscientias infirmorum exemplo minus ædificatorio, & Dominum inhonoret : quia indisciplina famulorum, redundat in con- fusionem dominorum suorum. Gloriaris in Deo quasi seruus in domino : & per præuari- cationem legis Deũ inhonoras. Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes. Inex- pediens est, quod caret fructu vtilitatis. Va- cuus in cõspectu Domini apparet, cuius actio fructu piæ vtilitatis caret : sicut ramus arefc- ctus in arbore, & lignum infructuosum in vi- nea vel pomœrio. Deus namq; qui omnes lar- gè remunerare desiderat, tot occasiones homi- ni merendi prouidit, & tot actiones merito- riæ ei ostendit, quòd stultus & meritò pu- niendus est, qui his neglectis inutilia & in- fructuosa sectatur: veluti si quis hortum ple- num nobilibus fructibus ingrediens, sola vilia & amara carperet & nociua.

De

De locutione.

CAP. X.

IN locutione tria sunt similiter obseruanda. In locutione tria obseruanda
 Primum, vt tardus sit homo ad loquendum. Eclli. 32, 10.
 Loquere adolescens in causa tua vix, cum necesse fuerit. Quanto magis in non tua vel in non causa: scilicet in leui vanitate? Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum: vt utilitas & oportunitas exigit esse loquendum. Silentium obseruandum.
 Utilitas necessitate ædificationis, vitandi euidentis nocementi, & honoris Dei promouendi. Oportunitas temporis, loci, causæ, & qualitatis audientium. Vas quod non habuerit operculum vel ligaturam de super, immundum erit. Puluis enim incidit, & vermes Nu. 19, 15.
 & animalia immunda inquinabunt illud, & si quid pretiosi vel aromatici liquoris in eo reconditur, euaporat virtus eius. Sic qui per censuram silentij non ponit ori suo custodiam, frequenter immundatur sorde illicitorum verborum, mendaciis, maledictis, detractationibus, turpiloquiis, iactantiis, scurrilitatibus, & similibus. Si quid etiam deuotionis intus habet vel occultæ virtutis, citius euaporat & infrigidatur & euanescit, sicut sæpius possumus experiri quando post compunctionis gratiam ad verba otiosa defluimus, mox & sapor minuitur & feruor extinguitur, & intelligentia obscuratur, & mentis ad Deum intentio dissipatur, & cor à bono quod prius habuerat euacuatur. Verbatim tinanda antequam dicantur.
 Secundum est, in loquendo circumspicere, vt consideret quid loquatur & qualiter, & coram quo, disponens sermones suos in iudicio discretionis: ne alicui loquendo noceat, ne quem indebitè offendat vel scandalizet, ne quid falsū admisceat quod conscientiam postea

remor-

Q

De

*Ecli. 11, 29.**Prov. 13, 3**Mat. 12, 36*Verbum
otiosum.Loquendū
breuiter.*Ecli. 20, 8**Prov. 10, 19*Duo ver-
ba nobis
permissa.*Lib. 5. ep.
ep. 38.**Prov. 25, 28**Li. 7. Mor.
cap. 25.**Prov. 22, 20*Vt avarus
numis, ita
religiosus
parcet ver-
bis.

remordeat & dixisse pœniteat. Cor stultorum
in ore illorum. Et ideo cum aperiant os, effun-
dunt totum quod habent intus per stultitiam.
Os autem sapientium in corde ipsorum: quia
os eorum nō profert nisi quod cor eorū prius
deliberavit bene esse loquendum. Qui custo-
dit os suum, custodit à periculo animā suam:
qui autem inconsideratus est ad loquendum,
sentiet mala. De omni verbo otioso quod lo-
cuti fuerint homines, reddent rationem in die
iudicij. Gregorius: Otiosum verbum est, quod
aut ratione caret iustæ necessitatis, aut inten-
tione piæ utilitatis. Si ergo culpa non caret
sermo otiosus qui non prodest, quid de perni-
tioso qui etiam obest? Tertium est, vt breuiter
loquantur, & sine utilitate & necessitate non
multiplicentur verba. vnde, Qui multis vitur
verbis, lædit animam suam. In multiloquio
enim peccatum non deerit. Duo enim verba
quæ sola nobis permissa sunt inter omnia, citò
dicta sunt, id est, quod necessarium est tibi vel
alteri, vel vtile tibi vel alteri. Necessitas citò
insinuata est sapienti. Nam apud insipientem
nulla verba sufficiunt. Utilitas si per nimia ver-
ba se effundit, onerosa erit & fastidiosa. Sene-
ca: Non multis opus est verbis, sed paucis &
efficacibus. Sicut vrbs patens & absque mu-
rorum ambitu; sic vir qui nō potest in loquen-
do cohibere spiritum suum. Gregorius: Quia
morum silentij non habet, patet inimici iacu-
lis, ciuitas mentis. Sic cautus & parcus sit ho-
mo in verbis, sicut avarus in nummis suis:
quia verba quibus meremur gloriam cæli,
pretiosiora sunt omni thesauro. Thesaurus
desiderabilis requiescit in ore sapientis. Aua-
rus pecuniæ & parcus, profundè & in abscon-
dito recondit eam, nec profert eam largiendo
nisi pro vrgenti necessitate vel utilitate sua, &
cauet

cauet ne vel obolum superfluè effundat supra
quàm necesse sit. Sic etiam religiosus cordis
sui thesaurum abscondit, rarò loquendo, & ni-
si pro necessaria causa vel utili os ad loquen-
dum aperit. & quod cum paucioribus verbis
potest expedire prout sufficit, ad hoc plura su-
perfluè non effundat. Quadruplex autem bo-
num ex hoc ei proueniet: quia cauebit pecca-
tum multiloquij vel vaniloquij: intellectus
eius interiùs magis profundabitur & sublima-
bitur, sicut aqua conclusa, quæ non habet exi-
tum per quem effluat, crescit in altum: item
quod loquitur apud homines magis habetur
autenticum, cum sciant eum cum maturitate
loqui, & non leuiter effundere verba sua: item
singularem gloriam meretur in celo.

De disciplina morum.

CAP. XI.

MORVM disciplina in religiosis triplici
colore decoratur: si sunt maturi, humi-
les, & benigni. Maturi, vt nò sint leues ad cur-
rendum, nec proni ad risum, vel curiosi, vel
verbosi, nec ioculatores. Maturitas intus men-
tem componit, & totum corpus exteriùs ab
insolentia custodit. Caput regit ne leuiter hinc
inde circumferatur, oculos ne vagentur, aures
ne curiose auscultent quæ minùs expediunt,
linguã refrænât ab otiosis & infructuosis ver-
bis, manus ab inutilibus occupationibus: pe-
des à vanis deambulationibus & indecenti-
bus diuaticationibus, & totum corpus ab in-
quieto motu cohibet, nisi secundùm quod ra-
tio exposcit. Vnde beatus Bernardus scribens
de beato Malachia Episcopo, commēdat eum,
quòd ita compositus fuit in moribus, quòd
nec manũ, nec oculum, vel aliquod mēbrum

Maturitas
corpus &
mentem
cõponit.

In vita S.
Malachia,
cap. Ascensio
di.

Q 2 leui-

leuiter mouebat aliquando, nisi secundum quod ratio vel causa dictabat. ut nil apparet in eo, quod posset offendere intuentes, totum corpus in eo disciplinatum fuit.] Humilitas motum deprimit ceruicem, humile format responsum, gestus complanat, vestitum simplicem amat, sese inter nouissimos locat, ostentationis declinat notam, singularitatem fugit, ad aliorum obsequia agilem se facit, ad opprobria tacitum, ad honores oblatos verecundum, promptum ad descendendum, difficilem ad indignandum. Benignitas facit amabilem & compassionem afflictis, tractabilem & exorabilem, & flexibilem ad consilia, communicatum sui & suorum, in bono hilarem, & modestum & iucundum, fidelem & sociale, nullum spernentem vel temere iudicantem, gratum, beneficium, omnibus gratiosum. Humilitas temperat grauitatem, ne fastuosa & elata videatur. Benignitas facit, ne austeram & dedignantem putetur. Ecce contra, maturitas temperat benignitatem, ne leuis & carnaliter blandiens, vel adulatorie applaudens aestimetur. Temperat humilitatem ne nimis abiecta, vel affectata reputetur. Humilitas reddit imitabilem, benignitas amabilem, maturitas venerabilem.

De cordis compositione.

CAP. XII.

EXTERIORIBVS ordinatis in actione, locutione, & moribus: ut ad veram & de caelo allatam quadraturam spiritualis normae, sacrae disciplinae, tanquam viui lapides & in templo veri Salomonis locandi, disponi valeamus, de cordis dispositione & mentis bonitate aliqua proponamus: quia teste Salomone, Eccl. 4, 23 omni custodia seruandum est cor, sicut ex quo
vita

vita spiritualis quasi ex fonte procedit. San-
 tas cordis in tribus consistit. In voluntatis re-
 ctitudine, in affectionis sanctitate, & in cogi-
 tationis stabili puritate. Voluntas recta est,
 quæ bonum tantummodo vult, & propter bo-
 num, & plenè vult. Si enim aliquid vellet quod
 malum esset & peccatum, non esset bona vo-
 luntas. Non potest arbor bona fructus malos
 facere, &c. Si bonum vellet, sed non propter
 bonum, vt bona opera facere pro laude huma-
 na, sicut hypocritæ; vel aliqua alia non pura
 intentione, similiter bona non esset: cum non
 simpliciter bonum propter se vellet, sed pro-
 pter aliud non bonum. Illud enim quisque
 magis vult, propter quod aliud vult. In fine
 namque quiescit: sed id quod ad finem est
 tantummodo, transit & relinquit, obtento eo
 quod voluit. Si autem vult bonum & propter
 bonum, sed non sicut sufficit, licet pro parte re-
 cta sit, non tamen plenè: vt qui viam Dei in-
 cedere vel docere vult, quàm diu inde nullam
 cogitur sustinere aduersitatem: sicut hi qui in-
 tentationibus & persecutionibus deficiunt: vel
 ita volunt bona opera agere, vt tamen ab aliis
 illicitis nolint abstinere: vel quocunque modo
 nolunt bonum inceptum ad finem perduce-
 re: vel etiam plusquam debeant vel expediat
 bonis operibus insudare, vt qui indiscretè ca-
 stigando se perimunt, vel ad insaniam & de-
 structionem sui pertrahunt semetipsos. Ad
 Romanos: Rationabile obsequium vestrum. Rom. 12, 1
 Jeremias: Quia plus fecit quàm potuit, id-
 circo perierunt: quia contriui Moab sicut vas
 inutile. Duplex est enim plenitudo. Vna ne-
 cessitatis, altera perfectionis. Necessitatis est
 illa quæ minus habere non potest ad salutem:
 vt obseruantia mandatorum. Matth. Si vis ad Mat. 19, 17
 vitam ingredi, serua mandata. Plenitudo per-

Sanitas
cordis in
tribus cō-
sistit.

Voluntas
recta.

Mat. 7, 38

Rom. 12, 1
Jer. 48, 36

Mat. 19, 17

Q 3

fectionis,

fectionis, est impletio consiliorum. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, & c. cum reliquis consiliis Euangelicis. Ad hoc non tenetur, nisi qui ea sponte vouit: vt religiosi, quibus post votum fiunt necessaria ad salutem.

Deut. 23, 21

Deuteron. Cum votum voueris Domino, non tardabis reddere: quia requiret Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Quod ante votum liberum fuit vouere vel non vouere, & facere & non facere sine peccato, illud post votum iam necessarium est adimplere: & iam non tam est in consilio quam in præcepto. & sicut de præcepti transgressione reus est damnationis æternæ, ira & de voti præuaricatione. Verbi gratia. Sicut secularis damnatur pro fornicatione vel homicidio vel consimili, ita professus regulam, in religione damnatur si est proprietarius vel inobediens, vel facit aliquid quod in regula præceptorie inhibetur. Iusta verò necessitas vel euidens magna utilitas, admittit dispensationem, sed ab eo qui potest in talibus dispensare.

Dubia
præcepti
interpretatio
periculosa,
omnes perdit.

Dubia etiam interpretatio præcepti periculosa est, sicut pons semiputridus aquæ præcipitis & profundæ, de quo dubium est an sub transiente corruat aut subsistat. Quare vult aliquis qui maiora pro Christo decreuit subire certamina, & omnia dereliquit in hoc seculo, se committere periculo pro modico motu propriæ voluntatis, vel pro paruo commodo in incerta opinione sua vel alterius? vt si Deus approbet illam opinionem euadat sine lucro meriti: si autem reprobet eam, damnetur, maxime cum tales opiniones quandoque periculosiores sint quam aperte transgressiones: quia vbi scit se homo delinquere, inde facile corrigitur: vbi autem nescit se peccare, & insuper credit licere, inde nec in morte pure cõteritur, pro-

propter falsam spem, quòd fortè sibi licuerit, vel minùs in eo peccauerit, baculo arundineo & con fracto innitens. Voluntas bona, plana via regia & secura debet incedere, & relictis dubietatum diuerticulis, quasi suspectis latronum semitis, apertos & certos iustorum calles ambulare: ne velut pœnitens boni inchoat quærat diuerticula declinandi à via perfectionis, in qua vouerat ambulare. Quid enim est vnde omnes damnationem incidimus, nisi talis dubia interpretatio præcepti Dei de ligno vetito, vbi callidus serpens persuasit mulieri, Gen. 3.2 non ita strictè & simpliciter intelligendum præceptum illud, cuius obseruantia potius nociva foret, ne fierent sicut dij scientes bonum & malum, & cuius transgressio nequaquam sicut Deus comminatus fuerat, mortem corporis & animæ mereretur. Credidit ergo insipiens mulier falso interpreti, & consensit suadenti, cui nequaquam consensisset, si consilium eius fallax & inutile credidisset. Non tamen putandum quòd conditio religiosorum peior facta sit ex voluntaria altioris voti promissione, eo quod de strictiori ponte facilior & periculosior sit lapsus, quàm de latiori: sed quanto difficilior via, rãto sequetur maior gloria, & quantò laboriosior pugna, tanto gloriosior triumphus. Talem autem timorem altioris perfectionis incutit religioso aut pusillanimitas, aut formidolosa tentatio, aut inueteratus tepor, quo primi feruoris oblitus, & primam charitatem relinquens, horret altam vitam quam aggressus fuerat, stupens præcipitij profundum, & fastidit laborem pugnæ dum non videt præmium: nec sicut debet, desiderat quod sequitur. Vnde prius in probatione debuit deliberasse, si volens ædificare turrim Luce. 14. 28 Euâgelicæ perfectionis, haberet sumptus con-

248. S. BONAVENTURAE
stantis feruoris ad perficiendum, vt vltima
primis respondeant: ne postea eum posuerit
fundamentum altæ perfectionis, & non po-
tuerit perficere sicut cœperat ex volûtatis tor-
pore, omnes incipiant illudere ei tam homines
quàm dæmones dicentes, Hic homo cœpit
ædificare & non potuit cõsummare, sicut stru-
ctura imperfecta & labefacta ostendit structo-
ris defectum.

*De quibusdam communibus exercitiis
spiritualibus.*

CAP. XIII.

AD euitandum ergo apostaticæ præuari-
cationis opprobrium, & perfectæ sanita-
tis gratiam obtinendam, & repromissæ beati-
tudinis gloriam religioso consequendam, quæ-
dam communia spiritualia exercitia ponenda
videntur: in quibus qui fideliter perseueraue-
rit, citò sentiet se in spiritualis vitæ profectu
crescere, quousque ad perfectam peruenias
sanitatem virtutis.

Septē ex-
ercitia.

De agilitate ad incipiendum bonum.

CAP. XIII.

PRIMUM est, vt homo sit impiger & agi-
lis ad incipiendum & faciendum bonum,
quod ex alterius admonitione, vel ex diuina
inspiracione intelligit faciendum. Multum
enim profectum negligimus, tam meritorum
quàm præmiorū, eo quòd rēdet nos bonis stu-
diis insistere, ex horrore difficultatis. Si autem
volûtatem faciendi habemus, hanc de tempo-
re in tempus differimus & procrastinamus: &
in-

I.
Exercitiū.
Bonum
alacriter
incipien-
dum perfi-
ciendū
que.

interim irrecuperabiliter perdimus & tempus
& meritum, quod lucrari poteramus: aut ita
desidiosè & indeuotè facimus, quòd nec Deo
est valde gratum, nec conscientia nostræ me-
ritorium vel consolatorium: imò ita corrofi-
uum conscientia, quòd etiam inde puniri ti-
memus, & ex insipiditate tædet nos laborare, &
festinamus inde citò absolui, & tædet simile
aliud inchoare. Exemplū de studio orationis,
vel obsequij in coquina, in infirmitorio, vel al-
terius boni operis, in quo nullum honorem vel
temporale commodum, vel propriae volunta-
tis solatium expectamus. Et hoc est cōtra bo-
ni operis naturam: quod si debito modo fiat,
semper lætificat conscientiam, & accendit af-
fectum ad aliud bonum faciendum. *Eccli. 24, 23*
Gen. 1, 11
Qui edunt me, adhuc esurient. Sic Deus iussit ter-
ram producere herbam virentem, & lignum
pomiferum, habens vnumquodque semen in
semetipso generis sui, id est, bona opera tam
minora quàm maiora: quæ si virent debito vi-
gore peracta, habent semen sui generis in se,
id est, desiderium alterius boni, quod quasi
germen pullulet ex priore. Si autem ex desi-
dia elāgueat, etiam semē ipsius infructuosum
manebit, & ideo tædet nos aliud bonum inci-
pere: quia ex iam facto paruum aut nullum
concepimus deuotionis affectum. Omni ergo
tempore seruus Dei prouideat, quid illa hora
magis sit sibi expediens vt faciat: & quod fa-
ciendum viderit, penset qualiter illud cōgruè
& secundū virtutis regulam magis aptè per-
ficiat, quantum valer. Sic enim assuefacien-
dum est corpus & animus, vt ex vsu boni ope-
ris nullo modo territus, paratus sit sicut ser-
uus fidelis & agilis, imperāti Domino ad om-
nia rationabilia seruitia obedire. Sic videmus *Simila*
in seruis secularibus, qui nec præ frigore vel
labo-

Q 5

labo-

labore, vel inopia, vel alia difficultate pigritantur dominis suis, pro parua mercede, per longa terrarum spatia, etiã in periculo mortis obedire, gratum habentes, si pro gratiarum actione, eum redierint, non magnas alapas & vituperia à dominis receperint: nihil de incommodis infirmitatis vel domus, vel hospitij cogitantes. Claustrales verò serui delicati sunt & elati; parum volunt laborare, & bene procurari: & cum illi dominos suos debite honorent, ipsi volunt dominis suis in omnibus esse quasi æquales, voluntate propria pro lege vtentes.

Prov. 29, 21 Proverb. Qui delicate seruum suum, id est, corpus suum nutrit, ab infantia scilicet nutritus, postea illam sentiet contumacem: vel quia piger erit ad bona, vel ad peccatum procliuor, maxime carnis. Ex consuetudine otij homo mollis & piger efficitur, vt nihil velit pati vel facere nisi quod liber. E contra fidelis seruus ita debet habitare semetipsum & mansuafacere, sicut ioculator catulum suum: vt statim cum iubetur saliat de lecto ad orationes nocturnas, & quasi ad nutum rationis sit promptus ad quæque spiritualia exercitia, quæ vel obedientia iusserit, vel charitas fraterna requirit, vel deuotionis studio apta sunt, vel cuiuslibet alterius virtutis.

De velocitate abstrahendi se à malis.

CAP. XV.

II.
Exercit.
Mala celeriter repellenda.

SECUNDUM est, vt sicut ad agenda bona sagilis, ita sit ad abstrahendum se velox à quibuslibet malis, statim cum sentit se aliquo eorum interius pulsari, vel exterius occupari, scilicet ab otiosis verbis, à iocis, ab actionibus infructuosis, & maxime à cogitationibus vanis, & affectionibus vitiosis, & carnalibus

concu-

concupiscentiis, quæ nec ad horam debemus in corde permittere morari, ne offendamus Deum, & sanctos Angelos præsentis, & conscientiam sordidemus, & pœnam mereamur, & bona quæ possemus cogitare & agere, interim negligamus. Sic Abraham quandoque Gen. 12, 14 Deo iubente sacrificia offerens, descendentes supra ea volucres ad dilacerandum vel scedandum sollicitè abigebat. Et nos ne aliquando in Dei conspectu appareamus vacui, quandoque Quinque sacrificia nostras sacrificia ei offerentes, scilicet bonæ voluntatis, bonæ actionis, bonæ locutionis, sacræ meditationis, & piæ affectionis, volucres malorum cogitationum & affectionum statim abigere debemus, ne ea nobis dissimulâtibus aliquatenus maculent, & Deo ingrata efficiant, & nobis inefficacia ad meritum & spirituales profectum. Nec solùm carnales & turpes cogitationes statim debemus abigere: sed etiam vanas, & amaras, & gulosas, & similibus vitiorum simulacra in cordis nostri templo imaginando non pingamus. Theatra & tabernæ solent secularibus & ludicris fabulis depingi: templa autem sacris historiis & mysticis picturis decorari. Ex qualitate picturæ, consideratur qualitas domus, & domini in ea morantis. Aliquando superbia pingit sibi prælaturas & dominia, famulorum obsequia, & quæque alia pomposa. Vana gloria pingit sibi quoslibet ornatus, & vnde posset laus hominum acquiri: aliquando etiam sanctitates & miracula, prophetias, & magnas deuotiones, & ædificatorias prædicationes, & multa similia ex quibus admiratio oriatur hominibus, & sibi latè laudatio & reuerentia exhibeatur. Sic inuidia fraudes & detractiones; ira rixas & contentiones, bella & conuicia mouet, & pugnat cum absentibus, & lassatur à nullo fatigatus. Sic

aua-

avaritia pecunias, & diuersa ædificat, & destruit, & acquirit. Qui ergo bonum hospitem Christum non vult effugare de hospicio cordis sui, inimicos eius, scilicet vitia secum non recipiat. Quæ enim conuētio Christi ad Belial? Et quis consensus templo Dei cum huiusmodi idolis? Si citius eiicis hostem de vrbe tua, securus eris. Si tardè obitas ei, inualefcit contra te, & capiet urbem, & occidet te. Sic de cogitationibus malis. Curiositas, quæque pulchra & curiosa depingit. Gula mensas amplas, & varios ciborum & potuum apparatus. Luxuria etiam quæ sibi congruunt fantastice depingit. Hæc sunt idola quæ Deus Ezechieli intra parietem templi depicta ostendit, quæ etiam abominaciones appellauit. Hæc de templo cordis nostri sollicitè detergamus, ne fiamus Deo abominabiles, sicut & illa sunt. Ierem. Vsq̄quo morabuntur in te cogitationes noxiæ.

2. Cor. 6,
14.

Eze. 8, 10

Ier. 4, 14

De pace cordis.

CAP. XVI.

III.
Exercit.
Cor paci-
ficum sem-
per haben-
dum.

TERTIVM est, vt semper cor pacificum cum omnibus habere studeamus. Quod consistit in duobus, vt nulli malū facere vel cupere studeamus, vt si quis nos in aliquo offendat, patientiæ scuto vtamur. In medio prælij versamur, & difficile est quin sæpe iacula super nos mittatur tam verborum acutorum, quam factorum nobis molestorum, & à superioribus nostris durorum imperiorum & increpationum, quibus clypeum patientiæ opponere debemus, quem clypeum, vt impenetrabilior sit inimici iaculis, munire debemus sanctorū martyrum & aliorum bonorū exēplis, quasi pelibus animalium mortuorum. Iacobus: Exemplum accipite fratres exitus mali, & longanimitatis, labo-

Iac. 5, 10

laboris & patientiæ, prophetas. Ecce benedicimus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis & finem Domini vidistis. Semper ergo muniti incedamus contra iacula verborum & ictus factorum aduersorū: vt pacem quam exterius non possumus in hac vita sperare durabilem, saltem intus per patientiam conseruemus. Luc. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Luc. 21, 19

De parcitate vtendi his que sunt mundi.

CAP. XVII.

QUARTVM est, vt quāto parcius potest quis, quæ sunt mundi vtatur & habeat & cupiat. IIII.
Exercit.
Mundanis
rebus par-
cissime
vtendum. Aliena à nobis sunt omnia mundana: quia nec naturæ nostræ sunt, nec à nobis facta, nec diu nobiscum mansura, nec salus nostra in ipsis cōsistit: & ideo habemus ea quasi à mundo mutuata, pro quotidiana, imò pro cōtinua & graui vsura sollicitudinū & laborum. Quantum putas Principes & Potentes & diuites huius seculi vsuram omni tempore exoluere pro mutuo suo, anxietatis & occupationis & afflictionis? & quomodo ambient aliena, quomodo augeant vel custodiant sua, quæ timēt perdere per amicos & inimicos, per fratres, vxores & filios? A Potentiote timent violentiam, ab inferiori furtum, ab æquali fraudem. Nulli ad plenum confidit avarus, omnes suspectos habet, nec tamen potest eorum carere consortio: & ideo nullum potest verè diligere, cum à nullo se verè diligi suspicetur. Timor enim suspiciosus non est in perfecta dilectione. Timet de rebus, timet de corpore propter substantiam: & tot timoribus plenus non potest vtiliter timere de anima, de qua tamen maximum periculū adhuc restat. Sicut enim Prin-
cipes

cipes à scultetis suis exigunt quotidiana ser-
 uitia & munera ratione officij sui, & tandem
 cruciant eos in carcere, & omnino despoliant:
 sic & mundus post multas exactiones usura-
 rum, ratione substantiæ & honoris, quæ offi-
 cialibus suis diuitibus mutuauit, tandem om-
 nino euacuatos emittit in carcerem inferna-
 lem. Vnde bella & lites in seculo, nisi quia mu-
 tudò inter nos certatim cupimus præripere al-
 ter alteri, quod vterque nõ potest integrè pos-
 sidere? In spiritualibus diuitis nullus ex alte-
 rius abundantia patitur detrimentum, cum
 alius non sit minus sapiens vel virtuosus, eo
 quòd eis alter abundat. Sed secus est de secula-
 ribus diuitiis & honoribus, quia tot necesse est
 habere portiones, quot sunt participantes: &
 ideo alter alteri inuidet habenti, quod ipse ha-
 bere non potest. Hæc fuit occasio quare Loth
 discessit ab Abraham, & Esau à Jacob: quia
 multa habebant pecora & non poterat eos ca-
 pere terra, ut simul, id est, concorditer habita-
 rent, rixantibus inter se pastoribus gregum:
 quia multiplicatis pecorinis desideriis, scilicet
 mundanis, fit rixa inter voluntates eorum qui
 volunt pascere sua desideria in pratis huius
 seculi. & cum omnibus non sufficit prohibitum,
 diuiditur frater à fratre per inuidiæ dissidium.
 quæ pecora si pauca forent, modico contenta
 essent. Zach. Pasce pecora occisionis, quæ qui
 possederant, occidebant. quod etiam sic potest
 intelligi, pecora occidebant eos qui se posside-
 bant. Augustinus: Rixentur immites, & dimi-
 cent pro terrenis & temporalibus rebus: beati
 autem mites, quoniam ipsi hæreditate possi-
 debunt terram, de qua pelli non possunt. Ha-
 bentes autem alimenta & vestimenta quibus
 tegamur, his contenti simus: & quidquid pe-
 nuria patimur, loco illius Deum in corde po-
 namus,

Gen. 13, 6

Gen. 36, 6

Ecc. 11, 4

To. 4. li. 1.

de ferm.

Domini in
monte, c. 2.

1. Tim. 6. 8

namus, qui omnia implet. Beati pauperes spi- *Mat. 5.3*
ritu, id est, voluntate & amore spiritualis pro-
fectus, quoniam ipsorum est regnum cælo-
rum. Quanto enim se hîc angustant in ter-
ra nihil cupiendo, tanto in cælo dilatantur,
& econuerso.

De humili æstimatione sui.

CAP. XVIII.

QUINTVM est, vt semper & intus apud *v.*
se, & extra coram hominibus, in omni *Exercit.*
bus humiliet se, & deprimat in sua æstimatione *Studendū*
ne, itē in verbis in gestibus: & in omni facto *humilitatē*
suo nouissimum locū eligat, sicut fuerit oportu- *semper.*
tum. Ad humiliandum autem se in oculis
suis, consideret qualis sit, quàm vilia & fœtida
sunt omnia quæ corporis sunt. vnde venerit,
quid erit, quid intus sit, quàm leuiter emarce-
scunt etiam quæ pulchra in homine apparent:
quâta deceptio in honoribus secularibus: quia
non honorant etiam diuites qui videntur; sed
sua lucra sequuntur, sicut canes & aues cada-
uer; quod cum abrasum fuerit & nudatum,
nec plus rodendum in eo inueniunt, relin-
quunt, & aliud requirunt. Itē in anima quan-
ta sunt ibi vitia & peccata, quanta impuritas
& simulatio in bonis quæ facimus, & desidia
& tepor: quanta bona omittimus & negligi-
mus vilia: quanta inopia virtutum, quanta
cæcitas intelligentiæ, lubricitas memoriæ, in-
ordinatio affectuum: quod mala nostra purè
mala sunt, & nostra totaliter sunt, & bona no-
stra nobis tantum mutuata sunt cum usura re-
petenda, & imperfecta & impura sunt, & ex
nobis materiam humiliationis assumunt. Ve-
rum enim est nos esse inopes & viles: & quan-
tum ab hac æstimatione deuiamus, tantum
erramus à veritate.

De

De maturitate & seriositate.

CAP. XIX.

VI.
Exercit.
Maturitas
morum
semper
obseruan-
da.

Nota.

Mat. 5. 5

SE X T V M est, vt sit maturus & seriosus
Scum quadam mœroris dulcedine, non cum
tædij amaritudine vel rancoris. Morum leui-
tas aliquando potest inesse bono ad horam, sed
deuoto nunquam: sicut habemus exemplum
in viris perfectis, quos leues in moribus & ad-
risum vel iocum pronos rarissimè videmus.
Vnde cum vtile sit homini esse in luctu, ideo
beatos dicit Dominus hinc lugentes: & tot cau-
sas luctus eis dedit & ostendit, scilicet pro se-
ipsis, pro proximis, & pro Deo. Pro seipsis,
quia peccatores sunt, Deum offenderunt, &
quotidie offendunt: inopes sunt virtutum, tar-
dè proficiunt, expositi mille periculis, & ad-
huc dubij an damnentur, multis miseris in-
uoluti, alieni à Deo, exclusi à regno, proni ad
malum, multis suppliciis obnoxij, mortis, pur-
gatorij, & inferni. Pro proximis, compatiendo
pauperibus afflictis, periclitantibus, peccanti-
bus, damnâdis, tentatis, subuersis, & expositis
similibus malis, quibus & nos ipsi. Pro Deo,
compatiendo eius passioni, & iniuriis à perfid-
is peccatoribus ei quotidie illatis, & subuer-
sioni iustitiæ, & animarum perditioni, fidei
conculcationi, & ingratiudini pro omnibus
beneficiis quæ omnibus largitur: pro scandalis
quibus inhonoratur & à famulis suis, & multis
aliis. Serius bonus, intus amorem ad proxi-
mum habet, exterius plenâ benignitatē. Ma-
lus autem serius, amarum & fastidiens bo-
num habet, indignabundus, suspiciosus, ran-
corosus, sine ratione turbulentus & aliis one-
rosus. Dissolutio est deuotioni sicut aqua
igni: & qui ducit in consuetudinem vix desue-
scit maximè ioculari.

De

De suspensione mentis in Deum.

CAP. XX.

SEPTIMUM est, mentem semper habere
 ad Deum suspensam, orando, cogitando, re-
 cordando, meditando, legendo, attendendo, ac
 bona contemplando. Vnde quodcumque ser-
 uus Dei vel ad modicum Dei non meminit,
 contremiscit & dolet, quasi grauer offendit,
 tanti amici defraudatus intuitu, qui nostri
 nunquam obliuiscitur. Cum summa beatitu-
 do & gloria consistat in iugi visione Dei, hu-
 iusmodi beatitudinis imitatio quædam est iu-
 gis memoria Dei. Ista est meritum, sed illa
 præmium. Quamdiu illum videre non possu-
 mus præsentibus, saltem memoremur eius ab-
 sentibus: tanto quisque lætiùs & pleniùs eum vi-
 debit in patria, quanto frequentius & deuotius
 eius meminerit in hoc exilio. Vnde Psal-
 mista dicit: Prouidebam Dominum in con-
 spectu meo semper, &c. Nectantum in otio,
 sed etiam in occupationibus eius esse debemus
 memores, imitatione sanctorum Angelorum,
 qui missi in ministerium nostrum sic exteriora
 disponunt, vt tamen ab intimis nunquam
 recedant. Quanto cælum amplius est quàm
 terra, tanto spiritualis meditatio & contem-
 platio latiores habet materias & vias, quàm
 cogitatio terrenorum. Quales autem sint
 istæ viæ vel materiæ, & quales profectus &
 processus meditando & intuendo spiritualia,
 non est huius temporis vel materiæ: sed istud
 pertinet ad septimum spiritualis vitæ proces-
 sum, qui in sapientia versatur.

VII.
 Exercit.
 Mentem
 habere in
 Deum
 suspensam

Psal. 15, 2

Mat. 13,
 10.

R

Sei

Sequitur processus sextus.

C.A.P. XXI.

Nunc de sexto processu, qui in virtutibus puris constat, aliqua simplicibus convenientia & novis in religione competentia proponamus, alta & subtilia magis exercitatis in his referuantes. Quanto enim quisque altius profecerit, & in anteriora se excedere studuerit: tanto altiora & perfectiora intelliget; tam de his quae iam attigit, quam de illis quae nondum actualiter comprehendit. Sicut qui montem ascendit, quo altius scandit eo altius videt quantum adhuc distat à cacumine summitatis: & quod in imo positus aestimauerat esse verticem montis, sublimatus videt vix montis pedem esse: sic & de perfectione nemo propriè nisi perfectus & perfectioni proximus potest loqui. Virtus est ordinatus secundum veritatis iudicium mentis affectus. Sed iudicium veritatis circa quatuor generaliter versatur, circa bonum, & malum, & malum magis malum, & bonum magis bonum. Bonum aliud est corporale & temporale, aliud spirituale & perpetuum, quod sine dubio melius est quam corporale & temporale. Malum autem aliud est culpae, aliud est poenae. Culpa alia venialis, alia mortalis. Poena alia transitoria, alia sempiterna. Malum ergo culpae peius est quod meretur malum poenae: quia si culpa non esset, nec poena esset. Poena verò transitoria minor est quam sempiterna. Et quia lex veritatis scripta est in corde hominis per iudicium rationis, datae sunt etiam ei in adiutorium affectiones ad fugam mali & apprehensionem boni: quia in his duobus omnis beatitudo consistit, scilicet in elongatione omnis mali, & in fruitione omnis boni.

Septem

Simile
pulchrum.

Virtus
quid.

Septem autem sunt affectiones mētis communiter: spes, timor, gaudium, mœror, amor, odium, & pudor. Harum quatuor ordinantur contra malum, tres autem ad bonum. Nam timor, mœror, odium, & pudor contra malum sunt: spes, amor, gaudium ad bonum se habent. Nam bonum non est timendum, sed optandum & sperandum: nec pro bono est dolendum, sed gaudendum, nisi fortè privatio boni timeatur vel doleatur; quod non est bonum, sed propriè malum. Nam malum est privatio boni vel corruptio. Item bonum non est odium sed amandum: nec de bono pudendum est, sed gloriandum. Gloriatio ideo non dicitur affectio per se, quia sub gaudio comprehenditur & amore. Cum ergo istæ affectiones ordinatæ sunt ad quod debent, iuxta rationis & veritatis iudicium, tunc homo est virtuosus: cum sola mala timet, & magis timenda, id est, magis mala plus timet & dolenda dolet, & odienda odit, & pudenda erubescit, secundum plus & minus, sicut ipsa & dolenda & odienda & pudenda plus vel minus sunt mala: ita cum sola speranda sperat, sicut debet, & amanda amat, & de gaudendis gaudet, secundum quod magis vel minus sunt bona. Summum autem bonum quod est Deus, summè amandum est & ante omnia sperandum, & super omnia in ipso gaudendum, & ea quæ ab ipso retrahunt, summè fugienda & execranda, quæ sunt præcipuè vitia & peccata: quia hæc verè & propriè mala sunt, & omnibus mala, & nulli bona, & ad nihilum bona quibus insunt; licet quandoque bonis cooperentur in bonum mala aliena vel etiam propria post conversionem: vt ex eis magis humilientur & amplius inardescant in amore Dei, qui eos in talibus vitiis tolerauit & à talibus liberauit. Sanctis etiam in gloria

Affectio-
nes septē.

Summum
bonum
Deus.

R 2

auge-

260 S. BONAVENTURAE
augebit lætitiā damnatio reprobōrum : quia
gaudebunt se ab his saluatos , in quibus por-
rant sicut & illi, nisi Deus eos liberasset , inci-
disse. Multæ sunt aliæ virtutum artificiales di-
uisiones, secundū quod aliæ dicuntur Theo-
logicæ, vt fides, spes, charitas; aliæ Cardinales,
vt prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia;
item aliæ Politicæ, aliæ purgatorix, aliæ ani-
mi purgati, aliæ exemplares : quas sicut rudis
rudibus loquens prætereo : solum illum ordi-
nem sequar, quo virtutes principales septem
vitiis opponuntur, cū virtus secundū hunc
sensum non aliud sit quā vitiorum carentia:
& quanto quisque ab omni vitio purior fue-
rit, tanto virtuosior est & perfectior.

De habitu religionis.

CAP. XXII.

Virtus in
obseruan-
tia, nu-
cleus in
testa.

Exod. 26.

Habitus
religiosum
non facit.

SICUT nucleus in testa vel in cortice, sic est
virtus interior cæteris obseruantis in reli-
gione. Omnia enim quæ in obseruantia reli-
gionis apparent, inuenta & statuta sunt pro-
pter obtinendas & conseruandas virtutes. Cæ-
tera autem sine virtute sunt, sicut testa carens
nucleo. Et sicut in tabernaculo fœderis plura
erant velaminum genera intra se protegentia
vel decoratia sanctuarium, scilicet pelles hya-
cinthinæ, pelles arietū rubricatæ, saga cilicina,
cortinæ, & tabulæ parietum, præter alia: ita in
religione plura sunt virtutis tegumenta, vel ad
decorem vel ad custodiam virtutis ordinata;
in quibus non pura virtus consistit, sed quæ-
dam virtutis vmbra, & latētis intrinsecus de-
monstratio figuralis. Vnde qui istis exteriori-
bus contentus interiora postponit, sic est quasi
qui corticem vel testam vacuam sine nucleo
habet. Primū est habitus exterior in vesti-
bus &

bus & tonsura: quæ si per se religiosum facerent, etiam limeæ vel moriones religiosi forent: quibus talis habitus quandoque ioculatoriè formatur. Sed hæc sunt tantùm signa interiorum, sicut circulus ad tabernam potum venalem designat, & vexillum super Ecclesiam denuntiat dedicationem. Vnde si signa falsa fuerint, decipiuntur homines putantes inuenire significata: ita de ficto religioso, qui exteriùs in habitu prætendit quod non habet in moribus & vita. Secundùm, sunt exteriores ceremoniales obseruantia: vt inclinationes, genuculationes, & in horis pausationes, & omnes gestus quibus claustrales vtuntur in diuino officio vel in aliis: de quibus sæpe minùs virtuosus maiorem vim faciunt, quàm perfecti & magis deuoti. Tertium, sunt mores exteriores cõpositi & exteriorũ membrorũ disciplina in loquendo, in gradiendo, in totius corporis gestu: quæ etiam curiales, seculares commendabiles faciunt, & secularis virtus appellatur: sed religiosis magis competit, licet humiliori & planiori modo. Quartum, sunt opera penitentia, vt ieiunia, vigilia, flagella & aliæ corporales exercitationes & castigationes: quæ licet magis propinquant virtuti quàm præcedentia, tamen non sunt puræ virtutes: quia & ea hypocrite possunt habere, & in mortali peccato positi sæpe in talibus exercent seipso.

Quintum, est studium familiare ad expurganda vel mortificanda vitia & virtutes vsitandas: vt seipsum humiliare, iræ motus reprimere, luxuriam domare: & cæteris vitiis impugnantibus resistere: & operibus charitatis, obedientia, & aliarum virtutum insistere. Quamuis enim omnia opera bona, sint virtutis exercitia; quia nec opus bonum esset quod nullam virtutem respiceret: tamen aliud est aliquod

R 3

bonum

bonū opus exercere simpliciter propter Deū,
 & intentionem merendi veniam & gloriam:
 & aliud est ipsum exercere, non tantum causa
 promerendi prædicta, sed etiam per hoc obri-
 nendi virtutem sibi coherentem, & vitandū
 eam per operis exercitiū, & vitium cōtrarium
 expugnādi, & hoc est multo vtilius quā illud
 prius: verbi gratia: Alius orat simpliciter, vt
 per hoc impetret peccatorum veniam vel vi-
 tam æternam: alius etiam præter istam inten-
 tionem orat, vt affuefaciat seipsum in oratio-
 nis studio, & per hoc consequatur gratiam de-
 uotionis, & gustum diuinæ dulcedinis, & gra-
 tiam diuinæ familiaritatis assequatur, & noti-
 tiam Dei clariū per mentis illuminationem
 consequatur. Et licet oratio prioris sit bona &
 meritoria veniæ & gratiæ & gloriæ: tamen in-
 tentio secundi cooperatur, vt & celerius & ple-
 niū hoc quod expressiū desiderat assequa-
 tur. Vnde multum valet ad perfectionem san-
 ctitatis, scire intentionem dirigere ad eam
 quærendam, & studium suum ad hoc ordina-
 re, in tantum vt aliquis faciliore labore, quo ad
 corporale exercitiū, maiores mentales vir-
 tutes obrineat, qui scit prudēter disponere gres-
 sus suos, quā alius difficiliore labore. Exem-
 plum de quolibet perito artifice, qui meliū &
 citiū & leuiū operatur quodcunque, quā
 alter imperitus cum labore maiori. Sextum,
 est ipse nucleus affectualis virtutis, qui est
 perfectio vitæ actiue & ingressus ordinatus
 contemplatiue: sine illa frustra speratur puri-
 tas contemplationis vel stabilitas, sicut aqua
 fontis non erit pura, quā diu fundus non est
 mundatus sordibus eiectis. Sicut autem ex
 nucleo pinguedo olei exprimitur: ita ex affe-
 ctu virtutis sapor deuotionis procedit, maxi-
 mē diuini amoris & desiderij cælestis, & gau-
 dij

dij spiritualis, qui nobilior & efficacior est
quàm compunctio timoris vel mœroris. Hi
sunt sex dies in quibus operari oportet opus
salutis, & cibos vitæ quærere, ne ieiuni defi-
ciamus in via hac qua ambulamus: ita vt sexto
die duplices cibos colligamus, scilicet bonæ
actionis & piæ affectionis: vt in septimo, id est
sabbato quiescamus: & toti sani facti à vitio-
rum languoribus, in requie opulenta vacare
possimus diuinæ contèplationi, & videre quo-
niam ipse est Deus, & gustare quoniam suavis
est vniuersis. Qui sexto die duplices non col-
ligit cibos, septimo inanis remanebit, nihil re-
periens de dulcedine contèplationis: quia
qui sextum statum, qui est in virtutum affe-
ctualium sanitate nondum attingerit, septimi
status dulcedine, qui est in sapientiæ gustu &
intelligentiæ lumine, non fruetur. Inde est
quòd Iacob prius de Lia sex filios genuit: &
post hæc Rachel peperit filium Ioseph deco-
rum aspectu: quo nato cœpit Iacob petere di-
mitti & in patriam suam reuerti: quia prius
in actiua vita debet homo perfectus esse in sex
prædictis profectuum statibus, & tunc gusta-
to fructu vitæ contèplatiuæ cupiet dissolui,
& esse cum Christo in patria cœlesti, cuius-
iam primitias in sapore supernæ dulcedinis
prælibauit. Sed quia proficientibus hæc for-
mula scribitur, vt sciant quantum in singulis
virtutibus profecerint, vel quantum à perfe-
ctione earum adhuc distent, quamlibet ipsa-
rum in tres gradus longè inter se differentes
describendo distinguamus, multos medios pro-
fectuum passus festinando transilientes pro-
pter fastidium deuitandum. Ordo septem ca-
pitalium vitiorum hic est. Primum superbia,
initium omnis peccati, secundum inuidia, de-
inde ira, acedia, auaritia, gula, luxuria. Huic

Mar. 8, 2
Exod. 16, 22

Psal. 45, 18
Psal. 144, 9

Gen 30

Philip. 2
23.

Septem
vitiis ca-
pitalibus
septem vir-
tutes op-
ponuntur.

Hom. 27. in
Evang.

Charitas
omnes vir-
tutes in-
format.

Mat. 17,
2. Pet. 1, 16
Nemo in
hac vita
absolutè
perfectus.

per contrarium opponitur ordo virtutum, scilicet humilitas contra superbiam, dilectio proximi contra invidiam, mititas contra iram, charitas Dei contra acediam, contemptus divitiarum contra avaritiam, sobrietas contra gulam, castitas contra luxuriam. Sed quia teste beato Gregorio, sicut multi arboris rami ex vna radice prodeunt; ita ex charitate Dei ceteræ virtutes oriuntur: ideo de ipsa tanquam de omnium matre & nutrice primò dicamus, & postea de filiabus. Ante ipsam nulla virtus meritoria est. Ipsa enim omnes informat, ut virtutes sanctæ sint; & vigorem tribuit eis, ut sint magis vel minùs meritoria & Deo accepta, secundum quod de ipsis nutrimento minùs vel amplius acceperunt: sicut ramus arboris à radice nascitur, & ex succo ab ea procedente nutritur & ut magis fructificet magnus efficitur. Initia autem singularum virtutum ad incipientes pertinent, sine quibus non possunt esse salvi & Deo placere ad salutem. Perfectus ad religiosos magis congruè pertinent, qui meliores esse debet quam popularis communitas vel laici seculares: qui tamen sunt de numero salvandorum. Quid prodest altiora profiteri & exterius in habitu perfectiora pretendere, si in studio virtutum & exercitio operis non distamus ab infimis, qui tamen in spe sunt salvationis? Imò maior est confusio & species fallendi. Magna promittere & exigua persolvere, est potius supplicio dignum quam præmio. Perfectio autem ad perfectos pertinet, qui transverso difficultatis obstaculo, in quo proficere volentes laborant quasi in montis ascensu, iam in ipso culmine, Christo duce constituti, transfigurationis eius gloriam desiderant speculari. Nemo tamen in hac vita vel perfectè alicuius virtutis apicem valet apprehen-

prehens-

prehendere, vel stabiliter in summo gradu
semper inanere: sed pro modo viæ perfectus
quis dicitur respectu inferiorum.

De charitate.

CAP. XXIII.

CHARITAS, est ordinata & magna vo-
luntas seruiendi Deo, placēdi Deo, fruen-
di Deo. Caritas, dilectio Dei, & amor idem
sunt. Tamen beatus Bernardus distinguit eo-
dicens, Magna ad Deum voluntas amor est:
sed cum lactatur à gratia, dilectio est: cum ve-
rò fruitur cui adhæret Deo, caritas est.] Di-
ligere debemus Deum super omnia propter
tria, quia bonus est in se, nec tantummodo bo-
nus, sed etiam ipsa bonitas est, quia nihil me-
lius vel cogitari vel esse potest: & quo omne
quod aliquo modo bonū est, bonū est. Si enim
omne quod bonum est, diligendum est in-
quantum bonum, ille qui summè bonus est &
infinite bonum est, summè & si possibile
esset in infinite, diligendus est, iuxta meri-
tum dignitatis eius. Item, quia ipse prior dile-
xit nos, & plus diligit nos quàm nos ipsi nos.
Ille enim qui infinite est, & cui non est aliud
esse quàm amare, quia ipse Deus caritas est,
diligit nos pauperes & viles & miseros: & di-
lexit ab æterno nondum existentes, nondum
eum diligentes, imò & nescientes & resisten-
tes & offendentes ipsum: & ideo iustum est
nos eum vicissim diligere ex omni quod su-
mus, & scimus & possumus: vt saltem cum exi-
gua mensura nostræ possibilitatis, fideliter re-
metiamur ei diligendo, cuius magnitudinis
non est finis. Tertio propter eiusdem dilectio-
nis multiplicem effectum, qui cognoscitur in
beneficiis eius: quia non sufficit ei diligere solo

Charitas.
Dilectio.
Amor.

Bern. ep. ad
fratres de
monte Dei,
paulo post
med.

Deus dili-
gendus su-
per omnia.

1. 20. 2. 10.

R s affe-

*Hom 30.
in Euang.*

*Dilectio
nostra in
quibus
consistat.*

*Voluntas
pro facto
reputatur.*

affectu, nisi etiam nobis ostendat in effectu. Gregorius: Probatio namque dilectionis, exhibitio est operis. De quibus beneficiis modo non prosequimur causa prolixitatis, alterius temporis oportunitatem ad hoc expectantes. Dilectio autem nostra in tribus consistit, in voluntate, in opere, in affectu. Voluntas informata à ratione, consentit eius consilio ut velit bonum: & ne otiosa sit voluntas, progreditur in actum boni operis, omnem familiam imperio suo subiectam in adiutorium invocans, scilicet membrorum corporis, sensuum, & cogitationum: siue ad promovendum bonum, siue ad remouendum malum. Cumque hoc fideliter fecerit, quasi pro remuneratione vel releuatione laboris, ex usu exercitij suscitatur etiam ei affectus in solatium, à gratia demulcente sua dulcedine affectum: ut iam non tantum ex instinctu rationis velit bonum, & cum conatu laboris illud agat, sed etiam ex desiderio optet, & per affectum amplectatur & diligat, & contrarium illi odiat & horreat & fugiat, id est malum. Et hæc est verè sanitas voluntatis, cum non tantum ex instinctu rationis cogit se ad volendum bonum vel faciendum, aut nolendum aut vitandum malum: sed etiam ex affectu & desiderio mentis amplectitur bonum & odit malum. Et hæc est virtus & mens bona, de qua Philosophi multa dixerunt, sed utinam verè cognouissent eam. Voluntas quandoque sine opere, sufficit ad meritum & debitum, ubi facultas & oportunitas operis non subest, verbi gratia: Pauper libenter subueniret pauperi, sed non habet unde: diues etiam quandoque libenter id faceret, sed non habet cui: vtriusque ergo voluntas tunc pro facto reputatur. Si autem facultas operis & oportunitas subesset, & non sequeretur effectus operis,

operis, tunc non sufficeret voluntas: quia nec voluntas esset cum posset quod expedit perficere, & noller. Quantum enim vis, tantum facis quod expedit cum potes: sed si non facis, non vis.

De virtutum connexione.

CAP. XXI III.

L I C E T etiam multæ virtutes esse videntur, & inter se differentes, vt humilitas alia est quàm castitas, & patiētia alia est quàm misericordia, & sic de aliis; tamen quadam consideratione omnes vnum sunt: & ita quælibet non tantum cohæret, sed etiam in se alteri: vt qui vnam habeat, verè omnes habere dicatur in habitu etsi non actu. Quod ostendens Apostolus, ait: Caritas patiens est, benigna est; non emulatur; non agit perperam; non inflatur; non est ambitiosa; non querit quæ sua sunt, & cætera. Sicut enim Deus est vnum simplex & perfectissimum bonum, in quo est omne bonum perfectè, & cui nullum bonum deest: ita charitas est vna virtus in se omnem habens virtutem: sed propter diversos effectus eius, ex diversis intrinsecis occasionibus & actionibus, vel causis illatis, quibus se vel contra malum opponit, vel ad bonum extendit, diuersa officia vel nomina sortitur. Virtus enim secundum Augustinum est amor ordinatus: videlicet vt amet solùm quod debet, & quantum debet. Quantum verò amas aliquid, tantum odis & fugis eius contrarium vbi potes. Caritas ergo cum se extendit ad diligendum Deum, dilectio Dei dicitur: cum ad proximum, dicitur dilectio proximi. Cum eius miseræ comparitur, misericordia appellatur. Cum eius bono congaudet,

Virtutes
conne-
xæ,
vna chari-
tas.

1. Cor. 13.

4.

lib. 15. de
ciuit. c. 23.

Charitas,
varia sor-
titur no-
mina, pro-
pter effe-
ctus diuer-
sos.

det, congratulatio vocatur. Cum equanimiter
 aduersa tolerat, patientia dicitur. Cum bene-
 facit se odientibus, benignitas nuncupatur,
 Cum non extollitur in prosperis inaniter su-
 per se, humilitas reputatur. Cum obtemperat
 superioribus vt iustū est, obedientia est. Cum
 execratur turpia, castitas est. Cum resecat su-
 perflua corporalis necessitatis, sobrietas est.
 Cum diuitias abiicit, paupertas est. Cum ad
 pauperes eas liberaliter effundit, largitas est.
 Cum tædio expectationis promissorum non
 frangitur, longanimitas est. Cum inter bo-
 num & melius, & inter malum & peius dif-
 cernit, prudentia est. Cum ius suum cuique
 tribuit, iustitia est. Cum delectationibus non
 emollitur, temperantia est. Cum duris non
 terretur, fortitudo est. Cum credit credenda,
 fides est. Cum sperat speranda, spes est. Vnde
 & Spiritus sanctus & vnus & multiplex dicitur.
 Quia cum in se vnus sit, diuersa dona tri-
 buit secundum diuersos donorum effectus: sicut
 aliqua nobilis & efficax medicina diuersos cu-
 rationum effectus operatur, vel virtutem con-
 fert varia operandi, vt vni acuat visum, alteri
 clarificet vocem, alij auditum reserret, alij gu-
 stum reparet, in alio aliud & aliud operatur.
 Secundum quod Charitas opponitur septem
 capitalibus vitiis, septem virtutes format: que,
 vt prædictum est de profectuum gradibus, di-
 stinguuntur. Vnaquæque enim virtus (teste
 beato Gregorio) habet initium suum, & pro-
 fectum, & perfectionem. *Marci* 4. Terra pro-
 fert germen suum. Primum herbam, deinde
 spicā, deinde plenum frumentū in spica. Her-
 ba est initium virtutis, spica profectus, fru-
 mentum plena perfectio. Charitas Dei mater
 & nutrix omnium virtutum tres habet gradus:
 scilicet, infimum, medium & summum. sic
 & alia.

Sap. 7, 22.

*Hom. 15.
 in Ezech.
 Mar. 4, 28.*

*Charitatis
 & virtutum
 tres gra-
 dus.*

& aliæ virtutes per singulas. Nec inconueniēs est distinctio. Si enim cælestis hierarchie (dicente beato Dionysio) singulæ per ternas differentias distinguuntur; cur non & spirituales virtutum hierarchie eundem ordinem in terris imitentur? præsertim cum cælestis pulchritudinis exemplar ad hoc nobis cælitus allatum est, vt pro viribus studeamus Domino in nobis sanctuarium facere: vt in medio nostri habitare dignetur, secundum exemplar in monte cælesti nobis demonstratum. Vtrum autem qui in primo gradu quasi in infima virtutum hierarchia hic stant, ad infimam in cælo hierarchiam pertineāt: & qui in media ad mediam in cælo; & qui in summa ad summam in cælo hierarchiam pertineant, cum illuc Domino perducente venerimus, agnoscemus. Laboremus tātūm hic fideliter de virtute in virtutem proficere, certi quod nequaquam inferior erit retributio gloriæ, proportionata meritorum mensuræ. Luc. Mensuram bonam & confer-

De cælesti hierarchia. cap. 6.

Exod. 25. 49.

Luc. 6. 38.

De tribus gradibus charitatis.

CAP. XXV.

CHARITATIS Dei primus gradus est, sic diligere concessa & eis vtī, vt tamen illicita deuitē, & amorī Dei nullius rei amorem præponat. sicut illi qui sic ea quæ sunt mundi

Primus gradus.

mundi diligunt, vt tamen in eorum dilectione vel cupiditate peccata mortalia deuitent, seruando quæ Deus præcepit facere, & cauendo quæ Deus prohibet per præceptum. *Matth.* Si vis ad vitam ingredi, id est, in ingressu vitæ consistere, non in progressu altiori, seruanda. Secundus gradus potest esse, cum homo voluntariè pleniori affectu & feruentiori, non solum communia contentus est seruare præcepta, sine quibus non est salus; sed etiam ad omnia quæ Dei sunt studiosus est & voluntarius, tam faciendo in se, quàm in aliis promouendo & desiderando. Hoc proprium est bonorum religiosorum, qui nõ solum præcepta Dei, sed consilia ipsius implere, & ipsum specialiter imitando sequi desiderat, omnis iustitiæ doctorem Dominum Iesum Christum. Talibus dicit Bernardus: Non est vestrum circa præcepta communia languere, neque hoc solum attendere quid præcipiat Deus, sed quid velit: probantes quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta.] Quantum enim amas Dominum, tantum studiosior eris promouere beneplacitum eius, vbi potes, & honorem, & cauere eius offensam & inhonorationem. *Gregorius:* Nunquam est amor Dei oriosus: operatur enim magna si est; si verò operari renuit, amor non est.] Fidelis autem famulus Dei ea diligentia qua cauet Dominum suum offendere in se per peccatum, ea etiam cauet & dolet eum inhonorari ab aliis per scandalum & malum exemplum: quia in disciplina famulorum redūdat in dedecus dominorum. Quis enim famulus fidelis patienter sustineat contemptum domini sui, & iniurias ne dicam promoueat & augeat? Huiusmodi verò Christo Domino non seruiunt, sed suo ventri. Si tu pro velle tuo seruis Domino, ipse

*Mat. 19, 17**Secūdus.**Bern. ep. ad fratres de monte Dei, in princip. Rom. 12, 2**Hom. 30. in Euang.**Rom. 16, 18*

ipse te remunerabit pro velle suo. Si autem tu studueris ei seruire pro velle suo, ipse remunerabit te pro omni velle tuo. *Mat. 7. 23* In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, & adicietur vobis non tantum secundum mensuram sed etiam supra: secundum omne desiderium tuum remuneraberis. Tertius gradus est tanto affectu aestuare ad Deum, quod sine ipso quasi viuere non possis, coarctatus desiderio dissoluendi, & esse cum Christo. Talibus est viuere in patientia, vel potius in fastidio, & mors in ardenti desiderio etiam per dura tormenta. Hoc desiderium fecit Andream amplecti crucem: Stephanum orare pro lapidantibus, qui ei cælum patefaciebant, quo anhelabat ingredi: Laurentium deridere carnifices: Vincentium ptouocare tortores: Agatham lætissimè & glorianter ire ad supplicia, quasi ad epulas inuitatam: & cæteros gloriosos martyres gaudere in tribulationibus, & inimicos diligere persequentes: à quibus ad desiderata gaudia velocius adipiscenda promouebantur. Amici sanctorum desiderant eos secum diu retinere hic: inimici autem eorum dolent eos aliquo tempore secum in mundo morari. Et ideo diligendi eis sunt qui optant & promouent eos: vt hoc citius & plenius obtineant quod super omnia diligunt, quo nihil vtilius eis esse potest. Nihil est quod taliū valet estum extinguere desiderij, quàm diu non datur eis copia de fonte vitæ pro libita potari, cuius siti mirabiliter cruciantur. Tribus tamen interim vtunque refocillantur guttris consolationum spiritualium: scilicet internæ suauitatis recreatione, sacramentali corporis Christi perceptione, quod deuotis solet esse singulare solatium pro releuando huius exilij tædio: quia & si non manifestè, tamen verè & salutiferè ipsa

Tertius
charitatis
gradus.
Phil. 1, 23

Tres gaudia
ta consolationis
in hac vita.

ipsum quem amant suscipiunt Dominum Iesum Christum. Item spiritualis fructus multiplicatione, in quo & animarum profectum & Dei honorem sentientes, exilij sui molestias tolerabilius sustinent spe lucrorum Dei. Vnde sponsa dicit adolescentulis: Fulcite me floribus, scilicet nouæ conuersationis bonæ: stipante me malis, id est, proficientibus, ad perfectionem tendentibus: quia amore languedo, desidero dissolui, & esse cum sponso: vt quàm diu ad hoc differor, saltem cõsoler conuersione peccatorum & profectu bonorum: & ira meum exilium erit mihi tolerabilius, si videro aliis esse fructuosum: vt si tardiùs ad sponsum veniam, tamẽ plures mecum ducam. Sic & Paulus coarctatus inter desiderium dissoluendi, & profectum subditorum, consolabatur se interim ex eorum profectu, de sua dilatione à regno.

Gen. 2, 5

Phil. 1, 23

De dilectione proximi.

CAP. XXVI.

Quomodo proximus diligendus.

1. Ioan. 4, 21.

DILECTIO proximi ex dilectione Dei nascitur: quia propter Deum & in Deo & secundum Deum est proximus diligendus. Propter Deum: quia ipse mandauit. Ioan. Hoc mandatũ habemus à Deo, vt qui diligit Deũ, diligit & fratrem suum. In Deo, id est, ea affectione diligere debet proximum qua Deum, id est, ea forma. Secundum Deum, id est, ad hoc diligere debemus proximum, ad quod nos diligit Deus, id est, ad salutem animæ & profectum in spiritu, hoc est verè & purè & ordinatè diligere. Verè & non fictè, sicut illi qui verbo tantum & lingua diligunt, non opere & veritate. Purè & non ex carnali affectione, non pro vtilitate propria, non ex carnali affectione & c.

& seculari societate tantum: quæ & si non sint semper mala, tamen non sunt meritoria, nisi ex spiritali dilectione accipiant condimentum. Ordinatè, ut non ad vitia & commoda carnis & temporalem prosperitatem, sed ad æternam salutem. Vnde notandum, quòd est dilectio carnalis, & dilectio cupiditatis, & dilectio naturalis & socialis, & est dilectio spiritalis. Carnalis est, quæ carnalibus nutritur: ut inter virum & feminam in copula carnali. Cupiditatis, ut qui diligit pro muneribus: sicut & canis diligit eum qui dat ei cibum. Naturalis, hæc est inter cognatos, & propinquos sanguine vel patria. Hac etiam dilectione diligimus illa, quæ natura magis venustavit; ut pulchros homines & alia naturaliter delectabilia, & etiam illa quæ naturæ nostræ sunt aliquo modo similia: sicut cum è duobus æquè ignotis vni magis inhæret affectus, quia fortè nobis similior est in natura. *Eccli. 13, 19* Omne animal diligit suum simile, &c. sic & omnis homo proximum suum. Ista sicut à bonis & à malis & etiam à brutis habetur, ita bona & mala esse potest, licet originem trahat à natura quæ bona est in se. Vnde in necessitate plus tenemur ex iure naturali propinquiòribus, quàm extraneis subuenire. Socialis est, qua notos & familiares & contubernales magis diligimus, quàm ignotos & alienos. Ista similiter per se indifferens est: quia & bonos & malos videmus eam habere; boni ad bonum, mali verò ad malum illam conuertunt, fauendo sociis ad quæ volunt.

S De-

Detestatio carnalis amoris.

CAP. XXVII.

SPIRITUALIS dilectio à Spiritu sancto denominata est, à quo fluit qui amor Patris & Filij dicitur. Illa est quæ mandatur nobis à Domino: & meritoria est per se sola, & duas priores efficit meritorias, quando ab ea reguntur, scilicet naturalem & socialem. Cupidam autem non ordinat, sed tolerat & temperat, ne excedat: quia magis quærit utilitatem propriam quàm illius quem videtur amare. Carnalem verò odit & fugit, vel fugat & execratur & exterminat, nec unquam erit fida societas inter eas: & quantum vna ipsarum augetur, tantum altera minuitur: licet inter coniuges propter sacramenti virtutem si moderata fuerit excusetur. sed à spiritualibus qui plenam Deo voverunt continentiam, tanto magis premenda est carnalis dilectio & euellenda, quanto indecentior apparet macula in candida bysso quàm in rudi sacco. Quæ enim societas luci ad tenebras, & quæ cõuentio Christi ad Belial? Vnde bene dicitur in libro Sapientie: O quàm pulchra est casta generatio cum charitate! Sed quia solet quandoque se palliare carnalis dilectio sub specie spiritualis, sicut zizania sub tritico; vt de viridario religiosæ vitæ euelli possit aliquas eius species quasi noxias herbas ad cautelam inexpertis breuiter ostendamus, per quas dinoscatur distantia spiritualis amoris à carnali. Spirituales enim dilectio nobilis virtus est: & ideo ne vilescat admixtione carnalis amoris, sicut balsamus sophisticatus vilibus liquoribus, vel sicut aliæ nobiles species falsitatis admixtione vitiantur, longè est inde & subtiliter segreganda.

2. Cor. 6, 14

Sap. 4, 8

ganda. Esa. Vinum tuum mixtum est aqua, ^{Isa. 1. 24}
 id est, amor spiritualis vitiatuſ est amore car-
 nali. Sic prauſ cauponeſ vendunt viliora ſub
 ſpecie melioris: & hoc maximè inebriatiſ &
 rudibuſ, qui neſciunt diſcernere pretioſum à
 vili. Ioan. Omniſ homo primùm bonum vi- ^{Ioan. 2. 30}
 num ponit: & cùm inebriati fuerint, &c. Sic <sup>Simile
elegantiſ</sup>
 ſæpe mutatur amor, qui primò bonuſ & ſpiri-
 tualis videbatur, cùm diſcretionis & ſobrieta-
 tiſ metas exceſſerit, in carnalem: quia aſtutuſ
 diaboluſ primò occultat tentationiſ laqueum,
 donec amor increſcat & tenax fiat (ſicut viſcuſ
 quo capiuntur auiculæ) vt cùm ſibi mutuò
 conglutinati fuerint inſeparabili amore dile-
 ctuſ & dilecta, improuidoſ ſimul in inguine
 tranſodiāt carnaliſ concupiſcentiæ mucrone,
 cùm ab inuicem iam nequeunt ſeparari. Po-
 tiuſ namque ſibi mutuò conſentiunt ad quæ-
 que aperta vitia, quàm velint fidem quã iam
 ex lōgo tempore integram ſibi ſeruauerūt, ali-
 quatenuſ violare, vel omnia ſeruitia perdere,
 quæ ſibi mutuò impenderunt. Et licet hoc
 cum multo cordiſ dolore faciunt, præuālet ta-
 men amoris violentia, quæ mentiſ vigorem
 ſolita eſt emollire: ſicut Dalila Samſonem for- ^{Jud. 16.}
 tiſſimuſ virum ſuiſ blanditiis eneruauit, &
 cæteriſ hominibuſ ſimilem effecit, & ſpiritu
 Dei effugato tradidit eum hoſtibuſ ligādum,
 cæcandū, incarcerādū, ad molam trahen-
 dū, circumagitandū & illudendū. Nec <sup>Hoſtiſ
noſter non
dormit,
nec vnquã
fatigatur.</sup>
 tadio vincitur hoſtiſ nequiſſimuſ, nec labore,
 nec diuturnitate laſſatur, ſi quo modo poſt
 longa tempora potuerit efficere quod intendit,
 cùm ad nihil aliud omni tempore vacet vel
 ſtudeat: nec alia cura ſit occupatuſ, niſi quo
 modo ſubuertat bonoſ, & maloſ præcipitet in
 deteriuſ, & retineat in peccato, & impediāt à <sup>Carnaliſ
amoriſ in-
diciã</sup>
 profectu ſalutiſ. Primum ergo indicium car-
 naliſ

nalis amoris est, quod cum spiritualis dilectio
 spiritualibus tantum eruditionibus & ædifi-
 catoriis collationibus pasci soleat, & nugas &
 otiosas fabulas fastidiat: isti econverso pauca
 de spiritualibus, & plurima de inutilibus con-
 fabulationibus, & maxime de mutua dilectio-
 ne insatiabiliter ruminant, quantum ipse eam
 & illa ipsum diligat: ita quod ad huiusmodi
 colloquia non sufficiant horæ, non dies, non
 qualibet tempora, sed semper quando conue-
 nire possunt, copiosam habent loquendi mate-
 riam indeficienter. Secundum carnalis amoris
 indicium est, insolentia gestuum & morum,
 quando sunt pariter se taliter amantes, amo-
 rosè se mutuò respiciunt: latus lateri, femur
 femori: manus ad manum tenent & compri-
 munt: deinde brachia & lacertos, humeros &
 vbera sub vestibus, & vteriora tangendo blan-
 diuntur. Aliquando amplexus & furtiva oscu-
 la iunguntur, & similia: sicut in secularibus
 amatoribus notari potest. Econverso spiritua-
 lis dilectio tantam disciplinam servat in oc-
 culto sicut in publico, quæ nec angulos quatit
 sed fugit, nisi quando secum quis habitare de-
 siderat, & soli Deo vacare. Cum homine au-
 tem colloquens maxime si vir cum femina lo-
 quitur, continet oculos, & manus & omnia
 membra sub custodia modesta: ita quod etiam
 studiosus observator non inueniret, in quo eos
 reprehenderet. Tertium est inquietudo cor-
 dis: quando sunt absentes cogitando de se in-
 vicem ubi sit ille dilectus, quid agat, quando
 veniet, quamdiu me deseruit, si de me cogitet,
 si ex absentia eius amor circa me forte in ali-
 quo reperit: quàm longo tempore iam nihil
 mihi demãdaverit, & quid in causa esse possit:
 quomodo valet in corpore: & ita suspenso cor-
 de nec orare liberè potest, nec de Deo quietè
 medi-

meditari, vel aliud agere distracto & occupato animo circa dilectum, nisi quando audit aliquid de eo prosperum vel loquitur, hoc est ei refrigerium qualecunque. Spiritualis dilectio hæc non curat, sed quiescit in Deo, & amicum suum fideliter in oratione Deo commendat, cum fuerit oportunum sine inutili distractione, compatitur ei & congaudet sicut ratio dictauerit faciendum. Quartum indicium carnalis amoris est, impatientia condilecti: scilicet si aliquam secum diligat, si benignè aliquam saluet, si aliqua beneficia ei exhibeat: ex quibus timet ne fortè amor alterius præualeat, & erga se tepescat, inde dolet & tristatur. Spiritualis autem dilectio vult omnes secum diligere, & in hoc gaudet: quia charitas est sui communicatiua: & quanto magis dilaturatur, tanto amplius augetur: sicut ignis quo plura fomenta accipit eo magis excrefcit. Quintum est ira & conturbatio: quia tantum (vt vulgo dicitur) se diligunt, quòd præ nimia dilectione non possunt sibi parcere à molestia læsionis. Sic enim metas excedit aliquando eorum dilectio inordinata in blandiendo: ita quandoque excedit in conturbando, maximè cum vnus alterum in aliquo offendit, non satisfaciendo sibi in his quæ desiderat, vel aliam personam vt ei videtur plus amando: quia quo tenerior est dilectio, eo molestior est offensio. Inde surgunt querelæ & impropria impensorum beneficiorum, & magnæ fidei, quæ iam perditæ videntur apud ingrati. Sequuntur etiam detestationes & iuratoriæ promissiones, quòd nunquam deinceps velit ipsum diligere, qui sic retribuit sibi mala pro bonis, & odium pro dilectione. Aliquando adiunguntur clamores, contumeliæ, vituperia, maledicta, infamationes, prodiones secretorum, & multa incon-

uentientia huiusmodi, sicut saepe experimur. Spirituales verò amor pacificus est, tractabilis, ignoscens errori & infirmitati proximi, & in spiritu lenitatis instruens in aliquo praecipuum delicto. Sextum est munuscula & dulces literae amatorij dictaminis, conuiuia, & morselli ab ore dilecti rapti, & qualibet alia quae dilectus contrectauit, vel quibus usus est, quae quasi pro reliquijs venerantur, & pro memoriali conseruantur pro inuentiuo continuo amoris. E contra sicut dicit Hieronymus, Crebra munuscula, & fasciolas, & zonas, & pregestatos cibos, & dulces & suaves amoris literas sanctus amor non habet.] Pure orationes, edificatoriae & in spiritu instructiones, & in necessitate pie subuentiones sunt spiritualis amoris fulcimenta. Septimum est inordinata dissimulatio vitiorum ad inuicem, scilicet quod ita se diligunt mutuo, quod etiam vitia sua diligunt & fouent: & excusant & astant sibi mutuo contra arguentes & corrigentes ea, confederati ad malum, sicut fur furem, adulter adulterum diligit in malo. Spirituales autem dilectio cum omnium vitia detestetur, singulariter tamen odit ea in specialiter dilectis. Sicut enim pater magis dolet deformitatis maculam in filio quam in alieno: sic Deus peccata omnium odit, & tamen quodammodo durius punit ea in amicis suis singularibus quam in alijs. sicut apparet in Dauid qui grauissime pro peccatis punitus est. Apoc. Ego quos amo, arguo & castigo. Ostensis ad cautelam carnalis amoris indicijs, quae se quandoque palliant sub specie spiritualis dilectionis, ut ignaros decipiant, ad spiritualis dilectionis profectus considerandos redeamus, & quibus gradibus constant videamus.

1. ep. 2.
ad Nepot.

2. Reg. 22.
Et 24.
Apoc. 3, 19

De gradibus dilectionis proximi.

CAP. XXVIII.

DILECTIONIS proximi primus gra- ^{Primus}
 dus esse videtur, Nullum odire, nulli ma- ^{gradus.}
 lum cupere, nullius velle bonum impedire, in
 necessitate proximo auxiliū subuentionis non
 subtrahere: & breuiter, vt nulli faciat malum
 vel cupiat cum voluntatis consensu, & bonum
 proximo optet & faciat, sicut sibi velle debe-
 ret si indigeret. In his duobus consistit imple-
 tio illius præcepti, Diliges proximum tuum ^{Mat. 22, 39}
 sicut teipsum. scilicet quod tibi odis ab alio ^{Tob. 4, 16}
 fieri, tu ne alteri facias. & quæcunque vultis vt ^{Mat. 7, 12}
 faciāt vobis homines, & vos facite illis. Hęc est
 Lex & Prophetæ. Hoc enim docet lex naturæ
 & scripturæ, pariter secundū expositionem
 sanctorum orthodoxorum. Profectus dile- ^{Secundus}
 ctionis est, sic alterius profectui congaudere, ^{gradus.}
 & bonum alterius diligere quasi proprium, &
 sic eius aduersitati compati sicut propriæ, vel
 aliena luera, sua deputare ex affectione pie-
 tatis. Ad Romanos: Gaudere cum gaudenti- ^{Rom. 12, 15}
 bus: flere cum flentibus, id ipsum inuicem
 sentientes. Item sic bona aliena vel mala sen-
 tire sicut propria. Ad Corinthios: Quis enim ^{2. Cor. 12,}
 infirmatur, & ego non infirmor, &c. Vbi au- ^{29.}
 tem talis inest affectus, ibi necessariò non de-
 erit subuentionis effectus, quantum patitur
 oportunitas. Sicut enim sana membra corporis
 congaudent sibi: & compatiuntur mutuò: ita
 apparet illum affectum sanatum esse à stupo-
 re insensibilitatis viciosæ, qui iam nouit intel-
 ligere quæ proximi sunt ex seipso. Ad Ephe ^{Ephes 4, 27}
 sios: Sumus enim inuicem membra. Vnde
 Dominus noster Iesus Christus, à quo omnis
 doctrina perfectionis nobis influit, sicut mē-
 bris à

bris à capite sensus & motus, deputat sibi fieri quicquid membris etiam infimis infertur: sicut ipse dicit, Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Perfectio dilectionis proximi est, diligere inimicos ex affectu, & ea dulcedine erga odientes & persequentibus se affici, sicut erga singulariter dilectos, & non solum res temporales, sed etiam corpus pro fratribus ponere paratum esse, non tantum pro spe præmij martyrij, sed magis pro affectu fraternæ salutis. Hanc Christus docuit, qui pro peccatoribus inimicis suis mori dignatus est: ut illa peccata, quibus ipsum offendimus & contempsimus, expiaret. Ioannes: Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Hanc didicerunt ab ipso sancti, qui se morti pro fratribus obtulerunt, qui se in seruos pro aliorum redemptione vendiderunt: ut Paulinus, qui ut aliorum fami consuleret, ipse fame cruciabatur: qui pro intersectoribus suis deuotè orabant, & sua benignitate, inimicorum seuitiam lenire; & malum in bono vincere studuerunt. Hanc Ioseph patriarcha, Moyses, Samuel & David, Iob, & alij quamplures sancti, multipliciter ostenderunt. Et reuera tales sunt verè sapientes, qui sic diligunt inimicos: quia centies maiora bona præstant eis persequendo quàm subueniendo, sicut qui raperet mihi talentum plumbi, & poneret in eundem locum talentum auri puri. Quid potest homini sancto nocere inimicus? Honorem mundi vel delicias vel diuitias, ex quibus nutritur carnalis concupiscentia, potest ei aduersarius subtrahere, spoliando, detrahendo, persequendo: sed ista sancti non amant: ideo non contristantur, cum ista subtrahuntur eis. Nam si ista quæ mundi sunt diligerent, & de amissis valde dolerent

Mat. 25, 41

Gradus
tertius.

Ioan. 15, 13

Greg. 1. 3. mo
cap. 1.

dolerent, non esset charitas Dei Patris in eis. ^{L. 10. 2. 10}
 Cum ergo aufert eis mundana inimicus, quæ
 eis sunt odiosa & onerosa, cumulantur eis do-
 na spiritualia, & merita cælestia. Vnde David:
 Iudicia Domini vera iustificata in semetipsa: ^{Psal. 12. 12}
 desiderabilia super aurum & lapidem precio-
 sum multum, & dulciora super mel & fauam.
 Et qui occasionem dat homini tanti lucri, me-
 ritò est ei diligendus. Matth. Diligite ini-
 micos vestros, benefacite his qui vos oderunt. ^{Mat. 5. 24}
 Orate pro persecuentibus & calumniantibus
 vos, & erit merces vestra multa, & eritis filij
 altissimi, &c.

De Humilitate.

CAP. XXIIX.

Nunc dicendum de humilitate: vbi sci-
 endum, quòd vera beatitudo consistit in
 cognitione summæ veritatis, & dilectione
 summæ bonitatis, & in fruitione æternæ iu-
 cunditatis. Omnes autem virtutes ordinans
 nos ad ista tria: & ideo quanto quisque magis
 fuerit ordinatus in virtutibus, tanto magis ca-
 pax erit superne beatitudinis. Sicut ergo cha-
 ritas ordinat nos ad bonitatem, ita humilitas
 habet nos ordinare ad veritatem. Humilitas
 est ex intuitu propriæ conditionis vel fragili-
 tatis, voluntaria mentis inclinatio. Bernardus: ^{Humilitas}
 Humilitas est virtus, qua homo verissima co- ^{quid.}
 gnitione sui sibi metipso vilescit. Duo sunt ^{Tract. de re-}
 quæ admonent nos vt humiles simus, videli- ^{gradib. Hu-}
 cet: quod sumus, & quod nõ sumus. Quod su- ^{milis &}
 mus, non habemus à nobis, nec ex meritis no- ^{superbia.}
 stris: & ideo non oportet nos inde extolli, quia ^{Humilita-}
 alienæ potestatis est & bonitatis quicquid bo- ^{tis duæ}
 ni sumus & habemus: & inde solus ille extol- ^{causæ in}
 lendus est, cuius gratia sumus id quod sumus. ^{nobis.}

Humilitas
sanctorum

Hæc est humilitas sanctorum & magnorum, qui quanto maiores se vident, tãto magis humiliant se in omnibus quæ habent, totum redentes illi à quo totum habent: quia furti reus est, qui sibi aliquid retinet de his, quæ sibi comodata sunt invito Domino, cum ipse dicat, *1sa. 42. 8* Gloriam meam alteri non dabo. Profectum nobis libenter communicat in donis suis, sed gloriam sibi seruat. Quod autem non sumus, similiter monet nos humiliari: quia vana & inanis gloria est, extolli de eo quod non est, velut si lutum gloriatur se esse aurum, & nanus iactet se esse gigantem, & mendicus credat se esse regem, & Aethiops niue candidiorem. *Apoc. 3. 17* Apoc. Dicis quia dives sum, & nullus egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Hæc humilitas est pauperum & imperfectorum, qui considerata sua inopia & imperfectione, in cõparatione sublimitatis aliorum resiliunt in se, & ex iudicio veritatis sibi metipsis vilescunt. Sic Dominus nos cæcos natos, per nostri ignorantiam, illuminat, lutum vnde facti sumus liniendo super oculos nostros: vt primò incipiamus nos ipsos agnoscere, deinde ipsum illuminatorem nostrum credendo proni adorare. Ex luto visum recipit, qui ex conditionis propriæ fragilitate seipsum humiliatus agnoscit.

Humilitas
imperfectorum*1Ier. 9. 7**De humilitate ad nos ipsos.*

CAP. XXX.

TRIPlicem verò humilitatem habere debemus. Humiles enim esse debemus in nobis, humiles ad proximum, & humiles ad Deum. In nobis debemus esse humiles, nosmetipsos ex consideratione propriæ vitæ despiciendo: vt omnia quæ in nobis despiciabilia

bilis agnoscimus, tam in naturalibus defectibus quàm fortuitis, & maximè culpabilibus & vitiosis diligenter attendamus, ut ex eorum intuitu apud nos humiliemur. Secundò in nobis simus humiles, mores & gestus humiles habendo, & verba humilia & responsa. Vnde *Pf. 34, 14* David, Quasi lugens & còtristatus, sic humiliabar. Tertiò, ut in humilibus obsequiis, operibus, & officiis nosmetipsos exerceamus, in quibus apparet vilitas, & quæ alij horrent & despiciunt: ut fordes purgare, rusticalia opera facere, & vestibus vilioribus contentos esse, & cibis & aliis similibus. Vnde David, *Ludam 1. Reg. 6, 24* & vilior fiam plusquam factus sum, & ero humilis in oculis meis.

De humilitate ad proximum.

CAP. XXXI.

AD proximum debemus esse humiles. Primò, meliores & digniores ipsos nobis reputando, nò eos despiciendo vel temerè iudicando. Vnde Apostolus ad Philippenses, *Hu- Phil. 2, 3* militate superiores sibi inuicem arbitantes. Secundò, honore exteriori inuicem præuenientes, reuerendo, inclinàdo, locum primum ubique præbendo, non eis detrahèdo, sed obediendo, obsequendo, promouèdo: & eos apud cæteros exaltare, & facta eorum commendare, laudare, & extollere, dum modo bona sint, & mala eorum tegere non fictè sed purè. Tertiò, patienter eorum infirma opera tolerare, & læsiones sustinere, si quas inferunt nobis, & malum pro malo non reddere: nec odiù, nec iurgia, nec clamores contra eos exercere, & correptiones eorum patienter recipere. *Psal. Cum mihi molesti essent, humiliabam Psal. 34, 13* animam meam. Item proximorum alij sunt æquales

1. Cor. 15, 17

Regula
tres omni-
bus Præla-
tis obser-
uandæ.

Eccli. 32, 1

1. Thes. 1, 7

Luc. 22, 27

æquales nobis, alij superiores, alij subditi. De æqualibus plana est regula prædicta. De superioribus addit Apostolus; scilicet, Obedite præpositis vestris & subiaccere eis. Obedire pertinet ad impletionem iussionis eorum, subiaccere & humiliter eis subesse; quasi vicariis Dei, omni subiectione secundum Deum. De prælatis ergo tres regulas nota: Prima Ecclesiast. Rectorem te posuerunt, esto inter illos quasi vnus ex eis. Secunda ad Thessalonicen. Facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foueat filios suos, &c. Tertia Luc. Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. secundum has tres regulas rector inter subditos sit quasi vnus ex illis communis in victu, in vestitu, in labore, & in aliis exterioribus. Sicut paruulus in medio eorum; vt ex hoc quod præest eis non putet se sanctiorem, vel aliis sapientiorem vel digniorem: sed viliorem & obligatiorem in reddendo rationem pro se & pro illis. Sit quasi ministrans in medio eorum, infirma eorum portando & curando & exemplo præeundo.

De humilitate ad Deum.

CAP. XXXII.

Mich. 7, 9

AD Deum debemus esse humiles. Primò vt ipsum esse Deum ac Dominum & iudicem nostrum humiliter cognoscamus, & ei in omnibus obediamus, sicut serui domino suo, & opus factori suo: & si peccauerimus ei, vt citò & dignè poeniteamus, & satisfaciamus, & emendemus. Secundò, vt flagella eius humiliter toleremus, & non remurmuremus correpti: sed iustum eius iudicium commendemus, & nos correptione dignos agnoscamus, dicendo: Iram Domini portabo, quoniam ipsi pecca-

peccavi. Tertio, ut de beneficiis eius non extollamur: sed agnoscamus quod non pro merito nostro, sed pure pro sua bonitate dilexit nos, & elegit nos, & vocavit nos, & iustificavit & magnificavit nos. Vnde debemus ei gratias pure & humiliter referre, & nihil nobis de bonis eius ascribere arrogando. Vnde Psalm. Non nobis Domine non nobis: sed nomini tuo da gloriam.

Rom. 8, 20

Psalm. 113, 9

De triplici gradu humilitatis.

CAP. XXXIII.

LICET autem ex prædictis possint gradus humilitatis discerni, tamē ut magis in promptu sint ad intuemum, nota tres gradus humilitatis, licet multum inter se distantes. Primus est, ut homo se, quid est, id est, vilem, infirmū, inopem boni, vitiosum, peccatorem, & si quos alios defectus habeat, agnoscat & sciat: & non mentiatur sibi esse se maiorem quacunque dignitate fulgeat, & non eleuet se supra se, quasi in ventum vel super alios insolenter; nec vanas laudes hominum, vel honores quærat, & si aliquando delectat eum aliquod istorum, semetipsum redarguat & castiget quasi deceptum, & in quo veritas non sit. Vnde Psalm. Filij hominum, ut quid diligitis vanitatem & quæritis mendaciū? Cum enim Deo omnia possit, ut quid non fecit nos æquales Angelis in gloria, nisi ut ipsa depressio nostra humiliet nos, ne eleuemur sicut seducti & seductores Angeli, & corruam⁹ & pereamus? Inde est, quod cum Deus in baptismo tollat penitus reatum peccati originalis, poenā tamen corruptionis non tollit in hac vita: ut semper maneat nobis memoriale humiliationis, quocauti simus ne superbiamus sicut primi parentes

Primus gradus suā agnoscentē vilitatem.

Psalm. 4, 3

i. De
supe-
bedite
bedire
biace.
s Dei,
relatis
t. Re-
si vnus
sumus
nutrix
autem
rat. se-
bdiros
tu, in
Sicut
quodd
llis sa-
& ob-
& pro
m, in-
emplo

rimo
& iu-
, & ei
mino
us ei,
amus,
s hu-
s cor-
ende-
mus,
n ipsi
ecca-

rentes nostri, ex quorum superbia & transgressione omnes corruimus in culpam, & poenam miseriae quam portamus, & adhuc deteriora, nisi Deus auerrat, expectamus. Secundus gradus potest dici, cum non solum seipsum agnoscens homo, spernit se pro vilitate sua, sed etiam ab aliis sperni se patienter accipit; imò quia veritatem amat, & se priuato amore non diligit contra veritatem, etiam desiderat ab aliis reputari talis qualem se reputat, scilicet vilem, vitiosum, & ignobilem, & qualem seipsum homo in veritate cognoscit, in quantum credit agnoscenti non obesse. Gregorius: Sicut superbi honoribus, ita plerumque humiles sui despectione gaudent: quia iudicium quod de se intus habent ab aliis sentiunt approbari.] Item cum dolet homo, & fastidit honores sibi exhibitos, & vilipendit. Iste gradus alius est, & satis rari sunt, qui eum ascenderunt, etiam inter religiosos & bonos. Unde non est mirum si inopes simus virtutum, cum matrem & custodem virtutum, scilicet humilitatem, tam alienam à nobis sentiamus. Quid enim causae est, quòd ille qui est diues in misericordia pater coelestis, qui etiam pro dilectione qua dilexit nos, proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum; quid inquam causae est, quòd nos tam inopes gratiarum & virtutum reliquit, quasi non sit ei cura de nobis? Nimirum aut desidia nostra in causa est, quòd non instanter quaerimus eum ut debemus: aut superbia; quia etsi quaerimus instanter, videt tamen nos Deus pronos esse ut inde extollamur, & fieret nobis ipsa donorum eius sublimatio altioris occasio ruinæ. Altiora aedificia profundiori fundamento indigent, & arbor excelsa si radicata profundè non fuerit, faciliùs ventorum impulsu euertitur. Qui ergo

Secundus gradus est sui gaudere contemptu.

Gregor. 1. Dial. 6. 3.

Humilitas virtutum mater & custos.

1. Tim. 3. 32

Cur simus virtutum inopes.

ergo citò desiderat virtutis culmen attingere, studeat se in humilitatis fundo solidare: quia *Iacobi 4, 6* Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Tertius gradus humilitatis est, quando etiam in magnis virtutibus & donis & honoribus homo nihil extollitur, nihil sibi ex hoc blanditur, totum illi refundens, & in integrum restituens, à quo fluit omne bonum. Talis fuit humilitas beatæ virginis, quæ cum electam se sciret vt mater Dei fieret, ancillam eius humiliter se recognouit, dicens: Respexit humilitatem ancillæ suæ. Talis est humilitas Christi, qui cum in forma Dei esset, nõ rapinã arbitratus est esse se æqualem Deo, sed seipsum exinaniuit, &c. *Matth. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Talis est humilitas Angelorum & sanctorum in gloria, qui cum sint pleni summo bono, & honore summo sublimati, nullum motum habent de hoc superbiæ, sed sunt in se eo humiliores quo altiores in Deo: vnde & ouibus in montibus in Euangelio assimilantur. Quibus propter humilitatis mansuetudinem, in montibus propter altitudinem dignitatis. Hæc est humilitas perfectorum, qui quanto maiores sunt, tanto magis humiliantur in omnibus; in sensu, in affectu, in verbo, in actione, in habitu. Vnde *Psal. Domine non est exaltatum cor meum, &c.* *Psa. 130, 4* Si enim humiliatur & despicit se, qui non habet vnde gloriatur, sed multa habet vnde confunditur; licet bona sit ista humilitas, tamen non miranda. Vt si filius rusticus non vult filius regis putari, laudanda est in eo simplex puritas, sed non prædicanda, nec ex hoc miranda humilitas. Item si pauper se pauperem reputat, & ab aliis vult pauper agnosci, veritati consentit in istis: sed non est admirationi salis humilitas. Si verò diues se pauperibus confor-

Tertius gradus est magnis virtutibus nõ efferri.

Luc. 1, 48

Phil. 2, 6

Mat. 11, 29

Mat. 18, 12

Humilitas perfectorum.

Psa. 130, 4

confor-

288 S. BONAVENTURAE
conformat, & altus nihil alium sapit, & glorio-
sus nihil de gloria sibi attribuit, sed totum
refundit ei à quo habet unde gloriosus vide-
tur; hic est humilis non cogente necessitate,
sed veritatis charitate.

De patientia.

CAP. XXXIII.

Ex charitate & humilitate nascitur virtus
patientiae: hæc ordinat nos ad fruitionem
summæ pacis. Nihil enim pati molestiæ, est
pacem habere: quod fit duobus modis, scilicet
aut nullam molestiam sentiendo, quod erit
tantum in patria: aut molestias molestè non
ferendo, quod est magnanimorum etiam in
via; & hæc est patientia. Magnanimus enim
est qui ad vniuersa sustinenda patiens est, qui
nullis passionibus perturbatur. Patientia est
æternæ gloriæ respectu, voluntaria & insupe-
rabilis perpeffio laborum. Patientia alia est si-
mulationis, alia necessitatis, alia virtutis. Si-
mulationis est, quando aut pro humana gloria
aliquis patientem se in aduersis ostendit, aut
cùm interim dissimulat iniuriam quam pati-
tur, vt in aliud tempus oportunum differat
vltionem. Gregorius: Qui mala proximi ita
tolerat, vt tamen intrinsecus doleat, & tempus
retributionis exquirat, patientiam non exhi-
bet, sed ostēdit.] Patientia necessitatis est, cùm
aliquis ideo aduersa vlcisci non præsumit, quia
non potest, vel non audet, timens sibi maius
ex hoc imminere dispēdium, vel commodum
deperire: vt serui à dominis verberati, vel pau-
peres à diuitibus obiurgati, vel discipuli à ma-
gistris castigati. Patientia virtutis est, de qua
beatus Augustinus ait in libro de patientia:
Patientia est, qua mala æquo animo toleramur:]
hoc

Magnani-
mus.

Patientia
quid &
quosuplex

Flou. 35.
in Euang.
in med.

Aug. to. 4.
li. de paciēt.
cap. 2.

hoc est, sine perturbatione tristitiæ. Prima virtuosa est, & meretur supplicium: secunda cauta, & euadit temporale dispendium: tertia virtuosa, & meretur gratiam in præsentibus, & gloriam in futuro.

De probatione patientiæ.

CAP. XXXV.

OMNIS passio aut est ex eo quod negantur, vel auferuntur nobis concupita & amata: aut quod inferuntur & intentantur nobis odio habita & nociua, quæ possumus diuidere in quinque, in quibus patientia discernitur vel probatur. Primum est, corporis læsio: secundum, temporalis penuria substantiæ: tertium, detrimentum honoris: quartum, carorum offensio vel subtractio: quintum, tranquillitatis mentis quæcunq; perturbatio. Istud tamen omnia priora sub se cõtinet, licet etiam per se singulariter aliquoties valeat discerni, & sine aliis reperiri, vt sublata aliqua lætitia vel consolatione minus vtili vel nociua. verbi gratia: Vt cum propter pluuiam vel aliam innoxiam causam nõ possumus spatiari, vel alios conceptus animi perficere pro libitu. Cum autem turbamur pro defectu iustitiæ, vel nocumento salutis æternæ, hæc turbatio non est impatientiæ deputanda, sed zelo iustitiæ & virtutis, nisi sit immoderata vel indiscreta. Vnde ad Corinth. Tristitia quæ est secundum Deum, pœnitentiæ in salutem stabilem operatur, &c. Patientia directe opponitur vitio iræ, sicut charitas Dei opponitur acediæ, & charitas proximi inuidiæ, humilitas superbiæ. Sicut autem iræ vitium hominem stultum, & furioso similem reddit, iuxta illud Iob: Virum stultum inæterificat iracundia: ita patientiæ virtus sapien-

Passio vna de nascatur.

aliquoties

2. Cor. 7. 26

Iob 5. 2
Patientia sapientem virum ostendit.

T
tem

Prov. 19.
8. 10.

1. Reg. 3, 13

Patientia
ceteris
virtutibus
est affinis.

1. Reg. 3, 13

rem ostendit. Proverb. Doctrina viri per patientiam noscitur. Sicut ergo pro praedictis quinque causis se non turbare, virtus patientiae est; ita pro defectu iustitiae non turbari, vitium est teporis vel obstinationis. Pro se enim quilibet contristari debet pro praeteritis defectibus iustitiae, & tunc est virtus poenitentiae; pro praesentibus, & tunc est fervor proficiendi; pro futuris, & tunc est cautela timoris. Item pro proximis contristari debet homo; moderate tamen pro temporalibus eorum defectibus; amplius autem pro spiritualibus, & quae pertinent ad salutem animae. Ad hoc autem maxime praelati tenentur, qui si patienter subditorum vitia tolerant non corrigendo pro posse, ex hac patientia non gloriae meritum sperare debent, sed iram Dei; cuius damna & iniurias, cum cavere & prohibere debuerint, tolerando fouerunt. Vnde & Heli, quia filiorum suorum mala non acriter redarguit, iram Dei cum poena sensit. Et quamvis aliqua differentia esse videatur inter patientiam, & fortitudinem, & constantiam, & magnanimitatem, & longanimitatem, & mititatem, & mansuetudinem; sicut etiam ex eorum definitionibus colligitur, tamen saepe vnum pro altero ponitur, & mutuo se inter se definiunt vel describunt. Patientia, est honestatis causa, rerum difficultium voluntaria permissio. Fortitudo, est immobilis inter aduersa animi laborum & periculorum aequa susceptio. Constantia, est inter fluctuantes causas & personas nulla mentis trepidatione concuti. Magnanimitas, est difficultu spontanea & rationalis aggressio. Longanimitas, est spes cum longa expectatione bonorum. Mititas, est quam mentis asperitas seu amaritudo non afficit. Mansuetudo, est animi tranquillitas, alterius non cedens im-

probi-

probitati. Possent etiam singula istorum singulis tolerandis quoquo modo appropriari. Verbi gratia: Patiens dici potest, qui dolores æquo animo tolerat, vt Iob, Tobias. Fortis est, quem tentationum certamina non enervant, vt Ioseph. Constans, quem terrores & labores non pusillanimum faciunt, vt Machabæi. Magnanimus, qui ardua & difficilia aggredi non expauescit, vt Dauid, Ioannes Baptistæ. Longanimis, quem longa expectatio à spe desiderij non frangit, vt Abraham. Mitis est, qui odientium iaculis nequaquam irritatur, vt malum pro malo retribuatur, vt Moyses. Mansuetus, qui corde tranquillus est & moribus tractabilis, vt Ioannes Euangelista.

Ad quid valet patientia.

CAP. XXXVI.

VALET autem virtus patientiæ ad multa. Primò tolerabiliora reddit præsentis vitæ incommoda: quia aduersitas quando cum impatientia est, triplex incommodum dat: extrinsecus homo affligitur, & intrinsecus per impatientiam amaricatur, & insuper mala conscientia rodit mentem pro reatu culpæ. Secundò, patientia est magna mentis refectio: quia sicut corpus pascitur conuiuio; ita mens virtutum dapibus saginatur. Tertio, magna est ædificatio proximorum, & tanto maior quanto rarior. Plures videmus castos, abstinentes, pauperes, semetipsos humiliantes, elemosynas facientes, orationibus instantes, bona dicentes, fide constantes: sed paucos admodum in contumeliis, & detractionibus & despectionibus humiliter patientes. Excusamus & defendimus nos, ne fortè alij scandalizentur de nobis, putantes nos esse culpabiles si taceamus:

Patientia effecta.

Patientia rara est.

ceamus: cum ex hoc magis reprehensibiles iudicemur, quod per impatientiam nos vindicamus, & mordētes nos acriter remordemus. Sicut dicit Gregorius: Imitanti Deū gloriosius est iniuriam tacendo sustinere, quam respondendo superare. Quarto, patientia purgat peccata praeiterita, & praecavet a futuris. Quinto, auget gratiam in praesenti virtutem & spiritualium donorum. Iuxta illud Psal. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuae laetificauerunt animam meam. Sexto, meretur magnā gloriam in caelo. Luc. Gaudete & exultate, ecce merces vestra multa est in caelis. Septimo, singularis est retributrix passionis Christi. Talia enim studet rependere, qualia ab eo accepit, qui dolores nostros portauit. Et haec est singularis laetitia sanctorum in tribulatione patientium & gaudentium, quod sic occasionem habent & oportunitatem aliquo modo retribuendi Domino pro illa magna charitate, qua pro nobis animam suam posuit, saltem aliquid sustinendo: quia bonorum nostrorum non indiget, ut aliquid ei de nostro dare possimus. Cum in iudicio veniens ostendet indicia passionis suae omnibus, magna erit confusio illis, qui pro ipso nihil pati voluerunt: & magna gloria illis, qui pro ipso multa & magna patienter sustinuerunt. Signum etiam specialis dilectionis videtur, cui dat Dominus aduersa pati, quasi impari ei dignetur partem oneris sui portandi, sicut ille Simon Cyrenaeus crucem Dominicam portauit. Solēt enim socij in via cum lassantur, rogare eos, quibus plus confidunt, & quos diligunt specialiū, ut partem oneris sui pro se ad horam ferant: ut hoc quasi iudicium sit illis, quod maiorem habeant de eorum dilectione fiduciam, quibus onera sua portanda impo-

impo-

Rom. 12.
in Euang.

Psal. 93, 19

Mat. 6, 23

Isa. 53, 4

Psal. 15, 2

Mat. 24, 30

Mat. 23, 36

imponunt, quàm de illis quibus formidant imponere, ne fortè nolint æquo animo portare. Sic & Dominus qui nobiscum est omnibus diebus in via hac qua ambulamus, lassatus vsq; ad mortem labore suæ passionis, quærit quis nostrum velit ei compati, & onus tribulationum suarum, quod adhuc in corpore suo mystico, quod est Ecclesia, sustinet, secum portare: quia hanc passionem quam caput in se pro nobis instituit & sustinuit in carne, diuisit per omnia membra fidelium suorū: vt sicut oportebat pati Christum, & ita in gloriam suam intrare; ita & membra eius, si capiti fideliter compatiantur, & conglorificabuntur: sicut socij fuerint passionis; ita & resurrectionis erūt. Qui enim plus cōpassus Christo fuerit, etiam propius cum eo regnabit.

Mat. 28, 29

Luc. 24, 26

Rom. 8, 17

2. Cor. 1, 7

De gradibus siue profectibus patientiæ.

CAP. XXXVII.

GRADVS siue profectus patientiæ. Primus, vt discat homo morus iræ & impatientiæ per pugnam cohibere & reprimere, ne erumpat foras in verba vel facta illicita. Sicut ignis suffocatus fumo suo extinguitur; si autem non cohibetur crescit, & omnia quæ attingere poterit cremabilia incendit. Quatuor autem modis solet ignis extinguī, perfusione, obstructione, dissipatione, & defectu materiæ. Simili modo ignis impatientiæ deferuescere consuevit. Perfusione prudentium consiliorum: vt maturè deliberet homo quantum ei nocere possit impatientia, & quantum patientia prodesse. Quæ quia superius de remediis dicta sunt, prætereo immorari. Obstructione vel obstructione oris & labiorum, ne lingua profiliat in verba falsa & nugigerula, vel ne manus erumpat in facta furibunda. Vnde Psalm.

Gradus I.
In verba &
facta illicita non
erumpere.

Quomodo
ignis iræ
impatientia
extinguitur.

T 3

Pone

Psal. 140. Pone Domine custodiam ori meo. Dissipatione, ut ad alios actus vel tractus homo se conuertat, quibus abstractus obliuiscatur materiae qua succensus est ad iram: sicut eum ligna dissipantur à se inuicem, ignis diuisus deficit. Defectu materiae, ut homo abstrahat se ab illis negotiis & cupiditatibus, quae solent ministrare occupationes irae & impatientiae.

Pro. 26, 20 Prouerb. Cum defecerint ligna, extinguetur ignis; & susurrone substracto, iurgia conquiescunt.

Susurratio Susurratio est occulta suggestio, quae hominem instigat ad materias litium. Secundus gradus patientiae est, cum ex longo usu patiendi & impatientiam restrainandi, homo didicerit iam non terri vel turbari aduersis, sed quasi in loco munito inconcussus circumcurstantes aduersarios intuetur, quos nihil sibi posse nocere confidit. Tandiu autem homo aduersis terretur, quoadiu aliquid diligit temporale in se vel extra se, quod timet perdere vel dolere, ut corpus, res, honores, amicos, & propriam voluntatem. Qui autem ista inordinatè non diligit, sicut non valde delectatur in eis, ita nec grauius contristatur pro eis: sicut qui uxorem non dilectam habet, nec de vita eius iocundatur, nec de morte contristatur.

Observa. Quid igitur potest tibi aduersarius nocere unde turberis? Si odit te in corde suo, malum suum intra semetipsum clausum est, & nihil te tangit poena illius. Tantum tu esto in pace apud te. Ignis in sinu alterius inclusus illum urit non te. Si verbum dixerit contra te, ventus sonans pertransit per aërem, non iaculum tibi infixit. Sicut ergo rideres si iaculum contra te missum casto vulnere aërem feriret, & te non contingeret; ita facito ad verba maledicorum. Canis latrat contra te, & ridendo pertransis; si detrahit tibi absens, non turberis; se laesit, tibi

tibi non nocuit. Ipse prodit se esse inuidum
 & detractorem; & se apud intelligentes magis
 odibile & contempibilem reddit, & sic vindi-
 cavit te de seipso. Tace ergo, & alij pugnabunt
 pro te, & Dominus conteret adversarium tuum.
 Si autem incipis cum eo remordendo contem-
 dere, qui prius tibi compassi sunt, stabunt &
 aspicient vos compugnantes sicut duos gallos,
 & ambos vos despicient, & odient, & impa-
 tientia & invidia arguent. Si ergo times de-
 tractori contra te credi, sustine humiliter, &
 patientia tua tollet suspicionem, vel mitigabit
 presumptionem de te in cordibus aliorum. Si
 autem cor tuum uritur intus ex rancore, re-
 prime intuitu secururae vititatis, sicut qui vri-
 tur vel secatur pro aliquo apostemate fanando,
 tolerat breuem dolorem pro spe salutis obti-
 nenda. Et sicut oportet nos pati morsus puli-
 eum & similiarum bestiolarum, sic etiam susti-
 neamus cum patientia punctiones vilium de-
 tractorum. Inopes honoris non possunt si-
 ne invidia pati laudes meliorum, quas cum
 ipsi habere non valent, dolent se solos con-
 fundi: vellent secum socios habere miserie pro-
 solatio, & ideo detrahunt aliis, sicut deformis
 vellet sibi alios esse similes. Corporis autem do-
 lores & rerum amissionem, & amicorum offen-
 sas, & confusiones patienter tolerare, supradic-
 tis remediis discitur, & maxime usu saepe ta-
 lia sustinendi. Vix enim aliquid in hac vita
 tam asperum est, quod usu & studio patientiae
 non fiat levius ad portandum. Iuxta illud:
 Quod male fers, assuesce & feres. In isto gradu
 nec perturbatur homo adversis nec gaudet: sed
 sustinet & tacet. Tertius gradus patientiae est,
 gaudere in tribulationibus: & gloriari cum ad-
 sunt, & desiderare cum desunt. sicut famosus
 & nobilis tiro gloriatur cum debet tirocinium

Gradus
 III. Pati-
 entiae gau-
 dere tribu-
 lationibus

Job 6, 3

contra alium nobilem exercere. Iob: Quis des
ut veniat peritio mea, &c. Et hæc mihi sit con-
solatio, ut affligens me dolore, non parcat. Ad

2. Cor. 12,
10.

Corinth. Placeo mihi in infirmitatibus meis,
in contumeliis & necessitatibus, in angustiis,

Deut. 33, 19

in persecutionibus pro Christo. Deuter. Im-
molabūt victimas iustitiæ, qui inundationem
maris quasi lac sugent; qui exerescente amari-
tudine cuiuslibet aduersitatis quasi lacte con-
solationis hilarescunt. Et hi victimas iustitiæ
immolant: quia secundum beatum Grego-
rium, maioris est meriti aduersa patienter to-
lerare, quam bonis operibus insudare. Qui
ergo ex desiderio placendi Deo, sibi aduersa
aliquando infert, castigando corpus, & men-
tem in ærore & cōtritione afficiendo; cur non
etiam libenter sufferat, cum ab alio infertur ei
ocasio patiendi, vnde vel corpus affligitur, vel
animus humiliatur, cum maioris sit meritū
hæc pati equanimiter ab alio quam semetipso?
Et qui semetipsum vilem & reprehensibilem
iudicat; cur non patienter accipit quando alius
idem sibi infert, quod de seipso sentit? cum
nullius iudicium tam timendum sit post Dei,
sicut sui ipsius? Conscientia enim cuiuslibet
gravior in iudicio, quam omnium aliorū erit
præter Deum. Hic apparet quod rara virtus
perfecta. Vera enim humilitas sic gaudet ab
alio humiliari, sicut à se: Et vera patientia ita
libenter sustinet aduersa ab aliis illata, sicut à
se procurata, quantum spectat ad se.

De obedientia.

CAP. XXXVII.

ET quia obedientia ex charitate & humili-
tate & patientia nascitur, de ea aliquid ad
ædificationem aliorū breuiter videamus: quia
in

in omni religione summè utilis & necessaria est. Obedientia igitur est propriæ voluntatis subiectio arbitrio superioris ad licita & honesta. Obediendum est autem soli Deo propter se, cuius serui sumus proprij; vel creaturæ rationali vice Dei, Angelo vel homini, in his quæ Deus à nobis requirit, & quæ ad Deū ducunt.

Cur sit obediendum alijs.

CAP. XXXIX.

RATIO obedientiæ triplex est. Vna quia quod licet ipse Deus omnibus & singulis ita præsit, vt ab ipso solo accipiunt quod sunt & habent & possunt; tamen propinquiora sibi non loco, sed similitudine, plenius accipiunt ab ipso quod inferioribus & sibi propinquioribus influant; & illa iterū suis inferioribus vsq; ad infimum: vt inferiora superioribus subdita sint, & superiora inferioribus præsent, & ea regant; vt summa medijs, & media præsent imis. Sic Angeli superiores inferioribus præsent; & cælestia terrenis; & irrationabilibus rationalibus. Genes. Faciamus hominem, &c. & præsent piscibus maris & volatilibus cæli, & bestiis terræ. ad Rom. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Substantia enim diuina ita eleuata & segregata est ab omni creatura; quod inferiora immediatè motum eius sustinere vel suscipere non possunt, nisi medijs superioribus, cum ipse immotus in se omnia ineffabiliter moueat & gubernet: ita vt nihil sit omnibus eo præsentius, & nihil incomprehensibilius. Secunda ratio est, quod cum nõdum sit omnibus datum esse docibiles Dei, ne ignari errent à via Dei, qua necesse est eos peruenire ad gloriam cælestem, expedit vt sequantur

Alijs alijs
cur debeant
subiacere.

Gen. 1, 26.

Rom. 13, 1.

T s quantus

quantur ducatum doctorum suorum: sicut cecus dat manum ductori ne cadat vel impingat vel erret. Tertia ratio est, ut homo qui sub Deo esse noluit peccando, & ita superbiendo gratiam Dei perdidit, satis faciat ei, subiciendo se homini propter Deum: & ita per humilitatis meritum, gratiam Dei recuperet quam amisit. Quāto maior autē & purior fuerit humiliatio & promptior, tāto plenior erit gratiae recuperatio, & gloriae remuneratio. Magnitudo humiliationis attenditur in difficultate iniuncti operis; puritas in simplicitate intentionis; promptitudo in alacritate executionis.

De triplici obedientia.

CAP. XL.

EST autem triplex obedientia, scilicet necessitatis, cupiditatis, & charitatis. Necessitate obedit, qui cogitur inuitus; & libenter esset liber si posset vel auderet: ut asinus, & serui maleuoli & similes. Cupiditate obedit, qui mercede terrena, vel pro commodo corporis vel consolatione exteriori libenter facit quod iniungitur: ut canis, & accipiter, & mercenarij, & similes illis. Quanto autem obedientia plus habet de temporali commodo vel solatio, tanto minus habet de merito corā Deo. Merces primi est euasio poenae, quam timet incurere si nō obediat. Merces secūdi, est spes adipiscendi quod desiderat obediendo obtinere; ut munus vel solatium temporale. Obedientia charitatis est, quando ex charitate Dei, & propter Deum, & propter diuinam remunerationem obeditur, largē sumpto nomine charitatis, quo tam timor poenae quā desiderium praemij, quā affectus amoris Dei includitur, primum est incipientium, secundum proficientium,

scientium, tertium perfectorum. Item alia est
 distinctio obedientiæ. Alia est generalis, alia ^{Obedien-}
 generalior, alia generalissima. Item alia specia- ^{tia disti-}
 lis, alia specialior, alia specialissima. Generalis ^{o.}
 est illa, qua omnes fideles in Ecclesia generali-
 ter obligantur obedire suis prælati, Papæ, Epi-
 scopis, & Plebanis, in his quæ canones præci-
 piunt, & iura pro omnibus promulgata. Gene-
 raliior est, qua omnis creatura ratione utens, te-
 netur voluntatem propriam volûtati sui con-
 ditoris conformare ex arbitrij libertate: vt An-
 gelus & homo. Generalissima est, qua omnis
 creatura obedit suo Creatori; siue naturali mo-
 tu insitæ conditionis, vt irrationabilia: siue
 impulsu potentiæ præidentis, vt dæmones &
 maleuolæ mentes; quæ etsi quandoque volunt
 quod Deus non vult, non tamen possunt nisi
 quod Deus vult. Specialis est illa, qua clericus
 specialiter teneatur ad obedientiam suorum
 Prælatorum, in his quæ ad officium eorû spe-
 ctant, & ad ordinem clericalem: vt continen-
 ter viuere, & debitam tonsuram deferre, & si-
 milia in sacris canonibus pro eis statuta. Spe-
 cialiior est illa, qua propria voluntate obligat se
 aliquis certæ personæ vel religioni, ad obser-
 uantiam limitatam pro arbitrio vouentis de-
 terminatam: vt, Promitto tibi obedientiam in
 istis, & non in aliis; vel tanto tempore & non
 ultra; vel tali conditione & non aliter; vel in his
 quæ regula illa iubet, & non amplius. Specia-
 lissima obedientia est illa, qua sine exceptione
 promittit quis obedientiam ad omnia, quæ
 non sunt contra animam suam & regulam ta-
 lem: vbi tam ad ea quæ sunt regulæ, quàm ad
 alia quæ iubentur, se obligat bona quæ conue-
 niunt rationi, & liberi arbitrij subsunt potestati:
 eû ad irrationabilia vel impossibilia nemo de-
 beat cogi, sicut ad illicita nemo debet obedire.

De

De triplici gradu obedientiae.

CAP. XLI.

Primus
gradus est
obedire
penae for-
midine.

PROFECTVS vel gradus obedientiae, quantum ad illa in quibus obediendum est, colligi possunt ex praedictis, id est, obedire ad praecipua, & obedire ad aliqua consilia, & obedire ad omnia bona & possibilia. Quantum vero ad mentem vel affectum obedientis, breuiter videamus qui sunt obedientiae profectus. Quanto autem quis altius in obedientiae virtute profecerit, tanto ei Deus erit exorabilior, & omnis creatura ad obediendum homini ordinata subiectior & obsequiosior. Infirmus obedientiae gradus est, ex timore supplicij obedire: sicut illi qui tantum obediunt superioribus suis in his quae praecipiente iusserint: ad alia vero repidi sunt & negligentes, nisi in quantum communis consuetudo cogit, vel pudor humanus impellit, vel timor temporalis castigationis. Sufficit his qui huiusmodi sunt, ut mortale peccatum per inobedientiam non incidant, nec damnationem incurrant: & hoc est valde periculosum in professis obedientiam regularem: quia priusquam discutiatur an teneantur facere quod iubetur, forte mortalis inobedientiae laqueum aliquando incidunt. sicut qui nimis appropinquat praecipitio subito, dum non caute circumspicit, in praecipitium labitur. Cum Deo autem disputare velle stultum est, quasi velle contumaciter eum, ut non debeat iudicare hoc esse peccatum mortale, quod nostra opinio non vult pro mortali habere. Sua aestimatio est regula iustitiae infallibilis, non nostra argulosa opinio, quam nostram conscientiam appellamus. Solis radius nunquam facit angulum, sed semper directe in opposita sibi ferre

Simile.

uere

vere solet. Ita in nobis, siue ita videatur, siue aliter æstimemus, in professione obedientiæ non exprimimus hanc exceptionem, vt nolimus ad eam teneri, quando non adiungitur hoc verbum, Præcipio, vel, Per obediētiam hoc tibi dico. Vnde bonus obediens tam studiosè debet facere quod iubetur simpliciter, cum constat Prælatum suum tam plenè id velle, quàm si apponeret, Præcipio, vel, Per obediētiam iubeo hoc vel illud. Secundus gradus obedientiæ est, pro spe præmij potius quàm timore supplicij ad iniuncta voluntariè obedire. Iste non disputat in quo teneatur vel nō teneatur obedire: quia siue teneatur siue non, confidit sibi esse meritum, dummodo malum non sit quod iubetur, etiam si mala intentione Prælatus aliqua iuberet, quæ mala tamē nō essent: scilicet pro odio illius cui iniungeret vt eum sic tribularet: vel pro commodo proprio magis quàm pro obediētis profectu; non solum non nocet humiliter obediēti, sed etiam duplex meritum ex hoc habet, scilicet obedientiæ & insuper patiētiae. Sicut inobediēti magis nocet bona intentio præcipientis Prælati & præcepti vtilitas, ex quibus duritia eius perpenditur; ita bono obediēti magis ad profectum prouenit indiscreti Prælati præcepti fulminatio, dummodo non fuerit contra Deum: vt si quis in ira pauperi pro lapide massam argenti in gremium iactaret, pauper non indignaretur pro ira iacentis, sed iocundaretur pro argento taliter acquisito. Tertius gradus est ex sola dilectione Dei, nō tantum voluntariè, sed etiam cum gaudio obedire: non solum ad facilia, sed & ad difficilia & dura etiam vsque ad mortem: sicut Christus factus pro nobis obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Pudeat Dei seruos, tali Domino sic pigrè

Secundus
gradus
obedire
spe præmij

Tertius
gradus
obedire
amore Dei

Philip. 2, 8

Obsertati

pigre obedire pro regno caelesti, sicut est con-
 suetudo quibusdam: cum secularium principum
 & nobilium serui pro incerto merito & pro
 parvissima mercede tot labores in bellis, tot
 pericula, tot penurias, tot etiam a dominis op-
 probria & verbera dura patienter sustineant,
 tot itinera longa in legationibus dominorum
 promptè subeant; nec procrastinant; nec segni-
 ter exequuntur mandatum; nec difficultatem
 viarum vel pericula præterdunt; nec pactum
 pro labore præmittunt, sed incerti de præmio
 in tenera spe omnia imperata perficiunt, glo-
 riantes quod præ cæteris conseruis ad tale ne-
 gotium sint electi. Vide quàm seduli sunt cir-
 ca dominos, circûspicientes in quibus eis ser-
 uire & placere possint: & cum non tam verbum
 iussionis audierint, quàm nutum oculorum
 aduerterint, statim quasi præcipites exiliunt,
 & avidè auscultant quid eis placeat & quid ve-
 liat. Et licet seruorum Dei obedientia quan-
 tum ad affectum ex maiori seruire prodeat;
 tamè quo ad effectum ille videtur perfectior,
 qui ita promptus & constans esset ad omnia
 iussa implenda, sicut in seruis secularibus in-
 uenitur. Sicut de sanctissimo Patre nostro
 Francisco legimus & primis eius sociis, qui
 non solum ea quæ beatus Pater eis verbo ex-
 pressit promptè adimplebant; sed etiam si ali-
 quo indicio beneplacitum eius poterant cog-
 noscere, studiosissimè perfecerunt, sicut ab ipso
 didicerat sancto Patre. Hac virtute Abraham
 obediuit; non tantum exire de terra sua, & pe-
 regrinus esse in aliena, sed etiam unicum filium
 suum Isaac voluit immolare. Pro hac Prophete
 & Apostoli & alij sancti exposuerunt se omni-
 bus laboribus, periculis, persecutionibus, &
 tandem morti pro Christo: de quibus Domi-
 nus specialiter dicit, Si quis vult venire post
 me,

Gen. 12, 1

Gen. 22, 2

Mat. 24, 24

me, abneget semetipsum, & tollat crucē suam,
& sequatur me. Semetipsum abnegat, qui sui
iuris esse recusat, & totum se alterius arbitrio
subiicit propter Christum: sicut Christus non
venit facere voluntatem suam, sed Patris sui,

De paupertate.

CAP. XLII.

CONTIMPTVS diuitiarum opponitur
Cauaritz rerum temporalium. Hic quan-
doque & paupertas spiritus appellatur. Qui-
dam autem sunt pauperes rebus & non spiri-
tu; sicut qui libenter essent diuites, sed nō pos-
sunt, vt pauperes mundi. Quidam sunt pau-
peres spiritu & non rebus; veluti qui diuitias
non pro ipsarum amore possidēt, sed pro amo-
re Dei, vt cultum Dei per eas amplificent &
defendant pauperes, vel pro amore Christi, vt
proximis inde tubueniant: sicut Abraham, Da-
uid, Iob, Loth, & Iosias, & consimiles. vel pro
obediētia principatus vel dignitates suscipiūt;
vt beatus Gregorius Papa, & alij sancti Epi-
scopi qui pauperes esse elegerant; sed iussu di-
uino alter factum est, vt principes terræ con-
stituerentur, & dispensatores rerum Ecclesia-
sticarum præ aliis: sed in se paupertatis propo-
situm nō abiicientes, tanto laudabiliores pau-
pertatis sectatores, quanto etiam in diuitiis ab
eius amore non sunt separati. Quidam verò
sunt pauperes spiritu & rebus; qui nec habent
diuitias nec habere volunt, etsi possent cōmo-
dè sine peccato. Hi tanto feliciores sunt, quan-
to à laqueo cupiditatis elongati. Horum
sunt duo genera. Primi, qui non habentes di-
uitias, fecerunt de necessitate virtutem, nō-
lentes etiam eas habere si possent. Secundi,
qui potuerunt habere diuitias, vel habuerunt,

100. de 38

pauperum
varia gen
nera.

1000. Dia
con in vita
Gregorii,
l. i. c. 39.
Vide Prosp.
de vita cono
temp. 6. 9.

304 S. BONAVENTURAE
& abiecerunt eas, & recusant habere propter
Deum.

De duplici contemptu diuitiarum.

CAP. XLIII.

Contemptus autem diuitiarū duplex est, cum aut liberaliter effunditur in pauperes per opera misericordiae, & ad cultum Dei largiter expenduntur: sicut sancti reges & alij diuites fecerunt, turbas pauperum hominum alentes, & monasteria & Ecclesias edificantes. Aut cum penitus despiciuntur diuitiae; sicut sancti fecerunt, in mediocritate & inopia rerum viuentes: vt sanctus Pater Franciscus, & sanctus Dominicus, & alij Christi sectatores, Euangelicae perfectionis aemulatores. Iuxta illud: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quae habes, & da pauperibus.

De quatuor causis quare contemptus diuitiarum consulitur.

CAP. XLIIII.

QUATUOR autem de causis consulitur diuitiarum contemptus. Prima, quia earum amor retrahit ab amore Dei & patriae caelestis, iuxta ipsius veritatis testimonium: Nemo potest Deo seruire & mammonae, id est, diuitiis. Sicut enim de profundo terrae tolluntur, ita suo pondere ad infima terrae suos detrahunt amatores, hoc est, in profundum inferni. Vnde ait Apostolus ad Timot. Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationes & laqueos diaboli, qui mergunt homines in interitum. Secunda causa est, quia retardant hominem a profectu virtutum. Sicut enim oneratus non potest velociter currere: sic mundanis curis pressus

Diuitiae
abstractae
Dei amore

Mat. 6, 24

1. Tim. 6, 9

Diuitiae
perfectio-
nem pre-
pediunt.

pressus

pressus non potest in spiritu expedite profice-
 re. Si vis ergo festinare ad patriam, si vis non
 teneri laqueo venantium, si vis non compre-
 hendi in via, & in captiuitate vnde euaseras non
 reduci, proice auaritiam, & extrahe pedem de
 viscosa cupiditate terrenorum. Ideo Iudei tar-
 di erant ad reditum in Hierusalem de Babylo-
 ne: quia filios & vxores & possessiones iam ac-
 quisierant in Babylone: sic & religiosi tardius
 desiderant caelestia, cum in terrenis coeperint
 dilatari. Tertia causa ratione meriti amplioris:
 quia quanto minus tibi de terrenis indulges,
 tato amplius recopescabitur tibi de caelestibus
 in gloria sempiterna. Beati enim pauperes spi-
 ritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum;
 non portio aliqua, sed tota gloria regni. Vnde
 filius Dei dans nobis exemplum perfectionis,
 nihil possessionis voluit habere in terra: non
 agros, non domum vel redditus aliquos, praeter
 solum vestitum, quem etiam ante crucem per-
 misit sibi auferri; vt doceret nos quod omnia
 relinquere non tantum consistit in non ha-
 bere volendo, sed sponte omnia pauperibus
 tribuendo, & etiam patienter amittendo si ha-
 bita vi tollantur; quod plerumque maioris est
 meriti quam pauperibus tribuisse: quia rarior
 virtus est illa tam mala aequanimiter perpeti,
 quam sponte operari bona. Cum ergo boni vi-
 ri ob hoc solum vel maxime substantiam ter-
 renam habere debeant, vt inde benefaciant, &
 ad meritum gloriae aeternae expendant; quia
 aliter boni non essent si terrena non pia inten-
 tione quaerent, & creaturam non propter
 Creatorem diligerent: debent eadem ratione
 non minus gaudere, cum ipsam substantiam
 quocumque casu amittunt, quam si eam in vsu
 pios expendisset; eo quod eundem fructum
 caelestis meriti tam in paciēter tolerata amif-
 sione,

Diuitiarū
 cōtemptus
 meriti est
 magni.

Mat. 5. 3

sione, quàm & in pia dispensatione consequi non dubitant: sicut mercator illas merces æqualiter diligit, de quibus æquale lucrum sibi prouenire confidit. Diuitias autem querere, ut in malos vsus expendantur; scilicet in vanitates, in voluptates carnis, & concupiscentias oculorum, impium est: quia per beneficium creatoris largitori eorum, scilicet Deo despectus & contumelia irrogatur. Sed ad hoc querere eas tantum, ut cumulate seruentur, stultum est: quia tantum valet congeries lapidum, sicut argenti vel auri, si nulli vsui expendatur. Quarta causa, quia temporalis substantia contemptibilis est multis considerationibus. Ex sui natura, cum terra sit ignobilius elementum inter omnia. Item quia non multum est necessaria. Modicus enim victus & vestitus & rectum sufficit homini pro necessitate ad viuendum, quod superest superfluum est. Item multis est nociua, & dānationis æternæ occasio. Item multorum patet inuidiæ, qui libenter eam auferrent habenti per multas artes. Item multo labore & sollicitudine acquiritur & seruetur, etiam cum periculo vitæ. Item non satiat appetitum habentis, sed quo plus habetur, eo inquietius sititur. Item quia tā bonis quā malis datur: & ideo non sunt feliciores qui ea abundant; imò frequētius infeliciores: quia eis est occasio multorum malorum. Item quia diu eum homine nō perseuerat. Nam si aliter non adimitur, mors separat nos ab ea, & nihil potest homo post mortem secum deferre ex ipsa, nisi quod meruit hīc per ipsam. Sapiens ergo debet parui pendere quod vile est, & non multum laborare pro eo quod parum est utile, & fugere quod perniciosum est, & liberaliter spargere quod conseruatum perit, & distribu- tum fructificat, si in pauperes erogetur.

De

Nota.

Diuitia
natura
pretiose
non sunt.

De triplici gradu contemptus diuitiarum.

CAP. XLV.

PRIMVS autem gradus in contemptu diuitiarum, est nihil habere velle iniuste lueri, nec per se acquisitum, nec ab aliis datum vel relictum: & reddere omnibus debita pro posse, & de iuste habitis eleemosynam facere, & non abuti propria facultate ad peccatum superbiae, lasciuiae, gulae, & aliorum vitiorum. Tribus autem modis aliquis videtur iniuste bona habere: cum aut ipse male acquisiuit quocumque modo, aut ab alio datum vel venditum vel relictum aliquid est ei ab illo, qui ius in eo non habuit; aut cum nocuit alteri in rebus suis iniuste, etiam si nihil de illis habuit. In quantum enim teneor alteri restituere, in tantum mea non sunt mea, sed illius cui teneor. Vnde qui plus tenetur certis personis quam habeat, si dat alicui gratis de bonis suis, vnde scitur impotens fieri ad reddendum, qui accipit sciēter, debet pro eo tantum soluere quantum accepit: cum ille sua non dederit, sed quae sunt aliorum.

Secundus gradus est, nihil velle superfluum habere, sed necessariis esse contentum in victu & vestitu, hospitio, utensilibus, & obsequentiū famulatu: reliqua habita pauperibus erogare vel oblata non recipere, nec acquirere supra necessitatem. Luc. Quod superest date eleemosynam; & ecce omnia munda sunt vobis. Sic monachi in Aegypto, & alij eorum similes de labore proprio victum & vestitum habentes, reliqua pauperibus distribuebant. Apostolus: Habentes alimenta & quibus regamur, his contenti simus. Sed ne nimis latos faciamus terminos sufficientiae, sciendum est quod duplex est sufficientiae, indigentiae & concupis-

Primus gradus, nihil iniuste possidere.

Secundus gradus, nihil habere superfluum.

Luc. 11, 9.

Hieron. 30.
1. ep. 22. ad
Eustoch. de
custod. vir-
ginitate. 17.
pne
3. Tim. 6. 8.

cupiscentiæ. Sufficientiæ indigentia sufficere sustentare naturam, ut possit ad seruiendum Deo perdurare. & hanc sufficientiam natura docet; sicut videmus in irrationabilibus animalibus, imò & in plâis quæ conteta sunt naturali alimento, & amplius nõ requirunt. Sufficientia concupiscentiæ excedit mensuram, limites non habet nisi impossibilitatis, hoc solum relinquit quod non sperat adipsi. Diues avarus in Euangelio eum vberibus fructibus agri se vidisset ditatum non dixit, diues sum & abundo, plus non cupio, quia non capio, sed cogitavit horrea vetera destruere & maiora facere. Prima horrea sunt iustæ necessitatis, hæc parua sunt & paruis implentur: sed hæc avarus destruit & maiora facit, scilicet horrea concupiscentiæ & superfluitatis; quæ nunquam replentur: quia semper cum plura habere coeperit, etiam ampliora facere disponit; ad quæ non sufficiunt iam habita, nisi adiciat adhuc plura. sic procedit in infinitum. Cor avari est quasi fouea sine fundo; quæ quo plus recipit, plus deglutit, ut nunquam videatur impleta. Avarus non impletur pecunia. Eccle. v. Tertius gradus est, nihil velle possidere in hoc mundo, & in omnibus necessitatibus multiplicem pati penuriam propter Deum. Hoc est efficacissimum contra avaritiam remedium; quæ sicut ignis insaturabilis nunquam dicitur sufficere, non exstinguetur melius, nisi cum materia temporalis substantiæ penitus subtrahatur. Hoc remediũ Christus docuit verus animarum medicus, qui in omnibus illam viam tenuit, quæ est aprissima ad doctrinam virtutum, & curationem vitiorum. Diuitiæ enim & honores seculi, & voluptates carnis sunt precipua sanctitatis impedimenta, quæ magister virtutum & Dominus, docuit viuendo declinare.

Mat. 12, 28

Mat. 5, 9.
Tertius
gradus est,
nihil velle
possidere,
& penuriam
pati pro-
pter Deum.

nare suos discipulos in exemplum. Matth. Si ^{Mat. 19, 21}
 vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ ^{2. Cor. 8, 2}
 habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. ^{Mat. 19, 27}
 Hæc est quam Apostolus notat, altissima pau-
 pertas, primorum sanctorum in Ecclesia, qui
 omnia reliquerunt propter Deum. Huic mul-
 ta virtutes & plurima dona gratia: quæ annexa
 sunt, quæ tamen à paucis capiuntur: eo quòd
 licet multi sint, qui quasi nihil habeant in mū-
 do, tamē admodum rari sunt in religione, qui
 non plus habere cupiāt, vel pro se vel pro aliis.
 Omne quod est melius, est etiam rarius in hoc
 mundo. Qui propter se sollicitus est in tempo-
 ralibus, relinquitur suæ provisioni: similiter
 qui habet alios provisores, relinquitur illis.
 Qui verò omnem sollicitudinē suam in Deum
 iacet & omnem cogitatum, habet ipsum Do-
 minum in provisorem. Mat. Primum quærite ^{Mat. 6, 33}
 regnum Dei & iusticiam eius: & hæc omnia,
 scilicet temporalia necessaria adicientur vo-
 bis. Qui enim ex gratia vult donare cælestia:
 cur etiam temporalia & parva ab eo non spe-
 remus? Aut ergo dabit nobis necessaria in-
 quantum expedit nobis; aut vires corporis ad
 sustinendum penurias; aut spiritualem dulce-
 dinem meliorem carnali, & insuper præmium
 cæleste.

De sobrietate.

C A P. X L V I.

SO B R I E T A S est virtus qua corporis ali- ^{Sobrietat}
 simenta cum moderamine admittuntur, in ^{quid.}
 cibo & potu & somno. Sumitur etiam gene-
 raliter pro moderamine ab omni superfluita-
 te & intemperantia mentis & corporis. vnde
 dicitur: Sobria mens & sobrius sensus. Sed
 prout accipitur pro restrictione alimentorum,
 illa est quæ dicitur parcimonia vel abstinentia;

Sobrietas
varia.

& opponitur vitio gulæ vel gastrimergiæ, quæ est ventris ingluvies. Est autem alia sobrietas medicinæ, alia avaritiæ, alia hypocrisis, alia paupertatis, alia religiositatis. Medicinalis, fit propter sanitatem corporis conseruandam vel recuperandam. Avaritiæ, ad parcendum expensis. Hypocrisis, pro laude humana. Paupertatis, pro necessitate penurię. Religiositatis, pro virtute obrinenda, pro vitiis calcandis, pro penitentia agenda, pro ædificatione proximorū, pro gloria promerenda, pro aciendo intellectu & sapientia acquirenda. Nam sicut fenestra obstructa limo obtenebratur, sic intellectus cibo obrutus obscuratur, sicut sæpe experimur. Sobrietas autem, sicut omnis virtus, tunc solum coram Deo est meritoria, cum Deus est causa prima & forma, id est, si propter Deum principaliter fiat & secundum Deum. Sicut enim Deus mundum gubernat, nec plus nec minus adhibens diligentiam quam iustum est, omnem diligentiam suam (vt ita loquamur) circa cælestia impendens: ita homo, cui minor mundus regendus commissus est, hoc est, corpus proprium, sic debet ei providere prudenter, vt nec de necessaria prouisione aliquid ei desit pro posse, nec aliquid superflui impendatur, vt nō deficiat ante tempus ex penuria vel labore, nec lasciuat ex abundantia vel quiete. Tota autem intentio debet esse circa optimum occupata, circa profectum animæ, in Dei notitia & amore, & in his quæ ad hunc profectum promouent & conducunt: quia non propter corpus creata est anima, sed corpus propter animam, vt illi seruiat & cooperetur ad profectum præfatum. Anima verò propter Deum creata est, vt ei inhæreat, & inhærendo suauitate eius fruatur, & fruendo beata sit. Solius enim Dei est eam destruere & occidere,
cuius

enius etiam creare & viuificare est : ideo nisi eius iussu vel permisso nihil licet nobis destruere eorum quæ ipse fecit. Irrationales creaturas permittit nos occidere, sed non irrationabiliter. Rationales vero prohibet occidi, id est, homines, nisi secundum leges ab ipso promulgatas. Vnde iudices secundum leges diuinas iudicantes, non sua, sed Dei auctoritate malefactores occidunt: quia ipse præcepit, Qui hoc vel hoc fecerit, tali pœna puniatur. Sicut autem non licet cuiquam alterum occidere; sic nec semetipsum: cum nemo plus alterum teneatur diligere, quam semetipsum. Semetipsum autem occidit, qui indiscretè se per abstinentiam & per alios labores debilitans, ante cogitur deficere quam requirit ordo naturæ: licet aliquos deuotionis feruor vel pura simplicitas excuset. Ad Rom. Rationabile sit obsequium vestrum. Rom. 12, 1

In quibus consistit sobrietas.

CAP. XLVII.

SOBRIETAS in tribus consistit: in qualitate, in quantitate, & modo. In qualitate, ut non delicata & pretiosa aut sumptuosa requiratur, sed simplicia, quibus valeat sustentari natura, & gula non irritari, & quæ de facili possunt haberi. In quantitate, ut non nimis & sæpius quam decet, sed temperatè: ut sit refectio corpori, non onus. Infirmi sunt liberi ab vtraque lege. In modo, ut non importunè requiratur, nec impetuosè & indisciplinatè & inordinatè sumatur: sed modestè, maturè & religiosè: sicut in priori formula nouitiorum tractatum fuit. Sic enim sapit suauius, sumitur iucundius, reficit salubrius, minus grauat stomachum, & facilius digeritur, & minus peccatur, & est honestius & religiosius. Valet au-

Sobrietas
eis grandis
utilitas.

tem sobrietas ad illa quæ supra dicta sunt. Valet etiam ad satisfactionem pro peccatis: ut sicut corporis voluptate peccamus, ita & eius castigatione emendemur. Item ad carnis lasciviam reprimendam: ut quæ impinguata insolens & inobediens facta est, macerata discat spiritui obedire. Ad Corinth. Castigo corpus meum, & in servitutem redigo. Item ad corporis sanitatem: quia noxios humores desiccatur, quos crapula & quies superflua generare consuevit. Item ad sollicitudines mundanas abscindendas: quia qui modicis contentus est, modica habet providere. Item ad multarum virtutum habilitationem. Sobrius enim agilius est ad bonum, castior est, minus habet invidendi materiam, magis cautus in lingua, promptior ad devotionem, & purior in affectu ad sapientiam acquirendam, sensum magis vigilem facit & subtile, & memoriam hominis tenacem. Item ad aliorum ædificationem: quia qui exteriora nostra ordinata videt & temperata, coniciunt quid de interioribus æstiment quæ non vident. Minus etiam sumus eis graues ad recipiendum nos in mensa, videntes quod modicis contenti sumus, & quod facile possunt nobis satisfacere: minus etiam aliis mendicis nociui sumus: quia quo plura ab hominibus petimus, eo minus aliis mendicis dandum relinquimus. Et hoc verè est quoddam genus rapinæ, quod à paucis aduertitur, cum aliquis ultra necessitatem veram mendicat, unde alter magis indigens patitur detrimentum: quia postea superueniens non inuenit, quod iste præueniens præripuit. Item valet ad meritum gloriæ, tam pro seipsa quam pro virtutibus sibi cōnexis: quia quo magis hic nobis de voluptate subtrahimus, eo magis & hic spiritualibus, & illic cælestibus deliciis abundabimus. De

De triplici gradu sobrietatis.

CAP. XLVIII.

PRIMVS gradus sobrietatis esse potest, à ^{Gradus} ^{primus} ~~crapula~~ & ebrietate cauere, & debita tempora & horas in comedendo seruare: ne ieiunia statuta leuiter frangantur, vel tempore incongruo epulis & potibus temerè inferuiatur: & ne magis ad luxuriam quàm ad naturæ refectionem edendo vel bibendo studeatur. ^{Eccle. 10.} ^{16.} Eccles. Væ terræ cuius rex puer est, & cuius principes manè comedunt. Pecus quod solùm ventri seruire nouit, seruat in edendo vel bibendo modum naturæ conuenientem: sic & homo debet qui regitur ratione: alioquin melius esset ei carere ratione, quàm non regi ab ea, quia non peccaret carens ratione. ^{Secundus} ^{Secundus} gradus esse potest, etiam à quibusdam licitis abstinere: vt à carne, vino, lacte, piscibus vel pulmentis, sed asperiori victu contentum esse, scilicet pane rudi & pulmento non condito: vel sæpe ieiunare, & à delectabilibus abstinere, & quæ magis appetuntur, vt religiosi & deuoti solent & pœnitentes. ^{Ad Rom. 14, 21} Ad Rom. Bonum est non comedere carnem, & nō bibere vinū, &c. ^{Nu. 6, 20} ^{Ier. 35, 6} sicut Nazaræi, & filij Rechab. ^{Dan. 10, 3} Dan. Caro & vinum non introierunt in os meum. ^{Tertius} ^{Tertius} Tertius gradus est, sic domuisse gulam, & sic docuisse palatum, vt homo solis sit contentus illis, quæ extremæ sufficiant necessitati, in qualitate & quantitate cibi & potus: vt quo simplicior est victus, eo magis diligat. & si delicata aliquando sumere oporteat, non delectationē in eis, sed solam necessariam refectionem requirat. ^{Ad Romanos: 17, 24} Ad Romanos: Carnis curam ne feceritis in desideriis.

V. s. Alia

*Alia distinctio graduum abstinentiae
vel sobrietatis.*

CAP. XLIX.

Gradus 1. **P**OSSET & alia distinctio dari de profes-
sionibus abstinentiae vel sobrietatis. Primus
videlicet gradus, patenter carere cum non potest
haberi cibus vel potus delectabilis, non contri-
stari cum non habentur interdum desiderata:
sicut quidam si quando non habent quae in men-
sa desiderant, contristantur, indignantur, mur-
murant, verecundiam abiciunt, & non cogi-
tant professionem suam, & quod aliquando di-
uites seculi non habent omnia quae cupiunt,
2. quanto magis pauperes & mendici! Secundus
gradus abstinentiae est, velle carere pro Deo
etiam illis quae possent haberi, amore sobrie-
tatis & paupertatis & boni exempli. Sic boni
& fideles serui Dei saepe ditiores hospites pra-
tereunt, & apud pauperes hospitantur: & lau-
tiora fercula prohibent sibi dari contenti sim-
plicibus & paucis, amore Dei & pro aedificatione
1. Cor. 10, 21. aliorum Ad Corinth. Omnia mihi licent, sed
non omnia aedificant. Nam licet secundum
Euangelium liceat comedere quae apponuntur,
tamen magis aedificat si lauta & multa nobis
apponi non permittamus: quia sicut recipien-
tes decet liberalis hospitalitas; ita nos decet re-
ligiosa frugalitas: quam etiam nos fortius con-
uenit defendere, quam illos suam secularem
ostendere honestatem: qua volunt nos abunde
procurare. Quamuis autem illa vice videntur
contristari, quod non permittimus eos suae de-
votioni satisfacere multa ministrando; tamen
apud se de nostra temperantia aedificantur, &
alio tempore recipiunt nos hilarius, quo mi-
nus sumus eis onerosi, & ubi modo paucos
rece-

receptores habemus, ibi tunc plurimos habere-
 mus, cum intelligerent quod nos pauperes pa-
 scere comode valerent. Tertius abstinentie gra-
 d^o est, posse sine difficultate abstinere ab habitis
 delectabilibus; vel tantum inde fumere puram
 necessitatem: & hoc non amore delectationis,
 sed recreationis. Et quamvis quo ad paupertatem
 maior virtus sit, non habere quod cupias;
 tamen quo ad fortitudinem abstinentie maius
 est, posse appetitum retrahere ab usu & dele-
 ctatione presentis voluptatis, quam absentia
 non desiderare. Securius autem est fugere de-
 lectationes carnales: quia saepe victi sunt in
 certamine qui nimis voluerunt esse securi. Et
 qui ex presumptione victoriam sibi spon-
 derant, victi & confusi didicerunt quod stul-
 tum est se committere periculis praeliorum,
 ubi possunt opportunè vitari. Facilius in litore
 non submergeris, quam in gurgite aquarum.

Quod virtus tenet medium vitiorum.

CAP. L.

SCIENDUM tamen est, quod virtus te-
 net medium vitiorum, & in utroque latere,
 tam à dextris quam à sinistris, vitii est obfes-
 sa: ita ut si modicè à discretionis tramite de-
 viauerit, iam virtus non sit. verbi gratia: Par-
 cimoniam vel abstinentiam si metas suas excedit
 in superfluitate alimenti, declinat in vitium
 gulae. Si nimis modicum admitrat de necessa-
 rio alimento, vitium indiscretionis incurrit,
 per quam vires corporis destruat, vigorem men-
 tis extinguat, naturam debilitet, & bona quae
 promereri potuit negligat, & vitam citius peri-
 mat, vel sensum perdat; vel si vires recuperare
 debeat, tanta postmodum studeat cura corpus
 suum reficere commodis & fomentis, quanta
 prius

Quòd vitia se esse virtutes mentiuntur.

CAP. LI.

ET quia virtus tam nobilis & venerabilis omnibus & præ omnibus est, quòd etiam vitiosi eam super omnia venerantur: ideo & vitia quandoque se virtutes esse mentiuntur, & velamen virtutis assumunt; vt aut securius dissimulentur & non arguantur; aut etiam laudem virtutis assequantur. Vnde videmus ea quandoque etiam à quibusdam religiosis & studiosè exerceri, & ex auctoritate quasi pro virtute defendi: ita vt vera virtus eis in aliis quandoque displiceat, & eam pro vitio despiciant & impugnent, & interpretentur esse vitium quòd virtus pura est, & econtrariò virtutem asserant quod est verè vitium, sed virtutis colore velatum. verbi gratia: Paupertas spiritus, id est, voluntaria pro Christo paupertas, magna & vera virtus est, quam multi religiosi profitentur: & tamen videmus plures sub prætextu necessitatis, pietatis, & honestatis diuitias desiderare in pecunia, in prædiis, in ædificiis, vestitu & victu, & libris, & aliis quæ vere diuitiæ reputantur; ita vt satiari nequeant: quia etiam si quod cupiunt haberent, si quis plus offerret, acciperet plus, vsque ad magnam quantitatem, quia non dicerent sufficit, nolimus plus habere. Econtrà parcè viuere & paucis esse contentum, tenacitas & auaritia appellatur, quasi non audeant vti his quæ habent. Silentium tristitia appellatur, maturitas amaritudo, zelus iustitiæ temerarium iudicium dicitur. Quies deuotionis, pigritia vocatur. Corporis castigatio indiscretio censetur. Simplicitas stultitia creditur. Timor Dei, litigiosa conscientia aestimatur. Fugere publicum, singularitas

318 S. BONAVENTURAE
 gularitas vocatur. Cauere scandalum, hypocri-
 tis iudicatur. Ecce quomodo virtus proferibi-
 tur, & peruersè vitium interpretatur. Econ-
 uersò autem plerunque dissolutio, socialis iu-
 cunditas puratur. Curiositas ædificiorum &
 librorum, & aliorum, honestas habetur. Laxa
 conscientia, libertas deputatur. Corpus deli-
 catè fouere, discretio reputatur. Garrulitas, af-
 fabilitas dicitur. Inuidia fraterna, zelus iusti-
 tiæ dicitur. Duritia & inclementia, rigor ordi-
 nis putatur. Avaritia acquirendi, prouisio fide-
 lis nuncupatur. Astutia, prudentia nominatur.
 Elatio, auctoritatis ostensio monstratur, ze-
 lus & contentio, ordinis defensio appellatur.
 Iactantia de bonis, ædificatio proximi vult vi-
 deri. Detractio, detestatio vitij, alterius vult
 putari. Conformitas vitiosa, vult credi fuga
 singularitatis: & torpor negligentia vult hu-
 militas videri. Pusillanimitas altiora se non
 querere. Inquietudo euagandi & negociandi,
 vult agilitas dici bene operandi. Prodigalitas,
 largitas vult videri. Et sic de alijs. Sciendum
 itaque est, quòd discretio spiritus medium vir-
 tutis iter eligit, nò declinàs ad dexterã vel ad
 sinistram, regia gradiens via, ne dicat bonum
 malum, vel malum bonum, ponendo lucem
 tenebras, & tenebras lucem, diuidès diem vir-
 tutis à nocte vitiorum: ne angelum satanae
 pro Angelo lucis recipiat, verũ à falso distin-
 guens, & quod bonum est tenens.

Ma. 5, 20

De castitate.

CAP. LII.

Vide D.
 Hieron. in
 illud ad
 Tit. 1. Opus
 Epist.

CASTITAS est sobrietatis filia, & nutri-
 tur ab ea, sicut econtrariò luxuria nutri-
 tur à ventris ingluuie. Membra enim genita-
 lia sub ventre posita, ex eius redundancia in
 libidi-

libidinem resoluuntur. Sic etiam econuerso, ventris exinanitio humorem luxurię arefacit; sicut cum fons obturatur, riuulus ex eo profluens desiccatur. Vnde pro generali regula ab omnibus spiritualibus hactenus obseruatum est: Qui castus esse desiderat, studeat sobrietati: quia sine ea non diu castitas est secunda, & cum proficiente proficit, & cum decresecente decrescit: licet quidam sine ea modò sibi melius aliud nescio qua præsumptione promittant. Omnis laus in fine canitur. Nec credo tot & tantos virtutum inquisitores, qui prædictam secuti sunt regulam, in sua æstimatione deceptos. Vnusquisque enim in sua arte sapiens est. Et studiosi virtutum sunt in earum exercitiis sapientes. Studiosi verò deliciarum & diuitiarum secularium, efficiuntur in earum provisione prudētes. Luc. Filij seculi huius prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt. Castitas est virtus origine cælestis. Hanc ipsi Angeli sancti ab ipso Domino omnium virtutum fontali principio primitus didicerunt, & indeclinabiliter seruauerunt. Hanc summus & vnus magister noster, qui in cælis Angelorum magister est Christus Dominus noster, de cælesti schola ad terras, publicè docendo attulit, & matrem suam gloriosam virginem perfectam & primam post se huius disciplinae magistratam, in cathedra virginalis mundicię cæteris mirandam & imitandam præfecit.

Sine sobrietate nemo castus.

Luc. 16.

Castitas virtus cælestis.

De quatuor utilitatibus castitatis.

CAP. LIII.

CASTITAS quatuor facit in præsentia. Corpus mundificat; sicut è contrario luxuria inquinat. ita vt si non esset alia merces castitatis quàm præsens mundicia, nec aliud

LEX.

luxuriæ supplicium nisi eius fœditas, castitatis honestas esset amplectenda, & turpido luxuriæ horrenda. Item mentem liberam facit & expeditam: quia nec pro vxoris prouisione; nec pro filiorum educatione sollicitum reddit; nec affectus dilectionis ad coniugem & ad filios ligat; nec spiritus zelotypiæ castum exagitat; nec sollicitus est quomodo vxori placeat, vel qualiter hæredes diuites faciat; nec quærit generos vel nurus; nec est seruus affinium suorum, soli sibi viuens, & pro se solo sollicitus est, in seipso quiescens. Multa sunt de quibus oportet coniugio ligatos esse sollicitos, ita quòd illa carnis delectatio, nullo modo est eis tam iucunda, quàm anxietas variarum curarum quas patiuntur onerosa; quas Apostolus tribulationem carnis appellat. Vnde idem Apostolus ad Corinthios: Volo vos sine sollicitudine esse, &c. Item conscientiam lætificat: quia gratum Deo præstat obsequium, qui carnis dulcedinem respuit, quam mundus pro magno concupiscit. Lætificat autem, quia Deo placet, Deum placat, & Deo proximate facit; & Dei offensam cauet in delectatione carnali, & præmium cælesti meretur, & Deum auctorem munditiæ per castitatem imitando sequitur, cum sit gloria magna sequi Dominum, qui nos præcessit in munditia castitatis, virgo virginis filius, virginum sponsus. Item tam hominibus quàm Angelis amabilem facit & spectabilem. Hominibus, quia tam boni quam mali venerantur eam: Angelis, quia cum naturaliter omne animal diligit simile sibi, etiam Angeli casti, homines castos familiariter diligunt.

f. Cor. 7. 28

De

De his qua valent ad acquisitionem castitatis.

CAP. LIIII.

AD castitatis autem acquisitionem & profectum & obseruationem, valent ea qua supra posita sunt de remedijs luxuria, scilicet alienatio & separatio feminarum à viris, & consortium contubernale castorum, quorum exemplo doceatur. Item deliciarum fuga, qua nutriunt carnis illecebras. Item exteriorum sensuum custodia, vt non videat vel audiat vel tangat vnde tentetur. Item otij deuotio, quod est ianua omnium vitiorum, maxime carnalium. Item custodia interiorum cogitationum & affectionum cordis, per quas coluber primo caput venenatum ingerit. Item orationis frequentia, qua obtinetur auxilium à Deo contra omnes impugnationes.

Lib. 1. c. 39

De diuisione castitatis.

CAP. LV.

PROFECTVS vel gradus castitatis pluribus modis distinguuntur. Est enim castitas coniugalis, vidualis, & castitas virginalis. Est etiam castitas alia in actu, alia in affectu. Quidam sunt casti corpore, sed non mente; & quidam casti mente, licet corpore oporteat eos reddere debitum coniugale.

De gradibus castitatis prout religiosis competit.

CAP. LVI.

NUNC de gradibus castitatis sicut religiosis competit videamus. Primus gradus est continentia ab actu carnali, cum proposito

Gradus 1.
Actu carnali & motibus non consentiens

X

posito

posito sic manendi, & omnibus illicitis motibus consensum negandi. Iste gradus cum adhuc vicinus est terrenae voluptati propter novitatem conversionis, vapor tangit eum carnalis tentationis, quasi foetor Sodomae ardentis. Ne igitur quasi vxor Loth retrospiciens pereat, festinet ad montem, & sublimioris castitatis gradum labore attingere vt saluetur, ne pereat in scelere civitatis, in peccato luxuriae, quo plurimi perierunt. Primus iste gradus est adhuc in labore pugnae, & in incerto victoriae, cum sola voluntas cum adiutorio gratiae pugnat contra quatuor hostes, scilicet carnis pruriturum, & affectionis appetitum, mundi provocamenta ad libidinem, & daemonum suggestionem: & ita sunt quatuor contra deos. Confidat tamen voluntas bona, & inhareat fideliter ei qui dicit: In mundo pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum. qui etiam diabolum fortius alligavit, & spolia diripuit, & cito inimicos eius convertet ad pacem, & subiiciet exactores suos, scilicet carnis, & libidinosum pruriturum, & affectionis illecebrosum appetitum. Secundus gradus est, cum per macerationem carnis, & per alia spiritualia studia affectus mundatur, & caro ita spiritui subiugatur, vt rarius & minus tentetur: vt quamvis adhuc non plene careat concupiscentiarum stimulis, quasi spinarum aculeis, & Iebusaeus adhuc intra terminos habitationis eius lateat, tamen ita depressus sit & imminutus, vt etiam facili labore sederet eius commotio: & imperando magis quam reluctando insurgentem compescat, nisi forte ex propria negligentia vel desidia vires resumere, & grauius impugnare permittatur. sicut filiis Israel Dominus minatur, quando ex negligentia propria, hostes qui sibi a Domino sunt subiecti, noluerunt delere: ideo

Gen. 19, 26

Mat. 17, 29

Jo. 16, 33

Mat. 12, 29

Luc. 11, 22

Gradus 2.
Maceratio
ne carnem
spiritui
subiugare.

et ubi dicitur
et ubi dicitur
et ubi dicitur
et ubi dicitur

et ubi dicitur

X

ideo Dominus noluit eos à facie eorum dele-^{1ud. 2,38}
 re, vt per quæ peccauerant, per hæc & puni-
 rentur; vnde postea sapius ab eis grauiter tri-
 bulati sunt & subiugati. Si hostibus vitiorum
 fideliter resisteremus, quando nos impugna-
 re incipiunt; non solum non vinceremur ab
 ipsis vlla vice; sed etiam ita debilitarētur, quòd
 postea rariùs auderent nos impetere, & si im-
 peterent, facillè vincerentur, donec penitus
 deleterētur, quòd vix auderēt resurgere: sed te-
 pidè reluctando damus eis vires & ausum sa-
 pius & acriùs nos deinceps impugnādi. Sciē-
 dum tamen, quòd aduersarius quando fortiter
 vincitur, aliquando diu expectat, quòd de eo-
 dem vicio non impugnat, donec interim dis-
 suescat homo pugnare: & tunc iterum subitò
 improuisus irruit, vt improuidos tanto secu-
 riùs prosterнат, quanto ad repugnandum in-
 uenit imparatos. Exemplum de illo qui super
 hostem irruit, quando iam arma deposuit, &
 se ad quiescendum composuit, & adiutores
 suos post prælium dimisit: quia imminentis
 pugnae suspicionem non habuit. Machab. Sic ^{1. Mach. 2,}
 hostes Iudæ bellum constituerūt in die sabba-^{32.}
 thi, populo in quiete & ocio existente; & ita
 plurimos occiderunt. Semper ergo simus pa-
 rati hostib. viriliter resistere: quia ipsi nō quie-
 scunt nos impugnare, etiam si videātur quie-
 scere. quia hoc ipsū cessare ab impugnatione,
 impugnare est: quia hoc ipsum cessare, non ab
 impugnatione quiescere est, nec clementiæ
 eorum, nec lassitudinis; sed astutiæ & fraudis.
 Vnde Nehemiæ quarto dicitur: Nesciant ho-^{2. Esd. 4, 25}
 stes & ignorēt, donec veniamus in medio eo-
 rum & interficiamus eos. Inimicus cum in ^{Prou. 26, 36}
 corde tractauerit dolos, si submiserit vocem
 suā cessando à suggestionem, ne credas ei: quo-
 niam septem nequitia sunt in corde ipsius.

X 2

Qui

Gradus 3.
Carnis
illecebras
vix senti-
re, sed pro-
sus ex-
crati.

Castitas
perfecta

Isa. 45. 9

Qui operit odium fraudulentè, reuelabitur malitia eius, &c. Tertius gradus castitatis est, ita domitas habere carnis concupiscentias, quòd vix rarissimè & tenuissimè sentiantur; & ex affectu ralem induisse castitatis amorem, vt horreat & ira detestetur omnes carnales motus, quòd quasi nauseam inde patiatur; nec possit audire tractari de operibus carnis, nisi cum horrore & execratione. Si quando verò pro utilitate aliorum, de matrimonialibus casibus aliquid tractandum occurrit; ita quietos motus carnis suæ sentiat, ac si de luto, vellapidibus aut similibus tractaretur. Et cum per soporè somni humorum redundantia naturaliter se resoluit, ita quietè & insensibiliter profluant, vt nec turpium phantasiarum imaginationibus illudatur, nec sensu foedæ delectationis titilletur. Ista est perfecta castitatis descriptio, prout in hoc peccati corpore potest à rarioribus & perfectissimis obtineri. Vt autem stabiliter in hoc gradu & continuè perseuerent, puto ad hoc priuilegium requiri singulare: eo quòd supra naturalis possibilitatis metas esse videatur, in carne viuere, & carnis vitia non sentire. Frigidi tamen ex natura vel ex debilitate corporis, carnis moribus plerumque carere possunt; vt patet in senibus & infirmis, qui carnis moribus plerumque carent: quia ex debilitate corporis & defectu naturæ multum frigidi sunt. Sed mentis castitas cum prædicta carnis puritate, ex sola virtute cum Dei gratia possidetur. Vnde & Propheta hoc quasi prodigium miratur cum dicit: Venite & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram, auferens bella tentationum carnalium usque ad fines terræ. i. ad terminos motus. Sequitur ergo: Vacate & videte quoniam ego sum Deus, exaltabor in gentibus, &c. Vacatio

notat

notat quietem, visio intentionem: quia bellis
 vitiorum sopitis, & hostibus subiugatis, mens
 iam valet in se quiescere, & Deo intendere; &
 intelligere quoniam ipse est Deus, qui tam
 potēter potuit, & tam piē voluit impetus ten-
 rationum & vitiorum opprimere; & pacem
 quam per scripturas sēpē promittit homini-
 bus bonæ voluntatis donare. *Leuit. 25, 6*
 Dabo pacem in finibus vestris; & dormietis, & non
 erit qui exterreat, auferam malas bestias, &c.
 Qui Deo vult intendere, necesse habet vacare
 & se super se leuare. *Thren. 3, 26*
 Bonū est præsto-
 lari cum silentio salutare Dei, &c. Sedebit so-
 litarius & tacebit: quia leuabit se super se. *Psal. 54, 8*
 Elongavi fugiens, & mansi in solitudine. Ex-
 pectabam eum qui saluum me fecit, &c. Va-
 candum est à concupiscentiis & à perturbatio-
 nibus, & ab occupationibus mundanis. Ita
 tria maximè impediunt vacationem spiritua-
 lem. qui autem nihil concupiscit in mundo
 pro se vel pro charis suis, iam non habet unde
 turberetur: quia nihil timet amittere commodi,
 honoris vel rerum. Et si eximat se à factis alie-
 nis, vt nec curiosè discutiatur, nec temerè iudi-
 cet ea, nec occupetur cogitando ea & tractan-
 do, potest se tanto liberiùs ad interiora transf-
 erre intuendo, quanto ab exterioribus est ma-
 gis expeditus. Nam qui superioribus vult in-
 tendere, debet ab inferioribus liber esse. Auis
 si habet pennas ligatas vel infectas vel præci-
 sas, non potest se in altum volando subleuare.
 In spiritualibus illa sunt superiora quæ inte-
 riora, quo ad experientias spirituales.

X 3 Incipit

Incipit
 de vacatione
 ad interiora
 transferre
 intuendo
 quanto ab
 exterioribus
 est magis
 expeditus
 Nam qui
 superioribus
 vult intende-
 re debet ab
 inferioribus
 liber esse
 Auis si ha-
 bet pennas
 ligatas vel
 infectas vel
 præcisas non
 potest se in
 altum volan-
 do subleuare
 In spiritualibus
 illa sunt
 superiora quæ
 interiora
 quo ad
 experientias
 spirituales

abitur
 is est,
 ntias,
 tur: &
 orem,
 males
 or: nec
 s, nisi
 o verò
 us ca-
 uietos
 vella-
 im per
 atura-
 er pro-
 imagi-
 electa-
 vis de-
 orest à
 em sta-
 erent,
 are: eo
 as esse
 ia non
 ex de-
 amque
 firmis,
 quia ex
 ultum
 ædicta
 gratia
 si pro-
 e vide-
 a super
 alium
 us. Se-
 im ego
 vacatio
 notat

Leuit. 25, 6

Thren. 3, 26

Psal. 54, 8

si non
 superius
 aliorum
 - in
 ob
 15102

Incipit processus septimus.

CAP. LVII.

ET quia de voluntatis profectu supra tractatum est, qui consistit in ordinata affectuū dispositione, in qua attenditur actiue vitæ perfectio; consequenter ad contemplatiue vitæ profectum appropinquare cōsiderationis passibus studeamus: eo quod volentibus in spiritu proficere, istud non inutile videatur.

De profectu vitæ contemplatiue.

CAP. LVIII.

IN contemplationis profectu primus status vitæ religiosa, scilicet processus sapientiae consistit, habens intelligentiae lumen, & suauitatis internæ saporē. Vnde sapientia, i. sapida scientia. Dictum est autem supra, quod profectus siue perfectio spiritualis vitæ, in tribus principaliter consistit: in rationis illuminatione, in voluntatis rectitudine, in memoriae iugi circa Deum occupatione. Memoria vt in Deum intendere iugiter assuescat, ei que inhæreat, quinque vias terere & frequentare addiscat, quæ sunt: lectio, collatio, meditatio de Deo, oratio, & contemplatio. Lectio & collatio bonæ sunt, quasi semina & materia meditationis. Vnde qualia vis tibi meditati vel oranti occurrere in cogitatione, talibus colloquiis, lectionibus, aut negotiis prius occupare stude memoriam: quia qualis liquor vasi infunditur, taliter redolebit: & quales herbas in horto cordis tui plantaueris, talia semina germinabūt. Collatio spiritualis instruit intellectum, affectū inflammat, memoriam bonæ & sanctæ cogitationis prole fecundat. Sicut è conuerso

*Lib. 1. c. 4
& seq.*

Memoria
quinque
modis
Deo in-
hære do-
cetur.

conuerso otiosa fabulatio tempus perdit in-
 fructuosè, affectū infrigidat, inutiles cogita-
 tiones cordi inserit, conscientiam rodit, profe-
 ctum spiritualem impedit, pœnam meretur.
 Lectio talis frequentetur, de qua postea non
 sit inutile in oratione cogitare, quæ illumi-
 net ad Dei notitiam, accendat ad eius amo-
 rem, mores bonos instruat, animet ad toleran-
 dum aduersa, mundi contemptum ingerat,
 desiderium patriæ cœlestis inferat, doceat dis-
 cernere inter vitia & virtutes, & vincere tenta-
 tiones, & alia vtilia ad salutem. Lectionem sæ-
 pe interrumpat oratio, sicut & alias actiones:
 vt saepe mens ad Deum eleuetur, à quo omne
 bonum fluere necesse est.

Hieron. epist.
 ad August.
 cels. 10. &

De intentione.

CAP. LIX.

IN T E N T I O nostra aliquādo mouetur pro
 Deo, aliquādo ad Deū, aliquando in Deum.
 Pro Deo mouetur in actione, quam pro ipso
 specialiter facimus, licet de ipso interim nō co-
 gitem⁹. Ad Deū mouetur in lectione & aliqua
 meditatione, quando de Deo est quod tunc
 mente versamus, & quodāmodo circa Deum;
 licet in ipsum quasi ad secundā personā mētis
 intuitum non dirigamus. In Deum mouetur
 in oratione, quando mens ipsum cogitat, &
 ipsum amplectitur, eiūque affectu deuotionis
 adhæret. Quid autem horum vtilius sit sim-
 pliciter, est sciendum quòd illud quod magis
 vnit hominē cum Deo, scilicet oratio, cum tota
 beatitudo hominis sit in Deum transformari.
 Alia tamen, quo ad quid quandoque vtiliora
 sunt: vt cum propter obedientiā vel charitatem
 proximi intermittitur oratio, & operibus pie-
 tatis in situatur, vel cum discitur in quo magis
 ad bene placitum Deo seruiatur.

De tribus modis orandi.

CAP. LX.

3. Orandi
modus vo-
calis.

ORANDI tres sunt modi. Vnus vocalis, per verba composita & vsitata: sicut cum psalmos, hymnos, collectas, & alias orationes vel laudes compositas, ad excitandam deuotionem vel soluendum debitum recitamus. Triplex autem est attentio. Vna superficialis tantum: vt scilicet attendat quid dicat, quem psalmum interim dicat, vel quam antiphonam vel orationem. Fructus attentionis huius est, quod non cogitur repetere cum sciat se dixisse. Pro labore etiam corporis, quem bona intentione Deo orando obrulit, quo se cogit seruire Deo, mercedem qualemcunque merito expectabit. Alia attentio est literalis, qua homo sensum literalem tantummodo attendit, quid exterius verba sonent. Hæc dat fructum, cum aliquid sonat in superficie deuotum, vt ibi: Miserere mei Deus, &c. & in similibus locis, vbi etiam ab illiteratis si tantum verba intelligerent, aliqua deuotio caperetur. Sed illis verbis pertransitis, vbi intellectus mutatur verborum, & deuotio refrigescit. Qualis enim deuotio haberetur ex literalis sensu in istis verbis: Qui emittis fontes in conuallibus, &c. que tamen omnia ibi scripta sunt iuxta sensum spiritualem. Tertia attentio est intellectualis, quando ex verbis psalmodiæ quæritur sensus spiritualis: vt cum historia exitus filiorum Israël ex Aegypto, & plagarum Aegypti referatur ad spiritualem nostram ereptionem de peccato vel seculo, vel ad peccatorum submersionem in flentibus compunctionis, & dæmonum cruciatus, & multa alia. In tali attentione est maximus fructus: quia & erudit animam per spiri-

psal. 103.
26.

spiritualem intelligentiam, & afficit eam per
 deuotionis affectum: & iste precipuus est ora-
 tionis fructus. Secundus modus orandi est
 saepe efficacior per verba proprio affectu for-
 mata: vt cū Deo familiariter cōfabulatur ver-
 bis suis, vel etiam vtitur verbis alterius affe-
 ctui suo consonantibus, quasi coram Deo præ-
 sente cor suum effundens, vel necessitates suas
 conquerens, vel peccata confitens & miseri-
 cordiam postulās: gratiam petens, & auxilium
 implorans contra tentationum pericula & tri-
 bulationum grauamina vel quascunque suas
 vel suorum necessitates. Hic modus orādi ma-
 gis requirit oportunitatem solitudinis vel si-
 lentij circa se, & otij & quieris, quo plenius &
 securius se in Deum effundat affectus. Maior
 etiam in eo labor est capiti & corpori: ideo nō
 potest ita frequēs esse vel durabilis, sicut prior
 in prima & secunda attentionis specie, maxi-
 mē debilibus corpore: & aliqui indiscretē eam
 frequentantes destructi sunt. Vnde tales saepe
 & breuiter sic orant & leuiter, vt ex frequentia
 à Dei familiaritate non elongentur, & ex bre-
 uitate & leuitate non destruantur.

2. Orandi
 modus,
 per verba
 affectu
 proprie
 formate.

*De diuersis affectibus & imaginationi-
 bus diuersarum personarum in orante,
 & in eo quem orat.*

CAP. LXI.

Secundū autē diuersas causas, hic modus
 diuersarum personarum format affectus, &
 voces in orante, & diuersarum personarum
 imaginationes in eo quem orat. Aliquando
 enim homo personam rei assumit, coram Deo
 iudice astans cum tremore, & dicēs Deo: Noli ^{Job 10, 8}
 me cōdemnare. Item, Non intres in iudicium ^{Psal. 142, 2}
 cum

cum seruo tuo, & his similia. Hoc oramus cum dicimus: Libera nos à malo, scilicet aeternae damnationis. Aliquando quasi obsessus ab hostibus tentationum, tribulationum, & non valens per se effugere, insuper timens se offendisse Deum, & per peccata sua meruisse ut tradatur hostibus, inuocat auxilium, dicens: Ne memineris iniquitatum nostrarum, &c. Item: Ne proicias me à facie tua, &c. Præter finalem damnationem nulla Dei ira grauior, quam non defendere à peccato. Hanc maximè meretur superbia & ingratitude & incuria, ut homo profundius cadere permittatur. Hoc est contra quod oramus: Et ne nos inducas in tentationem peccati. Inducere Deus dicitur, cum non custodit ne inducamur: sicut indurare dicitur cor peccatoris, cum per gratiam non emollit internæ vnctionis. Hoc maximè in pugna tentationis & tribulationis onere timendum est, ne suo pondere nos opprimat & in peccatum deiciat. Alioquin opranda esset tribulatio non horrenda: quia animam purgatiorum redderet, & maioris esset meriti viriliter toleranti. Aliquando quasi seruus qui gratiam domini perdidit peccando, supplicat sibi peccata sua & negligentias suas ignosci, quas commisit, omittendo debita & perpetrando illicita, vel ea quæ debuit negligentius & impurius persoluendo, dicens: Secundum multitudinem miserationum tuarum Domine dele iniquitatem meam. Item: Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo, multum est enim, &c. Hoc petimus, dicendo: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: quia ea benignitate debem⁹ dimittere in nos quomodolibet peccatibus, qua desideram⁹ nobis dimitti quod peccamus. Aliquando quasi mendicus & pau-

pet.

*Mat. 6, 13*Orationis
Dominicę
breuis &
dilacida
explicatio.*Psal. 78, 8**Psal. 50, 13*Ira Dei
grauissima*Psal. 50, 2**Psal. 24, 11*

per coram diuite patrefamilias procumbens, & inopiam suam ostendens, flagitat panem gratiæ amplioris, quo confortetur, quo consoletur, & sustentetur ad resistendum malis. Triplici autem pane indigemus, quem nos instanter ab amico cōmodari posse debemus: hoc est, cælesti, spiritali, & terrestri. Cælestis, est corpus Christi. Ioan. Pater meus dat vobis panem de cælo verum. Spiritualis, est verbum Dei, & gratia interna mētem ab interiori inedia virtutum, & donorum alimento reficiens. Psalm. Panis cor hominis confirmet. Terrestris, est victus & alimentum quo corpus hīc sustentari necesse habet: quia esuriam & sitim aliter temperare non potest. Hunc poscimus, dicēdo: Panem nostrum quotidiana num da nobis hodie, sine quo nullo die subsistere valemus; omni enim hora Dei gratia indigemus; & ideo semper eam postulare iubemur ad omnia aggredienda. Aliquando quasi filius patris per omnia parere & placere affectans, patrem deuotissimè orat, vt eum à voluntatis suæ beneplacito in nullo discrepare patiatur, in actibus, & voluntatibus, & moribus, ad omnia & in omnibus eum sibi ita conformem faciens, vt nihil in eo paternos oculos offendat, hoc solum sibi reputans solamen, & super omnia desiderans, vt ipse cælestis Pater tantū suam in eo voluntatem perficiat: siue exercendo in aduersis, siue consolando in prosperis, siue deprimendo, vel quocunque modo sibi magis placeat. Verè filialis & fidelis affectus est, nulla que sua sunt quærere, non comoda, non honores, non consolationes: sed solummodo placitum pij Patris. Magnū est hoc à Deo petere, & magnum obtinere, vt tales nos in hoc peccati corpore faciat, vt illi summæ veritati placeamus, & ab eius directionis regula non deuiemus.

Triplici
pane indigemus
omnes.

Ioan. 6, 32

Ps. 103, 26

uiemus. Nihil melius, nihil vilius in mundo
 posset nobis conferre etiam summus Pater,
 quàm tales nos facere vt ei per omnia placea-
 mus. Vnde Psalm. Ad te confugi, doce me fa-
 cere voluntatem tuam, &c. Hoc petimus cum
 dicimus: Fiat voluntas tua sicut in caelo & in
 terra; vt sicut illi superni ciues ad voluntatem
 tuam sunt dispositi, ita & nos hinc pro modulo
 nostro ad voluntatis tuæ beneplacitum dispo-
 namur. Aliquando anima quasi sponsa Dei in
 ipso vnico dilecto suo quiescere desiderans, &
 eius frui solum amplexibus ardentem sitiens,
 pro cuius amore omnia ei inferiora viluerunt,
 quia sitim suam aliter temperari non sperat,
 nisi tota illic transeat vbi eum facie ad faciem
 irrepercussa videat acie, flagitando precatur
 hoc citius adimpleri, cupiens cum beato Apo-
 stolo dissolui & esse cum Christo: quia multo
 melius est tam iucunditate fruitionis Dei,
 quàm securitate euasionis mali: & quia magis
 esset ad placitum illi summæ veritati, quam
 possit in hoc corpore quantumcunque profi-
 ciens fieri: quia dum sumus in hoc corpore,
 peregrinamur à Domino, & in multis offen-
 dimus omnes: ita vt si dixerimus quia pecca-
 tum non habemus, nosiplos seducimus, & ve-
 ritas in nobis non est. Cum enim peccatum
 dicatur auersio à summo bono, & ad bonum
 inferius cōuersio; in quātum inde auertimur,
 in tantum peccato non caremus: & qui magis
 auertitur, magis peccat; & qui minus, minus.
 Nihil autem inde auerti, non est peregrinan-
 rium, sed peruenientium: quia et si voluntatis
 intentio vtrunque ei adhæret, affectus tamen
 sæpius hinc inde distrahitur, memoria multis
 aliis occupatur, & intelligētia cęcutiens ipsam
 veritatis lucem purè non intuetur. Ex his fit,
 quòd aliquando in inferioribus istis impelli-
 mur

*Psal. 142, 9**Phi. 1, 23**2. Cor. 5, 6**1. Iacobi 3, 2
& Ioan. 1, 8*

mur vt cadamus, nisi à Domino sustentemur. Unde gemens dicit Propheta: Sitiuit anima mea ad Deum viuū, quando veniam. &c. Hoc oramus, cum dicimus: Aduentat regnū tuum. Ac si dicamus: Pōdere peccati & corpore prægranati nō valemus ad illud citiūs volare: Adueniat igitur regnum tuum, & nos celeriter hinc assumas, vt ab ista miseria liberemur. Interim in nobis operare tibi regnum in iustitia & pace & gaudio Spiritus sancti. Aliquando quasi inebriatus Spiritu, immemor sui met homo Deo deditus, & ei per amorem inhærens, super omnia ipsius gloriam & honorem promoueri, & eius notitiā ad omnes dilatari desiderans, tam pro ipsius quā pro aliorum salute rogat Patrem, vt sanctificationis suæ notitiam omnibus manifestet, infideles ad lumen suæ cognitionis vocando per fidem, & fideles ad gratiam suæ sanctificationis conuertendo per amorem, & rebelles per ostensionem suæ potentix vtiliter contundendo; & quasi nō possit vel nolit sine aliis cęlesti gaudio frui, anhelat & satagit plures secum trahere orando, docendo, bono exemplo præcedendo, & quocunq; alio modo honorem Dei & proximorum salutem & profectum spirituale promouendo. Et hoc affectu videtur loqui Apostolus ad Romanos: Tristitia est mihi magna, & dolor continuus cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, &c. Moyses quoque eodem affectu videtur orasse, dicens: Aut dimitte populo tuo noxam hanc: aut si non vis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Non quòd Apostolus vellet à Christo separari, vel Moyses deleri; sed quòd affectum quem ad proximorum salutem habebant, euidentius exprimere nō valebant; quasi non reputantes sibi esse plenum

Psal. 41. 2

271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280

Rom. 9. 3

Exod. 32. 32

geu.

gaudium introduci ad epulas caelestes, illis quos diligebant & pro quibus mori optabant, foris fame perituris. Hoc oramus, cum dicimus: Sanctificetur nomen tuum, ut nominis tui sanctificatio nobis plenius innotescat, quo te perfectius agnoscere & amare & reuereri possimus, & sanctitatis tuae similitudinem induendo, tibi Patri sicut veri filij conformemur: ut vnus tecum spiritus efficiamur, in tuam transformati claritatem. Hanc orationis formam Christus docuit, & his septem petitionibus omnia petenda conclusit, & omnes orationum affectus comprehendit, sicut patere potest diligenter intuenti. Dignitatis autem ordinem in petendis seruauit: & ideo quae ultima hic ponitur, illam ipse primo ponit. Quid autem plus peti potest, nisi liberari a futurae damnationis malo, custodiri in discrimine praesentis tribulationis, peccata nobis ignosci, gratiam augeri & infundi, ut ad voluntatem Dei viuamus, & regnum eius consequamur, & honorem nominis eius videamus ad omnes peruenire, & sanctitatem eius ab omnibus cognosci & imitari, siue singularim siue commixtim. Quidquid oramus, ad aliquid, vel aliqua respicit: quia aliquando pro vno obtinendo singulariter oramus, aliquando duo vel plura simul petendo proponimus: & sicut solet orantes coram principibus, ut petitio eorum sit efficacior, modo commendare ipsorum clementiam quos rogat, modo proprias aggrauare misérias, ut ad misericordiam citius sectantur; modo aduersarij accusare fraudes & malitias, ut sibi sit in auxilio, hosti in odio: sic & nos in oratione facere debemus coram Domino, sicut sacrae Scripturae eruditione docemur.

Oratione
Dominica
omnes no-
stra peti-
tiones cō-
prehēdun-
tus.

De

factore duo consideranda sunt: Nempe si sit magna dignitatis: & si magno affectu dat beneficium. In illo cui praestatur beneficium, duo similiter consideranda sunt: si vilis est & contemptibilis, si indignus & immeritus: qui non meruit sed demeruit, ut tale beneficium reciperet a tali. Haec omnia in diuinis beneficiis excellentissime reperimus. Ipse dator est summus omnium & immensa dignitatis, a quo magnum est si dignetur etiam cogitare de nobis. Tanto etiam affectu & beneuolentia dat beneficia sua homini, quod si etiam modica daret, grater essent recipienda: charitas enim eius supereminet omni scientia, ita quod a nullo sensu potest aestimari. Ipsa beneficia eius, quibus in nobis operatur salutem, tam pretiosa sunt, quod nullo pretio sunt condigna. Quid enim potest condignum gratiae Spiritus sancti excogitari, quam dat fidelibus suis? vel corpori Christi & sanguini & gloriae caelesti, praeter alia absque aestimatione & numero, quae ab eo percepimus? Quanta utilitas nobis ex his donis proueniat patet qui valet: ut iustificatio a peccato, gratia sanctitatis, adoptio filiorum Dei, consolatio interna, defensio a periculis, consortium Angelorum, & beatitudo corporis & animae ex visionis Dei fruitione. Ista & aliae sunt utilitates beneficiorum Dei. In his omnis felicitas consistit. Quam saepe nobis ista conferat attende. Quoties enim perdimus per peccatum gratiam, toties reddit nobis offerendo, si volumus recipere. Item quoties abutimur donis eius, vel negligentes sumus in eius seruitio, vel ingrati, vel elati de donis eius, toties meremur ea amittere, siue sint spiritualia siue temporalia, vel corporalia: & quoties non auferunt cum demeremur, toties dat. Quibus autem tanta beneficia praestet tantus Dominus,

in

Beneficia
Dei stu-
dio: è con-
templanda.

Quanta
quibus
Deus pra-
estet.

in promptu patet. Quid enim sumus nisi pul-
 uis & cinis, miseri & inopes, repleti multis mi-
 seriis, expositi omnibus periculis, & penè ni-
 hil à nobis nisi labi continè: & tamen cum
 ista vilitate & miseria Deo omnipotenti re-
 belles sumus, & pro dilectione & beneficiis
 reddimus ei contumelias & contemptum, in-
 obedientes, negligētes, ingrati & elati. Quan-
 ta est ergo pietas Dei, illis tanto affectu & stu-
 dio sic benefacere, qui beneficia eius nec ag-
 noscere, nec conseruare, nec regratiando dig-
 nè recipere student? Benefacere merenti, iu-
 stum est. Benefacere nihil merenti, sed tamen
 humiliter petenti, pium est. Benefacere nec
 promerenti nec desideranti, magis est pium.
 Piissimum autem & nō nisi diuini cordis est,
 benefacere contemnenti & aduersanti; & hoc
 vili & seruo proprio, & figmento suo. Gratia-
 rum actio meretur bona accepta conseruari &
 augeri, & ad maiorem profectum conuerti, &
 maiorem fructum inde prouenire. Verbi gra-
 tia: Qui dono sapientiæ gratus fuerit, quod ac-
 ceptum cōseruatur in eo ne perdat, augetur vt
 plus & pl^{us} sapiat, & vt maior utilitas inde pro-
 ueniat, tam in proprio merito, quàm in alio-
 rum ædificatione. Econtrà ingratitude mere-
 tur amittere quæ habet, nec alia accipere, &
 quæ retinet infructuosè tenere, & fraudari
 præmio, & maius supplicium mereri pro neg-
 ligentia & contemptu. Cui enim plus dona-
 tum est, plus repetetur ab eo. Ex semetipso
 potest quisque perpendere, quàm detestabile
 sit vitium ingratitude: cum hoc omnes odio
 habere soleant in aliis quibus benefecerunt, si
 nullas vel paruas ab eis inde gratias acceperint
 vel amorem. Et ideo non indignationis est,
 sed clementiæ in Deo, quandoque negare pe-
 tita ingratis: ne fortè grauioris culpæ reatum

Luc. 12. 48

Y in-

338 S. BONAVENTURAE
incurrant, si pluribus beneficiis acceptis, plus
fiant ingrati.

De laudatione Dei.

CAP. LXIII.

• et admi-
rabile.

LAUDATIO Dei dignissimus est affe-
ctus: & nascitur ex consideratione diuinæ
bonitatis, & ex admiratione profunditatis
sapientiæ Dei, & ex stupore altitudinis diuinæ
potentiæ, & immensitate maiestatis; quæ de
ipso vel per catholicam doctrinam fidei intel-
ligimus; vel per operum eius vestigia colligi-
mus; vel per illuminationem inspirationis in-
ternæ puro mentis intuitu contemplamur.
Omnia quæ de Deo cogitari vel dici secun-
dum veritatem possunt vel sentiri, non nisi
laus ipsius sunt: eo quod nihil in Deo sit, nisi
summe laudabile & * amabile & veneran-
dum: & quanto perfectius cognoscitur, tan-
to veriùs laudatur, & ardentius amatur. Di-
uinæ laudis amplissima est materia: quia
tam ipse Deus, quàm omnia opera eius do-
cent eum super omnia laudabilem esse. Lau-
dare Deum, est eum laudabilem cognoscere &
ostendere. Vnde Sancti, omnes creaturas non
solum rationales, sed irracionales & insensibi-
les, ad Dei laudem inuitant, quia omnia opera
eius ostendunt eum laudabilem in se, & in
omnibus agnoscitur laudabilis eius virtutis
potentiæ; & prouida sapientiæ, & clemens mi-
sericordiæ, benigna patientiæ, & tolerantia;
iusta meritorum retributio, larga remunera-
tio, & incomprehensibilis super omnia eius
dignitatis exaltatio.

De septuplici materia laudis Dei.

CAP. LXV.

SECVNDVM ista septem, intelligimus
 Septuplicem Dei laudis materiã, cui om-
 nia quæ laudem Dei sonant, possunt includi.
 Sex enim sunt principalia Dei opera, ad quæ
 omnia alia reducuntur. Septimum verò non
 est opus, sed ipse operans Deus, in se quies-
 cens, & ab omnibus operibus suis superleua-
 tus. Horum figura sunt opera primorum sex
 dierum, quibus Deus omnia fecit & comple-
 vit quæ fecerat Deus in sex diebus. Sed
 cum omnia fecisset Deus in sex diebus, & nihil
 in septimo legatur addidisse quo facta perfice-
 ret, sed potius ab omni opere cessasse & re-
 quieuisse, quomodo ea perfecit si nihil addēdo
 fecit? nisi quia per hoc nobis datur intelligi,
 quòd omnis creatura de se imperfecta est, &
 ipse Deus est omnium operum suorum per-
 fectio, & in ipsum reflectitur omnis creatura
 à quo fluit sicut in primam causam; ex quo
 omnia per causam formale; per quem omnia
 per causam efficiētem, in quo omnia per cau-
 sam finalem; & hoc fit per glorificationem
 rationalis creaturæ, in qua clauduntur omnes
 aliæ creaturæ, cum propter rationalem crea-
 turam omnia reliqua sint creata, & ipsa sit
 omnium capax per intellectum & naturæ si-
 militudinem: & hoc maximè apparet in ho-
 mine, cui ad seruiendum omnia ista visibilia
 sunt creata. Primum opus Dei potest dici
 creatio, in quo laudabilis apparet eius mira-
 virtutis potentia, quòd tam multa, tam mag-
 na, tam varia, tam solida, tam nobilia virtute
 plena potuit sic facile, sic subito, sic decenter,
 ex nihilo producere, & sic naturaliter collo-

Per sex
 opera Dei
 mirificè
 docet Deus
 semper
 laudandū.
 I. opus
 Creatio
 omnium

507. 134

2. Gubernario conditorum.

3. Redemptio generis humana.

4. Iustificatio nostra.

care: cū extra mundū nihil sit, supra quod mundi moles quasi super basim collocetur. Sap. Si virtutem & opera eorum, id est, visibilia & factorū mirati sunt, intelligant ab ipsis, quoniam qui hæc constituit, fortior est illis. Secundum opus Dei est vniuersorum gubernatio, in quo euidenter apparet laudabilis sapientia prouidentia Dei: quia nihil omnium quæ sunt, a maximo vsque ad minimū latet eius scientiam, sed omnium nouit proprietates, virtutes, operationes, & singulorum multiplices rationes naturales & casuales, quare singula sicut sunt, & non aliter. Et hæc omnia præordinauit sic, vt quasi naturaliter vel casualiter videantur fieri: tamen ita librata sunt in eius prouidentia, vt nunquā excedant dispositionis eius limites, & omnia bonis cedunt in bonum per eius prouidentiam, & malis in malum per eius æquitatis iustitiā. Et licet in his & in aliis specialiter dicatur laudabilis videri eius potentia & prouidentia, vel alia in Deo laudabilia: tamen in singulis eius operibus omnia simul intelliguntur, sed causa breuitatis transeo. Tertium opus Dei est humani generis redemptio: in quo specialiter apparet laudabilis clementia eius misericordia, qua nostræ miseræ compatiens, decreuit nostram naturam assumere, & debitum satisfactionis nostræ pro peccato nostro moriens exolvere; & sic nos de mortis debito eripere, & in pristinam restituere dignitatem. Quid clementius, quid misericordius cogitari possit, quàm summū Dominum pro vilis seruo fieri minimum, innocentem pro reo liberando se morti tradere, pro inimicis glorificandis in gloriā fieri, & ab ipsis pro quibus patitur, se occidi permittere? Quartum opus Dei, est opus iustificationis nostræ: in quo laudabilis apparet eius patientia & sustinentia, qua peccato

peccatores non solum patienter tolerat, sed & benignè à peccato iustificat, & à peccato defendit, & gratiam merendi donat, & occasiones merendi providet, & sacramenta quasi gratiæ vasa instituit, vt per ea infundatur gratia iustificationis à peccato, & Spiritum sanctum dat fidelibus ad compunctionem & consolationem, & ad varias virtutes & gratiarum operationes, faciens de inimicis amicos Dei, & filios & hæredes, liberum arbitrium ad bonum promouens, nec tamen libertatem auferens; inuoluntarios faciens voluntarios, non cogendo sed inspirando & occasiones procurando.

Quintum opus Dei, est iusta meritorum retributio, quo ad reprobos: in qua laudatur eius munditia, qua detestatur omne vitium & peccatum, & omne bonum diligit, & congaudet quasi sibi condecienti. Laudabilis est eius iustitia, qua malum impunitum non patitur, & secundum meritum suum locat in peccato perseverantem: & quo fructu se spoliavit peccator, priuat eum, & fructum operum suorum facit eum in tormentis gustare. Et laudatur eius sapientia qua scit etiam de malis eligere bona; & cogere sibi seruire in pœna, qui nolebant ei subesse in culpa. Et ordinat omnia malis cedere in pœnam, quæ hinc conuerterunt ad peccatum, vt corpus, intellectum, tempus presens: & alia quæ data eis fuerant vel oblata ad occasionem merendi & gloriæ augmentum, quæ ipsi conuerterunt ad peccandi instrumentum: sed iustitia Dei conuertit ad cumulum pœnæ. Corpus per quod hinc peccauerunt, illic in pœna recipient: & per hoc plus cruciabuntur. Intellectum ad temporalia conuerterunt: & per hunc inexcusabilis accusabuntur. Tempus quod ad seruiendum Deo acceperant, in peccato consumpserunt: & ideo sine fine punientur,

5. Reprob
borum pœni
nitio.

tur, sicut hinc finem non posuerunt in peccato
 ut qui peccant in suo aeterno hic, puniantur in
 aeterno Dei illic: & qui in Deum infinitum sem-
 per peccauerunt, in infinitum quo ad duratio-
 nem poenarum crucientur. Laudatur & boni-
 tas Dei, qui hanc malorum poenam ordinat ad
 beatorum laetitiam, qui talia per Dei gratiam
 euaserunt. Ita autem ordinatur per Dei iustitiam
 reprobatorum damnatio, sicut per eius bonitatem
 beatorum saluatio. Sextum opus Dei est
 gloria beatorum: in qua laudatur eius larga &
 mirifica remuneratio, qua pro paruo & breui
 merito aeternam & ineffabilem Sanctis dat in
 caelo gloriam, & laetitiam & felicitatem, & om-
 nia eis ordinat in bonum, tam bona quam ma-
 la, & propria & aliena; & non solum mala poe-
 nae, sed etiam mala culpa; ut de bonis propriis
 gloriantur, & de alienis congaudendo delecten-
 tur. De malis propriis gaudent quae euaserunt;
 de alienis quod similia non inciderunt. Gau-
 dent de propria felicitate quae est multiplex.
 Gaudent de omnium electorum gloria, tam
 multipliciter quam multiplex est omnium glo-
 ria simul tam in numero quam in magnitudi-
 ne: & de quolibet sicut de se gaudent: qui tan-
 tum diligunt illum habere quae habet, quod
 nollent ea habere ut alter careret eis. Sed de
 gloria Dei tanto plus super omnem & suam
 & Sanctorum gloriam gaudent, quanto
 plus Deum diligunt supra seipsos & supra om-
 nes alios, & maxime cum gloria Dei infinita
 sit: & ideo supra omnem mensuram debet esse
 gaudium de gloria eius; licet creatura non va-
 leat infinite diligere & gaudere. & adhuc gau-
 det quisque se diligi ab omnibus, sicut dili-
 gunt seipsos. Insuper gaudet se diligi a Deo
 plus ineffabiliter quam a seipso. Et omnium
 gaudia sibi gaudent esse communia, & ad ple-
 ne

6. Glorifi-
 catio bea-
 torum.

nè participandum exposita : & hauriunt de omnibus quantum capiunt, & capere possunt sicut proprium. Ibi erit gloria spirituum & corporum. Ibi videbitur Deus secundum diuinitatem facie ad faciem, & secundum humanitatem gloriosam in quam desiderant etiam Angeli prospicere. Sicut etiam certi sunt electi se gloriam illam habere : ita certi sunt quòd nunquam possunt eam amittere. Ibi est satietas sine fastidio, & desiderium desiderati plena adeptione. Ibi plena & pura laus resonat de omni corde laudantium Deum, pro tam magnifica bonitate eius, quæ eos ab æterno ad hanc gloriam prædestinavit. Posset qui vellet ista sex opera Dei, in quibus est omnium operum eius consummatio referre ad primorum sex dierum significationem : ut opus creationis assignetur primæ diei, in qua post omnium materialium creationem facta est lux, distinguens noctem & diem : quia spiritualis creatura à corporea est distincta luce intelligentiæ rationalis. Opus gubernationis significatur per opus secundæ diei : in qua aquæ superiores interpositione firmamenti distinguuntur ab inferioribus : quia cælestia quantum situ distat à terrenis, tantum & qualitate, & tanto nobiliori modo diuinas influentias recipiunt, quibus iuxta modum sibi congruum ordinantur. Opus redemptionis significatur opere tertiæ diei, in qua aquis inferioribus segregatis à terra, terra apparuit arida & fructifera : quia peccatis totum genus humanum occupantibus semotis ab Ecclesia & apud infideles remanentibus, Ecclesia diuersis gratiarum germinibus fœcundatur. Opus iustificationis significatur opere quartæ diei, in qua luminaria cæli facta sunt : quia per solem charitatis, & lunam fidei, & stellas aliarum virtutum, corda fidelium illuminantur.

Elegans
collatio
præcedentium cum
operibus
sex dierum

minantur, & vitam, & ordinē, & meritorum vigorem quali per lucem & calorem syderum consequuntur. Opus iudicationis & condemnationis reproborum significatur opere quinta diei, in qua ex aquis natantia & volatilia facta sunt: quia ex eodem genere hominum, alij eleuantur sursum ad caelestia per gratiam, alij relinquuntur in reatu damnationis, in qua nati sunt per meritū culpę originalis & actualis. Opus glorificationis significatur per opus sextę diei, in qua homo ad imaginem Dei factus omnibus mundanis præficitur: quia per gloriam fit homo Deiformis, & illi vnitur sicut membrum capiti, qui omnibus sicut verus Dominus principatur Iesus Christus

Sabbatum Dominus noster. Septimum Dei non est opus, sed operis Dei impletio per quietem in Deo: qua Deus quiescit in se & nos in Deo. Vnde sabbatum appellatur, id est, requies: quia per quietem in Deo perficitur rationalis creatura, quæ est causa & forma omnis irrationalis creaturæ: cum ad hoc semper omnis natura conetur vt rationalem mentem doceat se, & Dominum suum agnoscere, & ei ad hoc seruiat, vt eum ad Domini sui seruitium semper admoneat, & ad laudandum eum accendat. Qui hoc sabbatum quiescendo non celebrat, pactum Dei cū homine violat, qui super omnia vult hominem in se quiescere, & sibi per amorem tenaciter inhaerere. Ipse summa est suæ laudis materia, quem nulla operum suorum magnificētia valet docere laudabilem, sicut est. Sicut opus mutum nescit artificis sui peritiam vocaliter enunciare; sed tacendo innuit quàm sit laudabilis qui talia voluit & sciuit & potuit tam feliciter operari. Ecclesi. Maior est omni laude. Septem autem verbis vltioribus Ecclesia vititur ad laudem Dei, quasi septem

Sabbatum

Eccl. 43, 33

septem iubilorum tubis mysticis: scilicet laudare, benedicere, magnificare, confiteri, honorificare, glorificare, & superexaltare. Tertius ^{3. Orandi modus mentalis.} orandi modus est mentalis, cum tacito ore solamens sua desideria pandit Deo, & affectum cordis Deo effundit, & eum intus per amorem amplectitur, vel cum reuerentia adorat; tanto felatius in Deum diffundens, quanto plura valet affectus comprehendere quam lingua exprimere, dicens cum Psalm. Domine ante te ^{Psalm. 37, 23} omne desiderium meum: & gemitus meus a te non est absconditus. De hac re dicit Dominus Ioan. 4. Veri adoratores adorabunt Patrem ^{Ioan. 4, 23} in spiritu & veritate. Spiritus est Deus, & qui adorant eum in spiritu oportet adorare. Et hec oratio videtur magis propria: cum Deus magis cor attendat quam verba oris. Sed verba ideo apponimus, ut cum mens pigra est ad se eleuandum in Deum, per verba orationis sustentata eleuetur: ut memoria Deo inhæreat, intellectus sursum tendat, affectus per deuotionem inflammatus gustet quam suavis est Dominus, ex intentione sacre orationis afflatus. Deus enim qui creauit nos, scit quid nobis ^{Mat. 6, 8} necesse sit antequam petamus eum: & ideo non indiget ut per orationem insinuemus ei quid desideremus. Item qui ad hoc fecit nos ut beneficeret nobis gratuito propter semetipsum, oratione nostra non indiget flecti ad miserandum, quod & ante disposuerat facere: sed amplio rem nobis in hoc profectum procurat, cum gratis nobis benefacit sicut ab æterno disposuit: & tamen orationis nostre studium ^{Oratio misericordie Dei non est causa, sed via.} ad multiplicem nobis utilitatem conuertit: atque oratio non est causa eius beneficentiae, sed via: ut si non propter illam, tamen per illam nobis misereatur. Multiplex est orationis utilitas, quibus etiam alias bonas actiones ipsa

excellit. Prima, quia facilius & citius per eam impetramus quæ à Domino desideramus: ita ut quandoque citius breui oratione aliquis obtineat, quod diutius ieiuniis vel aliis laboribus, & piis operibus vix obtineret, licet & alia bona opera ad hoc aliquatenus suffragentur. Unde in omni casu, in omni periculo, pro omni desiderio desiderato, semper inueniemus sanctos principaliter ad orationis subsidium refugisse, quasi ibi promptius quod petebant consecuturi. Matth. Omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. Quid enim non potest oratio efficere?

De effectibus orationis.

CAP. LXVI.

ORATIO iram Dei placat. Moyses Exo. 32, 14 orabat Dominum, & placatus est Dominus. Peccatorum veniam impetrat. Mat. Mat. 18, 32 Omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me. Mat. 6, 12 Item: Dimitte nobis debita nostra, &c. Tentationis impetum sedat. Num. Num. 11, 2 Orauit Moyses, & absorptus est ignis. Vicia cordis expellit. Psal. 38, 12 Psalm. Disperge illos in virtute tua, & destrue eos, &c. Psal. 49, 15 In periculo liberat. Psalm. Inuoca me in die tribulationis. A periculis defendit. Mat. 24, 20 Mat. Mat. 24, 20 Orate ne fiat fuga vestra, &c. De hostibus vindicat. 2. Paral. 20, 22 2. Paral. Orauerunt Ezechias & Isa. 37, 15 Isaias aduersus Zennacherib. Difficultates Ios. 6, 20 complanat. Ios. Vociferante populo muri Ierico corruerunt. Familiaritatem Dei confert. Psa. 144, 18 Psalm. Propè est Dñs omnibus inuocantibus eum. Isa. 58, 9 Isa. Clamabis, & dicet, Ecce adsum. Impetrat dona Spiritus sancti. Act. 2, 4 Act. Repleti sunt omnes Spiritu sancto. Luc. 11, 13 Luc. Pater dabit Spiritum bonum petentibus se. Item donum sapientiæ. Iac. 1, 5 Iacob. Si quis vestrum indiget sapientia,

tia, &c. Item gratiam prædicandi. Ad Ephe- Ephes. 6, 19
 sios: Orantes pro me, vt detur mihi sermo in
 aperitione oris mei. Item reuelationem secre-
 torum. Ierem. Clama ad me, & annunciam Ier. 33, 3
 tibi grandia & firma. Item potestatem quo-
 rumlibet miraculorum. Elias orauit vt non Iac. 5, 17
 plueret: item pro puero suscitando. Item tem-
 poralia subsidia confert. Psal. Oculi omnium Psal. 144, 13
 in te sperant Domine. Item subleuationem
 quarumlibet aduersitatum. Reg. Fames si 3. Reg. 8, 37
 oborta fuerit vel pestilētia, &c. Item quorum-
 libet vtillum vel necessariorum donationem.
 Ad Rom. Nam quid oremus sicut oportet, &c. Rom. 8, 26
 Item vitam æternam. Ad Roman. Omnis qui Rom. 10, 13
 inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Et
 breuiter, omnia cōtraria saluti reprimat, & ne-
 cessaria confert, & conseruat, & perficit. Vult
 enim Deus non tantum orari pro eo quod &
 antè dare disposuit, sed vult vt plus oratio me-
 reamur per fidem, qua credimus quod non vi-
 demus: per spem, qua obtinere confidimus pe-
 tita: per charitatem, qua exauditorem amplius
 amemus. Iuxta illud: Dilexi, quoniam exau- Psal. 124, 4
 diet Dominus vocem orationis meæ. Item per
 humilitatem, qua in supplicatione perseuerem-
 mus. Item per desiderium, quo bona adipisci
 cupimus, maximè virtutes vnde Deo placeam-
 mus. Oratio est quasi speculum: nam clariùs Oratio spe-
 facit hominem agnoscere defectus suos vel culam.
 profectus: quia conscientia lucidiùs ibi se sibi
 repræsētat: & vel ex profectus consideratio-
 ne in fiduciã spei læta erigitur; vel ex defectus
 consideratione cōfunditur. Oratio quoq; mē-
 tem à terrenis magis leuat & elōgat, quàm ce-
 teræ actiones: quia cū illæ negotientur cum
 Martha circa frequens ministerium in serui- Luc. 10, 40
 tiis, ista cum Maria pedibus Domini inhærēs,
 eum solum sibi propitium esse exorat.

De

De presentatione Dei in affectu orantis.

CAP. LXVII.

Quam varie se Deus orantibus offerat.

Psal. 29, 8

Iob 30, 20

Iob 30, 21

Ier. 17, 17

Psal. 142, 2

Isa. 63, 15

Bern. ep. ad fratres de monte Dei, paulo post med.

Mat. 15,

MVLTIS autem modis affectus orantis Dei respectum sibi repræsentari sentit. Aliquando videtur affectu dum orat, quasi Deus nec audire dignetur nec attendere: iuxta illud, *Avertisti faciem tuam à me, &c.* Item *Iob*: *Ecce clamo ad te, & non exaudis me; stulto & non respicis me.* Inde oritur aliquando tardium orandi, quasi vana sit oratio quam Deus non dignetur acceptare. Aliquādo quasi iratus apparet & implacabilis: & inde conscientia confunditur & timore perturbatur. *Iob*: *Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ aduersaris mihi.* Unde *Ieremias* Prophetam orat: *Nō sis mihi tu formidini spes mea in die afflictionis.* Et *Psalm.* *Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine.* *Esa.* *Multitudo viscerum tuorum & miserationum tuarum continuerunt se super me.* Quanta sit illa animæ tribulatio & mœror, ille nouit qui propter hoc ab instantia supplicandi non desistit. Non enim propterea à prece cessandum est, quia Deus non acceptat; sed eo instantius orandum est: quia Deus probat per hoc orantis constantiam, expurgat humiliati conscientiam, & remunerat afflicti patientiam. *Bernar.* *Obsecrationibus insistendum est, sed in omni humilitate & patientia: quia nō afferunt fructum nisi in patientia.* Quasi enim cælum desuper sentit æneum, dum nullam deuotionis velut roris cælestis stillam pulsando in oratione percipit; & terram cordis sui ferream, dum nullo psalmodum vel orationum irriguo ad fructum compunctionis emollitur, sed veluti mulier *Chananaea* auersum à se Domini vultum æstimans, pecca-

peccata sua quasi canis immunditiam sibi ex-
 probrari reputat, & pane filiorum se arbitratur
 indignum. Sed tamen prudenter aduertendum
 est, quod ista pauidæ mentis imaginatio, qua
 durum & austerum sibi proponit Deum, qui
 verè mitis & benignus est, & in veritate pius
 & misericors: aut est deceptæ mentis propria
 confictio, qua format sibi idolū, pro eo quod
 non est ipse: aut est dispensatiua permissio ad
 terrendum vel humiliandum & corrigendum,
 vel purgandum animum, quo postmodum sua-
 nius sapiat ei benigna Dei respectio; sicut post
 expertam amaritudinē desiderabilior fit dul-
 cedo. Aliquando quasi aliis occupatus orantis
 affectum Deus non curare videtur: quasi vi-
 deat & orantem tranquillè sustineat, sed non
 respōdeat ei aliis intētus. Hoc videtur Prophe-
 ta sensisse, cum ait: Exaudi Deus orationem
 meam; & ne despexeris deprecationē meam:
 intende mihi & exaudi me. Et iterum: Verba
 mea auribus percipe Domine; intellige clamo-
 rem meum. Aliquando videtur quasi benignè
 oranti intendere, sed tacendo non annuere, vt
 preces illas suscipiat cum affectu. Iob: Cūm
 inuocantē exaudierit me, non credo quod ex-
 audierit vocem meam, id est, nescio si exau-
 dierit me. Aliquando etiam videtur benignè
 orantem respicere, & clementer eius orationi-
 bus assensum præbere, & fauorabiliter annue-
 re desiderio obsecrantis: Et hæc deuotę mentis
 confidentia solet esse iudicium exauditionis.
 De qua dicit Dñs, Marc. vi. Qui non hæsi-
 tauerit in corde suo, sed crediderit, quia quod-
 cunque dixerit fiat, fiet ei. Omnia quæcunque
 orantes petitis, credite quia accipietis, & eue-
 nient vobis. Iacob. Postulet autem in fide ni-
 hil hæsitans: qui enim hæsitat, non æstimet
 quod aliquid accipiat. Nec tamen statim diffi-
 dendum

Psal. 54, 2

Psal. 5, 2

Iob. 9, 16

Marc. 11, 23

Iac. 1, 6

350 S. BONAVENTURAE
dendum est de exauditione, quando non pro
voto succedit orāti; sed perseverare debet pul-
sando, donec amicus quasi victus improbitate
supplicantis ei det quod postulat.

Gen. 11, 8

De formis orantis.

CAP. LXVIII.

QVANDOQUE petitio nostra vno mo-
do formata hæsitacionē facit, quasi non
debeat admitti: si aliter formetur, fiduciam
exauditionis reportat. Aliquando orans for-
mam assumit serui, Dominū & iudicem suum
humiliter & timoratē ad misericordiam pro-
uocando: sicut Publicanus ille, qui nec oculos
audebat ad cælum leuare, sed percutiēs pectus
suum, dicebat: Deus propitius esto mihi pec-
catori. Aliquando assumit formam familiaris
amici & domestici; & cum reuerentia & fidu-
cia rogat, & quasi consulit domino vt hoc fa-
ciat vel hoc: exponens rationes vel causas qua-
se sic decet fieri vel expediat. sicut Gen. Abra-
ham orat pro Sodomitis, & Moyses pro popu-
lo Israël, dicens Exod. Ne quæso dicant Aegy-
ptij, Callidè eduxit eos vt interficeret in mō-
tibus & deleret de terra. Quiescat ira tua, &
esto placabilis, &c. Item Num. Ne audiant
Aegyptij quòd occideris tantam multitudi-
nem quasi hominem vnum, & dicāt: Non po-
terat introducere eos in terrā pro qua iuraue-
rat: idcirco occidit eos in solitudine. Aliquan-
do quasi filius confidēs de dilectione paterna,
non tam obsecrat quàm imperat Patri vt ex-
audiat eū, expertā erga se beneuolentiā Patris
allegās, sicut Moyses Exod. Cūm dixeris, noui
te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me;
si ergo inueni gratiam in cōspectu tuo, osten-
de mihi faciem tuam, vt sciam te: & respice
popu-

Luc. 18, 13

Gen. 18, 24

Exod. 32, 12

Num. 14, 25

Exod. 33,

12

populum tuum gentem hanc. Item, Si in- Exod. 34,9
 ueni gratiam in conspectu tuo Domine, ob-
 secro ut gradiaris nobiscum & auferas iniqui-
 tates nostras atque peccata, nosque possideas.
 Item, Obsecro Domine, peccauit populus tuus Exod. 32,
 peccatum magnum: aut dimitte eis hanc no- 31.
 ram; aut si nō dimittis, dele me de libro quem
 scripsisti. Magna fiducia hominis ad Deum.
 Non rogat se deleri de libro Dei, sed ea fiducia
 qua præsumat se non delendum de libro vitæ,
 petit illud remitti, non dubitans se exaudien-
 dum, vnde & quod petit impetrauit.

De utilitate orationis.

CAP. LXIX.

VALDE autem Deus delectatur in hoc,
 quod frequenter oratur propter multipli-
 cem orantis utilitatem: scilicet ut Deo indefi-
 nēter inhæreat, quod summè est homini vile
 inter omnia. Iuxta illud, Maria optimā partē Luc. 10,42
 elegit. Item, ut Dei beneficia multipliciūs ex-
 periat per multarum precum exauditiones.
 Item, ut abundantiori affectu deuotionis in
 amorem Dei excreseat. Ideo benignè prou-
 det nobis plures orandi occasiones, quibus ad
 orationem sæpius stimulemur: siue pro no-
 bis ipsis, siue pro aliis orādo; aut pro malis eua-
 dendis, aut pro bonis assequendis: ut cum affe-
 ctus deuotionis tepescit ad vnum in alio reca-
 lescat: sicut ignis subiiciendo ligna quotidie ne
 deficiat restauratur. Leuit. 6,12 Ignis in altari sem-
 per ardebit, quem nutrit sacerdos subiiciens Deuotio-
nis ignis
perpetua
oratione
fouendus.
 ligna manè per singulos dies imposito desuper
 holocausto. Ignis iste erit perpetuus, qui nun-
 quam deficiet in altari. Tu ergo Dei sacerdos,
 id est, sacris deditus, cum per noctem negli-
 gentiæ deprehenderis ignem deuotionis in
 altari

altari cordis tui tepuisse, manè, id est, apparen-
te prima lucis cognitione, subiice ligna oratio-
nis, diuersis occasionibus quasi adiacentibus
varijs siluis collecta. Magna silua & abundè
ligna supplicationum ministrans, sunt peccata
propria, quotidiana & antiqua. Magna silua
negligentiæ nostræ, & miseræ, & defectus vir-
tutum & gratiarum, & vitia tam spiritalia
quàm carnalia, & tentationes & varij euentus
quibus pulsamur, & incommoda quæ patimur
vel timemus, vel pro quibus dolemus, tam pro
nobis quàm pro alijs quorum miseris compa-
timur. Magnæ siluæ sunt omnia quæ deside-
ramus habere, pro quibus omnibus oramus vt
impetremus. Similiter omnia beneficia nobis
collata, pro quibus gratias agere debemus.
Item pro defunctis orare vt à peccatis soluan-
tur: & pro gloria sanctorum Deum collaudare
multam deuotionis materiam quasi perpetui
ignis nutrimenta ministrat, quo suppositi ope-
ris holocaustum reddat odorem suauitatis. Af-
fectus enim amoris Dei & sancti timoris,
cum seruore bonæ voluntatis, in spiritu hu-
militatis & motu pietatis, & gaudio spei,
nunquam debet in corde serui Dei extingui.
Ista namque sunt in quibus virtus deuotionis
maximè consistit. Semper enim debet meus
Deo dedita per aliquam piam occasionem se
assuefacere ad Deum erigere, orando, suppli-
cando, gratias agendo, laudando pro diuersis
causis se omni tēpore offerentibus. Iuxta illud
Lucæ: Oportet semper orare, & non deficere.
Item: Sine intermissione orate, in omnibus
gratias agite. Psalm. Benedicam Dominum in
omni tempore, &c. Quanto frequentius quis
orat, tanto fiet ei oratio delectabilior & effica-
cior: & quanto rariùs, tanto insipidior & tæ-
diosior; sicut experientia sepe docet. Videmus
autem

Gen. 18, 9

1. Cor. 5, 17

Psalm. 33, 9

quomodo

substantiu

autem quandoque seculares adhuc in statu peccati positos, ex multo orationis usu magna deuotionis plerūque perfundi dulcedine, quæ licet ex veræ charitatis radice non profluat, ostendit tamen Deus per hoc quàm paratus sit iustis gratiam infundere, si nõ negligat quærere, qui adhuc in peccato positis, sed per orationis studium eius se familiaritati quoquo modo applicantibus suæ dulcedinis experientiam non abscondit. Quid erit fidelibus amicis, si sic se dulcem quandoque Deus exhibet adhuc inimicis? Nehem. Māna tuum nõ pro-^{2. Esdr. 9, 20}hibuisti ab ore eorum. De quibus præmittit quòd fecerunt vitulum sibi, & adorauerunt. Quid ergo religiosi excusationis habent prætere, qui diuinæ dulcedinis expertes sunt, quam etiam secularibus si studiosè quæsierint videmus non negari? Vnde beatus Bernardus: ^{Ser. 57. in Cant. ante med. Simile.} Arguit nos pro certo negligentia & incuria ipsa inopia nostra.] Sicut fauus sine melle, & murus absque tēperamento, & cibus sine cōdimento: ita vita religiosi sine studio internæ deuotionis. Quamuis plurimi tēporibus istis non solum non sentiant, sed neque curant nec desiderant nec quærunt, imò nec credunt, sed irrident & persequuntur in aliis deuotionis gratiam; tamen scire debent, quòd omnis religio arida est & imperfecta & ad ruinam pronior, quæ spiritum diuinæ suauitatis nõ quærat, quæ præcipuum conamen ad orationis studium & internæ puritatis non impendit: in quo expressissimè Spiritus sanctus testimoniū reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. ^{Absque spiritu deuotionis & suauitatis, ad quam ducit oratio, omnis imperfecta religio. Rom. 8, 26} Austerā vitam corporalis exercitationis, quasi ad modicum vtilem despiciamus, & ardua pietatis opera actualiter non habemus, sicut olim sancti, qui pro fratribus animas posuerunt, & similia magna gesserunt. Item, sublimia vir-

Z

IUTUM

tutum exercitia pauci habemus: vt eximiae obedientiae, perfectae patientiae, humilitatis praecipuae, & paupertatis extremae. Si ergo istis caremus, & adhuc orationis studium postponimus, in quo gloriari de nostra religione poterimus, nisi fortè de solo nomine & exteriori habitu, & verbis scripturae quae in foliis & in ore magis quam in affectu & opere gestamus?

MAT. 5, 20

Sed nisi abundauerit iustitia vestra (ait Dominus) plus quam Scribarum & Pharisaorum, non intrabitis in regnum caelorum. Pharisei in exteriori apparentia & religionis nomine tantum gloriabantur. Scribae autem in verbis scripturae sibi laudem & nomen magisterij acquirebant. Qui autem tantum verba sectatur, nihil habebit: & qui omnia opera sua facit vt videatur & lauderetur ab hominibus, mercedem non habebit apud Patrem qui in caelis est.

PRO. 19, 7

MAT. 23, 5

Qua ratione studium orationis acquiratur.

Qui orationis studio vult intendere, assuescat primò aliquando orationi vacare, deinde saepius ad orationem recurrere, deinde in oratione persistere diutius, tandem frequenter quantumlibet in oratione incumbere, nec pro fastidio vel leuitate desistere, nisi quando corporis debilitas, vel vrgens necessitas, vel rationabilis utilitas inde auocat, & iterum reuertatur in idipsum: ne per diutinam abstractionem redeat in desuetudinem orandi, & refrigescat affectus. Percurrat quoque singulos modos orandi, & diuersis modis suas petitiones formet, & diuersas petitiones attenter; vt tandem in aliqua deuotionis affectum concipiat, & illi quam diu sibi sapit, inherat. Si autem debilitas capitis vel corporis impedit, tunc breuius & saepius oret, & euagationes mentis cohibeat, & sensus exteriores sub disciplina retineat, & Dei auxilium ad singula humiliter inuocet, & patienter si pro suo voto non succedit assidue,

susti-

sustineat. Ipsa quoque quandoque retardatio proficiendi, est via perfectionis dum humiliat. Et ideo Deus pie cursum nostrum temperat, vt longius procedat, & per hoc melius à superbia defendimur: quia sæpe nimia proficiendi securitas, & feruor continuatus, vires corporis exhaurit.

De retrahentibus à profectu sine salute.

CAP. LXX.

TRIA sunt quæ maximè à profectu retrahunt, non solū perfectionis, sed etiā salutis, sicut in pluribus experimur: scilicet remissa voluntas, horror difficultatis, diffidentia de auxilio gratiæ diuinæ. Remissa voluntas vult bonum, sed sine conatu laboris: & ideo consuetudo leuitatis citò retrahit eam à proposito proficiendi. Ideo pigra voluntas seipsam rationis instinctu cogere debet, & quasi pigrum animal stimulis timoris, Dei & spe præmij agitare, & violenter impellere. Horror difficultatis, per discretū & assiduum mitigatur & vincitur vsu. Gratia Dei sicut adest incipientibus, ita non deerit proficere studētibus: & utilius est nobis semper timere, ne fortè subtrahatur nobis, vt tanto studiosius eam conseruare laboremus, quàm si certi essemus quòd non perderemus: quia tunc negligentius eam recuperaremus, & minùs proficeremus. Timor enim facit sollicitum & agilem, & securitas plerunque desidem & torpentem. Dominus noluit filiis Israël dare manna simul cum tanta quantitate vt pluribus diebus sufficeret, sed vt singulis diebus colligerent, excepto Sabbato; designans quòd quotidie panem gratiæ & cibum animæ perere debemus, dicentes: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. & qui

Voluntas remissa.

Horror difficultatis.

Exod. 16. 13.

2. 46. 17. 3.

dat hodie, cras quoque dare paratus est, tãtum nō negligamus perēdo colligere, quantū sufficit ad salutis profectū. Cū in oratione te sentis exauditū, & id quod petieras esse impletū, noli extolli, quasi pro sanctitate tua te Deus exaudierit, & pro tui dilectione fecerit quod rogasti; sed cogita quōd pro sua bonitate id facere per se disposuerit, vel aliorū bonorum preces potiūs attēderit: & gratias age Deo, qui te suæ dispositionis cooperatorem habere, & aliorum suorum amicorum orantium in hoc participem facere dignatus est, vt in orationis actu & pietatis affectu merearis exaudiri, & in exauditionis fiducia consoleras, & ex petitionis tuæ impletione lætificeris, & ex his crescas in amore Dei, qui benignè procurat nobis occasiones quibus ad orationis præsidium compellimur, vt imminētes molestias euadamus; vel bona desideria inspirat, quæ orando compleri postulamus: vt cū rogatus exaudierit, magis ametur à nobis, & tanto sollicitiūs eius voluntati parere studeamus, quo cum nostris desideriis piè & promptè fauere & obedire videmus.

De causis quare non exaudiuntur orantes.

CAP. LXXI.

CAUSAE autem quare non exaudiuntur orantes plures sunt, Aut ex meritis culpæ orantis. Esa. Cū multiplicaueritis orationem non exaudiam. Et causam subiungit: Manus vestræ sanguine plene sunt, id est, peccato. Ioan. Scimus quia peccatores Deus non audit. Esa. Peccata vestra absconderunt faciē eius à vobis ne exaudiret. Aut ex tepore orandi: quia nō feruenter & deuotē oramus. Ier. Orabitur & exaudiam vos, cū quæsieritis me in toto

toto corde vestro, quasi dicat, non aliter. Aut
 quia non perseverat in oratio, donec obtineat.
 Luc. Si perseverauerit pulsans, propter impro- Luc. 11, 8
 bitatem eius surget & dabit ei. Iud. Scitote Iud. 4, 12
 quoniam exaudiet preces vestras si permanse-
 ritis. Aut ex diffidentia exauditionis. Iac. Qui Iac. 1, 6
 enim hæsitat non æstimet quòd aliquid acci-
 piat. Eccli. Ante orationem præpara animam Eccli. 18, 23
 tuam: & noli esse quasi homo qui tentat Deū,
 scilicet si velit audire. Aut quia nocuum vel
 indiscretum est quod petitur, sicut filij Zebe-
 dæi. Matth. Nescitis quid petatis. Iac. Petitis Mat. 20, 22
 & non accipitis, eo quòd malè petatis. Deu- Iac. 4, 3
 teronom. Cum ploraretis coram Domino, non Deut. 1, 45
 audiuit vos, neque voluit acquiescere voci
 vestræ. Aut vt magis ad petendum quis pro-
 uocetur. Gregorius: Sancta desideria dilatio- Hom. 25. in
 ne crescunt.] Aut vt tanto cautiùs custodiatur Euang.
 acceptum, quo difficiliùs impetratur. Chryso- Vide Chry-
 stomus: Deus ad hoc beneficium suum protra- st. hom. 30
 hit, vt non sit nobis vile quod donat.] Aut vt in Gen. sub
 humilietur orans dum tardiùs exauditur: & sic finem.
 duo bona proueniunt, videlicet vt insolens
 reprimatur elatio; & tamen petitionis nõ cas-
 setur effectus. Aut vt in aliud tempus exaudi-
 tio differatur magis congruum & vtile peten- Exod. 33, 18
 ti. Sic Moyses gloriam Dei sibi ostendi peti- Mat. 17, 22
 uit, quam non tunc, sed postea meruit videre.
 Aut vt aliorum etiam suffragiis quærat iuua-
 ri, ne fortè ardua petitio vel præsumptio eum
 reprimat. Sicut Ezechias misit ad Esaiam, vt 4. Reg. 19, 1
 oraret pro se & pro populo. Et Iosias ad Hol- Isa. 37, 2
 dam Prophetissam. Item ad Roman. Obsecro 4. Reg. 22,
 vt iuuetis me in orationibus vestris: vt liberer 74.
 ab infidelibus qui sunt in Iudæa. Matt. Si duo Rõ. 15, 30
 ex vobis consenserint, &c. Aliquando etsi ne- Mat. 18, 19
 gatur vnum quod fortè minùs expedit, pro eo
 datur aliud vtilius & melius. Vt Paulo cui sti- 2. Cor. 12, 7

358 S. BONAVENTURAE
mulus carnis non est ablatuſ, vt virtus in infirmitate perficeretur in eo. Vtilior ſæpe eſt exercitatio tribulationis, quàm quies proſperitatis, licet hanc plus optemus. Ex his per contrarium poteſt aduerti, quæ valeant ad exauditionem orationis, id eſt, culpæ remotio, feruor & Inſtantia, fidei confidentia, humilitas, & aliorum ſuffragia, & acceptæ gratiæ cum gratiarum actione ſtudioſa conſeruatione, & vt ea tantum petantur à Domino, quæ ipſe nouit magis expedire, & quando.

De ſpecialibus orationibus.

CAP. LXXII.

DE SPECIALIBVS autem orationibus, quas quidam habere ſolent, vtrum expediat eas dici certis horis vel diebus, Nota quòd quibusdam magis expediunt, & quibusdam minùs. Incipientibus & rudibus hominibus, & affectu deuotionis necdum imbutis magis expediunt; vt ſaltem conſuetudo moueat ad orationis ſtudiũ, ne ſemper vagi circa exteriora, à Deo ſiant alieni, & frigidi torpeant, & nunquam aliquo deuotionis igne caleſcant. Deuotionis autem affectu imbuti, & amplioris cum Deo familiaritatis gratia ſubleuati, ſi nimis psalmodum & ſimilium orationum multiplicationibus intèdunt, ſpiritum obruunt, deuotionẽ impediunt, cordis libertatem quaſi quodam pondere prægrauant, dum melioribus oblati, minùs pro illo tempore vtilibus ſcrupuloſius inhærent. Vtuntur tamen & ipſi plerunque huiusmodi orationum ſubleuamento quaſi quodam aſſu, donec flamma deuotionis accenſa, verborum ſollibus non indigeat; puriùs per ſe flagrans, & tranquilliùs in ſublime extollens.
Et

Et iste modus videtur expeditior, ut speciales orationes tunc ex bona consuetudine ruminentur, quando maior non habetur deuotio: quando verò superuenit melior deuotionis infusio, vel utilior vel plus vrgēs occupatio, consuetę intermittantur orationes, ad quas quis nō tenetur, donec tempus redeat oportunū. Quales autem orationes sunt utiliores, puto non posse super hoc vniformem dari regulam: sicut de cibis corporis diuersa diuersis conueniunt, cum modò illud magis delectet edentē, modò aliud. Sed hoc videtur tūc esse fructuosius, quòd orantem magis secundum Deum delectet, & deuotionis spiritum promptius excitet, & mētis fiduciam erigat in Deum. Omnis ergo orationis fructus & finis est Deo inhaerere, & vnū cum eo spiritum fieri per liquefactionem purissimi amoris, & speculationem serenissime cognitionis, & absconsionem in Dei vultu ab omni mundanorum strepitu, per excessum quierissimę fruitionis, vbi omnes vires animę & potētia à suis dispersionibus simul collectę, & in vnū verum & simplicissimum & summum bonum fixę, in quadam diuinę conformationis & æternę stabilitatis similitudinem transformantur. Sunt quidam inferiores gradus quasi scalares ascensus, quibus paulatim proficit anima, & illi fini propinquat. Primò enim assuescit dispersiones memorię, quibus per diuersa mundi oblectamenta & implicamenta distracta vagabatur, per vsum orandi colligere, & in vnū bonum defigere: quod est finis omniū desideratorum & delectabilium. Sed quia adhuc memoria lubrica est & instabilis, eo quòd multis & multiformibus rebus diu adhęsit; quęrens in quibus delectaretur vel curiosè occuparetur, non stabiliter valet inhaerere diuinis, vel propter

Orationis
fructus &
finis.

Quomodo poterit
Deo in-
haerere.

euagandi consuetudinem, vel propter tenuem spiritualium notitiam: ideo vtitur sustentaculo verborum in oratione, quæ Spiritus sanctus ad hoc inspirando hominibus ministravit: vt per ea more paruulorum quasi baculis sustentati, assuescant assurgere & erigere se ad Deum. Et hoc fit cum homo conatur verbis orationum & psalmorum intendere, & intellectum spirituales ex eis elicere, & deuotionis affectum exprimere: sicut qui ex duro silice & ferro ignem excutit, qui illuminet & accendat. Si per assiduum vsum orandi cum adiutorio gratiæ Dei, quæ studiosis proficiendi semper subuenire parata est, memoria aliquando perficitur & stabilitur: iam sine graui difficultate valet orationi intèdere, & euagationes mentis faciliter cohibere. iuxta illud Psalm. Aedificans Hierusalem Dominus dispersiones Israël congregabit. Intelligentia etiam quæ prius quasi cæcutiens fuit exterioribus & visibilibus inuoluta, incipit dilatari & illustrari, ad videndum quæ prius nō videbat: Velut qui cubiculum deforis veniens subintret; primò quasi nihil videns impingit in parietes & scabella: deinde paulatim incipit agnoscere grossiora, & tandem clarè videt etiam minima: ita quòd etiam miratur superuenientes non planè videre omnia quæ sibi iam sunt manifesta. Et hac illustratione dilatatur ad multa cogitanda, & alia colligit ex ratione, alia ex spiritali intelligit illuminatione, alia discit ex diuina reuelatione, & confert illa cum his quæ apprehendit ex humana eruditione, & imbibit ex sacra lectione: & consolatur non modicum quòd videt alios eruditos & sanctos eadem sensisse, quæ ipse Spiritu sancto illustratus intellexit. Ex quo securus redditur quòd non ab alieno spiritu, vel à proprij sensus opinione seducatur:

Psalm. 146, 2

*Simile
elegans.*

rur: cum eodem spiritum sentit in se esse lo-
 curum, quem & in prioribus sanctis. Cautè ta-
 men & humiliter in talibus est agendum, ne
 fortè ex præsumptionis culpa homo decipi
 mereatur: & pro spiritu veritatis sequatur spi-
 ritum erroris, credens Spiritum sanctum loqui,
 quod est proprii cordis opinio, vel immissio
 per angelum malum, qui sæpe transfiguratur se
 in Angelum lucis; persuadens falsa sub verita-
 tis colore. Ioan. Nolite omni spiritui credere:
 sed probate spiritus si ex Deo sint. Nihil reci-
 piendum est quod ab Ecclesiasticorū doctrina
 Magistrorum & approbatorum Theologo-
 rum traditione dissonat, nec reuocandum in
 dubium, quod ab eis vniuersaliter cum testi-
 moniis sanctorum patrum fuerit rationabili-
 ter definitum: quia veritate reperia qui curio-
 sè per superuacua subtilitatem altius perscru-
 tando fodere nititur profunda scripturarum,
 quasi noui aliquid reperitur, quod ab aliis nõ
 fuerit inuentum, vanitatem diligens, menda-
 cium quærit. Et quia Deus summè suavis &
 bonus est, & omnia quæ ab ipso fluunt sapida
 sunt & bona: ideo cum intellectus cœperit in
 agnitione veri dilatarì, statim etiã gustus ani-
 mæ, hoc est, interior affectus incipit quodam
 spiritali sapore in cognitis delectari. Et sic
 quod in solo intellectu fuerat sciëntia, accedente
 sapore affectus, dicitur sapientia, id est, sapida
 sciëntia: sciëntia est ex cognitione veri, sapien-
 tia ex adiuncto amore boni. Licet enim omnes
 animæ affectiones suos habeant proprios sa-
 pores, id est, motus sibi convenientes, amor
 tamen quasi principalis suo motu omnes alios
 informat; maximè cum ipse ad summum &
 verum bonum debito modo fuerit conuersus;
 qui natus est nihil solidius amare quàm sum-
 mum bonum. Omnia alia quæ propter id non
 dili-

2. Cor. 11.

24.

1. Ioan. 4. 2

A recepta
 Theologo-
 rum Ca-
 tholicorū
 traditione
 non rece-
 dendum.

Sapientia
 sapida
 sciëntia.

diligit, tentando magis quam in eis quiescendo diligit. Et ideo cito per satietatem ei in fastidium vertuntur. Et rursus alia quaerit si forte vel in aliis quiescat: sed non inuenit, nisi attingat summum bonum: quod cum attigerit quasi in debito fine suo quiescit: & tunc reliquae affectiones debitos motus suos exercent, iuxta ipsius amoris mensuram. Quantum enim amas quodcumque bonum, tantum gaudes de eius adeptione. Et quantum speras vel quantum cupis illud adipisci, tantum times vel odis id, quod possit id quod amas tibi auferre. Et quantum doles de non habito, tantum pudet de contrario, si quod diligis sit honestum. Quam diu autem amor contrarios sentit affectus, id est, timoris, doloris, pudoris, & odij: tunc minor est in se & debilior, & quasi distractus & nondum totus in se collectus. Etiam cum adhuc spei locus est, nondum perfectus potest esse; dum non habet quod amat in fruitione, sed tantum in expectatione: quantoque expectatio incertior, tanto & amor tepidior sequitur. Cum autem venerit quod perfectum est, tunc euacuabitur quod ex parte est: quia fruitionis gaudium erit perfectum, cum amor quaerit iam tenuerit, nec amittere ultra timebit; nec de contrario aliquid inesse sibi senserit, quod vel pudendum sit vel dolendum. Perfecta enim charitas foras mittit timorem: cum iam nullam in se habuerit materiam odij, vel causam erubescitiae vel doloris. Quanto ergo charitas magis augetur, tanto & aliae virtutes & virtuosae affectiones amplius purificantur; quousque omnes in eam solam transformentur: ut iam non sit timor vel dolor, spes vel pudor, sed tantum * suo gaudio fruens amor, & illi bono tenaciter inhaerens, quod solum sufficit animae desiderium adim-

1. Cor. 13,
19.

3. Ioh. 4, 18

* ad. sum-
mo gaudio
fruens.

adim-

adimplere, & ipsum ^{*al. amō-} amore eius in se potēter ^{rem.} transformare: vt iam agnoscat sicut & cognita est, & amet sicut amata est; quamuis nō quantum amata est; vt sit similitudo, nō equalitas. Nulla creatura tantum potest amare Deum, ^{Nulla creatura amat Deū, quem modo ipse amatur à Deo.} sicut amata est ab ipso: sed tantum sicut accipit ab ipso. Deus enim sicut est causa omnium causarum, ita & diligit omnia in seipso & propter seipsum. Et ideo sicut eius cognitioni nostra non approximat, ita & amor noster eius amori non poterit comparari: nec in patria quanto minus in via, vbi multipliciter distractus, vix vel nunquam potest se colligere ad se, vt totus simul feratur in Deum. Proficit autem homo Deo deditus in studio inherendi Deo sic, vt primò cum labore mentis euagationes comprimat & ad Deum colligat. Deinde ex vsu studij istius facilius iam cor suum cohibere & secum habitare discit. Iuxta illud Exod. Maneat vnusquisq; apud semetipsum, ^{Exod. 30. 29.} nullus egrediatur ostium domus suę die Sab-
bati, & sabbatizabit populus. Tandem non solum facilius sed & delectabiliter Deo valet inherere: vt auulsio ab huius quiete sit ei desolatio aut tribulatio nō modica: sed semper vellet si posset talibus deliciis inherere. Deuteronom. Amatissimus Domini habitabit in eo ^{Deut. 10. 18.} confidēter, quasi in thalamo tota die commorabitur, & inter humeros illius requiescet. Sūt tamen gradus & profectus in hac commoratione. Primò, vt delectabiliter Deo inhaereat, & inuitus auellatur ab eo, sicut paruulus à matre blandiente, vel famelicus à cibo inuitus separatur. Nec mirū. Spiritualis enim iucunditas non solum delectabilis est fruendo, sed etiam pulchra & honorifica inherendo, & promerendo delectat, honestat, & locupletat. Suauis est gustus cælestium deliciarum, honorabilis

bilis amicitia Dei, & ciuium familiaritas super-
 norū, fructuosa charitas & meritoria sub-
 limium præmiorum. Omne quod appetitur,
 propter istorum triū aliquid desideratur: vel
 quia putatur delectabile, vel honorabile vel
 vtile: sed in quo omnia simul & plenè conue-
 niant, non inuenitur nisi in fructibus spiri-
 tualium deliciarum. Alia autem aut delectant,
 & turpia sunt & nociua; aut honesta vel vtilia,
 sed difficilia & laboriosa. Virtutis autem affe-
 ctus & sapientiæ gustus, & diuinæ suauitatis
 fruitio dulcis est & venerabilis, & cōscientiam
 lætificat & magnificat. Vnde Psalm. Gustate
 quoniam suavis est Dominus, &c. Sed cum
 sponsi amplexibus anima deuota inhiāter in-
 hæret, incipit inter eius brachia aliquo modo
 consopiri, sicut potatus nobili vino in saporem
 resoluitur: vt non solū delectabiliter, sed etiā
 tenaciter Deo inhæreat, & quasi vi quadā ab-
 strahatur ab omni visibili sensu & memoria:
 sic tamen temperatè, vt nec plenè suimet obli-
 ta; nec tamen verè compos fit sui. vnde Psalm.
 Si dormiatis inter medios cleros, id est,
 inter medios terminos mundi & cæli. Item in
 Cantic. Ego dormio, & cor meum vigilat. Est
 enim talis iste somnus sicut illorum qui inci-
 piunt dormire, & videntur tamen sibi ea
 quæ circa se fiunt aliquo modo sentire & in-
 telligere: sed præ sopore non aduertunt, nisi
 velint sibi vim facere, vt ad se plenius reuer-
 tantur. Amor enim Dei cum pura intelligentia
 conditus inebriat mentem: & ab exterioribus
 abstractā sua virtute Deo conglutinat & con-
 iungit. & quanto amor vehementior & intelli-
 gentior & lucidior, tanto validius mentem in
 se rapit, quousque tandem omnium quæ sub
 Deo sunt plenè oblita, in solo diuinæ contem-
 plationis radio liberè figatur, licet breuiter ve-
 lus

Psalm. 33, 9

Psalm. 67, 14

Cantic. 5, 2

Amor Dei
 mentem
 inebriat.

lut in quodam coruscoluminis cælitus emi-
 cantis: quia corpus quod corrumpitur, aggra- *Sap. 9, 13*
 uat animam, & deprimat terrena inhabitatio
 sensum multa simul cogitantem. Sensus enim
 hominis per se pauca potest, & vix tenuiter co-
 gitare. Subleuatus autem affectu superni lu-
 minis, tanto plura simul intuetur, quâto supra
 se sublimius eleuatur. Sed corruptio terreni
 corporis, & variæ huius vitæ occupationes,
 deprimunt animam, & reuocant ad seipsam,
 vt gemens clamare cogatur cum Apostolo ad
 Romanos: Infelix ego homo, quis me libera- *Rom. 7, 24*
 bit de corpore mortis huius? Item cum Pro- *Psal. 119, 5*
 pheta: Heu mihi, quia incolatus meus prolon-
 gatus est. Quanto plus mens sollicita est ad ista
 inferiora cogitanda, & humana meditanda,
 tâto plus à superioribus & cælestibus deuotio-
 nis intuitu elongatur: & quanto feruentius ab
 inferiorum memoria, affectu & intellectu ad
 superna sustollitur, tanto perfectior est de-
 uotio & purior eius contemplatio: quia simul
 perfectè non potest vtrisque esse intenta, quæ
 ab inuicem sicut lux & tenebræ sunt diuisa.
 Qui Deo inhæret, in lumine versatur: qui
 mundo inhæret, in tenebris est. Hęc est homi- *perfectio*
 nis in hac vita sublimior perfectio, ita inhære- *hominis*
 re Deo, vt tota anima cum omnibus potentiis *in hac vita*
 suis & viribus in Deum collecta, vnus fiat spi-
 ritus cum eo: vt nil meminerit nisi Deum, nil
 sentiat vel intelligat nisi Deum, & omnes af-
 fectus in amoris gaudio vniti in sola condito-
 ris fruitione suauiter quiescant. Imago enim
 Dei in anima, in tribus eius potentiis expressa
 consistit, scilicet in ratione, memoria, & vo-
 luntate: quàm diu istæ non sunt extoro Deo
 impressæ, non est anima deiformis. Forma
 enim animæ Deus est, cui debet imprimi si-
 cut sigillo signatum. Hoc nunquam plene fit,
 nisi

nisi cum ratio perfecte iuxta capacitatem suam illuminatur ad cognitionem Dei, qui est summa veritas; & voluntas perfecte afficitur ad amandum summam bonitatem; & memoria plene absorbetur ad intuendam & tenendam & fruendam summam felicitatem: & quia in eorum consummata adeptione constat gloria beatitudinis, quae perficietur in patria: liquet quod istorum perfecta inchoatio, est perfectio viae in hac vita. Quamuis autem omnes virtutum conatus ad hanc perfectionem tendere videantur, tamen specialiter orationis studium ad hoc nititur, ut anima toto intellectu & affectu & memoria in Deum feratur; quia aliis postpositis, soli Deo anima inherere desiderat cum orat. Unde orationis perfectio est, cum id obtinet anima ad quod orando tendit, ut tota ab infimis abstracta, solum uniatu diuinis: nec volens, nec valens aliud sentire, nisi Deum. Ibi verè quiescit anima, ibi deliciatur in splendore lucis, in amoenitate diuinæ dulcedinis, & in securitate pacis. Hæc autem spiritualis amoenitas non potest per aliquas imaginabiles describi similitudines, nec per sensibilibus depingi cõparationes: quia purè spiritualia tantum differunt à sensibilibus, sicut & spiritus à corpore. Spiritus verò rationalis nec corpus est, nec corporis similitudo. Circa verò hunc contemplationis excessum sunt diuersæ deuotionum species, quas breuitatis causa prætereo, quibus vel scriptura vel scripturæ tractatores diuersa nomina imposuerunt: ut iubilus, ebrietas spiritus, spiritualis iucunditas, liquefactio, &c. quæ expertis & vacantibus explananda relinquo, aliqua tamen breuiter tangam istorum. Et quia iubilum vsitatum nomē habet ex scriptura, videtur quod iubilū sit quoddam spirituale gaudium cordi repente ex aliqua

Orationis
perfectio.

Deuotio-
num con-
templatio-
nis species
diuersæ.

Iubilum.

qua deuota cogitatione vel collatione infu-
sum, quod cor totum cōcutit ex sui vehemen-
tia, & quodam tremore cōmouet, & delecta-
biliter cruciat: quia motus gaudij consolatur,
sed ex impetu fortitudinis corpus debilitatur:
& aliquando per risum, aliquando per quos-
dam clamores, aliquando per aliquos gestus &
singultus quasi euaporando erumpit, non va-
lens se intra se tacitum continere. Gregor. Iu. Lib. 24.
Mor. c. 6.
l. 38. c. 14.
bilum nāque dicimus, quando ineffabile gau-
dium mente concipitur, quod nec abscondi
possit, nec sermonibus aperiri: & tamen qui-
busdam motibus proditur, quamuis nullis suis
proprietatibus exprimat.] Vnde Psal. Bea. Psal. 33, 18
tus populus qui scit iubilationem. Nō ait, qui
dicit, sed qui scit: quia sciri quidem iubilatio
potest, sed dictu exprimi non potest. Ebrietas Ebrietas
spiritus.
spiritus potest dici quælibet magna amoris &
gaudij deuotio, ex qua quasi ex vini fortitudi-
ne feruor spiritus exhilarescit, quod se intra se
cohibere non valet. Vnde Apostoli sancti Spi- Act. 2, 13
ritus feruore æstuant, multo pleni diceban-
tur. Iob: Venter meus quasi mustum absque Iob 32, 18
spiraculo, quod lagunculas novas dirumpit.
Novas dicit, non veteres, vel quia veteribus
cordibus non infunditur talis deuotio, sed no-
uis, in nouitate vitæ ambulantibus: vel novas
dicit, propter fortitudinē impetus spiritus: quæ
si novas dirūpit, quāto magis veteres? id est, fra-
gilia corda & infirma: vel novas dicit, quia
talis feruor spiritus nouis & nondum exerci-
tatis mentibus nuper infusus, minūse valet
cohibere, quin erumpat per inusitatos gestus,
vel voces vel singultus, sicut vinum nouum in
vase ebullit, quod inueteratū quiescit. Quan-
doque etiam corpus quasi obrigescit, & mem-
bra inhabilia & inflexibilia fiūt ex subita fer-
uoris & suauitatis influentia: & hoc potest esse
quia

vel ner-
morum.

quia spiritus omnes accenduntur affectu cordis inflammato, quia extensione *terminorum & obstructione viarum spiritualium membra amittunt habilitatem officiorum suorum: ut lingua loquelæ, manus operationum, & pedes & crura gradiendi; quousque feruor iterum remittatur, & viæ spirituum apertæ fiant ut prius. Nec mirum si hæc affectiones diuinæ possunt efficere, quarum virtus fortior est, cum etiam humanæ affectiones hæc interdum valeant: ut subitus terror, & immoderata lætitia; & subitus dolor, & odium immensum, & intemperatus amor; sicut sæpe compertum est, etiam in extasi & in stuporem vel in phrenesim aliquos ex huiusmodi raptos esse, & membra in rigorem vel tremorem versa, vel etiam febres ex vehementi molestia incidisse. Quid etiam mirum si ex magna spiritus hilaritate, quam Spiritus sanctus cordi infundit, aliquando erūpat in aliqua aperta hilaritatis indicia, vel si quandoque singultibus & fletibus apertis imperare non valeat, & huiusmodi internæ deuotionis motus abscondere? cum videamus sæpe aliquos ex stulta leuitate à risu, & insolētibus cachinnis non posse se cohibere, etiam vbi pudor humanus imperat disciplinam? & aliquando ex humana tristitia oborto fletui non potest homo, quamuis libenter faceret, imperare? Cum enim scriptum sit: Deus noster ignis consumens est, & Deus charitas est: quid mirum si feruor diuinæ charitatis cordi infusus totum hominem commouet? sicut si vitro fragili, & vasi fictili bullientem liquorem vel ignem ardentem infundas, crepitationis fragorem concitas. Cor namq; diuini amoris gaudio, vel diuinæ fruitionis inflammatarum desiderio, in se dilatatur & extenditur, & quasi intra angariâ pectoris se capere non

Deut. 4, 24

1. Ioan. 4, 8

non

non sufficiens, quodammodo erumpere conatur, vt flammam quam intus patitur, foras eructet, & ardoris sui refrigerium quaecumque inueniens euaporet. Quod cum non potest, vel humano pudore non audet, mirabiliter in semetipso cruciatur, & corpus valde ex talibus moribus debilitatur: quia virtus diuine dulcedinis intolerabilis est imbecillitati terreni corporis, sicut si ignem vitro immittas. Vnde legimus sanctos ex diuinis visitationibus vel reuelationibus corruisse & viribus emarcuisse. Dan. Vidi visionem hanc grandem, & non remansit in me fortitudo, & emarcui, nec habui quicquam virium, & iacebam cōsternatus super faciem meam, &c. Thren. De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudiuit me: ideo Spiritus sanctus in igne super Apostolos venit: quia virtus amoris diuini sicut ignis illuminat & inflammat. Spiritualis iucunditas dici potest gaudium quoddam in Spiritu sancto, quod à Spiritu sancto infunditur, quo gaudet animus in Deo, siue pro perceptis diuinis beneficiis, vel promissis: & licet aliqui putent spirituales esse letitiam, cum aliquando inter se iucundi sunt, tamen sciant quod spiritualis lætitia sicut caret amaritudine tristitiæ seculi & acediæ torpore, ita & dissolutionis leuitate. Spiritualis enim lætitia dupliciter accipitur, specialiter & generaliter. Specialiter, & tunc est motus spiritualis specialis gaudij in Spiritu sancto, ex intuitu beneficiorum Dei & futuræ gloriæ & bonitatis diuinæ. Generaliter, & tunc est quædam mentis hilaritas ex bona confidentia ad Deum, & bonæ conscientie testimonio; reddens hominem beneuolum & deuotum ad omnia agenda & sufferenda pro Deo, & omnia quæ Dei sunt diligenda & promouenda. Ideo bis dicit Apo-

Dan 10, 3

Thren. 3, 13

Act. 2.

Spiritualis
iucunditas

Philip 4,4

Liquefactio.

stolus ad Philippen. Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete. Primò generaliter. Secundò specialiter. Liquefactio autem animæ aliud non videtur esse, nisi quædam emolli-
litio à sua duritia, per quam flexibilis redditur & voluntaria ad amandū se amantem Deum, & liquescens ad recipiendum divinæ virtutis impressiones: vt sicut liquor liquori, ira spiritus Dei spiritui hominis influens misceatur, & vnus fiat anima spiritus cum Deo.

*De septem generibus deuotionum sub
compunctionum.*

CAP. LXXIII.

CVM autem multa videantur esse deuotionum genera vel compunctionum, possunt tamen in septem distingui differentias maximè singulares, iuxta affectionum varietates. Aut enim surgit deuotio ex timore, aut ex dolore, aut ex desiderio, aut ex compassione, aut ex amore, aut ex gaudio, aut ex admirationis stupore. Ex timore, vt cum quis compungitur timore futuri supplicij, vel cum timet à Deo derelinqui propter demeritum peccatorum suorum, dicens Deo: Ne proicias me à facie, &c. Ne derelinquas me Dñe Deus, &c. Ex dolore, cum dolet se offendisse Deum, & gratiam eius amisisse, vel cum dolet se tam parū profecisse, & tam parui esse meriti apud Deum, & intantū oculis Dei displicere. Psal. Auerte faciem tuam à peccatis meis, &c. Ex desiderio, cum suspirat & anhelat ad gratiam ampliorem virtutum, & ad familiaritatis diuinæ suauitatem, & ad Christi præsentiam in cælo, vel ad alia sancta desideria adimplenda. Psalm. Domine ante te omne desiderium meum, &c. Isaias: Nomen tuum & memoriale

1. Ex timore.

Psal. 50, 13

Psal. 37, 22

2. Ex dolore.

Psal. 50, 21

3. Ex desiderio.

Psal. 37, 29

Isa. 26, 8

riale tuum in desiderio animæ. Anima mea desideravit te in nocte, &c. Ex cō passione, cū Christo passo piē compatitur, & gladius ille animam Deo fidelem transfuerberat & vulnerat, qui Mariæ matris eius animam totaliter pertransiuit. Aut cū proximorum incommodis & animarum periculis compatitur, & zelus domus Dei, & iniuriæ Deo illatæ comedunt eam; nec sinunt eam dormire somno dissimulationis, quin cōtristetur ad singulorum scandala, & torqueatur ad singulorum calamitates. Iob: Flebam super eo qui afflictus erat; & compatiēbatur anima mea pauperi. Ex amore diuino, cū recolit quā benignē secum egerit, & quanta sibi beneficia indigno & immerito contulerit; vel cū pensat generalia beneficia omni humano generi impensa, per incarnationis & passionis beneficia, & sacramenti altaris, & Spiritus sancti sacrosacta charismata; vel cū ipsius Dei ingenitam intuetur bonitatem, quæ tanta est, sicut eius immensitas & æternitas, quæ nec mensuram habent nec finem. & ideo sine mensura diligendus est. Et sic amore Dei nihil potest esse delectabilius, nil honorabilius, nil vtilius. Per hanc affectionem dilectionis Dei, singulariter Spiritus sanctus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei. De hac specialiter dicitur: Qui diligit Deum, hic cognitus est ab eo. & Ego diligentes me, diligo. Cognosci à Deo & diligere, est ab eo approbati. Amor Dei est omnium affectionum bonarum condimentum: & tanto plus sapiunt Deo cæteræ virtutum affectiones, quanto plus de hoc habuerint condimento: nec potest esse virtus vel deuotio, quæ ex amoris Dei radice non pullulat. Ex gaudio surgit deuotio, cū exultat in Domino, memor beneficiorum eius, vel cū in spe gratiæ

4. Ex cō passione.

Luc. 2, 35

Iob 30, 25
5. Ex amore.

Rom. 8, 16

1. Cor. 3, 3
Ero. 8, 17

Amor Dei omnium affectionū condimentum.

6. Ex gaudio.

cuius confidit se esse de numero saluandorum, vel congratulatur saluti & profectui proximorum; vel cum in exultatione spiritus congaudet gloria beatorum, & mente perambulat caelestis patriae varias mansiones; ex quibus omnibus cor exhilaratur, & quasi iucunda volucris, quandoque clauso pectore ludit in iubilo & affectu exultationis & laudis, quasi quærat exire de angaria pectoris. Psalm. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Ex admirationis stupore cum illuminato intellectu fulgore sapientiae, stupet magnitudinem potentiae Dei, & profunditatem sapientiae, & suauitatem & benignitatem eius, vel discretionem iudiciorum eius, vel abyssum claritatis & incomprehensibilitatem immensitatis eius, vel quidquid est de natura diuinitatis eius, & gloria maiestatis, vel quorumlibet operum eius admirabili ratione. Iob: Magnus fortitudine & iudicio & iustitia Deus, & enarrari non potest: ideo timebunt eum viri. Aliquando commixtim ex diuersarum affectionum moribus deuotio cōflatur, vt timor cum dolore, amor cū gaudio & admiratione, compassio cum desiderij ardore iungitur: & quasi aromata simul trita, liquore supernae vnctionis compacta, & calore ignis diuini decocta, pigmentum salutare efficiunt, sanandis animarum languoribus efficac & salubre: sicut illi qui pigmenta sanitatis conficiunt, aliquando de singulis, aliquando de pluribus, & modò de illis, modò de istis compositionem faciunt, pro variis remediorum causis. Cū autem deuotio sit piæ affectionis pinguedo, & magis se habeat ad affectum, quàm ad intellectum, sicut videri potest in simplicibus deuotis, & literatis pluribus indeuotis: perfecta tamē non est deuotio sine lumine intellectus. Sed aliter se

Psalm. 83, 3

7. Ex admirationis stupore.

Iob 37, 23

Ex mixtis affectionum moribus.

se habet intelligentia simplicium deuotorum, Deuotio docti & deuotio indocti inter se cōferuntur.
 & aliter literatorum. Literati enim sciunt subtiliter loqui de quacunque spirituali materia, & verbis proprijs exprimere quæ volunt, pulchrè diuidere & distinguere, causas & rationes congruas assignare, & sermone composito persuasibiliter & ordinatè proponere, & ex paruis quandoque longum texere tractatum, & ea quæ plana sunt & nota per se verbis artificiosis inuoluere: vt rudibus de intimis * Prophe- *al. philosophia.
 tia medullis extracta videantur. Deuoti autem simplices clariùs vident veritatem in se, & profundius sciunt de ea cogitare, & pondus eius pensare, & saporis intimi venas per gustum affectus scrutari, & per puræ intelligentiæ radium quæcunque lucidiùs discernere: vel licet nesciant verbis expressis propriè distinguere, tamen ex ipso saporis gustu naturales veritatis differentias cognoscere magis valent, quàm per argumètorum coniecturas. Exemplum de quolibet mechanico artifice in arte sua perito, & de subtili Philosopho, quorum alter scit pulchrè de arte differere, & alter propriè operari.

De reuelationibus & visionibus & imaginariis demonstrationibus.

CAP. LXXIIII.

DICTO de illis quæ ad affectum specialius spectant, videndum est breuiter de his quæ in spiritualibus experiencijs magis pertinent ad intellectum: vt sunt reuelationes secretorum, & visiones, & imaginariæ demonstrationes; in quibus quidam de veritate aliquando erudiuntur, & plerimi deluduntur. His autem tanto minùs immorandum est,

A a 3 quan-

quanto frequentius eis innitentes decipiunt, & minor profectus est in talibus, etiam si vera sunt: licet à rudibus & spiritualium charismatum ignaris, magnæ sanctitatis & sapientiae virtus in huiusmodi consistere aestimetur.

De quatuor generibus visionum.

CAP. LXXV.

QUATUOR sunt genera visionum, & totidem sunt genera revelationum, quamuis & visiones dici possunt & revelationes: quia in eis aliqua secreta revelantur. Quaedam visiones proprie possunt dici corporales, quæ vigilantibus corporaliter ostenduntur: ut Moyses *Exod. 3, 2* vidit Dominum in rubo ardenti, & Patres saepe Angelos visibiliter susceperunt. Ad hanc potest referri quorumlibet sensuum experientia: ut auditus, gustus, odoratus, & tactus: quia visus pro quolibet sensu poni potest. *Exod. Populus videbat voces & lampades, & sonitum buccinae, &c.* Voces namque, & sonitum buccinae non visu, sed auditu percipere potuerunt. Aliæ sunt imaginariae visiones, quæ vigilantibus non corporaliter sed imaginariè ostenduntur siue in somno, siue in excessu mentis raptis: ut visiones Ezechielis & Danielis, & aliorum Sanctorum in nouo & in veteri Testamento. Aliæ similiter imaginariae, quæ dormientibus ostenduntur: ut Iacob vidit Dominum ianixum scalæ: & Pharaon & Nabuchodonosor somnia viderunt præsentia futurorum. Iste omnes conveniunt simul in hoc, quod non solum bonis, sed & malis saepe ostenduntur. Item quod quandoque veræ sunt, & per eas erudiuntur aliqui; & quandoque deceptoriae, quod aliqui per eas deluduntur. *Ezech. Visionem cassam vidistis, & diuinationem mendacem locuti estis.*

1. Visiones corporales

Exod. 3, 2
Eccl. 18, 1 &
19, 1

Exod. 20, 12

2. Visiones imaginariae vigilantium.

Ezech. 1, 1
Dan. 7, 1

3. Visiones imaginariae dormientium.

Gen. 28, 12
Eccl. 4, 1
Dan. 2, 1

Gen. 13, 7

estis. Item quòd nec faciunt sanctum, nec ostendunt: alioquin Balaam sanctus esset, & eiusasina, quæ vidit Angelum; & Pharaos sanctus esset, qui futurorum prælagia in somno vidit. Item quòd etiam si veræ sunt, tamen per se meritoria non sunt: & qui multa talia videt, non est melior; & qui nulla, non est minor. sicut de miraculis aliquibus. Item quòd pluribus sæpe magis nocuerunt talia quàm profuerunt: quia inaniter inde gloriantes extollebantur. Multi etiam putantes se visionem vidisse cum nil viderunt, seducunt se & alios, vel ad quæstum avaritiæ retorserunt. Multi finxerunt mendaciter se vidisse visiones, ne aut haberentur inferiores cæteris, aut ut præ cæteris honorarentur quasi sanctiores, quibus secreta Dei ostendantur. In quibusdam etiam solent huiusmodi visiones esse præludia infantiæ: quia cerebro cõfuso & fumo ipsum obnubilante, etiam visus oculorum confunditur; ut putet sibi aliquid apparere veraciter, quod phantasticum est & falsum. Eccli. Sicut parrurientis cor tuum phantasias patitur, ne dederis cor tuum in illis. Alia visio est intellectualis, qua illuminatus oculus luce veritatis, purè ipsam veritatem in se contempletur, vel intelligit in visione imaginaria veritatem, quæ in illa significatur: sicut Paulus cum raptus in paradysum vel in tertium cælum, vidit invisibilia, & audiuit verba ineffabilia: quia non corporearum rerum imagines, sed ipsius veritatis splendorem purè intuitus est. Similiter & Ioannes Evangelista licet sub figuris corporearum rerum describat Apocalypsin, creditur tamen omnia purè vidisse & intellexisse, quæ ibi figuratim descripsit, vel propter capacitatem aliorum, quibus ipsa pura veritas præ sui splendore imperceptibilis fuit, vel magis propter

Nu. 22, 28

Ecli. 34. 6

4. Visio
intelle-
ctualis.

1. Cor. 13. 5.

mysteriorum reuelationem, quæ non passim
 omnibus propalanda sunt, vt exerceatur dig-
 ni, & excludatur indigni à sacratorum myste-
 riorum intelligētia; sicut & reliqua sanctarum
 Scripturarum velaminibus sunt operata. Hoc
 signabat velum ante Sancta Sanctorum op-
 pansum, intra quod non licebat populo, sed
 solis sacerdotibus introire. Similiter sanctua-
 rium inuolutū in profectioe Leuitis impo-
 nebatur portādum, quod antequā inuoluere-
 tur, non licebat aliis quā sacerdotibus con-
 tingere vel videre: hoc significante Spiritu
 sancto, quod profunda Scripturæ mysteria
 perfecti aliquatenus vident: alij autem inuo-
 luta portare debēt, dum sumus in hac vita ve-
 lamine figurarum. Ipsæ enim imaginariarum
 vel corporalium visionum figuræ, etiam cum
 veræ sunt secundum spiritualem significan-
 tiam, non sunt veræ secundum rei existētiā.
 Non enim verum est substantialiter esse bo-
 ues in cælo vel leones vel aquilas, & alia quæ
 in Apocalypsi & aliis Prophetarum visionibus
 describuntur, sed ibi sunt cælestes virtutes,
 quarum merita vel officia istarum bestiarum
 & aliarum rerum proprietatibus, figuratiter
 designantur. Credimus Christum glorifica-
 tum corporaliter esse in cælo, nec vltā secun-
 dum suæ substantiæ veritatem nasci de virgi-
 ne, lactari vel pati, vel alia quæ Euāgelica do-
 cet historia eum fecisse, cum corporaliter cum
 hominibus in terra conuersabatur: & tamen
 sic sæpe refertur aliquibus Sanctis & deuotis
 apparuisse in visione, vel nascens vel in matris
 gremio contentus, vel extensus in cruce: non
 quod ita secundum veritatem fieret, sed quod
 illis propter aliquam singularem consolatio-
 nem & deuotionis exercitationem, vel propter
 aliquam spiritualem significationem sic ap-
 pareret.

Exo 26,

33. & 27, 21

Nu 4, 20

paret. Scimus enim quòd Christus resurgens rom. 6,9
 ex mortuis, iam non moritur, & mors illi vltra
 non dominabitur: sic nec vltra corporaliter la-
 etabitur vel nascetur. Ita de aliis Sanctorum
 vel Angelorum apparitionibus est tenendum.
 Non videtur autem prætereundum, quia qui- Visiones
 seductoriũ
 spirituum.
 dam decepti à seductoriis spiritibus vel pro-
 priis falsis opinionibus, putant sibi apparere
 in visione vel ipsum Christum vel eius glorio-
 sissimam genitricem; & non solum amplexi-
 bus & osculis, sed & aliis indecentioribus ge-
 stibus ab eis demulceri: vt sicut spiritus ip-
 sorum interiùs, ita & caro exteriùs sibi cõgruo
 oblationis sensu sensibilibiter demulceatur, &
 carnaliter confoletur: quod non solum est fal-
 sum & seductoriũ, sed etiam blasphemia gra-
 uis esse liquidò comprobatur. Spiritus sancti
 visitatio sicut contra omnia vitia reprimenda
 & detestanda infunditur; ita etiam singulari-
 ter contra carnales illecebras opponitur. Et
 vbi spiritus munditiæ suo iubare resplende-
 rit, continuo omnes prauæ voluptatis motus
 euanescere, & velut tenebras superueniente
 lumine disparere necesse est. De his verò, qui
 cum aliquando dulcedinem spiritualem sen-
 tiunt, & mox carnalis delectationis pruritu
 fœdantur: nescio quid iudicem, nisi quòd po-
 tiùs eligo illis carere floribus quos de luti sor-
 dibus legere deberem. Et sicut illos damnare
 non audeo, qui inuiti quandoque in spiritua-
 libus affectionibus carnalis fluxus liquore
 maculatur; ita etiam excusare nequeo, qui ta-
 li fluxui ex consensu condelectantur, qualif-
 cunque eorum intentio videatur.

A a 5

De

De modis revelationum.

CAP. LXXVI.

REVELATIO secretorum vel futurorum pluribus modis fieri videtur: in quibus sicut in visionibus plurimi seducuntur, putantes spiritum esse quod proprius sensus finxerit, vel spiritus erroris suggererit: & ideo vaticiniis iam usque ad fastidium repleti sumus de Antichristi aduentu, de signis appropinquantibus iudicij, de destructione religionum, de persecutione Ecclesiae, de regni defectione, & variis mundi pressuris, & aliis pluribus, quibus etiam viri graues & deuoti plusquam oportuit creduli extiterunt: de scripturis Ioachim, & aliorum vaticiniis varias interpretationes extrahentes: quae etsi vera essent & autentica, tamen religiosi plurima inuenirent in quibus fructuosius occuparetur: cum & Christus Dominus in Apostolis tales curiosas temporum inquisitiones represserit, dicens: Non est vestrum nosse tempora & momenta, quae Pater posuit in sua potestate. Reuelatio aliquando fit per vocem & verba expressa: vt Petro & Ioanni & Iacobo in monte cum Iesu, vox de nube dixit: Hic est filius meus dilectus, &c. Vnde Petro dictum est: Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus qui est in caelis. Vel sicut Samueli primo sermo Domini factus est in Silo. Aliquando fit per somnum: vt Ioseph viro Mariae dictum est in somnis, vt acciperet Mariam & fugeret in Aegyptum & rediret. Et Magis similiter in somnis dicitur, ne redeant ad Herodem. Et in aliis pluribus locis simile inuenitur. Aliquando per spiritum Angelicum vigilanti & intrinsecus loquenti. vnde Zachar. Angelus qui loquebatur in me, dixit ad me: Nunquid nescis quid sunt

Mat. 13, 35

Reuelatio per vocem.

Mat. 17, 5

Mat. 16, 17

1. Reg. 3, 4

Reuelatio per somnum

Mat. 1, 10

& 2, 13

Ibid. 2, 12

Reuelatio per spiritum Angelicum

Zach. 4, 5

funt hæc? &c. Aliquando fit per spiritum interius in mente. Psalm. Audiam quid loquatur in me Deus. Et hoc duobus modis. Vno modo, cum inspirat menti aliquid agendum vel dicendum, vel de propriis docet vel de alienis: sicut Prophetis inspiravit quid facerent vel dicerent; vel cum futura vel absentia vel abscondita eis reuelavit. Secundo modo, cum non de speciali facto illo vel illo, sed generaliter ad plura per mentis illuminationem ostendit, quid secundum veritatis iudicium sit melius vel non melius. Sicut docet omnes iustos declinare à malo, & facere bonum, & per spiritum scientiæ, vel consilij, vel intellectus, vel sapientiæ, Dei placitum agnoscere, vel eligere potiora. Est & alius modus reuelationum per Spiritum sanctum, cum homo ex Dei inspiratione orat Deum pro aliqua speciali causa propria vel aliena, & per affectum deuotionis & fiduciam exauditionis intelligit se exauditum in hac petitione. Sed licet confidat quod illud pro quo orauit, habiturum sit prosperum successum; nescit tamē sæpe qua via habebit processum. Econtrariò cum non sentit sibi infundi fiduciam exauditionis, intelligit se non habiturum effectum sue petitionis, licet nō sit in hoc omnino certus: quia nescit an hoc sit defectus deuotionis, vel iudiciū negatæ petitionis. Hoc tamē genus reuelationis est specialiter deuotis mētibus familiare. In hoc tamē aliquando quidā deuoti inueniuntur decepti, sicut & in interna inspiratione. Et hoc taliter posse fieri videtur, cum homo deuotus Deo aliquādo intēdit, & per magnæ deuotionis affectū confidit Deū sibi esse fauorabilem, orat vel orat sibi vel alteri istud vel illud quod tūc desiderat euenire: & cum fuerit iam in affectu deuotionis, & fiducia diuinæ propitiationis, antequam istud opta-

2. Reuelatio per Spiritum sanctum.

optaret, accedente verò optatæ rei desiderio fit affectus feruentior, & fiducia ad Deum ex feruore constâtior. & quia præsumit Spiritum sanctum hanc deuotionem operari, cum spiritus malignus non possit affectum deuotionis infundere quem nunquam habet; confidit se non decipi, & in concepta spe desiderij sui non confundi: quia testimonium adauctæ per spiritum deuotionis & fiduciæ creditur approbasse. Sed in hoc potest esse deceptio, quòd spiritus hominis ex desiderio rei quam diligit, cum de illa studiosè cogitat, hilarescit; etiam cum in nulla prius erat deuotione ad Deum, ita quòd aliquando pro desiderio illius rei facilè pronocaretur ad lachrymas, maximè si est res quæ spectat ad deuotionem qualemcūque. Sicut sæpe etiam cum pro vana gloria quis optat gratiam bene prædicandi, vel propherandi, vel miracula faciendi, vel aliud vnde mirandus videretur agèdi, cor delusum huiusmodi phantasmatibus hilarescit, & in vanam affectionem pinguescit. Quanto ergo magis cordis affectus exhilaratur & deuotio afficitur in se, cum cogitat & optat quod desiderat, non ex leuitate vel vanitate, sed ex maturitate & charitate! dum interim est in aliqua spiritus consolatione, quæ facili occasione potest per ampliora incitamenta deuotionis subleuari, tunc confidentia propriij spiritus loquitur, & putat loqui Spiritum sanctum, dum non subtrahit deuotionis gratiam quam dedit, imò dilatato cordi per desiderij appetentiam, eo profusiorrem gratiam infundit, quo cordis exhilarati capacitas locum ampliorem in se gratiæ præparauit. Cor enim liberum & beneuolentia iucundum aptius est ad deuotionis gratiam recipiendam, quàm tristitia & amaritudine constrictum: quia Spiritus sanctus amor est,

&

& beneuolentia, & iucunditas Patris & Filij:
 & similia similibus magis gaudēt naturaliter.
 Lætitia enim est proprium cælestis patriæ.
 Mœror tristitiæ, est huius exilij negotium.
 Amaritudo desperationis, est infernale suppli-
 cium. In omnibus ergo reuelationum vel vi-
 sionū generibus magna cautela habēda est, ne
 falsa pro veris, noxia pro salutaribus, exigua
 pro eximis, & incerta pro certis recipiantur.
 Solus autē Spiritus sanctus per donū cōsilij, &
 per gratiam discretionis spirituum, scit homi-
 nem expedire & certum reddere quid in illis
 recipiendum sit vel respuendum, & quomodo
 eis vtendum: sicut & Prophetas & Sanctos do-
 cuit, quibus nō solūm verā ostendit, sed etiam
 per veritatis testimonium, quia vera essent in-
 teriūs demonstrauit. Aliis autem videtur esse
 securius talia non quærere, oblatis non citō
 credere, deceptionis caueam cauere. Aliquan-
 do etiam oblata velut minūm fructuosa parui-
 pendere: vt si vera sint, se habeant indifferen-
 ter ad ea: si falsa, non innitantur eis ne deci-
 piantur. Et si velint aduertere, quærant super
 his consilium sapientum solum modo & pau-
 corum: & ad illa studiosè sese exerceant quæ
 sunt secura, meritoria & fructuosa: scilicet vt
 sunt vitia extirpare, & virtutum studiis fide-
 liter insudare, Scripturæ sacræ sanum scrutari
 intellectum, & per orationis vsum mentem
 accendere ad deuotionis effectum. Hæc sunt
 salubria & secura & fructuosa studia religio-
 forum. Et quanto quis se in istis magis exer-
 cuerit, tanto maioris meriti & maioris gloriæ
 apud Deum erit. Sunt etiam quædam sensibi-
 les dulcedines & suauitatis experientiæ, quæ
 deuotis quandoque infunduntur: vt mirabilis
 fragrantia odorum, ineffabilis suauitas sapo-
 rum, & hymnidicæ melodiæ vocum & sono-
 rum,

Dulcedi-
 nes sensi-
 biles.

rum, & tactu perceptibiles experientiae indicibilia suauitatum. Quae cum verè sint à Deo, possumus estimare, quòd aut dentur quibusdam nouis & rudibus, qui spiritualia nondum lucidè intelligunt, vt saltem per sensibilia consolentur in Domino, qui virtutem purè spiritualium non cognoscunt; in quibus maior vis est & certior veritas, & fructuosior profectus & purior perfectio. Etiam prouectiozibus in spiritu consolationes sensibiles dantur propter redundantiam interioris dulcedinis: vt sicut anima communicat corpori suo quasi comiti & socio viae passiones suas, ita communicet ei & consolationes. Tristante enim interiùs anima, etiam corpus tabescit exteriùs. Sicut ergo corpus collaborat spiritui & compatitur in merito: ita dignè comparticipat & conremuneratur ei in prämio; non solum futuræ gloriæ, sed etiam præsentis gratiæ: sicut domini in conuiuio epularum seruis transmittunt reliquias ferculorum. Aposto-

a. Cor. 1, 7

lus: Sicut socij passionum estis, ita & consolationum eritis. Et hoc ex superfluenti mensura datur dilectis, cuius redundantia ne effusa depereat, excipitur à corpore, quod particeps fuit in labore. Sed sicut de visionibus & reuelationibus, ita & de huiusmodi sensibilibus experientiis est sentiendum, quòd aliqui seducuntur in eis, putantes esse à Deo, quod fortè phantastica deceptio est; & aliqui putant esse aliquid magni, quod nullius est in se meriti vel momenti; & aliqui extolluntur de talibus apud se, & iactant se quasi de singularis gratiæ sanctitate. Etiam habet hoc proprium diuinæ dulcedinis experientiæ, maximè cum frequentiori vsu & valentiori motu influunt, vt spiritum reficiendo, corpus debilitent, & ita quodammodo delectando affligant. Sicut rusticum

cum

cum cibis grossioribus assuetum, delicia fercula sæpius sumpta alterando calefaciunt & dissolunt. Ignobile namque corpus & corruptibile sicut pecus brutalibus, sic est assuetum terrestribus & vilibus. Genes. Comedes her- Gen. 3, 18
 basterræ. & hoc post peccatum. Quærun- Quæstio
in signis. au-
 tem deuoti aliquando ex deuotionis vehemen-
 tia corpore debilitati, virum sit melius debili-
 tatem corporis potius subire, & spiritum per
 deuotionis studij cum Deo roborare, & gra-
 tiam oblatam non abiicere, vel præ nimia de-
 bilitate se abstrahere à deuotione, & spiritum
 extinguere, & exterioribus occupationibus se
 dare pro corporis releuatione. Ad hoc, saluo
 meliori consilio, videtur consulendum nimis
 debilibus, quòd interdum possunt se vtiliter
 subtrahere à studio deuotionis, & conatu pro-
 prio non ad hoc instare, ne quasi extorquendo
 exprimant deuotionis affectum: quia talis co-
 natus violentus debilitat etiam validiores. Si
 autem sine laborioso conatu offert se gratia &
 ingerit se illis non quæsitâ, nec abiiciant eam,
 nec omnino totos se immergât ei, maximè si
 vehementer ex hoc se debilitari sentiant, sed
 temperatè ei inhæreant. Iuxta illud: Mel in- Pro. 25, 10
 uenisti, comede quod sufficit tibi, id est, quod
 satis est iuxta virium tuarum mensuram. Vti-
 lius enim est ad horam temperantiùs frui gra-
 tia deuotionis, quàm omnino exhaustis viri-
 bus, & destructa virtute naturali totaliter eam
 perdere & irrecuperabiliter carere. Quia sic
 destructi, postea nimis incipiunt sibi met com-
 pati: & vt reparent vires amissas per indiscre-
 tionem, non solum delicatiùs, sed etiam disso-
 lutiùs quàm expedit se habere. Exhaustis nam-
 que viribus maximè capitis & cordis, vix au-
 dent etiam per moram aliquam ad deuotionis
 studium aspirare: quia retrahit eos continuo
 mole-

molestia debilitatis: & quo magis volunt contra eam conari, eo minus possunt. Et ideo consultius videtur consolationes diuinas moderatius querere, cum debilitas corporis obstitit, ut diutius eis frui possint, & auctas valeant tolerare; quam ad breue in eis delectari ita indiscretè, ut postea fugere eas oporteat, & sine spe recuperandi amittere propter virium defectiorem. Vase enim contrito, liquor effunditur.

Psal. 72, 26

Vnde Psalm. Defecit caro mea & cor meum; quia cum corporis virtus omnino deficit, etiam cordis vigor a deuotione languescit. Contingit etiam plerumque studiosis deuotionis, ut cum magis conantur habere deuotionis gratiam, minus habeant; & cum vehementius instant, aridiores & duriores corde fiant: sicut in summis festiuitatibus, & deuotis temporibus passionis Christi & natiuitatis & similibus, & maximè cum se ad sacram communionem student sollicitè præparare. Et multi ex hoc sæpissimè grauer contristantur: & ad illam partem conturbati corde pusillanimitè, interpretantur quòd fortè indigni sint visitatione diuina, & quòd non placeant Deo, ut sicut indigni & inuotati ad sacram communionem accedant: & sic sæpe se subtrahunt à cibo vitæ, & medicina salutis. Sed cum homini incertum sit an sit dignus amore vel odio, secundum rationem dispositionis & merita singulorum Deo soli nota, non possumus secundum veritatem cuique consulere quid in huiusmodi sentire debeat & facere. Tamen cur tunc Deus subtrahit bonis & studiosis deuotionis gratiam, cum eam libentiùs haberent & instatius querunt, super hoc possunt quinque rationes assignari. Prima, humiliatio: quia magis humiliatur homo cum non habet tunc deuotionem quam alio tempore: & magis confunditur

Cur Deus
subtrahit
bonis deuotionis
gratiam.

ditur in seipso: sicut seculares plus cōfunduntur si in Pascha nō cōmunicant, cū solitū est cōmunicare cæteros, quā toto reliquo tempore anni. Secunda est purgatio peccati: quia fortè per alia exercitia minùs purgatus est, vel aliqua habet delicta quę non recolat: & vt dignius accedat ad Eucharistiam, & ampliùs purgetur à peccatis; & in hoc punitur in quo magis dolet; & quo dolor grauior, eo purgatio efficacior: & maximè, quia fortè alio tempore minùs studiosè quæsiuit deuotionis gratiam, vel oblatam negligentius recepit, nec dignas pro ea gratias retulit. Punitur modo in quo peccauit, vt tunc illa careat gratia, cū eam desiderat, quā ante eam neglexit cū habere poterat, & cauior de cætero in hac parte fiat. Tertia, vt ex hoc eruditior in gratia fiat, quod à Deo sit, non ab homine: cū non potest eam homo pro voluntate habere sui arbitrij: sed Deus qui dat ex se, quādo vult infundit, quādo vult subtrahit, prout sibi placet, & prout accipienti iudicat conuenire. Item, quia ex gratia sua dat, non pro meritis hominis: quia si daret semper cū quæritur, & non daret nisi quæreretur, putaretur iam tātum dare secundū merita requirentium, & non secundū gratiæ liberalitatem: ideo quandoque studiosè quærentibus negatur ex iustitia, & non quærentibus quandoque datur ex gratia.

De tentationibus deuotorum.

CAP. LXXVII.

DVÆ sunt enim tentationes deuotorum Deuotos
 satis consuetae, maximè nouis & imper- tentationes
 fectis, hæsitatio & elatio. Hæsitant enim sæpè dux: hæsi-
 an à Deo talis sit gratia, vel homo per se istos tatio &
elatio.

B b

motus

motus suo conatu procuret. & est satis importuna tentatio. Aliquando etiam videtur homini quòd fortè possit esse dæmonis illusio, & fit perplexior: quòd quandoque studium deuotionis cogitat omnino postponere, & simpliciter vocalibus orationibus, & actionibus solùm intentus esse; quasi in illis sit securior, quàm in studio internæ deuotionis, & hoc præcipuè patitur eùm deuotionis gratia sibi subtrahitur, & sic dupliciter tribulatur. s. de subtractione gratiæ, & de hæsitatione si fuerit à Deo gratia quam habebat. Sic discipuli ante plenam Spiritus sancti missionem sapè vacillabant in fide Christi; dum modò visis eius miraculis & excellenti doctrina credebant eum esse verum Dei filium: modò visis eius passionibus pro nobis susceptis, titubantes hæsitabant, sicut eo passo, antequam certi essent de eius resurrectione, inter se dicebant,

Luce. 24, 21. Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israël. quasi dicerent, Ab hac spe frustrati sumus. Sic & post resurrectionem suam, viso eo gaudebant & dubitabant, donec per multa argumenta de veritate eius certificati sunt, maximè post ascensionem eius, & sancti Spiritus emissionem. Ita & deuoti Christi fideles modò gaudent de consolatione internæ gratiæ, modò dubitant & tristantur: imò variè operatur in eis Spiritus sanctus, nūc illo modo, postea alio modo. Iam infundit eis consolationem, & iam subtrahit: donec pluribus iudiciis experiri veritatē & vtilitatem suæ visitationis, præsentē gratia gaudent de consolatione, & secari sunt de veritate, absente ea vtriusque muneris solatio earent. Sapiens autem in die malorum non immemor studet esse bonorum; quorum recordatio reuocat eum à pusillanimitate spiritus & tempestate. Et hoc
valet

Eccl. 11, 27

valet contra primam illam tentationem hæsi-
tationis. Rursum in die bonorū nō immemor
studet esse malorum, per quæ humilietur, &
timore ab elationis tumore comprimatur: &
sic secunda tentatio sanatur. Extolluntur enim
deuoti quadrupliciter; quia aut gloriuntur se
deuotionis gratiam præcedentibus studiis &
laboribus meruisse, aut præ cæteris qui hanc
gratiam nō videntur habere, se à Deo dilectos
esse, aut maiorem gratiā sibi esse datam quā
sit in veritate, aut se melius ea scire vti, & gra-
tiosius recipere, & fructuosius impendere, &
minus negligere quā alij qui simile donum
gratiæ acceperunt. Contra priorem tentatio-
nem hæsitationis valet constans fiducia cre-
dulitatis, quod à Deo sit illa gratia, & diligens
consideratio gratiæ ipsius, si semper sit motus
eius ad bonum tantum, & humilis consultatio
super illa apud aliquem peritum & exercita-
tum in talibus, & prōpta voluntas acquiescen-
di qualiter in gratia debeat se habere, & sup-
plex oratio ad Deum, ne permittat hominem
decipi à sensu proprio vel spiritu alieno. Con-
tra alteram tentationem elationis valet dili-
gens cognitio propriæ indignitatis, & torporis
& negligentia, & ingratitude, & inanis glo-
riæ, & timida expectatio reddendæ rationis de
gratia collata & neglecta, & puida suspicatio
subtrahendæ gratiæ & derelictionis à Deo,
propter vitia prænotata, iam diu causa corre-
ctionis tolerata & non emendata, & studiosa
consideratio aliorum qui in gratia, in virtuti-
bus, in orationibus, & studiis bonis incompa-
rabiliter eos præcellunt. Quarta ratio negatæ
deuotionis, cum quandoque studiosius quaeri-
tur, quia aliquando ex impetuoso cordis cona-
tu libertas mētis obruitur, dum quasi per vio-
lentam extorsionem accelerat deuotionis affe-

Elatio de-
uorum
tentatio
altera.

Contra
hæsitatio-
nem reme-
dium.

Contra
elationem
remedium

Etum exprimere; & si non iuxta desiderium
 cordis statim potest elicere gratiam deuotionis
 quesitam, contristatur, & amplius ex hoc indu-
 ratur: & quo impetuosius cupit se ad deuotio-
 nem cogere, tanto minus proficit, & amplius
 arefcit: sicut qui botros in torculari vel oliuas
 in prelo subito & nimis vehementer compri-
 mit, liquor magis turbidus & insipidus fluit,
 quam si paulatim & moderatius cōpressisset.
 Quo enim liberior, eo pinguior deuotionis
 affectus. Ideo alio tempore saepe est homo de-
 uotior: quia tūc spiritus suæ libertati relictus,
 sponte se eleuat in sublime. Violenta namque
 acceleratio præfocat spiritum etiam in corpo-
 re. Morosa autem respiratio est cordis refrige-
 ratio. Quinta ratio potest esse meritum ma-
 ioris gratiæ & gloriæ, dum desiderium nō ad-
 impletum affligendo purgat animam, & pa-
 tientia desolationis & humilis sufferētia mœ-
 toris quasi lima reddit animam clariorem, &
 magis susceptibilem splendoris diuini & am-
 plioris gratiæ & gloriæ capacem. Lux enim
 vultus Dei & fulgor claritatis eius, omnibus
 æqualiter superfulget. Qui autem purior est
 & à vitio obscurante liberior, magis capax est
 lucis & illuminationis desupet influētis: sicut
 vitrum clarum vel metallum bene limatum &
 politum radios luminis amplius recipit, &
 splendidius efficitur. Quia igitur afflictio lima
 est animæ quæ rubiginem vitiorum abrasit,
 vt deterfo peccato quod sua obscuritate radios
 diuini luminis & fulgoris velut obex ab anima
 excluderat, lucē gratiæ recuperet, purgat Deus
 aliquando deuotorū corda per subtractionem
 illius consolationis, cuius carentia est eis ma-
 xima afflictio; vt sic purgati aptiores fiant
 abundantiori gratiæ percipiendæ in præfenti,
 & gloriæ in futuro, etiam si hanc afflictionem
 spe-

Afflictio
 Lima ani-
 mæ.

specialis culpa non contraxit. Si verò aliquis desiderat experiri, vtrum sit melius, sæpius an rarius corporis Christi suscipere Sacramentum, videtur mihi quòd non possit super hoc omnibus dari regula vniformis. Varia sunt hominum merita & diuersa operum studia, & differentia desideria, & multiplices Spiritus sancti operationes in singulis, & diuersi etiam status in religione. Et ideo sicut ægrotantibus non potest vna forma seruari in dandis medicinis corporis, propter diuersitates complexionum aut loci aut temporis, aut diætæ vel aliarum considerationum, pro quibus aut rarius, aut sæpius, aut maiori, aut minori quantitate, eadem medicina datur: ita & de medicina spirituali, quæ est corpus Christi, intelligendum. Mundanis enim curis occupati rarius possunt se ad illud recipiendum expedire, quàm illi qui tantum spiritualibus studiis sunt intenti: & alij magis & alij minus sunt circumspecti in custodia vitæ suæ & morû, & cōscientiæ suæ puritate. Alij etiã ardētiori desiderio trahuntur ad illius salutaris cibi perceptionē. Alij verò quodammodo terrentur cum deberent accedere: & nisi conscientia vrgeret, & consuetudo religionis induceret, vel timor maioris elongationis à Deo impelleret, valde rarò accederent ad illud mirificum Sacramentum. Vix tamen aliquis ita religiosus esse videtur & sanctus, exceptis sacerdotibus, quin semel in septimana sufficiat ei ex consuetudine communicare, nisi specialis causa quandoque vel ratio plus suadeat, infirmitas superueniens, vel singulariter festiuitas solennis, vel inusitata deuotionis feruor, & intemperata desiderij sitis sit pro illius susceptione, qui solus sufficit amanti animæ ardorem refrigerare. Et quia talis ardoris impetus nō nisi à Spiritu sancto,

Rarò an
sæpe sit
commu-
nicandū.

ut creditur, infunditur, ideo legibus humanæ
 consuetudinis & statutis mortalium non ar-
 ctatur: sicut aliquos quandoque vidimus, licet
 paucos, quibus vivere Christus erat: ita ut si
 non frequentius pane vitæ reficerentur sacra-
 mentaliter, quasi videbatur vita corporis iam
 velle deficere, patentibus indiciis hunc defe-
 ctum prodentibus. Et qui antè tam debiles
 erant, quòd nec incessum debitum habere po-
 terant, post susceptionem illius Sacramenti in-
 tantum confortabatur, quasi nullam antè sen-
 sissent debilitatem manifestè apparentem. Iu-
 xta illud: Caro mea verè est cibus, & sanguis
 meus verè est potus. Quia nullus cibus mate-
 rialis vel potus posset sic celeriter & efficaci-
 ter non solum corpus, sed etiam animam re-
 creare. Salubre tamen est & vrile, quòd homo
 sæpe se ad illius medicamenti susceptionem
 præparat, & quanto deuotius valet, illud perci-
 pere studeat, & post perceptionem in studio
 deuotionis se conseruet: attentius tamen reli-
 giosi & qui obtulerunt se Deo, sic enim erunt
 in maiori custodia vitæ suæ & conscientiæ,
 dum & ante & post Eucharistiæ perceptionē
 ob reuerentiam ipsius student magis innocen-
 ter viuere, & studio deuotionis frequentius
 intendere. Et licet quandoque repidè, tamen
 confidens de misericordia Dei, fiducialiter
 accedat: quia si se indignum reputat, cogitet
 quòd tanto magis æger necesse habet requirere
 medicum, quanto magis senserit se ægro-
 rum. Non enim est opus valentibus medicus,
 sed malè habentibus. Nec ideo quæris te iun-
 gere Christo ut tu eum sanctifices, sed ut tu
 sanctificeris ab illo. Nec propterea prætermittenda
 est sacra communio, si quandoque non
 sentit homo specialem deuotionis gratiam,
 cum se ad illam præparare studet, vel cum in
 ipsa

1007. 6, 55

1007. 9, 12

ipsa perceptione vel post fortè minus deuotū se sentit quàm uellet: quia ex aliqua supradictarum causarum ratione solet illud euenire. Circa sacerdotes autē potest hæc forma teneri, ^{sacerdotes nec cōtinuè, nec nimis rarò sacrificās.} ut nec nimis rarò nec nimis cōtinuè celebrare, vel imprætermisè sacrā hostiam studeant immolare. Nimis enim cōtinuè celebrare aliquā uidetur notare irreuerentiā, cū vix aliquis tam deuotus sit, qui semper eadem deuotione ferueat, quòd semper cum debita reuerētia illud faciat, & cordis ardore, quin aliquādo reperiat quantulumcunq; quod eum impediāt. Nimis etiam rarò celebrare quāuis ex reuerentia aliquādo solet fieri & humilitate, tamē quandoq; torporem nutrit, quia minùs circumspectus est homo in omnibus, quasi nō indigere videatur sui custodia, cū nō proponit accedere ad mensam Christi. Humilitas etiā nō est vsquequaq; secura, quòd diu se subtrahat: quia sicut nō est dignus sæpe corpus Christi percipere, sic nec semel. Ideo eum nō recipimus quasi qui digni sumus: sed ut illo nos sæpe visitante & habitaculum cordis & corporis nostri subintrante magis ac magis digni efficiamur. Quò enim inroierit, Dominus benedicet: sicut olim domui Obed-edō benedixit propter arcam Dñi, in qua manna seruabatur. propter hoc uoluit Dauid eā reducere cū benedictione. Sap. Pro. ^{Sap. 3, 9} posui hanc adducere mihi, sciens, quoniā communicabit mecum de bonis suis. Quæ bona prætereo: quia in scripturæ pluribus locis inueniuntur.

De diuersis affectibus quibus trahimur ad communicandum. CAP. LXXVIII.

Diuersis autem affectionibus & intentionibus diuersi ad communicandum trahuntur vel ad celebrandum. Aliquos trahit amor

B b . 4

Dei,

Dei, vt dilectum sapius ad se inuitent, eumq̄
 in semetipsis delectabiliter amplexentur. Ali-
 quos propriæ infirmitatis intuitus, vt eū quasi
 medicum ad se vocent, per quem ab omni in-
 firmitate curentur. Aliquos cōscientia delictō-
 rum suorū, vt per eum quasi per hostiā placa-
 tionis ab omnibus peccatis expiati purgentur.
 Aliquos pressura alicuius tribulationis, vt per
 eum qui omnia potest ab omni aduersitate ci-
 tius liberentur & tutius protegantur. Aliquos
 desiderium alicuius gratiæ vel beneficij impe-
 trādi per eū, cui pater nil potest negare, pro se
 intercedentē. Aliquos gratiarū actio pro bene-
 ficiis diuinis, cū nil dignius habemus reddere
 Deo pro omnibus quæ nobis tribuit, quā ca-
 licem salutaris accipere, id est, ipsum Iesum.
 Aliquos laus & honor Dei & Sanctorum, cū
 non habemus maius quo possimus, Deum vel
 Sāctos pro sua dignitate venerari, quā Chri-
 stum immolare Deo Patri. Aliquos charitas &
 compassio proximorū, cū pro salute viuorum
 & pro requie defunctorū, nil efficacius inter-
 pellet quā sanguis Christi pro nobis effusus.
 Hoc est summū auxiliū nostrū cū oramus
 Deum: & illum intercessorem inuocamus, qui
 nos Patri reconciliauit, & semper interpellat
 pro nobis. Multis de orationis studio & virtute
 omissis, quæ studiosus melius orādo per expe-
 rientiam discet, hoc in fine dicendum, quōd
 omnia quæ orantes petimus sunt ista: Aut ora-
 mus pro malis quæ fecimus ignoscendis, aut
 pro malis quæ patimur amouendis, aut pro bo-
 nis quæ cupimus adipiscendis, aut gratias
 agimus pro acceptis vel promissis. Quæ nobis
 Dominus concedat adipisci, qui est benedictus
 in secula.

A M E N.

INDEX IN SPECVLVM
DISCIPLINÆ, ET DE PRO-
FECTV RELIGIOSORVM
S. Bonauenturæ locupletissimus.

A bsentes semper excusandi.	pag. 91
A bstinentia, vide, Sobrietas. de abstinentiæ gradibus.	314
A cedia quid.	194
de remediis contra acediam.	195
A ctio. in omni actione tria obseruanda.	240
actionum omniū intentio ad Deum referenda.	98
A duersaferenda.	233
in aduersis & prosperis quomodo sit philosophan- dum. 201. vide, Afflictio.	
A ffectiones septem.	259
A fflictio lima anime.	388
A ltare. de ministris altaris.	46
officium ministrorum.	49
summa requiritur mūditiā calicū, corporal. &c.	48
rubrica Missalis obseruande.	51
A mor.	265
varie appellationes.	ibidem.
A mōr Dei, quo Deus amatur.	
nulla creatura amat Deum, quomodo ipsa à Deo amatur.	363
mentem inebriat.	364
omnium affectionum est condimentum.	371
A moris carnalis detestatio.	274
indicia carnalis amoris.	275
A nima est imago Dei, quem capere potest.	156
anime potentiæ peccato vitiate.	159
quomodo sint deformate.	162. & seq.
quomodo sint reformande.	159
quo pacto potentiæ decorētur à Deo. 118. & seq.	
quanta cura corporibus egris, tanta vitiosis animis est adhibenda.	239

B b 5

Ani-

I N D E X.

<i>Anime sanitas in quo consistat.</i>	139
<i>Appetitus concupiscibilis, irascibilis, cur dati.</i>	162.
<i>& sequentib.</i>	
<i>Appetitus delectationis cur datus.</i>	168
<i>Auaritia quid.</i>	197
<i>unde generetur in nobis.</i>	168
<i>de auaritie affectu.</i>	174
<i>auaritia contra naturam est.</i>	197
<i>de remedio contra auaritiam.</i>	198
<i>Audire tutius est quam loqui.</i>	57
<i>Auicula mane & vesperi cantillantes imitanda.</i>	99

B.

B eneficia Dei meditanda & studiosè consideranda.	131. & 335. & seq.
<i>et si parua videantur pretiosissima sunt.</i>	231
<i>quanta Deus praestet, & quibus.</i>	336
<i>Bibere non decet religiosos post completorium, & dumtaxat bis vel ter ieiuniorum diebus in collatione.</i>	63
<i>Blasphemie tentationes non curanda.</i>	149
<i>Bonum summum Deus.</i>	259
<i>Bona gratie, naturae, fortunae.</i>	165
<i>Bona nostra & mala, quando sint occultanda vel ostendenda.</i>	166
<i>bonum propter pulsantè vanam gloriam non omitendum.</i>	167
<i>Bonum alacriter incipiendum perficiendumque.</i>	148. & seq.

C.

C eremonia, obseruantia, cõstitutiones monastica non contemnende.	22
<i>Calices reuerenter tractandi.</i>	48
<i>Caritas, amor, dilectio, quid, & quomodo distinguantur.</i>	265
<i>Caritas informat omnes virtutes.</i>	264
<i>virtutes connexa una Caritas.</i>	267
	varie

I N D E X.

<i>Varia sortitur nomina propter diversos effectus.</i>	
267.	
<i>tres gradus Caritatis.</i>	268. & seq.
<i>Caro non est delicate nutrienda.</i>	211
<i>Castitas.</i>	318
<i>Nemo castus nisi sobrius.</i>	319
<i>Castitas virtus celestis.</i>	ibid.
<i>eius quatuor utilitates.</i>	ibid.
<i>quomodo acquiritur Castitas.</i>	321
<i>divisio Castitatis & gradus.</i>	321
<i>de Castitate religiosorum.</i>	ibid.
<i>Castitas perfecta.</i>	324
<i>Cibum capere quomodo debeat religiosus in conuentu.</i>	
59.	
<i>quomodo cum secularibus.</i>	93
<i>Cibi delicatiores non appetendi.</i>	61. 94
<i>de affectu victualium cibi & potus.</i>	175
<i>Communia quaeque obseruare perfecte, summa religiosi perfectio.</i>	103
<i>Communis vita conuentuali, angelica & sancta & perfectissima est.</i>	67
<i>Communitas. in communitate Dominus adest.</i>	ibid.
<i>cito accurrendum ad communitatem</i>	66
<i>communitatis opera cuncta preferenda.</i>	117
<i>Communicare saepe an expediat, an rarius.</i>	389
<i>sacerdotes nec quotidie, nec nimis raro sacrificent.</i>	
391.	
<i>de affectibus quibus trahimur ad communionem.</i>	
391.	
<i>Compunctio.</i>	366
<i>de generibus compunctioum.</i>	370
<i>Confessio peccatorum priuata.</i>	28. 97
<i>Confessione peccatorum generali vacandum mox ab ingressu religionis.</i>	6
<i>cui, quoties, quomodo sit confitendum nouitium.</i>	28
<i>Confessarius non mutandus.</i>	28. 29
<i>Confessio pura sit, sine nimia scrupulositate.</i>	
29.	

pura

I N D E X.

<i>pura confessio cor mundum efficit Dei habitaculum.</i>	97
<i>Confessio rara quid efficiat.</i>	114
<i>Confessionis praxis.</i>	133
<i>Confessio publica.</i>	30
<i>de offensorum reconciliations & agnoscenda culpa.</i>	30, 31
<i>Conscientie quotidiana discussio.</i>	132
<i>Consolatio spiritualis vera in quo consistat.</i>	218
<i>cur nobis aliquando consolatio subtrahatur.</i>	210.
<i>221.</i>	
<i>eius subtractione virtutes probantur.</i>	224
<i>de utilitate subtractionis.</i>	231
<i>tres gutte spiritualis consolationis in hac vita.</i>	
<i>271.</i>	
<i>in consolatione terrena non figendus animus.</i>	
<i>202.</i>	
<i>Constantia mentis seruanda post ingressum Ordinis.</i>	
<i>6.</i>	
<i>Contemplationis species diuersae.</i>	366
<i>Cor. cordis compositio.</i>	244
<i>sanitas cordis in tribus consistit.</i>	245
<i>de pace cordis semper obseruanda.</i>	252
<i>Corporalia munda debent esse.</i>	48
<i>quomodo explicanda.</i>	51
<i>Corpus spiritus seruire, spiritus corpori prouidere debet.</i>	219
<i>Culpa quomodo publice agnoscenda.</i>	31
<i>Culpe minimae etiam cauende.</i>	232
<i>Custodia rerum.</i>	109

D.

D <i>efectus. primus ad virtutem gradus proprii</i>	
<i>cognitio defectus.</i>	2
<i>Detractio fugienda.</i>	92
<i>Deuotio. absque spiritu suauitatis & deuotionis, omnis religio imperfecta.</i>	353
	varia

I N D E X.

variae species deuotionum.	366. & seq. &
370.	
Deuotio docti & indocti comparantur.	373
gratia deuotionis cur subinde bonis subtrahatur.	
384.	
Deuotorum tentationes duae, hesitatio & elatio.	
385. & seq.	
tentationum harum remedia.	387
Deuotionis ignis frequenti oratione fouendus.	
351.	
Deus. in Deum referenda omnium actionum inten-	
tio.	98
Deus laudandus in omnibus aduersis, prosperis.	
98. 338.	
laudandus Deus ex sex operibus, quae sunt,	
Creatio. 339. Gubernatio, Redemptio,	
Iustificatio. 340. Reprobatorum punitio. 341.	
Glorificatio. 342.	
Deus finis est nostrae professionis.	118
peruenimus ad Deum mentis puritate.	ibid.
Deo nemo seruire potest nisi liber à mundo.	120
Dei cultus pietas.	158
summum bonum Deus est.	258
Deus super omnia diligendus.	265
nulla creatura amat Deum, quomodo ipsa à Deo	
amatur.	363
Deo iugiter inherendum. uide, Memoria.	
Dei ira grauissima.	330
Diabolus hostis noster inermis est, cogere nequit.	146
nunquam dormit nec fatigatur.	272
Dilectio quid.	265
Dilectio multiplex.	273
de affectu dilectionis.	177
Dilectio nostra in quibus consistat.	266
Dilectio Dei, & diligendus Deus super omnia.	
265.	
Dilectio proximi.	272
quomodo proximus diligendus.	ibid.
Dile-	

I N D E X.

Dilectionis proximi tres gradus.	279
Dilectio carnalis.	274
Disciplina quid.	26
de disciplina in generali.	26
in speciali.	28
de preparatorij ad disciplinam.	5
ad discipline susceptionem humilitas necessaria.	8
Discretio omnibus adhibenda.	217
Diuitie. diuitiarum contemptus.	304
magnus est meriti.	305
de triplici gradu contemptus diuitiarum.	307.
& seq.	
Diuitie auocant à Deo , perfectionem prepe- diunt.	304
natura non sunt diuitie pretiose.	306
Dulcedo spiritalis.	369
Dulcedines sensibiles.	381

E.

E Brietas spiritus.	367
E cclesia. Ecclesij caput inclinandum.	81
quomodo conuersandum in Ecclesij secularium.	83.
Ecclesia omnium primò est aduenda.	ibid.
Exercitia religiosorum quatuor.	196
item alia septem.	248. & seq.
Exercitium corporale in duobus consistit.	217

F.

F Astidij tentatio.	226
Festi dies ut sint agendi.	65
Frater à fratre socio non disjungendus.	80
solo suo nomine nullus frater appellandus.	22
Fratres nuntij non sint, aut baiuli literarum.	89

G.

G Audium. de affectu gaudij.	173
Gestus religiosorum quales esse debeant.	53
multa alia huc & ad bonos mores spectantia.	72
Gloria	

I N D E X.

Gloria umbra.	166
propter pulsantem vanam gloriã bonum non omittendum.	ibid. *
Gratiarum actio quid.	335
de septuplici consideratione, quæ accendit ad gratiarum actionem.	ibid.
Gula species.	200
de gula remediis.	ibid.

H.

H abitus siue vestis religiosorum.	74
quomodo seruandus, curandus, & componendus.	75
Habitus religionis nunquam deponendus.	77
Religiosum non facit.	260
Hospites cum charitate accipiendi.	108
ubi sit fratribus hospitandum, & quid in hospitio obseruandum, infra in lter.	
Hostis noster. supra, Diabolus.	
Humilitas quid.	281
Humilitas necessaria ad susceptionẽ discipline.	8
molesta humilitas contentioni deseruiens.	17
parendo seruatur humilitas.	86
summa est virtus religiosi.	115
humilia exercitia usurpanda.	187
semper studendum humilitati.	255
humilitatis due cause in nobis.	281
humilitas sanctorum & imperfectorum.	282
perfectorum humilitas.	287
de humilitate ad nosipfos. 282. ad proximum, & ad Deum.	283. & seq.
triplex gradus humilitatis.	285
Humilitas virtutum mater & custos.	286

I.

I ncessus religiosorum qualis esse debeat.	69
non vagandum per conuentum, per officinas.	
70.	

Ince-

I N D E X.

<i>Incedendum modeste & sine tumultu.</i>	78.
<i>vide, Iter.</i>	
<i>Instructor novitiorum inf. in Novitius.</i>	
<i>Intentio nostra.</i>	327
<i>semper referenda in Deum.</i>	98
<i>Invidia quid.</i>	172
<i>de eius affectu.</i>	ibid.
<i>de triplici invidia.</i>	187
<i>de remediis invidie.</i>	189
<i>Ira.</i>	172. 190
<i>remedia ire.</i>	191
<i>Ira gravissima Dei.</i>	330
<i>Iter. Fratres in itinere semper bini incedant, nec</i>	
<i>unquam disjungantur.</i>	80. & seq.
<i>multa observanda in itinere.</i>	80
<i>fratres non debent esse nuntij aut baiuli litera-</i>	
<i>rum.</i>	89
<i>ubi sit fratribus in itinere hospitandum.</i>	81
<i>quid agendum in hospitio.</i>	85
<i>in itinere loquendum de Deo.</i>	82
<i>non cantandum.</i>	ibid.
<i>ante omnia Ecclesia adeunda est.</i>	83
<i>Jubilum.</i>	366
<i>Judicium temerarium, iustum.</i>	144. & seq.

L.

L <i>Abor corporalis quo exercentur religiosi.</i>	64.
<i>217.</i>	
<i>laborandum alacriter.</i>	68
<i>laborantes fratres adiuuandi.</i>	117
<i>Lectio.</i>	36
<i>de lectione formanda est oratio.</i>	ibid.
<i>Libri curiosè servandi.</i>	109
<i>Lingua. lingue frenum, religionis initium.</i>	103
<i>Lingue duo ostia, labia & dentes.</i>	192
<i>bis ad limam antequam ad linguam.</i>	90
<i>Literarum baiuli fratres non sint, aut nuncij.</i>	89
<i>alienae literae non legendae.</i>	112
	Locus

I N D E X.

Locus. loci mutatio aliquando prodest.	7
nullus sine teste locus.	86
Locutio religiosorum. § 5. vide infra, Sermo religiosorum qualis esse debeat.	
quomodo loquendum secularibus.	90
pauca loqui, paucos habere familiares, multum orare, religiosorum est.	116
in locutione tria observanda.	241
verba trutinanda antequam dicantur.	ibid.
loquendum breuiter.	242
tutius audire quam loqui.	57
in conuentus presentia nemini loquendum.	19
duo verba nobis permissa. 242. vide infra in Verbum.	
Luxuria quadruplex.	205 & seq.
remedia luxuria.	209
breuis hora concubitus perdit vitam eternam.	236
88. 78 M.	
M Agnanimitas.	288
M Maledicorū verba latratus canum estimāda.	
193.	
Malum. Malo resistitur, si bonum diligitur.	192
Mala celeriter repellenda.	250
Maturitas morum corpus componit & mentem.	243
semper est observanda.	256
Memoria, Reformatio memoria.	161. 219
quomodo poteris Deo inherere.	326. 359
gradus quibus peruenitur ad inherendum Deo.	
363. & inf. Mens.	
Memorialia xxv. S. Bonauenturae.	124
Mens in Deum semper sit suspensa.	257
Mentis puritas stuatose sectanda. via est qua ventur ad Deum.	118
Mensa religiosorum.	59
de mensalibus moribus.	ibid.
oculi in mensa custodiendi. seruandum silentium.	
ibid. & 95.	

C e

for

I N D E X.

<i>fercula specialia non petenda.</i>	61
<i>Mapparum mensalium usus & mundicies.</i>	62
<i>sine festinatione edendum.</i>	ibid.
<i>post completorium non bibendum: in collatione bi vel ter.</i>	63
<i>fragmenta ciborum non facienda.</i>	ibid.
<i>bestia, aues, feles non admittende ad refectorium.</i>	64.
<i>portio sua cuique apponenda.</i>	68
<i>in mensis secularium ut sint mores instituendi.</i>	93.
<i>non diu morandum in mensa.</i>	95
<i>& tacendum.</i>	ibid.
<i>extra comunem refectioñ nihil sumendum.</i>	104
<i>de affectu victualium.</i>	175
<i>Missa ante omnia audienda.</i>	81
<i>Mulierum obsequia, familiaritas, colloquia non ad- mittenda.</i>	87.88
<i>Mundani rebus utendum parcissimè.</i>	253
<i>Munditia religiosos decet.</i>	69
<i>Munusculi nullius gratia comparanda.</i>	116

N.

N <i>emus aures habet, campi oculos.</i>	82
<i>Nosse seipsum, remedium efficax contra super- biam.</i>	186
<i>suam vilitatem agnoscere, primus humilitatis gra- dus.</i>	285
<i>Novitij servare debent propositum, nec in eo fluctuare.</i>	6
<i>sepe convocandi ab instructore.</i>	30
<i>superbia novitij summopere vitanda.</i>	103
<i>superbia novitiorum est tentatio.</i>	115
<i>de profectu & defectu novitiorum: item signa bo- norum & malorum.</i>	110
<i>Noviter professi quomodo se gerere debent.</i>	114
<i>Novitiatu duo.</i>	140
<i>de quatuor cautelis novitiorum.</i>	141. & seq.
<i>cur novitij detur consolatio spiritalis.</i>	220

I N D E X.

cur aliquando auferatur. 221. 224
 nihil agere debent sine conscientia instructorum.

107.

unus dux pietatis eligendus. 128

O.

Obedientia. 296
 quid sit. 297

Obediencia meritum necessitas. 9

perfecta obediencia sua relinquit imperfecta. 9

sine obediencia nihil agendum. 10

Obediencia in operationibus. 11

in locutione. 12

in usu rerum. 13

felix seruitus, propter Deum alterius obedire vo-
 luntati. 15

quidquid iniungitur, quasi diuinitus imperatum
 seruetur. 106

cur alius obediendum. 297

de triplici obediencia. 298

distinctio obediencia. 299

de triplici gradu obediencia. 300. & seq.

Oculorum custodia. 72

Offensorum reconciliatio. 30

Officia cōuentualia, quaratione aliu cōmendanda. 22
 humilia officia iuniores senioribus non commit-
 tant. 23

Officium diuinum in choro. 37. 38

que ex diuino officio discenda memoriter. 37

eum timore psallendum & reuerentia. 38

debitus modus psallendi. 39

dissolutio vitanda in diuino officio. 40

in cantu seruanda uniformitas. 42

inclinatio in diuino officio ut fieri debet. ibid.

Officium diuinum extra chorum. 43

ante omnia absoluenendum. 81. 99

qui negligit diuinum officium, non est seruus

Dei. 44

C c a quo:

61
62
ibid.
e bi
63
ibid.
ium.
68
endi.
95
ibid.
104
175
81
ad-
.88
253
69
116
82
per-
186
gra-
285
re. 6
30
103
115
bo-
110
114
140
seq.
220
609

I N D E X.

quomodo sit extra chorum persoluendum.	ibid.
deuotè & reuerenter persoluendum.	99.100
Opera religiosorum. 64. supra in Labor.	
Opera sex dierum mysticè.	339. & seq. 343
Oratio.	33
crebrò orandum & feruenter.	8. 35
Orationi instandum.	238
modus orandi.	33
Orationi necessaria est meditatio.	33
Oratio duabus aliis miseria hominis & Dei misericordia subuehitur.	34
breuis debet esse & pura. cui deseruit locus secretior.	ibid.
manè orandum & uesperè.	35
Oratio pascit hominem interiore.	ibid.
Oratio de lectione formanda est.	36
ex animo orandum.	99
mox orandum pro illis qui preces nostras efflagita- uerint.	108
de tribus modis orandi: uidelicet uocali.	328.
ex affectu. 329. & mentali.	345
Oratio misericordia Dei causa non est, sed uia.	345.
Orationum species diuersæ.	329
Orationis effectus.	346
Oratio speculum est.	347
utilitas orationis.	351
Oratione perpetua deuotionis ignis fouendus.	
ibidem.	353
Oratio deuotionem adducit.	353
quomodo acquiratur studium orationis.	354
sintne certa orationes certis temporibus dicendæ.	358.
Orationis fructus & finis.	359
Orationis perfectio.	366
Orationis dominicæ breuis & dilucida explicatio.	330
omnes complectitur petitiones.	334
Orantibus Deus se variè offert.	348
	forme

I N D E X.

	<i>forme orantium varia.</i>	550
	<i>cur aliquando orantes non exaudiantur.</i>	356
	Oratorium.	78
	<i>ibi nihil agendum nisi ad quod factum est.</i>	ibid.
	Otium. nunquam otiaudum fratribus.	104. 212
	<i>Otiosa queque vitanda.</i>	213
	P.	
	P ane triplici egemus in hac vita.	331
	P arentes. impius est qui propter parentes anime sue crudelis est.	89
	P assio unde in nobis oriatur.	289
	P atientia quid, quotuplex.	288
	<i>virga Dei patienter ferenda.</i>	237
	P atientie probatio.	289
	P atientia sapientem virum ostendit.	ibid.
	<i>ceteris virtutibus est affinis.</i>	290
	P atientia rara est.	291
	P atientie effectus.	ibid.
	<i>gradus tres patientie.</i>	293
	I mpatientia.	227
	<i>sicut ignis, ita similiter extinguitur impatientia.</i>	293.
	P aupertas. de qua.	303
	P aupertas Evangelica commendatur.	115. 308
	P auperum varia genera.	303
	P ax. pax cordis.	252
	<i>Pacem habere cum omnibus, liberalis est animi, & bonae conscientie indicium.</i>	108
	P eccatum originale. inde quatuor effectus nobis ad- nascuntur.	170
	P eccatū actuale. in nobis est omne quo peccamus.	146
	P eccati origo.	169
	<i>dupliciter peccat, qui publicè peccat.</i>	167
	P eccata deformant anime potentias.	159
	<i>item vires anime.</i>	162
	P eccatorum septem capitalium descriptio.	171.
	<i>& seq.</i>	

C C I

septens

I N D E X . I

septem peccatis his , septem opponuntur virtutes.	
264.	
Perfectio. fines humana perfectionis.	161
cur pauci veniant ad perfectionem.	226
nemo in hac vita perfectus.	264
Perfectio hominis in hac vita.	365
Perfectio religionis , propriae voluntatis abdicatio.	9
summa religiosi perfectio , communis quoque observare.	103
Pes. pedum ablatio.	76
Pietas cultus Dei est.	158
Potus sit parcus.	93
Præcepti dubia interpretatio omnes perdit.	246
Prelati honorandi.	23
quod ab illis præcipitur , tanquam diuinitus imperatum seruandum.	106
regule tres omnibus Prelatis observande.	284
Præsumptio interior & exterior in verbis , gestibus, &c.	15. 17. 18. 19
signa præsumptuosi.	19
præsumptuosus iuuenis, religionis confusio.	ibid.
Professionis nostræ finis Deus est.	118
Promotio propera à virtutum profectu deiicit.	115
Propositum bonum seruandum , nec fluctuandum novitius.	6
Proprium. receptio rei occulta religioso nõ est luta.	14
Pudor.	179
Puritas mentis studiosè sectanda, qua venit ad Deum.	118.

R.

R ationis reformatio.	159. 219
Recollectio sedulo quotidie seruanda.	27. 98. 132
quinque meditanda quotisdie.	134
Reconciliatio. offensus humili satisfactione placandus.	30. & seq.
	Reli-

I N D E X.

Religionis initium, lingua frenum.	103
Religionis perfectio, propriae voluntatis abdicatio.	9
absque spiritu deuotionis, omnis est imperfecta Religio.	353
Religiosus quomodo conuersabitur cum secularibus.	79
tria genera religiosorum, ad instar trium familiarum Leui.	150. & seq.
triplex status religiosorum: animalis, rationalis, spiritualis.	155
externa religiosorum ad reformationem conducunt hominis interioris.	158
exercitia quatuor religiosorum.	196
item alia septem.	248. & seq.
Religiosum quemlibet tria decet, pauca loqui, paucos habere familiares, & multum orare.	116.
Religiosorum profectus septem gradibus distinguuntur. 216. & seq. de quatuor prioribus: de quinto. 239. de sexto. 258. de septimo. 326.	
profectum religiosorum quae impediunt.	355
summa religiosi perfectio, communia perfecte obseruare.	103
Reuelationes.	373
uarij modi reuelationum, per vocem, somnium, Angelum, & Spiritum sanctum, ibid. & 378. & seq.	
Reuerentia, irreuerentia in conuentum, Prelatum, seniore.	20. 21
in loca sacra & dies festos.	25. 26
Rigidum in se, lenem in alios esse decet.	102
Risus religiosus.	72
S.	
Abbatum spirituale.	344
Sacerdotes maxime honorandi.	47
C C 4	1100

I N D E X.

<i>nec quotidie, nec nimis raro sacrificare debet.</i>	391
Sacrificia nostra quinque.	251
<i>Salutem nostram que impediunt.</i>	355
Sapientia quid: sapida scientia.	361
<i>Scandala tot cur in Ecclesia.</i>	210
<i>Scrupulositas nimia ponenda est.</i>	29
<i>Secreta Ordinis non reuelanda.</i>	91
Seniores honorandi.	105
<i>quis habendus senior.</i>	17
<i>Seniori se accommodet & conformet iunior.</i>	85
Sermo religiosi qualis esse debeat. § 5. <i>suprà in Locutio. & 92.</i>	
<i>debet esse modestus, humilis,</i>	55.
<i>verus.</i>	56
<i>gravis. § 7. dulcis. § 8.</i>	
<i>tutius audire quam loqui.</i>	57
<i>religiosum decet pauca loqui.</i>	116
<i>verbis contendere non decet fratres, nec esse rumigerulos.</i>	58
<i>quomodo loquendum secularibus.</i>	90
<i>bi ad limam veniat sermo antequam ad linguam.</i>	
<i>90. inf. in Verbum.</i>	
Servitus felix, non sue, sed alterius propter Deum obedire voluntati.	15
Silentium.	241
Sobrietas quid.	309. & seq.
<i>varia sobrietas.</i>	310. & 314
<i>in quibus sobrietas consistat.</i>	311
<i>Sobrietatis utilitas.</i>	312
<i>gradus triplex sobrietatis.</i>	313. & seq.
<i>nemo castus sine sobrietate.</i>	319
Spes.	178
Superbia quid.	171
<i>summoperè cauenda novitium.</i>	103
<i>iuniorum tentatio superbia est.</i>	115
<i>signa superbie.</i>	112
<i>triplex superbia.</i>	165
<i>impedit maiora bona.</i>	166
	reme-

I N D E X.

remedia superbia, nosse seipsum, humilia usurpa-	
re exercitia.	186. & seq.
Suspicio quid.	144
generat tentationes.	149
Susurratio.	294

T.

T entatio quid sit & quomodo fiat.	233
cautele contra tentationes diaboli.	6
Tentationes novitiorum.	ibid.
Tentationum initium absque mora resistendum.	7.
Tentationes quatuor, carnis, mundi, diaboli, Dei.	145. & seq.
in nobis est unde tentamur.	146
ut sint tentationes vincende.	148
Tentationes ex suspicione.	149
blasphemie tentationes non curande.	ibid.
Tentatio probat, purgat, erudit.	220
humiliat.	222
Tentatio minus molesta periculosior est.	228
grauissima tentationes que sint.	230
remedia.	ibid.
Tentatio generalissima.	231
sitne utilius tentari, vel non tentari.	234
quomodo resistendum tentationibus.	237
Timor.	178
Traditio. à recepta Theologorum traditione non re-	
cedendum.	361
Transitoria omnia abdicanda.	5
Tristitia animum deiciens citò repellenda.	7
de affectu tristitie.	173

V.

V erbum. vide sup. Locutio & Sermo.	
Verba duo nobis permessa.	242

I N D E X.

<i>ut nummi avarus, ita religiosus parcere verbis</i>	
<i>debet.</i>	242.
<i>otiosum verbum.</i>	ibid.
<i>Verba maledicorum estimanda latratu canum.</i>	
	193.
<i>Vestis. supra Habitum. 74.</i>	
<i>Vetustatis depositio.</i>	5.
<i>Vigilie vespertina non producenda ad primas.</i>	93
<i>Virtus quid.</i>	180.258
<i>gradus primus ad virtutem proprii defectus cog-</i>	
<i>nitio.</i>	2
<i>Virtus in observantia nucleus in testa.</i>	260
<i>septem virtutes opponuntur septem vitii capita-</i>	
<i>libus.</i>	264.
<i>de connexione virtutum. virtutes connexæ una</i>	
<i>charitas.</i>	267
<i>cur simus destituti virtutibus, inopes virtutum.</i>	
	286.
<i>gradus tres virtutum.</i>	268
<i>in medio vitiorum consistit virtus.</i>	315
<i>Visiones diuersæ, corporalis, imaginaria, intellectualis.</i>	
	374. & seq.
<i>item visiones spirituum seductorum.</i>	377
<i>Vita humana somnium.</i>	202
<i>Vite contemplatiue profectus.</i>	326
<i>Vita conuentualis & monastica, angelica est.</i>	67
<i>Vitium quid.</i>	180
<i>Vitiorum singulorum natura.</i>	ibid.
<i>Vitia expellenda, gratia, necessitate, industria.</i>	
	181.
<i>remedia generalia vitiorum. 183. specialia</i>	
<i>remedia singulorum. 185. efficacissima reme-</i>	
<i>dia.</i>	184
<i>virtutes in medio consistunt vitiorum.</i>	315
<i>Vitia se virtutes esse mentiuntur.</i>	317
<i>Voluntas, alienæ obsequi voluntati propter Deum, fe-</i>	
<i>lix seruitus.</i>	15
<i>Voluntatis reformatio.</i>	160.219
	Volun-

I N D E X.

<i>Voluntas recta.</i>	245
<i>Voluntas quando pro facto reputatur.</i>	266
<i>propria voluntas captiuanda.</i>	8
<i>propria voluntas grande malum.</i>	10
<i>Voluntati proprie abdicatio, tota religionis perfe-</i> <i>ctio.</i>	9

F I N I S.

Errata ante lectionem emendanda.

- pag. 10. vers. 2. pro suspiciant, lege suscipiant.*
pag. 33. vers. 1. post exercitationem, adde, oris.
pag. 77. vers. 8. pro Antonio, lege Ammono.
pag. 118. vers. 1. pro familiaria, lege specialia.
pag. 132. ver. antepen. pro resipiscas, lege respicias.

PLACET mihi, & omnino expedire iudico, vt hæc S. Bonauenturæ opuscula, videlicet *Speculū Disciplinæ, & De Profectu Religiosorum*, cum eiusdem epistola iam olim sæpiùs excusa, & nūc operâ ac labore R. P. F. Henrici Sedulij Cliuensis, Conuentus nostri Antver. Guardiani, correctâ, recudantur.

F. Seruatius Myricanus, fratrum Minorum Regul. Obser. Prouinc. Germ. Inferioris Minist.

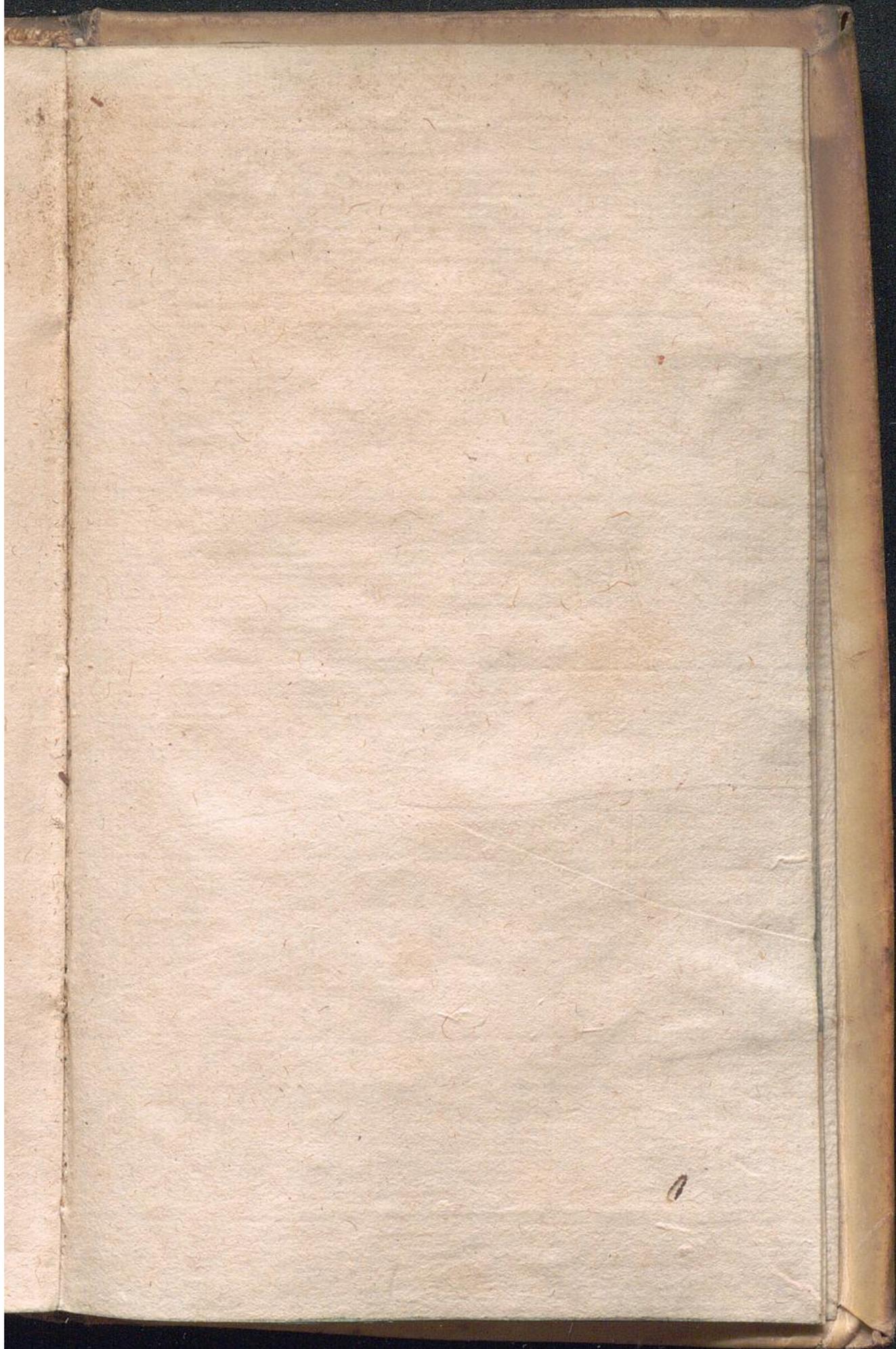
Societatis Iesu Paderbor.

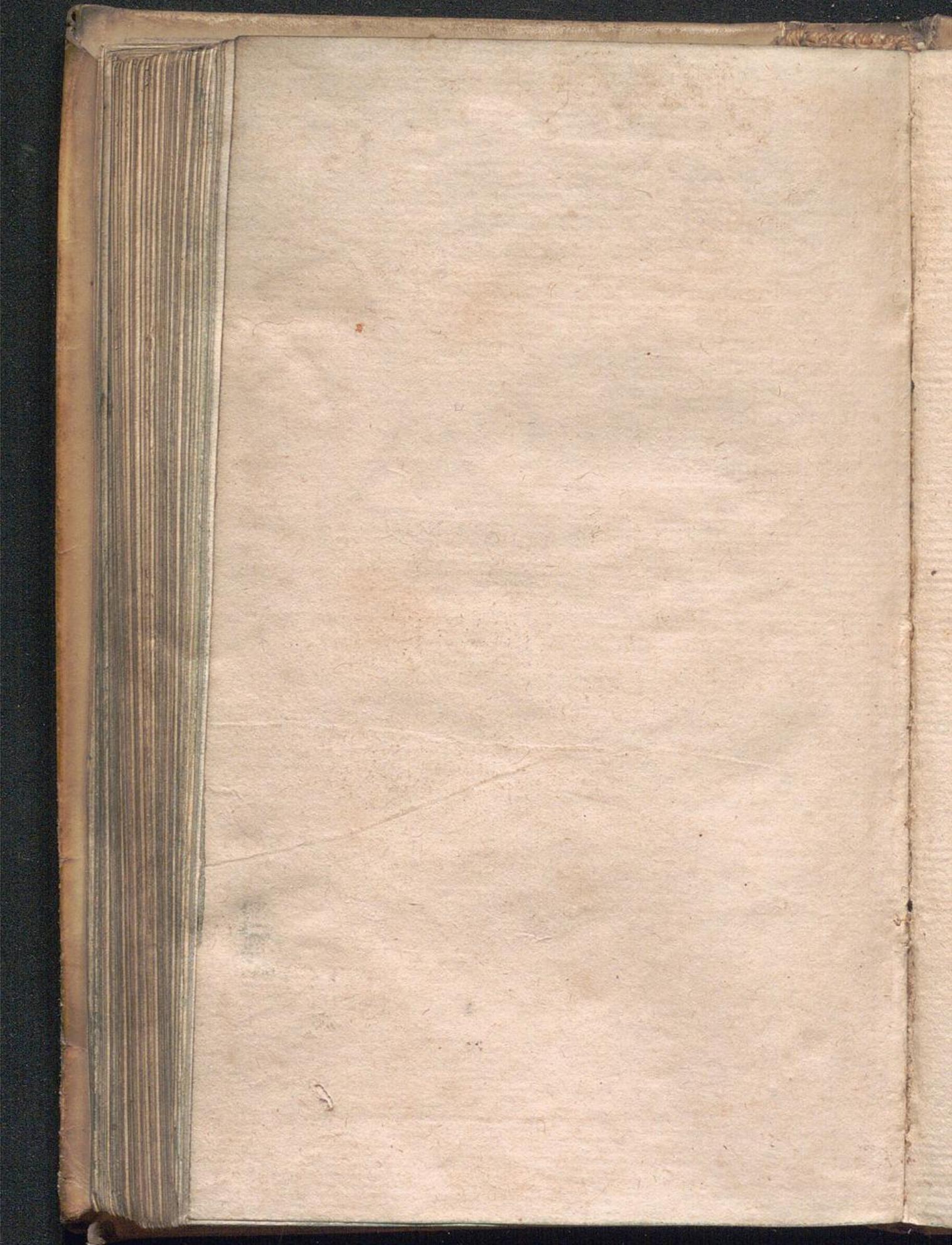
Hæc Seraphici Doctōris S. Bonauenturæ diuina scripta, sæpiùsque iam edita, videlicet Speculum Disciplinæ, & Profectus Religiosorum, ac ipsius adiuncta epistola, prout hîc correctâ exhibentur, sancta planè sunt, ac Orthodoxa fidei per omnia congruentia. Quare utiliter ac cum fructu edenda iudico. Datum Antuerpie 9. Septemb. Anno 1590.

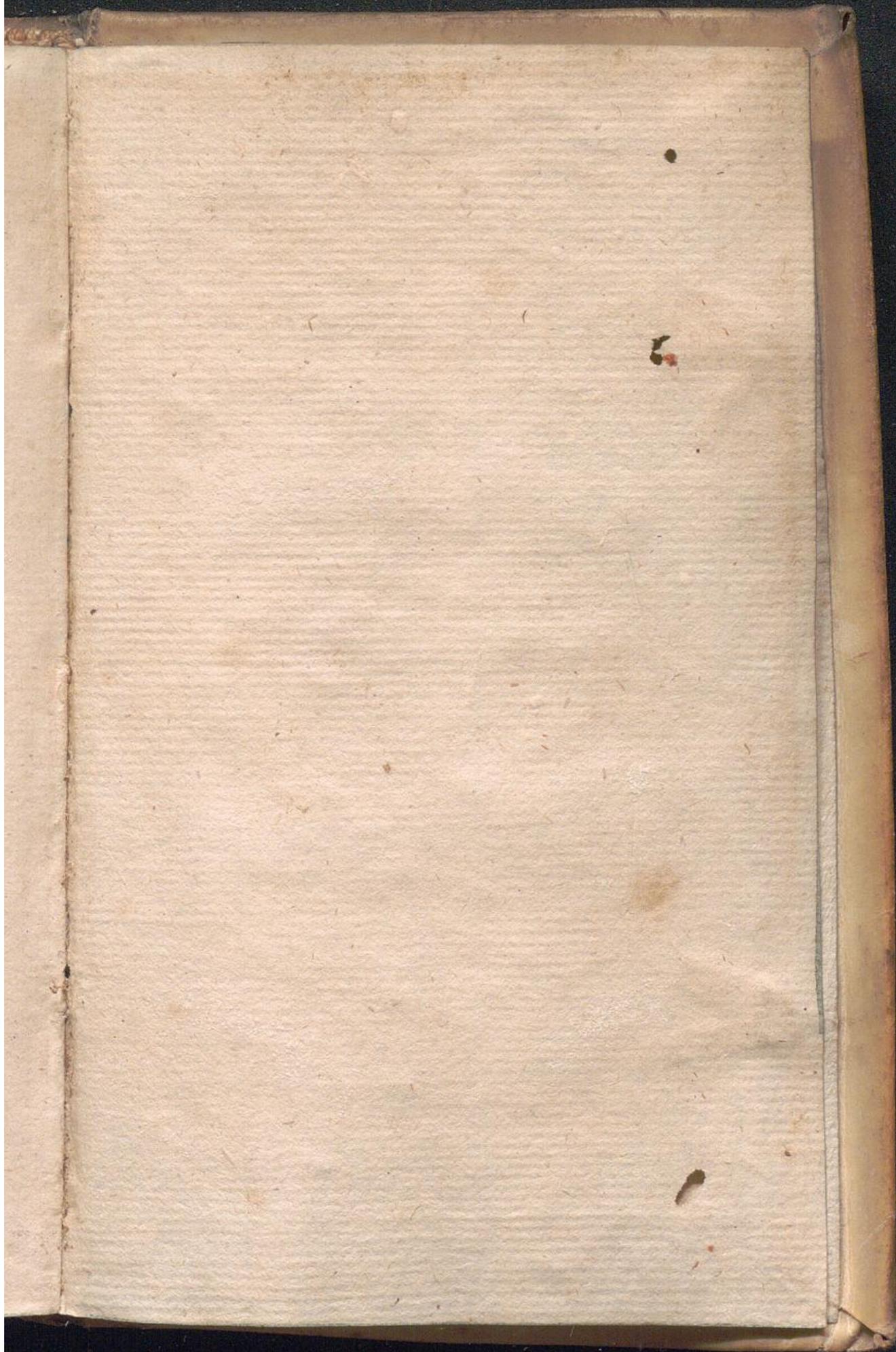
Siluester Pardo, S. Theol. Licentiatuſ, & Cathedral. Ecclesiæ Antverp. Canonicus, Librorumque Censor.

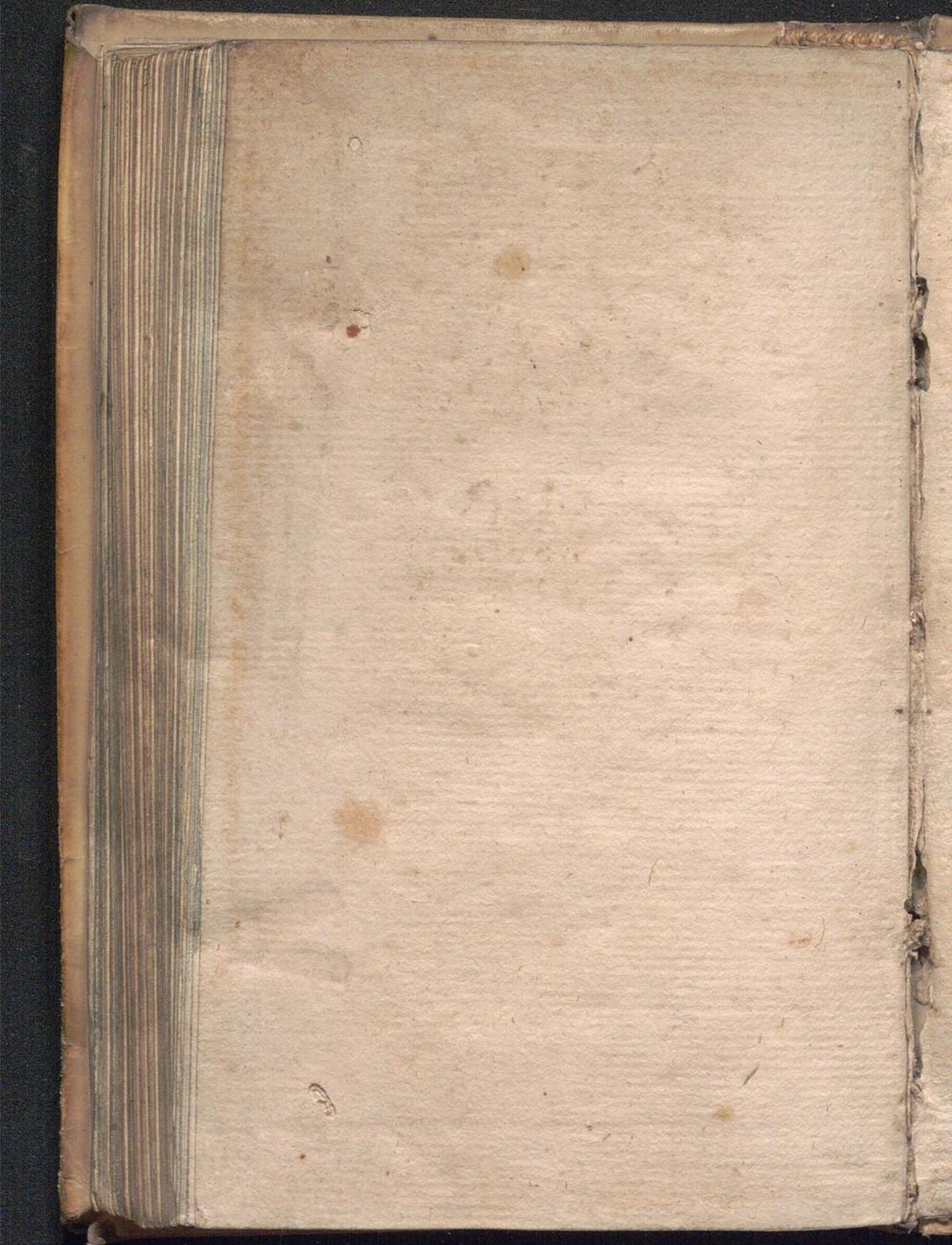
ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLAN-
TINIANA, ANNO
M. D. XCI.

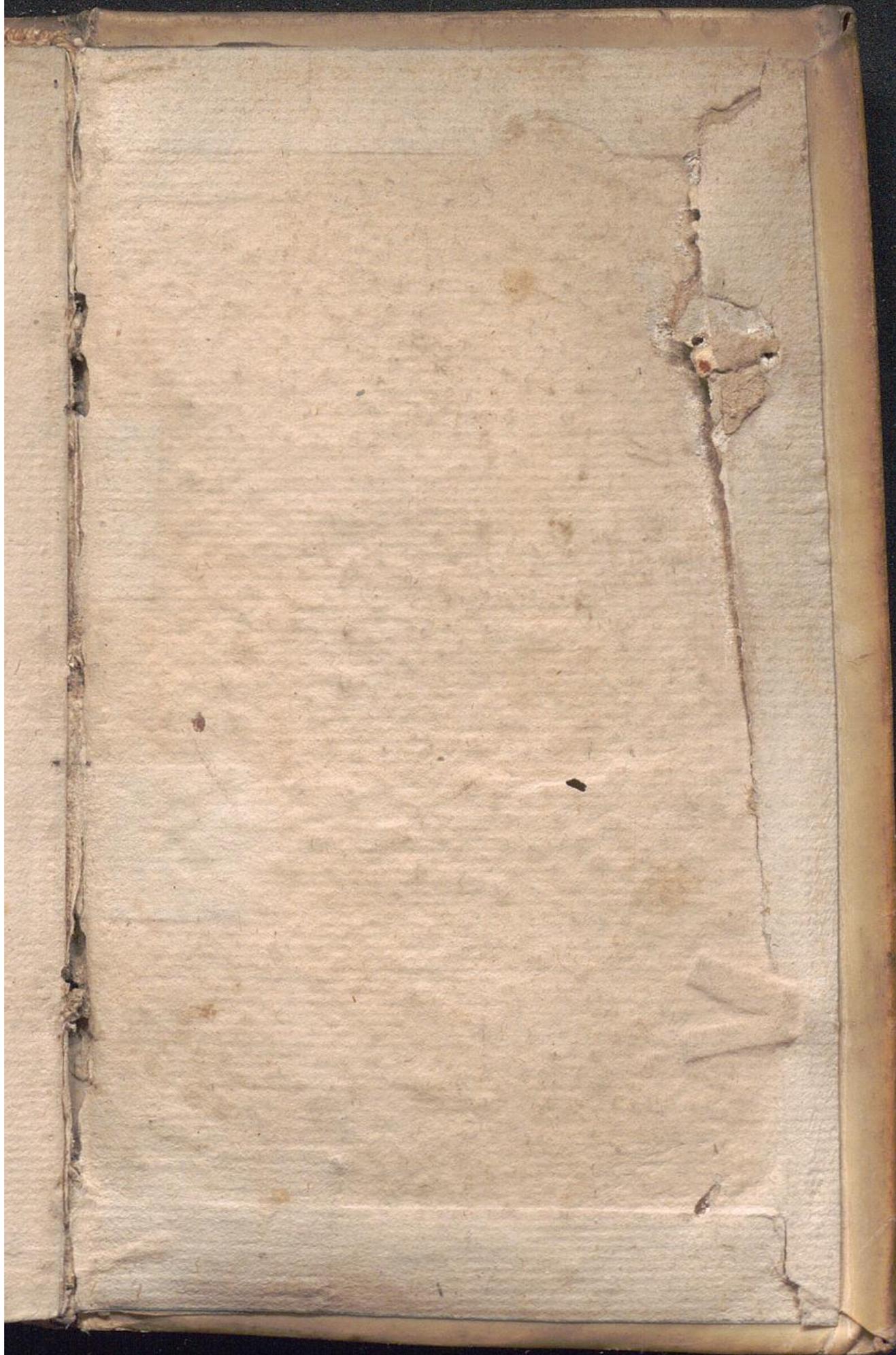
ALPHABETUM
SIVE TABULA
SIVE TABULA
SIVE TABULA

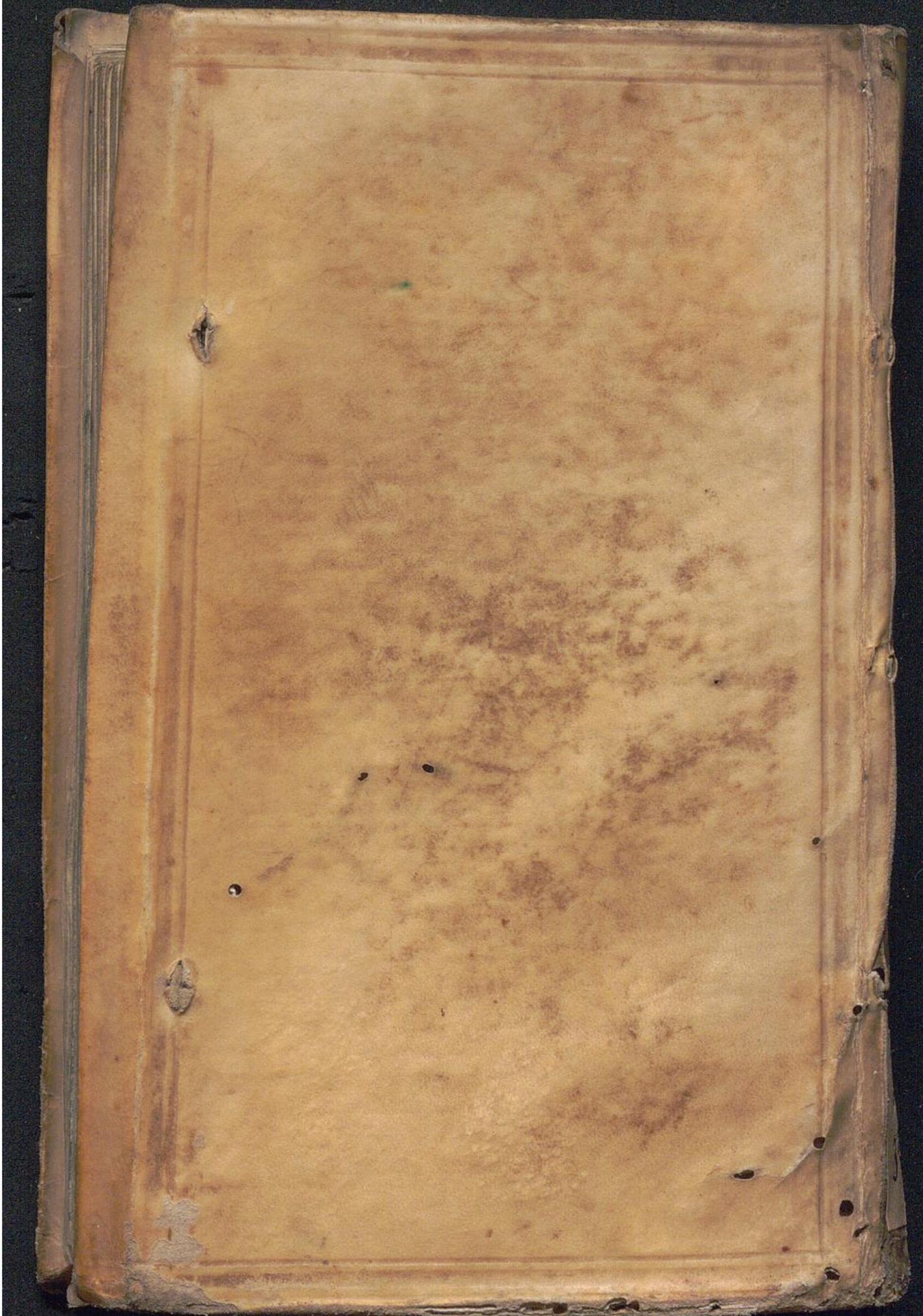

Th

3170